

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

Megjelenik kéthavonta

17. (127.) évfolyam, 3. szám

Megjelent: 2022. június

Kiadja a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala

Felelős kiadó:
Pomázi Gyula

Felelős szerkesztő:
Girmann Zsuzsanna

Tervezőszerkesztő:
Plette Péter

Tördelőszerkesztő:
Mányoki Anna

Szerkesztőség:
Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala
1054 Budapest, Zoltán u. 6.
Levélcím: 1438 Budapest, Pf. 415
E-mail: szerkesztoseg@hipo.gov.hu
Telefon: 06 1 474 5767
www.sztnh.gov.hu

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.
Postacím: 1900 Budapest
Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél, a www.posta.hu WEBSHOP-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen,
telefonon a 06 1 767 8262 számon,
levélben az MP Zrt. 1900 Budapest címen.

Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél:
www.posta.hu, WEBSHOP-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
1900 Budapest, 06 1 767 8262, hirlapelofizetes@posta.hu

Egy szám ára: 2100 Ft
Egy évre: 12 600 Ft

SZTNH – 2022/3

HU ISSN
1587–5563

Szerkesztőbizottság:

*Dr. Baticz Csaba, Girmann Zsuzsanna, Gyetvainé Virág Dóra,
dr. Lábod Péter, dr. Legeza Dénes, dr. Mikló Katalin,
dr. Sulyok Ádám, dr. Tóth Márta, dr. Zábori Zoltán*

17. (127.) ÉVFOLYAM 3. SZÁM

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

IPARJOGVÉDELMI ÉS SZERZŐI JOGI SZEMLE

17. (127.) ÉVFOLYAM 3. SZÁM

2022. június

Mezei Péter
NFT-k a szerzői jog világában

Lengyel Emese
Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete (1904–1950)
Adalékok a 20. századi magyar szerzői érdekvédelem történetéhez és az egyesület
első működési szakaszának bemutatása (1904–1919) sajtóforrások alapján

Dr. Kiss Zoltán Károly PhD – Dr. Kiss Dóra Bernadett
Iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások jogi védelme és párhuzamos
oltalmazhatóságuk lehetősége

Dr. Palágyi Tivadar
Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről

Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből

Könyv- és folyóiratszemle

Summaries

SZELLEMI TULAJDON NEMZETI HIVATALA

Tájékoztató szerzőinknek

Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle szerkesztősége örömmel fogad minden, a szellemi tulajdon védelmével foglalkozó írást. A beérkezett kéziratok a szerkesztőbizottság jóváhagyása esetén nyelvhelyességi és a kiadvány stílusához igazodó stilisztikai javítások után kerülnek publikálásra, amelyek nem érintik a mű tartalmi értékét. A kéziratot – a szerkesztőbizottság döntése alapján, az írás témája és mélysége szerint – a Tanulmányok, a Jogesetek, a Technikatörténet, a Fórum vagy a Hírek, események rovatban tesszük közzé. Az írás terjedelmét nem korlátozzuk, igen hosszú cikket esetleg két vagy több részben, egymást követő lapszámokban teszünk közzé a szerzővel történő egyeztetés után. Az egyes cikkekben kifejeződő állásfoglalásnak nem feltétlenül kell tükröznie a szerkesztőbizottság véleményét.

A Word vagy Rich Text formátumban készült kéziratokat e-mailben kérjük elküldeni az alábbi címek valamelyikére. Kérjük szerzőinket, hogy a szöveget ne formázzák, zárják balra, kiemelésként csak dőlt betűt alkalmazzanak, a címeteket, alcímeteket ne húzzák alá, a címhierarchiát lehetőleg számozással jelezzék. Tanulmányuk magyar és angol nyelvű összefoglalóját szíveskedjenek maximum 10 sorban mellékelni. A szövegben előforduló rövidítéseket, betűszókat első előfordulásukkor fel kell oldani. A hivatkozásokban kérjük az összes bibliográfiai adat (szerző, cím, kiadó, kiadás helye és éve, oldalszám, webcím) feltüntetését.

További kérdéseik esetén a szerkesztőség készséggel áll a rendelkezésükre (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, 1054 Budapest, Zoltán u. 6., Girmann Zsuzsanna szerkesztő, szerkesztoseg@hipo.gov.hu, tel.: 06 1 474 5767.

TARTALOM

NFT-k a szerzői jog világában	
MEZEI PÉTER	7
Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete (1904–1950). Adalékok a 20. századi magyar szerzői érdekvédelem történetéhez és az egyesület első működési szakaszának bemutatása (1904–1919) sajtóforrások alapján	
LENGYEL EMESE	24
Iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások jogi védelme és párhuzamos oltalmazhatóságuk lehetősége	
DR. KISS ZOLTÁN KÁROLY PhD – DR. KISS DÓRA BERNADETT	58
Külföldi hírek az iparjogvédelem területéről	
DR. PALÁGYI TIVADAR	84
Válogatás a Szerzői Jogi Szakértő Testület szakvéleményeiből	125
– SZJSZT-24/2019 Megkeresés büntetőügyben okozott vagyoni hátrány meghatározásának módszerével kapcsolatban	125
Könyv- és folyóiratszemle	130
– Alice Mortilboy: <i>How will patents and policies help solve the plastic problem? Hogyan segítenek a szabadalmak és a politika megoldani a műanyagok problémáját?</i> (Dr. Palágyi Tivadar)	130
– Will Chen, Charles Huang, Jing Zheng és Hsien-Cheng Allen Pu: <i>Benefits and Considerations for Patent Prosecution under Patent Prosecution Highway in U. S., Europe, and China. A gyorsított szabadalmi eljárás lényege és előnyei az USA-ban, Európában és Kínában</i> (Dr. Palágyi Tivadar)	132
– Saifedean Ammous: <i>Bitcoin Standard. A központi bankok decentralizált alternatívája</i> (Dr. Osman Péter)	136
– Yvonne Hofstetter: <i>Láthatatlan háború. Avagy miképpen fenyegeti a digitalizáció a világ biztonságát és stabilitását?</i> (Dr. Osman Péter)	148
Summaries	160

A folyóiratban megjelenő tanulmányok a szerzők véleményét tükrözik, amely nem feltétlenül azonos a szerkesztőbizottság álláspontjával.

CONTENTS

NFTs in the world of copyright PÉTER MEZEI	7
Association of Hungarian Theatrical Authors (1904–1950). Additional data to the 20th century history of Hungarian copyright protection and the description of the first stage of operation of the association (1904–1919) based on press resources EMESE LENGYEL	24
Legal protection of objects of applied art and industrial design and their parallel protection DR ZOLTÁN KÁROLY KISS PhD – DR DÓRA BERNADETT KISS	58
News in the field of industrial property protection abroad DR TIVADAR PALÁGYI	84
Selection of advisory opinions of the Body of Experts on Copyright	125
Review of books and periodicals	130
Summaries	160

CONTENT

NFTs dans le monde du droit d’auteur PÉTER MEZEI	7
Association des auteurs hongrois de théâtre (1904–1950). Information supplémentaire de l’histoire de la défense des intérêts des auteurs hongrois du 20ème siècle et l’introduction de la première période de l’opération de l’association (1904–1919) basée sur des sources de presse EMESE LENGYEL	24
La protection juridique des oeuvres de l’art décoratif et du design industriel et la possibilité de leur protection parallèle DR ZOLTÁN KÁROLY KISS PhD – DR DÓRA BERNADETT KISS	58
Nouveautés dans le domaine de la protection de propriété industrielle à l’étranger DR TIVADAR PALÁGYI	84
Avis d’expert choisis du corps des experts en droits d’auteur	125
Revue des livres et périodiques	130
Summaries	160

INHALT

NFTs in der Welt des Urheberrechts	
PÉTER MEZEI	7
Verband der Ungarischen Bühnenautoren (1904–1950). Zusätze zur Geschichte des Interessenschutzes der ungarischen Autoren im 20. Jahrhundert und Einführung der erste Betriebsperiode des Verbands (1904–1919) nach Pressequellen	
EMESE LENGYEL	24
Rechtsschutz der Werke der angewandten Kunst und des Industriedesigns und die Möglichkeit ihres parallelen Schutzes	
DR. ZOLTÁN KÁROLY KISS PhD – DR. DÓRA BERNADETT KISS	58
Neuheiten auf dem Gebiet des gewerblichen Rechtsschutzes im Ausland	
DR. PALÁGYI TIVADAR	84
Ausgewählte Expertisen des Expertenkollegiums für Urheberrecht	125
Übersicht von Büchern und Zeitschriften	130
Summaries	160

NFT-K A SZERZŐI JOG VILÁGÁBAN*

Beeple, az amerikai digitális képzőművész „*Everydays – The First 5000 Days*” című – öt-ezer közösségi médiába feltöltött fotójából készített – montázsának NFT-je (non-fungible token vagy nem helyettesíthető token) meghökkentő, 69,3 millió amerikai dollár értékű kriptovalutáért kelt el a Christie’s 2021. március 11-ei online aukcióján.¹ A Beeple-t a valaha élt legjobbban kereső alkotók közé repítő vételár fényében sokaknak kellett újragondolniuk, hogy a csupán néhány éve ismert NFT-k mennyiben adhatnak új lendületet az online piac-tereknek, a digitális képzőművészetnek, a blokkláncnak vagy épp magának az internetnek.

Az NFT-k alig egy év alatt multimilliárd dolláros üzletté váltak. Egyszerre fedik le az új és a már múzeumokban fellelhető műalkotásokat, a gyűjthető tartalmakat (avatárokat, sportjeleneteket vagy épp virtuális tornacipőket), az egyedi borosüvegeket (beleértve magát a bort is) vagy épp a formatervezett divattermékeket.

Abban sincs semmi meglepő, hogy az NFT-k óriási médiafigyelmet kaptak,² a kapcsolódó jogirodalom pedig robbanásszerűen nő. Sőt, talán az sem lehet meglepő, hogy a Collins szótár az „NFT” szót választotta 2021 szavának;³ az ArtReview pedig a modern képzőmű-

* A tanulmány egyes részei ismertetésre kerültek a V. Copy21 blogshopon 2021. október 1-én, az Universidad de La Laguna által szervezett First Tricontinental IP Workshopon 2021. október 15-én, a University of Trento által szervezett Supporting Open Culture through Open Data konferencián 2021. október 20-án, a Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület éves szellemi tulajdon-védelmi konferenciáján 2021. november 4-én és a norvég Annual Conference for Copyright Law in Sandefjord rendezvényen, 2022. március 11-én. A szerző valamennyi résztvevőnek és hozzászólónak köszöni a felvetéseket, amelyek a jelen tanulmány elkészítését is konstruktívan segítették. Valamennyi online hivatkozás utolsó megtekintésének napja: 2022. február 1.

¹ Scott Reyburn: JPG File Sells for \$69 Million, as ‘NFT Mania’ Gathers Pace. The New York Times, 2021. március 11. (<https://www.nytimes.com/2021/03/11/arts/design/nft-auction-christies-beeple.html>).

² A magyar híradásokat is meghatározó nemzetközi híradások közül néhány példa 2021 márciusából: Gregory Barber: NFTs Are Hot. So Is Their Effect on the Earth’s Climate. WIRED, 2021. március 6. (<https://www.wired.com/story/nfts-hot-effect-earth-climate/>); James Ball: How non-fungible tokens became the latest tech speculation bubble. The Guardian, 2021. március 13. (<https://www.theguardian.com/technology/2021/mar/13/how-non-fungible-tokens-became-the-latest-tech-speculation-bubble>); Abby Ohlheiser: Some artists found a lifeline selling NFTs. Others worry it’s a trap. MIT Technology Review, 2021. március 25. (<https://www.technologyreview.com/2021/03/25/1021215/nft-artists-scams-profit-environment-blockchain/>); Scott Reyburn: Art’s NFT Question: Next Frontier in Trading, or a New Form of Tulip? The New York Times, 2021. március 30. (<https://www.nytimes.com/2021/03/30/arts/design/nft-bubble.html>); Rishi Iyengar, Jon Sarlin: NFTs are suddenly everywhere, but they have some big problems. CNN Business, 2021. március 30. (<https://edition.cnn.com/2021/03/30/tech/nft-hacking-theft-environment-concerns/index.html>).

³ Lásd: <https://blog.collinsdictionary.com/language-lovers/get-your-crypto-at-the-ready-nfts-are-big-in-2021/>.

vészet 2021-es Top100-as listájának elsőszámú „szereplőjévé” választotta az NFT-k mögött álló ERC-721-es sztenderdet.⁴

Nehéz lenne egyetlen okot találni az NFT-k ilyen felfutása mögött. Az szinte bizonyos, hogy az NFT-k alapját adó blokklánc-technológia további térnyerése, a COVID-19 globális pandémia és az ennek nyomán – egyesek oldalán – felhalmozódott, befektetésre váró (kripto)pénzeszközök jelenléte mind hatást gyakoroltak az „NFT-láz” felfutására. Matematikai elemzők pedig arra hívták fel a figyelmet, hogy az NFT-k iránti érdeklődés – a 2017 és 2021 közötti időszakban – egyenes arányban nőtt a kripto valuták árfolyamának emelkedésével.⁵ Ugyancsak nehéz annak a megítélése, hogy 2022 elején, amikor a jelen tanulmány – hozzávetőlegesen egy év szakmai tapasztalatai alapján – elkészül, mi lesz a jövője az NFT-knek. Vajon ez csak egy lufi, ami hamarosan kipukkad (akár az NFT-khez kapcsolódó gazdasági kihívások,⁶ akár a jelenség környezeti terhelése⁷ okán), vagy maga a digitális megváltó? Egy bizonyos: két évtized után új generációja született a webnek. Az eredeti (1.0-ás) internet és a közösségi médiaszolgáltatásokon nyugvó web 2.0 után megérkezett a web3, az NFT-k által életre hívott – blokkláncalapú, tulajdonalapú helyett elsődlegesen virtuális – ökoszisztéma.⁸

E technológiai, gazdasági és társadalmi fejleményektől bizonyos mértékig teljesen független, hogy az NFT-k milyen kihívások elé állítják a szerzői jogot – ha egyáltalán vannak ilyen kihívások. A jelen tanulmány célja, hogy számba szedje azokat a legfontosabb kérdéseket, amelyekre a szerzői jog iránt érdeklődő jogászoknak (sőt, maguknak a fejlesztőknek is) válaszokat kell találniuk.

A jelen tanulmány a következők szerint épül fel. Az I. fejezet röviden ismerteti az NFT-k – jelen szerzői jogász által felfogott – technikai hátterét és definícióját, valamint rövid történeti ívet vázol fel a jelenség kevesebb, mint egy évtizedes múltjáról. A II. fejezet feladata, hogy a legfontosabb – hangsúlyozottan szelektált – szerzői jogi kihívásokat számba szedje. A tanulmányt mindezek mellett annak hangsúlyozásával fogjuk zárni, hogy az NFT-k üzleti és társadalmi realitásai valószínűsítik a blokklánc-technológia fennmaradását, egyben

⁴ Nadia Khomami: Non-fungible tokens take No 1 spot in influential art world power list. The Guardian, 2021. december 1. (<https://www.theguardian.com/technology/2021/dec/01/non-fungible-tokens-take-no-1-spot-in-influential-art-world-power-list>). A teljes listát lásd: <https://artreview.com/power-100?year=2021>.

⁵ Christian Pinto-Gutiérrez, Sandra Gaitán, Diego Jaramillo, Simón Velasquez: The NFT Hype: What Draws Attention to Non-Fungible Tokens? Mathematics, 2022, p. 346.

⁶ Ben Munster: NFT art bubble? 2017 crypto bust could spell out the future of current boom. The Art Newspaper, 2021. március 31. (<https://www.theartnewspaper.com/2021/03/31/nft-art-bubble-2017-crypto-bust-could-spell-out-the-future-of-current-boom>).

⁷ Justine Calma: The climate controversy swirling around NFTs. The Verge, 2021. március 15. (<https://www.theverge.com/2021/3/15/22328203/nft-cryptoart-ethereum-blockchain-climate-change>).

⁸ Michéla Graham: Everything You Need to Know About Web3. Boardroom. 2022. január 2. (<https://boardroom.tv/what-is-web3-explained/>); Mark Fenwick, Paulius Jurcys: The Contested Meaning of Web3 & Why it Matters for (IP) Lawyers. Kluwer Copyright Blog, 2022. január 27. (<http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2022/01/27/the-contested-meaning-of-web3-why-it-matters-for-ip-lawyers/>).

mérhető és komolyan veendő piacot tartanak fenn a szerzői jogilag is releváns tartalmak (művek és kapcsolódó jogi teljesítmények) számára.

A tanulmány egyszerre igyekszik az NFT-eket a magyar és a külföldi szerzői jog fényében értelmezni, habár nehéz lenne tagadni, hogy a legismertebb példák mind nemzetközi környezetből érkeznek majd.

I. RÖVIDEN AZ NFT-KRŐL

Érdemesnek tűnik az elemzést az NFT-k egy – bizonyára továbbfejleszthető, de jogi szemüvegen keresztül nézve alkalmazható – definíciójával kezdeni. Eszerint *az NFT-k valós vagy virtuális tartalmak (dolgok vagy adatok) olyan blokkláncalapú, nem helyettesíthető digitális reprezentációi (tokenjei), amely strukturált metaadatok révén lehetővé teszik e tokenek és ritkán a mögöttes tartalmak alternatív (kriptovalutákon alapuló) ellenszolgáltatás fejében, közvetítőszolgáltatók nélküli értékesítését*. E definíció főbb elemeit tekintjük át az alábbiakban.

1. Technikai háttér⁹

Az NFT-k az Ethereum blokklánc keretében kerültek kifejlesztésre közel tíz évvel ezelőtt.¹⁰ Maga a blokklánc egy olyan megosztott adatbázis, amelyen bármely információ tárolható, s ahol egy konszenzusmechanizmus biztosítja a blokkláncra felvitt adatok állandóságát (megváltoztathatatlanágát), megbízhatóságát és az egyes feladatok végrehajtását (például egy jog – de nem szükségképpen tulajdonjog – átruházását).¹¹

Az NFT-k három legfontosabb technikai jellegzetessége tehát, hogy (1) létük és hitelesítésük blokkláncalapon működik (ennyiben egy családba tartoznak a kriptovalutákkal, például a bitcoinnal vagy épp az Ethereum hálózat saját valutájával, az Etherrel); (2) különböző blokkláncokkal egyaránt kompatibilisek (átjárhatóság); és (3) nem helyettesíthetők (egyediség).

Elsőként tehát a blokkláncból ismert tokenek valamely „értékek digitálisan korlátozott számú egységei, amelyek tulajdonlását és körforgását számítógépes kód határozza meg”.¹² A token lehet pénzeszköztől kezdve, biztosítékon és osztalékon át képzőművészeti alkotás metaadata is. A tokenben foglalt metaadat szükségszerűen tartalmaz egy olyan pointert,

⁹ A technikai háttér kifejtését lásd részletesen Balázs Bodó, Alexandra Giannopoulou, Péter Mezei, João Pedro Quintais: The Rise of NFTs: These Aren't the Droids You're Looking For. European Intellectual Property Review, 2022 (megjelenésre elfogadva) (<https://ssrn.com/abstract=4000423>).

¹⁰ Maria-Cruz Valiente, Florian Tschorsch: Blockchain-based technologies. Internet Policy Review, 2021. 2. sz. (<https://policyreview.info/glossary/blockchain-based-technologies>).

¹¹ Primavera De Filippi, Chris Wray, Giovanni Sileno: Smart contracts. Internet Policy Review, 2021. 2. sz. (<https://policyreview.info/glossary/smart-contracts>).

¹² Valeria Ferrari: The regulation of crypto-assets in the EU – investment and payment tokens under the radar. Maastricht Journal of European and Comparative Law, 2020. 3. sz., p. 325–342.

útvonalat, amely a megjelenített értékhez vagy tartalomhoz (műhöz) irányít akár a fizikai,¹³ akár az online térben. Utóbbi esetben a pointer egy hiperlink formáját ölti.

Másrészt az NFT-k több blokkláncon is alkalmazhatók, melyet az alapul fekvő, az Ethereum keretében kifejlesztett és napjainkban leginkább használt ERC-721-es sztenderd biztosít.¹⁴

Harmadrészt az NFT-k nem helyettesíthető reprezentációk. A bitcoin például helyettesíthető kriptopénzeszköz.¹⁵ Egy bitcoin vagy annak kisebb egységei, a satoshik egy másik, azonos értékű bitcoinnal, satoshival vagy más kriptovalutával is felcserélhetők. Ezzel ellentétben egy NFT nem helyettesíthető (egy Banksy festmény tokenje nem azonos egy NBA TopShot által értékesített LeBron James zsákolással), nem osztható darabokra, következésképp elemeiben sem lehet értékesíteni.

Az NFT-k által megjelenített mögöttes tartalom „bányászattal”, vagyis a kiválasztott információ – ideértve magát a reprezentált tartalmat, a tokenID-t, valamint olyan metaadatokat, mint a tartalom elérési útvonala – ERC-721-es sztenderd szerinti okosszerződés írásával, valamint a „bányász” digitális, egyedi aláírásával történő ellátásával kerülhet rögzítésre a blokkláncon. Ily módon minden egyes tétel egyedinek, ritkának (*scarce*) tekinthető.¹⁶ Az NFT-k ezt követően digitális tranzakciók útján cserélhetnek gazdát, általában közvetítő-szolgáltatók (online piacterek) útján. Valamennyi tranzakciót hiteles módon rögzítik (más szóval ellenőrizhetővé és megmásíthatatlanná teszik) a blokkláncon. Az Ethereum blokklánc használata díjköteles, amelyet „gas”¹⁷ (a benzin angol megfelelője, a rendszer működtetéséhez szükséges energiaforrás) formájában fizet meg az NFT bányásza és valamennyi további értékesítője.

E három technikai jellegzetességből következik egy fontos jogi jellegzetesség: az ERC-721-es sztenderd szerinti értékesítés a leggyakoribb esetben nem a mögöttes tartalom (tulajdon)jogának, hanem csakis a kérdéses tokennek – végső soron autentikált metaadatoknak – az „átruházásával” jár. E kontraktusok nem tekinthetők hagyományos értelemben vett

¹³ Ilyen például a Mattereum. Lásd: <https://mattereum.com/>.

¹⁴ Lásd William Entriken, Dieter Shirley, Jacob Evans, Nastassia Sachs: „EIP-721: Non-Fungible Token Standard,” Ethereum Improvement Proposals, no. 721, January 2018. [online serial] (<https://eips.ethereum.org/EIPS/eip-721>).

¹⁵ Ingolf G. A. Pernice, Brett Scott: Cryptocurrency. Internet Policy Review, 2021. 2. sz. (<https://policyreview.info/glossary/cryptocurrency>). További releváns sztenderdek lehetnek az ERC-20, az ERC-173 és ERC-1155. Lásd: Andres Guadamuz: The treachery of images: non-fungible tokens and copyright. Journal of Intellectual Property Law & Practice, 2021. 12. sz., p. 1369.

¹⁶ Guadamuz: i. m (15), p. 1368–1372. Ez technikailag természetesen nem zárja ki egy adott tartalom/mű több példányban történő bányászatát, ugyanakkor még ez esetben is eltérő NFT születik, eltérő tokenID-vel, biztosítva ezáltal az egyedi értékesítést.

¹⁷ Lásd: <https://ethereum.org/en/developers/docs/gas/>. A díjazás értéke a blokklánc mindenkor forgalmától függ: minél forgalmasabb a hálózat, annál magasabbak a díjak.

adásvételnek. E szerződések tárgya nem dolog, hanem csak egy virtuális, de technológiai eszközökkel kikényszeríthető igény.¹⁸

Természetesen az, hogy az ERC-721 a leggyakrabban alkalmazott sztenderd, nem jelenti egyáltalán azt, hogy ne léteznének olyan NFT-k, amelyek „tulajdonjog-átruházásra” lennének kódolva. Ilyen például az ERC-173-as sztenderd, amely azonban csak az „okos szerződés tulajdonjogának” („ownership of contract”) az átruházását kódolja.¹⁹ Ugyancsak nem kizárt, hogy tokenek kötelező erejű szerződések tárgyai legyenek, ezzel is jogátszállást eredményezve. Az, hogy pontosan milyen jogról beszélünk, már bonyolultabb kérdés, ám bizonyosan nem tulajdonjogról. Tény, hogy e területen gyors változásoknak lehetünk tanúi. Ha némileg más célból is, de a német jogalkotó 2021. júniusi hatállyal oly módon változtatta meg az elektronikus értékpapírokra vonatkozó német törvényt, amely szerint a „kriptoértékpapírokat” a német polgári törvénykönyv szerinti dolog fogalma alá szubszumálta.²⁰ Az ilyen jogszabályi fikciók világos előjelei a változó jogalkotói álláspontoknak is.

2. 2021: az NFT-k éve

Habár az áttörést kétségkívül a 2021-es év jelentette az NFT-k számára, maga a technológia és annak digitális képzőművészetek terén történő használata több évre nyúlik vissza. Az első NFT-nek általában Kevin McCoy „Quantum” című animált grafikáját szokás tartani még 2014-ből. Ezt 2015-ben a Force of Will kártyajáték cserélhető virtuális kártyái, 2016-tól Rare Pepe mémek, 2017-től pedig CryptoPunks avatárok és CryptoKitties cicás animációk követték.²¹

A 2021-es NFT-láz kitörésében kulcsfontosságú pillanat volt, mikor Chris Torres, a Nyan Cat készítője, a cicás animáció tizedik évfordulója alkalmából a Foundation platformon elárverezte az eredeti gif fájlt.²² A 300 ETH (Ether) vételár – akkori áron 590 000 amerikai dollár – kinyitotta Pandora szelencéjét. Ha ugyanis egy olyan animáció, amely vélhetően

¹⁸ Johanna Gibson: The thousand-and-second tale of NFTs, as foretold by Edgar Allan Poe. *Queen Mary Journal of Intellectual Property*, 2021. 3. sz., p. 255; Nils Rauer, Alexander Bibi: Non-fungible Tokens – Was können sie wirklich? *Zeitschrift für Urheber- und Medienrecht*, 2022. 1. sz., p. 24. Ezzel ellentét – az értékesítést adásvételnek tartó – véleményt lásd: Vincent Varet: „Resale” of dematerialized copies of works of the mind from the perspective of author’s rights. *Revue Internationale du Droit d’Auteur*, 2021. 4. sz., p. 21–23.

¹⁹ Nick Mudge, Dan Finlay: EIP-173: Contract Ownership Standard [DRAFT], Ethereum Improvement Proposals, no. 173, June 2018. [online serial] (<https://eips.ethereum.org/EIPS/eip-173>).

²⁰ Rauer, Bibi: i. m. (18), p. 24.

²¹ The History of NFTs & How They Got Started. Portion [dátum nélkül] (<https://blog.portion.io/the-history-of-nfts-how-they-got-started/>).

²² Jakob Castrenakes: Nyan Cat is being sold as a one-of-a-kind piece of crypto art. *The Verge*, 2021. február 18. (<https://www.theverge.com/2021/2/18/22287956/nyan-cat-crypto-art-foundation-nft-sale-chris-torres>).

milliók számítógépére le lett mentve, egyediként, vagyis technológiai eszközökkel garantált kizárólagos továbbértékesítési jogot biztosítva értékesíthető, akkor bármi tokenizálható.

Beeple korábban említett esete csak csepp a tengerben. 2021-ben olyan példák keringtek a hírekben, mint hogy a Twittert alapító Jack Dorsey 1630 ETH, kb. hárommillió dollár értékben adta el első tweetjét;²³ a mindmáig legdrágább, 3100-as számú CryptoPunk avatar közel 7,6 millió dollárért cserélt gazdát 2021. március 11-én;²⁴ a The New York Times pilotjelleggel tokenizált cikkéért 350 ETH-t, kb. 623 014 dollárt fizettek;²⁵ a Bored Ape Yacht Club sorozat²⁶ unott arcú majmokat ábrázoló avatarjai közül egyesek hatszámjegyű összegbe kerültek;²⁷ a Ross Ulbricht börtönének alatt készített műveit összefogó „Genesis NFT Collection” kb. hatmillió dollárt hozott.²⁸

A zenei szektorban a Kings of Leon²⁹ vagy épp a Linkin Park zenésze, Mike Shinoda értékesített felvételeket, fizikai hordozókat, de még koncertjegyeket is.³⁰ Magyar példa is hozható, hiszen a Bohemian Betyars NFT-k útján értékesítette dalszövegeinek egy-egy sorát.³¹

Az NFT-k a számítógépes játékok világát is ellepték,³² habár meglepő módon itt fogadta a kezdeményezést a legnagyobb ellenállás.³³

²³ Kim Lyons: Jack Dorsey's first tweet sold as an NFT for an oddly specific \$2,915,835.47. The Verge, 2021. március 22. (<https://www.theverge.com/2021/3/22/22344937/jack-dorsey-nft-sold-first-tweet-ethereum-cryptocurrency-twitter>).

²⁴ Lásd: <https://www.larvalabs.com/cryptopunks/details/3100>. A konkrét png fájl mérete 174 byte.

²⁵ Kevin Roose: Why Did Someone Pay \$560,000 for a Picture of My Column? The New York Times, 2021. március 26. (<https://www.nytimes.com/2021/03/26/technology/nft-sale.html>).

²⁶ A „BAYC” üzleti modelljének elemzését lásd: Edward Lee: The Bored Ape Business Model: Decentralized Collaboration Via Blockchain and NFTs (kézirat), 2021 (<https://ssrn.com/abstract=3963881>).

²⁷ Ambrose Leung: Steph Curry Just Bought a Bored Ape Yacht Club NFT for \$180,000 USD Worth of ETH. Hype Art, 2021. augusztus 30. (<https://hypebeast.com/2021/8/stephen-curry-bored-ape-yacht-club-nft-55-ethereum-purchase>); Ambrose Leung: Future Just Dropped \$200,000 USD on Bored Ape Yacht Club NFT #4672. Hype Art, 2021. november 28. (<https://hypebeast.com/2021/11/future-bored-ape-yacht-club-nft-200k-usd-49-eth-purchase>).

²⁸ Sean Dickens: Ross Ulbricht's Genesis NFT 'Perspective' sells for \$6.2m at auction. Yahoo! Finance, 2021. december 9. (<https://finance.yahoo.com/news/ross-ulbricht-genesis-nft-perspective-112013168.html>).

²⁹ Matthew Followill: Kings of Leon Will Be the First Band to Release an Album as an NFT. Rolling Stone, 2021. március 3. (<https://www.rollingstone.com/pro/news/kings-of-leon-when-you-see-yourself-album-nft-crypto-1135192/>).

³⁰ További zenepiaci példákat lásd: Tatiana Cirizano: Tracking Music's NFT Gold Rush: A Timeline of Recent, Record-Breaking Sales. Billboard Pro, 2021. március 5. (<https://www.billboard.com/pro/nft-music-gold-rush-sales-timeline-grimes-3lau/>).

³¹ Balla István: Ma már nem visznek el az ÁVO-sok, de azért nem arra számítottak a rendszerváltók, ami most van – Bohemian Betyars lemezipremier. hvg.hu, 2021. október 21. (https://hvg.hu/kultura/20211021_Bohemian_Betyars).

³² Justin Birnbaum: Why Video Game Makers See Huge Potential In Blockchain– And Why Problems Loom For Their New NFTs. Forbes, 2022. január 6. (<https://www.forbes.com/sites/justinbirnbaum/2022/01/06/why-video-game-makers-see-huge-potential-in-blockchain-and-why-problems-loom-for-their-new-nfts/?sh=1068392e43d7>).

³³ Chris Stead: Interview: Ubisoft responds to angry NFT Digits and Quartz reaction. Finder, 2022. január 27. (<https://www.finder.com.au/ubisoft-interview-nfts>).

A sportolói kártyák világában otthonosan mozgó szövetségek ugyancsak gyorsan lecsaptak a kínálgató lehetőségre. A spanyol futball-liga (La Liga) a Soraréval közös szolgáltatás³⁴ vagy épp az NBA TopShots³⁵ keretében bárki vásárolhat egy szívéhez közel álló vagy ikonikus labdarúgó- vagy kosárlabda-jelenetet.

Talán mindennél nagyobb felhajtást a gyűjthető tételek (*collectibles*) kaptak az NFT-k piacán 2021-ben. A Pepe a béka mém mintájára készült (zöldfejű) avatárok (Homer Simpson-tól Satoshi Nakamotoig), az alig néhány pixelből álló, 10 000 darabos CryptoPunks, a Bored Ape Yacht Club, a Koala Intelligence Agency vagy aktív politikusok arcának sorozatai pedig csak példák a kifogyhatatlan külföldi vagy magyar példákra.

Sőt, e gyűjtőszemély olyan extrém ajánlatokig terjed, mint a „Vessel” projekt, amely egy kiszuperált hajó fizikai szétbontásával, majd a darabok digitalizált másolatainak blokk-láncre vitelével igyekezett meglovagolni az NFT-lázat;³⁶ vécepapírokon rögzített művészeti alkotások értékesítése;³⁷ vagy épp egy tízezer darabra vágott Banksy festmény darabjainak eladása.³⁸

Az NFT-k azonban nem csak a modern művészeti alkotások értékesítésére alkalmasak. Ha mértékét és értékét tekintve el is maradnak az unatkozó majmokról és kriptocicáktól, ám a világ számos múzeuma, galériája és archívuma tett lépéseket az iránt, hogy a repertoárjukba tartozó művekhez másoknak is hozzáférést biztosítsanak.³⁹ (Igaz, némely esetben nem kevés etikai aggyá vált felvetve ezzel.)

Gazdasági szempontból nézve egyértelmű, hogy nem alaptalanul lett 2021 az NFT éve. Iparági jelentések szerint 2021-ben 28 milliárd dollár értékben fektettek NFT-kbe és NFT start-upokba.⁴⁰ Egyes becslések szerint 2025-re ez az érték a 80 milliárd dollárt is elérheti.⁴¹

³⁴ Henry Flynn: As Wealthy Collectors Amass Top Tokens, the Future of Soccer NFTs May Belong With Fans. *Forbes*, 2021. június 30. (<https://www.forbes.com/sites/henryflynn/2021/06/30/spanish-soccer-nfts-for-all-say-2-platforms-as-wealthy-collectors-take-top-tokens/?sh=564970aa5674>).

³⁵ Lásd: <https://nbatopshot.com/>.

³⁶ Hakim Bishara: Hudson Yards Vessel to Be Dismantled and Sold as NFT. *Hyperallergic*, 2021. április 1. (<https://hyperallergic.com/632718/hudson-yards-vessel-to-be-dismantled-april-1/>).

³⁷ Robert Williams: Charmin jumps on NFT trend with toilet paper artwork auction. *Marketingdive*, 2021. március 18. (<https://www.marketingdive.com/news/charmin-jumps-on-nft-trend-with-toilet-paper-artwork-auction/596903/>).

³⁸ Robin Pogrebin: Cutting a Banksy Into 10,000 (Digital) Pieces. *The New York Times*, 2021. december 1. (<https://www.nytimes.com/2021/12/01/arts/design/banksy-nft-loic-gouzer-particle.html>).

³⁹ Simon Willis: Crypto millionaires' love of NFTs is a boon for the aging art market – but galleries might miss out. *Fortune*, 2021. április 14. (<https://fortune.com/2021/04/14/nft-non-fungible-token-art-crypto-art-market-galleries-auction-houses/>); Binance NFT Marketplace to Feature Tokenized Art, Including Leonardo da Vinci, from The State Hermitage Museum. *Binance Blog*, 2021. július 26. (<https://www.binance.com/en/blog/421499824684902408/nft/binance-nft-marketplace-to-feature-tokenized-art-including-leonardo-da-vinci-from-the-state-hermitage-museum>).

⁴⁰ Mike Isaac: OpenSea valued at \$13.3 billion in new round of venture funding. *The New York Times*, 2022. január 4. (<https://www.nytimes.com/2022/01/04/business/opensea-13-billion-valuation-venture-funding.html>).

⁴¹ The market for non-fungible tokens is evolving, *The Economist*, 2021. október 30. (<https://www.economist.com/finance-and-economics/2021/10/30/the-market-for-non-fungible-tokens-is-evolving>).

Kicsit a jelennél maradva: 2022 januárjában az egyik piacvezető platform, az OpenSea értéke elérte a 13,3 milliárd amerikai dollárt.⁴² Csak ugyanitt napi átlagban 200 millió dollárt meghaladó összegben kötöttek ügyleteket az NFT-k iránt érdeklődők.⁴³ A sor pedig folytatható lenne a végtelenségig.

II. SZERZŐI JOGI BIZONYOSSÁGOK (ÉS NÉHÁNY BIZONYTALANSÁG)

Az NFT-k szerzői jogi vonatkozásait illetően számos kérdésben világos válaszok állnak a rendelkezésünkre, melyek azonban – számottevő joggyakorlat híján – egyelőre a hatályos jog és az irányadó uniós joggyakorlat értelmezése révén adhatók meg. Az alábbiakban áttekintjük a védelem tárgyára, a személyhez fűződő jogokra (különös tekintettel a copyfraud realitására), valamint a felhasználásra/vagyoni jogokra (különös tekintettel a hozzáférhetőség tételre, a jogszerzésre és a platformok potenciális felelősségére) vonatkozó részkérdéseket. Ehelyütt nem mélyedünk el a szabad felhasználások, a közös jogkezelés, a műnyilvántartás, a joghatóság vagy a digitális örökségmegőrzés (és általában véve a szabad felhasználások) ugyancsak izgalmas kihívásaiban. (Ahogy nem mélyedünk el a szellemi tulajdon-védelem más területein sem, pedig az NFT-k potenciális kihívást jelenthetnek például a védjegy- vagy a formatervezésiminta-oltalom területén.)

1. A jogvédelem tárgya: digitális művek és kapcsolódó jogi teljesítmények

A korábbiakban kifejtésre került, hogy egy NFT alapvetően inkább adathalmazként, semmint alkotásként írható körül. Az NFT csupán eszköz, út vagy – szerzői jogilag legegységterelműbben – eljárás az információk közléséhez. Egy ilyen token vitán felül kizárható a szerzői jogi védelem köréből. Ugyanakkor egy NFT mindig egy mögöttes (fizikai vagy digitális) tartalomról való rendelkezés céljából jön létre. E mögöttes tartalom szinte bizonyosan tárgya lehet a szerzői és/vagy a kapcsolódó jogi védelemnek. Nem csupán az Európai Unió Bíróságának joggyakorlata (az *Infopaq*-tól⁴⁴ a *Brompton Bicycle*-ügyig⁴⁵), de a magyar egyéni, eredeti jelleg⁴⁶ követelménye is alacsony küszöbnek tekinthető. Még a *pixeles* (kis felbontású) *avatárok* is szabad és kreatív döntések alapján kerülhetnek megalkotásra.

⁴² I. m. (41).

⁴³ Jonathan Ponciano: NFTs Shatter Monthly Trading Record With \$4 Billion in Sales – Here's Why They're Still Booming Despite the Crypto Crash. Forbes, 2022. január 20. (<https://www.forbes.com/sites/jonathanponciano/2022/01/20/nfts-shatter-monthly-trading-record-with-4-billion-in-sales-heres-why-theyre-still-booming-despite-the-crypto-crash/?sh=4fdf3f637910>). Egész 2021-re vetítve pedig a napi átlag elérte a 38 millió dollárt. Lásd: Pinto-Gutiérrez, Gaitán, Jaramillo, Velasquez: i. m. (5), p. 335.

⁴⁴ C-5/08. sz. ügy – Infopaq International A/S kontra Danske Dagblades Forening, 2009. július 16., ECLI:EU:C:2009:465.

⁴⁵ C-833/18. sz. ügy – SI and Brompton Bicycle Ltd kontra Chedech / Get2Get, 2020. június 11., ECLI:EU:C:2020:461.

⁴⁶ Szjt. 1. § (3) bekezdés.

Azt ugyanakkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy épp a tokenizált avatárok piacán figyelhető meg széles körben a mesterséges intelligencia által támogatott tartalomfejlesztés. Így például a CryptoPunks és a Bored Ape Yacht Club sorozatot random módon válogatott jellemzők mentén algoritmusok generálják.⁴⁷ Ilyen esetben hiányzik az ok-okozati összefüggés az alkalmazás emberi programozása és a szoftver által generált output között. Ezen összefüggés hiányában pedig – a jelenleg irányadó szerzői jogi keretek között – nem beszélhetünk se szerzőségről, se egyéni, eredeti outputokról.⁴⁸ Ez természetesen nem zárja ki, hogy az ilyen és hasonló avatárokkal kereskedni lehessen. Ahogy a DogVinci művésznévre hallgató kutya által festett festmények alapján legyártott nyakkendők megvásárolhatók online,⁴⁹ úgy egy automatizált módon előállított png fájl is tokenizálható.

A kapcsolódó jogi teljesítmények többségénél (az előadóművészi teljesítmények személyes jellegétől itt eltekintve⁵⁰) ugyanakkor az egyéni, eredeti jelleg nem feltétele a jogvédelem fennállásának. Ezek a mögöttes tartalmak gond nélkül a hatályos szabályozás alá tartoznak.

2. Személyhez fűződő jogok

Mivel a személyhez fűződő jogokat az Európai Unió szerzői joga nem harmonizálta, így a jelen tanulmány a magyar szabályok fényében igyekszik elemezni a felmerülő kihívásokat.

A személyhez fűződő jogok alkalmazhatósága semmilyen szempontból nem tűnik korlátozhatónak az NFT-ekkel való kereskedelem területén. Egyrészt, amennyiben a mögöttes tartalom mű vagy előadóművészi teljesítmény, úgy e tartalom vonatkozásában a személyhez fűződő jogok megilletik az alkotót/előadót. Sőt, mivel a szerzők és előadók személyhez fűződő joga elidegeníthetetlen, és arról lemondani sem lehet, e jogok érvényesítése a magyar jog alapján még akkor is lehetséges, ha a tokent eredetileg külföldön értékesítették.

A mindennapokban a személyhez fűződő jogok érvényesülése általában akadálymentes. Az NFT-platformok belső logikájából következik, hogy a metaadatok részeként megadásra kerül az alkotó neve, amely minden további értékesítés során világosan látható marad az adott platformon. A konkrét tokent főszabály szerint annak alkotója teszi elérhetővé, és a blokklánc megváltoztathatatlanságából következik, hogy az eredeti alkotói név, sőt maga a tartalom sem módosítható a későbbi vevők által. Sőt, a blokkláncok közötti átjárhatóság

⁴⁷ *nftjedi*: NFT Factories: How randomly generated NFTs, 10,000 per collection, have taken over crypto art. nou nft, 2021. szeptember 6. (<https://nounsft.com/2021/09/06/nft-factories-how-randomly-generated-nfts-10000-per-collection-have-taken-over-crypto-art/>).

⁴⁸ Vö. Péter Mezei: From Leonardo to the Next Rembrandt – The Need for AI-Pessimism in the Age of Algorithms. UFITA – Archiv für Medienrecht und Medienwissenschaft, 2020. 2. sz., p. 405–410; P. Bernt Hugenholtz, João Pedro Quintais: Copyright and Artificial Creation: Does EU Copyright Law Protect AI-Assisted Output? IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law, 2021. 9. sz., p. 1193–1200.

⁴⁹ Lásd: <https://www.dogvinci.com/>.

⁵⁰ Békés Gergely: Az előadóművész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 16. (126.) évf. 3. sz., 2021. június, p. 20–24.

okán más oldalakon keresztül történő értékesítés esetén is feltüntethetőnek kell maradnia a jogosult nevének.

Mégis számos olyan magatartás ismert, amelyek potenciális személyhez fűződő jogsértéshez vezethetnek. Egyrészt mivel a szerzői jogok technológiaisemlegesek, így semmi jelentősége annak, hogy egy mű engedély nélküli első nyilvánosságra hozatala offline vagy online környezetben történik. Így ha bárki a szerző engedélye nélkül bányászik egy addig sosem közölt tartalmat, úgy a jogsértés igazoltnak tekinthető. A névfeltüntetés jogának megsértése akadálytalanul elképzelhető az angolul „copyfraud” néven jelölt magatartások esetén.⁵¹ E kifejezés a nem jogosult által bányászott, és így megtevesztő módon értékesített tokenek esetére vonatkozik. A magyar jog alapján bizonyosan megsértette volna a névfeltüntetés jogát Ben Moore azzal, ahogy a Csillagok háborúja franchise ismert rohamosztagos sisakokra festett alkotások digitalizált képeit az azokat megalkotó személyek engedélye és nevük feltüntetése nélkül értékesítette.⁵² Hasonlóképp elképzelhető, hogy az NFT mögötti tartalom az eredeti mű integritását sértő módosításokkal kerül felhasználásra.

A copyfraud további eseteit jelentheti, ha a tokent olyan személy bányássza, aki „csak” fizikai tulajdonosa valamely műpéldánynak, de annak szerzői jogaival nem vagy csak részben rendelkezik;⁵³ aki még csak nem is tulajdonosa az alapul fekvő műnek; aki csak licencbe vevője egy műnek; esetleg a tokenizált mű a közkinccs⁵⁴ vagy egy múzeum repertoárjának része.⁵⁵

⁵¹ Andres Guadamuz: Copyfraud and copyright infringement in NFTs. TechnoLlama, 2021. március 14. (<https://www.technollama.co.uk/copyfraud-and-copyright-infringement-in-nfts>).

⁵² Riah Pryor: 'May the image rights be with you': Artists claim Art Wars sold NFTs linked to their designs for Stormtrooper helmets without their permission. The Art Newspaper, 2021. november 23. (<https://www.theartnewspaper.com/2021/11/23/artists-claim-art-wars-sold-nfts-linked-to-their-art-for-millions-allegedly-without-their-permission>). Hasonló – ám ugyancsak nem a magyar jogból érkező – példaként lásd: Avi Asher-Schapiro: Booming NFT art market plagued by 'mind-blowing' fraud. Thomson Reuters Foundation News, 2022. január 18. (<http://news.trust.org/item/20220118122426-mv9tu/>). Vö.: Rauer, Bibi: i. m. (18), p. 27–28.

⁵³ Ilyen potenciális jogeset lehet az, hogy a Jay-Z Reasonable Doubt című albumának szerzői jogait birtokló Roc-A-Fella kiadó kisebbségi tulajdonosa egyoldalúan tokenizálta az albumot. Maga a kiadó azonnal ideiglenes intézkedést kezdeményezett az értékesítés leállítására (ami meg is történt), a potenciális károkozás kapcsán pedig jelenleg is folyamatban van a kiadó és a kisebbségi tulajdonos közötti per. Lásd: Guadamuz: i. m. (15), p. 1377–1378.

⁵⁴ Pınar Çağlayan Aksoy, Zehra Özkan Ünler: NFTs and copyright: challenges and opportunities. Journal of Intellectual Property Law & Practice, 2021. 10. sz., p. 1123–1124; Andres Guadamuz: The interface between NFTs and the public domain. TechnoLlama, 2021. december 21. (<https://www.technollama.co.uk/the-interface-between-nfts-and-the-public-domain>);

⁵⁵ Jim Richardson: NFT „Art Heist” sees famous artworks sold online. Museum Next, 2021. március 13. (<https://www.museumnext.com/article/nft-art-heist-museums/>).

Saját esetet képezhetnek azok a jogviták, ahol a tokent bányászó személy mögöttes tartalomra vonatkozó jogosultságának a fennállását (vagyis a jóhiszemű tokenizálást) kérdőjelezi meg. Erre szolgálhat kiváló példaként az ugyancsak az Egyesült Államokból eredő *Miramax v. Tarantino*-jogvita. Itt a filmelőállító azért perelte be a filmíró-rendező Tarantinót, mert az a *Ponyvaregény* című filmklasszikusból kimaradt forgatókönyvi részleteit szerette volna NFT-ként értékesíteni. A Miramax állítása szerint a forgatókönyvre vonatkozó jogokat megszerezték Tarantinótól, aki természetesen határozottan ezzel ellentétes véleményen van. A jelenleg is futó jogvitában a Miramax a keresétét a szerzői jogok megsértése mellett szerződésszegésre, végjegyzitorlásra és tisztességtelen piaci magatartásra is alapozta.⁵⁶

3. Felhasználás / vagyoni jogok

Az előzőek után jóval alaposabb kifejtést igényelnek a vagyoni jogok az NFT-k vonatkozásában. E résznek a logikai menete a következő: elsőként megvizsgálásra kerülnek az eredeti jogosult jogai; majd a harmadik személyek általi megszerzés; végül bemutatásra kerül a platformok szerepe és potenciális felelőssége a jogsértő felhasználásokért.

3.1. Hozzáférhetővé tétel: igen; terjesztés, jogkimerülés és követőjog: nem

Habár elképzelhető, hogy egy token magát a kérdéses alkotást tartalmazza, ám ennek a fájl méretével hatványozottan növekvő költségek okán csekély az előfordulása a mindennapokban. Hagyományosan a token metaadatai tartalmazzák azt a pointert, ami elirányítja az érdeklődőt a mögöttes tartalom tároló szerverre. Ez a pointer általában véve linkként, jogi értelemben pedig a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételként értelmezhető. E jog – amely nemzetközi és európai uniós háttérrel rendelkezik – lefedi az on-demand, online felhasználásokat, és egyrészt nem feltételezi a tényleges letöltést, másrészt nem képezi jogkimerülés tárgyát. Azt pedig mind az Európai Bíróság joggyakorlata (a *Svensson-ügy*)⁵⁷

⁵⁶ Miramax, LLC, v. Quentin Tarantino, et al., Case 2:21-cv-08979 (<https://www.bloomberglaw.com/public/desktop/document/MiramaxLLCvTarantinoetalDocketNo221cv08979CDCalNov162021CourtDock?1643625036>). A jogvitát illetően lásd: Kal Raustiala, Chris Sprigman: Guest Column: Tarantino vs. Miramax – Behind the NFT ‘Pulp Fiction’ Case, and Who Holds the Advantage. The Hollywood Reporter, 2021. november 24. (<https://www.hollywoodreporter.com/business/digital/tarantino-miramax-pulp-fiction-nft-1235052378/>).

⁵⁷ C-466/12. sz. ügy – Nils Svensson és társai kontra Retriever Sverige AB, 2014. február 13., ECLI:EU:C:2014:76.

a *VG Bild-Kunst-ügyig*⁵⁸), mind a jogirodalom⁵⁹ megerősíti, hogy a hiperlink elérhetővé tétele beilleszthető a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel jogába.⁶⁰

Amennyiben az NFT-k online elérhetővé tételét az Szjt. 26. § (8) bekezdése szerinti felhasználásként azonosítjuk, úgy azt nem tekinthetjük a mögöttes tartalom terjesztésének az Szjt. 23. §-a szerint. Ezzel párhuzamosan az is kizárható, hogy az NFT-k értékesítése a terjesztés jogának kimerüléséhez vezetne. Ez már csak azért is helyes álláspont, mert az Európai Bíróság a *Tom Kabinet-ügyben*⁶¹ elvetette a digitális jogkimerülés koncepcióját az Infosoc-irányelv hatálya alá tartozó műtípusok esetében.

Ugyancsak izgalmas kérdés, hogy alkalmazható-e az NFT-k továbbértékesítése esetén a nemzetközi és európai uniós jogi háttérrel rendelkező követőjog.⁶² E jogintézmény alapján egyes művek alkotóinak elidegeníthetetlen joga, melyet átruházni és arról lemondani sem lehet, hogy a művek bizonyos feltételek mellett történő továbbértékesítése esetén díjazásban részesüljenek. Ilyen feltétel, hogy a továbbértékesítésre műkereskedő közreműködésével, az eredeti értékesítés óta számított három év elteltével kerül sor, és a másodlagos értékesítéskor a vételár – Magyarországon – meghaladja az 5000 forintot. A követőjog relevanciája e téren messze nem elhanyagolható. Barabási Albert-László és csapata a New York Timesban megjelent cikkükben hívták fel ugyanis a figyelmet arra, hogy az általuk vizsgált Superrare oldalon a továbbértékesítések 2020 márciusában az összes tranzakciónak még csak 9 százalékát tették ki, ám 2021 márciusában már 36 százalékát.⁶³

⁵⁸ C-392/19. sz. ügy – *VG Bild-Kunst kontra Stiftung Preußischer Kulturbesitz*, 2021. március 9., ECLI:EU:C:2021:181.

⁵⁹ Mezei Péter: A linkelés szerzői jogi vonatkozásai – négysszögletes dugó a hatszögletű lyukba? Infokommunikáció és Jog, 2015. március (61. sz.), p. 30–39; João Pedro Quintais: Untangling the Hyperlinking Web: In Search of the Online Right of Communication to the Public. *Journal of World Intellectual Property*, 2018/5–6. sz., p. 385–420; Eleonora Rosati: When Does a Communication to the Public Under EU Copyright Law Need to Be to a „New Public”? *European Law Review*, 2020. 6. sz., p. 802–823; Giancarlo Frosio: It's All Linked: How Communication to the Public Affects Internet Architecture, *Computer Law & Security Review*, 2020, #105410.

⁶⁰ Ezzel ellentétes véleményt lásd: *Guadamuz*: i. m. (15), p. 1381. Természetesen mindaddig azonban, amíg az NFT-t a mögöttes tartalom jogosultja értékesíti, nem beszélhetünk jogsértésről

⁶¹ C-263/18. sz. ügy – *Nederlands Uitgeversverbond és Groep Algemene Uitgevers kontra Tom Kabinet Internet BV és Others*, 2019. december 19., ECLI:EU:C:2019:1111. A jogeset elemzését lásd: Péter Mezei: The Doctrine of Exhaustion in Limbo – Critical Remarks on the CJEU's Tom Kabinet Ruling, *Zeszyt Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego – Prace z Prawa Własności Intelektualnej* (Jagiellonian University Intellectual Property Law Review), 2020. 2. sz., p. 130–153; Shubha Ghosh, Péter Mezei: Elusive Quest for Digital Exhaustion in US and EU: The CJEU's Tom Kabinet Ruling as Milestone or Millstone for Legal Evolution? *Hungarian Yearbook of International Law and European Law*, 2020, p. 249–275.

⁶² Szjt. 70. §.

⁶³ Albert-László Barabási: The Art Market Often Works in Secret. Here's a Look Inside. *The New York Times*, 2021. május 7. (<https://www.nytimes.com/2021/05/07/opinion/nft-art-market.html>).

Mivel azonban a követőjog *per definitionem* a fizikai hordozón történő értékesítésekre vonatkozik, úgy az legfeljebb azokban az esetekben lehet releváns, amikor az NFT értékesítése párhuzamosan valamilyen dolog tulajdonjogának az átruházásával is jár.⁶⁴

Habár a követőjog törvényi szabályai nem érvényesíthetők az NFT-k világában, a platformok meghatározó része kódalapú díjazást rögzít a tokenek továbbértékesítése esetén. Egészen pontosan a platformok a token bányászata során lehetőségként kínálják fel, hogy a jogosult díjazásra formálhasson igényt. Így az OpenSea oldalán a saját piacterüket kialakítók beállíthatják, hogy hány százalékos „követődíjat” kívánnak biztosítani az eredeti előadónak valamennyi tranzakció után.⁶⁵ Az iparági gyakorlat a 10 százalékos részesedést preferálja.⁶⁶ Ez az arány pedig legalább öt szempontból is több bevételt eredményezhet a továbbértékesített tokenek esetén. Egyrészt nem feltételezi, hogy az eredeti értékesítés óta három év teljen el; másrészt nincs vételárminimum, ami felett járna a díjazás; harmadrészt lényegesen meghaladja a lépcsőzetesen meghatározott követőjogi díjat (Magyarországon a részesedés a továbbértékesítési ár függvényében 0,25 és 4 százalék között mozog); negyedrészt nincs felső határa (Magyarországon a felső határ 12 500 euró); végül bármely alkotót megillettet ez a digitális díjazás (nem kizárólag a jogszabály által meghatározott műtípusok alkotóit).⁶⁷

3.2. Jogszerzés

Összhangban az előzőekben kifejtettekkel, úgy tűnik, hogy egy NFT értékesítése legfeljebb „kvázi tulajdonjogot” biztosíthat a tokenizált művel kapcsolatos metaadatokra nézve. Amíg az okosszerződés nem tartalmaz az irányadó (például a magyar) magánjog alapján érvényes rendelkezést a mögöttes műpéldány tulajdonjogának átruházására, vagy az ilyen rendelkezést nélkülöző tranzakció nem értelmezhető a nemzeti magánjog alapján adásvételnek, addig az NFT megszerzője csupán a metaadatok feletti bizonyos jogokat szerez. E jogok felhasználási jogokként is csak annyiban tekinthetők, amennyiben a szerződés ezt kifejezetten és érvényesen rögzíti. A mindennapokban se a tulajdonátruházás, se a licencia nem

⁶⁴ A követőjogi relevanciáról lásd különösen: *Ioanna Lapatoura*: Creative digital assets as NFTs: a new means for giving artists their power back? Entertainment Law Review, 2021. 6. sz., p. 172; *Guadamuz*: i. m. (15), p. 1376–1377.

⁶⁵ Lásd <https://docs.opensea.io/docs/frequently-asked-questions>. Valamint lásd a releváns EIP szabványt: *Zach Burks, James Morgan, Blaine Malone, James Seibel*: „EIP-2981: NFT Royalty Standard,” Ethereum Improvement Proposals, no. 2981, September 2020. [Online serial]. (<https://eips.ethereum.org/EIPS/eip-2981>). Vö.: *Aksoy, Üner*: i. m. (54), p. 1125–1126.

⁶⁶ *Marie Fazio*: The World Knows Her as ‘Disaster Girl.’ She Just Made \$500,000 Off the Meme. The New York Times, 2021. április 29. (<https://www.nytimes.com/2021/04/29/arts/disaster-girl-meme-nft.html>); Foundation.app – Get invited to one of the largest NFT marketplaces in the world. Fortune, my, 2021. szeptember 1. (<https://www.fortune.my/foundation-app-get-invited-to-one-of-the-largest-nft-marketplaces-in-the-world.htm>).

⁶⁷ Az NFT-k és a követőjog átfedésének hazai vonatkozású elemzését is lásd: *Tomasovszky Edit*: A követőjog alapproblémái és szabályozási kérdései. PhD-értékezés, Debreceni Tudományegyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2021, p. 166–1168.

jellemző az NFT-k piacán.⁶⁸ Ez természetesen független attól a kérdéstől, hogy maga az okosszerződés érvényes és kikényszeríthető-e.⁶⁹

Mindezekből legalább három fontos szerzői jogi következtetés vonható le. Először is a mögöttes mű tulajdon- és vagy szerzői jogai a bányásznál maradnak. Azok felett akár az offline világban, akár „hagyományos” felhasználás keretében szabadon rendelkezhet. Így attól, hogy valaki tokenizál egy vászonra vitt alkotást, amely NFT „éli a maga világát” a web3 keretében, addig maga a festmény szabadon értékesíthető. Másrészt a tokenizált tartalom – a szerzői jogok jelenleg ismert korlátai és kivételei keretében – szabadon linkelhető (akár a Twitteren beágyazott gondolat formájában), vagy épp magáncélú másolat tárgya lehet. Harmadrészt pedig e kettő ötvözeteként a jogosult valamennyi olyan magatartással szemben felléphet, amely túllép akár a szabad felhasználások keretein, akár az NFT által biztosított lehetőségeken.

3.3. A platformok felelőssége

A továbbiakban érdemes végiggondolni azt is, hogy az NFT-k értékesítését végző közreműködőkre nézve milyen jogi szabályok tűnnek alkalmazhatónak.⁷⁰ Mivel az alapul fekvő felhasználást nyilvánosság számára hozzáférhetővé tételként azonosítottuk, logikusan következik, hogy két jogszabályhely alkalmazása lehet realitás. Ezek egyike a legújabb uniós szerzői jogi reform keretében bevezetett, tartalommegosztó szolgáltatásokra vonatkozó speciális jogi szabályozás. A CDSM-irányelv 17. cikke nyomán a magyar jogba 2021. június 1-ével átültetett szabályozás lényege, hogy az elektronikus kereskedelmi jogunk szerinti tárhelyszolgáltató, „amelynek fő vagy egyik fő célja a szolgáltatás igénybe vevője által feltöltött, jelentős mennyiségű, szerzői jogi védelem alatt álló mű vagy szomszédos jogi teljesítmény

- a) tárolása,
- b) nyilvánossághoz közvetítése, ideértve a nyilvánosság számára lehívásra hozzáférhetővé tételét is, és
- c) üzletszerű összerendezése, és népszerűsítése,⁷¹ közvetlen szerzői jogi felelősséggel tartozik a végfelhasználók által elhelyezett tartalmakkal megvalósított jogsértésekért.⁷²

⁶⁸ Bodó, Giannapoulou, Mezei, Quintais: i. m. (9), p. 8–15. Igaz, hogy ismert olyan példa is, például a Bluebox (lásd: <https://xd.adobe.com/view/9aff754b-c04a-4b3c-9f23-a2204eaf5f-cfac/?fullscreen>), amely kifejezetten átruházásként írja le a rendszere lényegét. E megoldás jogi érvényessége és kikényszeríthetősége azonban erősen kérdéses.

⁶⁹ Az okosszerződések érvényességével és kikényszeríthetőségével kapcsolatban lásd: Labancz Andrea: Innováció a szerződéses jogban: smart contract. In: Gellén Klára (szerk.): Gazdasági tendenciák és jogi kihívások a 21. században, Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2018, p. 151–162; Stefán Ibolya: Az okos szerződések létrejöttének és érvénytelenségének kérdései. Miskolci Jogi Szemle, 16. évf., 2021. 3. sz. p. 298–312.

⁷⁰ Érdemes még egyszer hangsúlyozni, hogy az NFT-k értékesítése nem feltételezi közvetítők igénybevétele a blokklánc decentralizált jellegéből kifolyólag. A mindennapokban azonban – a tartalmak láthatósága okán – szinte kizárólag online piactereken keresztül történik az NFT-k értékesítése.

⁷¹ Sztj. 57/A. §.

⁷² Sztj. 57/B. §.

Egy NFT-platform minden szempontból beilleszthető a tartalommegosztó szolgáltató fogalmába. Szerzői jogi felelőssége e rendszer szerint mégsem valószínű, hogy megállapítható lenne. A CDSM-irányelv ugyanis egyes nevesített szolgáltatókat kifejezetten kizárt a tartalommegosztó szolgáltatók fogalmi keretrendszeréből. E helyütt legalább két esetkörnek lehet jelentősége. Egyrészt – bár nem tipikusan, de elképzelhető, hogy – egy NFT-platform beilleszthető lehet a „nyílt forráskódú számítógépi programok fejlesztésével és megosztásával foglalkozó platformok” közé.⁷³ Ennél is fontosabb lehet az „online piactér” kategóriája. Habár az Európai Bizottság semmilyen érdemi fogódzót nem adott e kategóriák értelmezéséhez,⁷⁴ mégis valószínűsíthető, hogy egy NFT-ket forgalmazó felület – ahogy az eBay a fizikai tartalmak elektronikus kereskedelmi szolgáltatójaként⁷⁵ – ilyen piactérként azonosítható.

Ebben az esetben azonban az NFT-platformok magatartása az Infosoc-irányelv és az elektronikus kereskedelmi irányelv által megteremtett uniós jogszabályi környezetben értelmezendő. Elsőként felmerül a kérdés, hogy a platformok végeznek-e tényleges felhasználást a szolgáltatásuk nyújtásakor. E téren irányadónak tűnik az Európai Bíróság nemrégiben meghozott *YouTube- és Cynado*-döntése.⁷⁶ Ebben az egyesített ügyben az uniós fórumnak egy online videómegosztó (YouTube) és egy cyberlocker⁷⁷ (Uploaded) közvetlen szerzői jogi felelősségét kellett megvizsgálnia. Az Európai Bíróság pedig úgy találta, „[e] tekintetben releváns körülménynek minősül többek között az a tény, hogy az ilyen üzemeltető, noha tudja vagy tudnia kellene, hogy általában véve a platformján keresztül annak felhasználói védelem alatt álló tartalmakat tesznek jogellenesen hozzáférhetővé a nyilvánosság számára, nem hajtja végre azon megfelelő műszaki intézkedéseket, amelyek egy szokásos gondossággal eljáró gazdasági szereplőtől ebben a helyzetben elvárhatók annak érdekében, hogy hitelesen és hatékonyan lépjen fel a szerzői jogok e platformon való megsértése ellen, és az a tény, hogy ezen üzemeltető részt vesz a jogellenesen nyilvánossághoz közvetített védelem alatt álló tartalmak kiválasztásában, a platformján kifejezetten ilyen tartalmak

⁷³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/790 irányelve (2019. április 17.) a digitális egységes piacon a szerzői és szomszédos jogokról, valamint a 96/9/EK és a 2001/29/EK irányelv módosításáról, (62) preambulumbekzdés.

⁷⁴ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – A digitális egységes piacon a szerzői jogról szóló (EU) 2019/790 irányelv 17. cikkével kapcsolatos iránymutatás Brüsszel, 2021.6.4., COM(2021) 288 final.

⁷⁵ Az már csak „hab a tortán”, hogy az eBay is belépett a kriptopiacra. Lásd: *Akanksha Rana*: eBay taps into NFT frenzy, allows sale on platform. Reuters, 2021. május 11. (<https://www.reuters.com/business/retail-consumer/ebay-taps-into-nft-frenzy-allows-sale-platform-2021-05-11/>).

⁷⁶ C-682/18 és C-683/18. sz. egyesített ügyek – Frank Peterson és Elsevier Inc. kontra Google LLC és társai, 2021. június 22., ECLI:EU:C:2021:503.

⁷⁷ Az ilyen tárhelyszolgáltatók szerzői jogi felelősségét illetően lásd különösen: *Mezei Péter, Németh László*: A Direct Download Link (DDL) szolgáltatás szerzői jogi megítélése, *Infokommunikáció és Jog*, 2009. 5. sz., p. 179–186; *Mezei Péter*: Tisztul a kép a RapidShare körül? – A DDL szolgáltatók felelősségének a korlátozása. *Infokommunikáció és Jog*, 2010. 6. sz., p. 187–191. *Mezei Péter*: Egyedül a sötétben – a DDL szolgáltatók felelősségének aktuális fejleményei. *Infokommunikáció és Jog*, 2014. 1. sz., p. 29–38.

jogellenes megosztására szolgáló eszközöket biztosít, vagy tudatosan elősegíti az ilyen megosztásokat, amit bizonyíthat az a körülmény, hogy az említett üzemeltető olyan üzleti modellt fogadott el, amely arra ösztönzi a platformja felhasználóit, hogy azon jogellenesen védelem alatt álló tartalmakat közvetítsenek a nyilvánossághoz.”⁷⁸ Sőt, az Európai Bíróság – némileg eltávolodva saját, *GS Media*-ügyben hozott álláspontjától – a platformoknak kedvezőbb megállapítást téve nem tartja elegendőnek a felelősség megállapításához az általános tudomást potenciális jogsértésekről, ahogy a haszonszerzési célú szolgáltatás léte sem teremti meg az automatikus felelősséget.⁷⁹

Azt, hogy egy NFT-platform szembemegy-e a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tétel jogával, a tagállami bíróságnak kell esetileg mérlegelnie. Ugyannakor nagyon is valószínűsíti a felelősség kizárását az a tény, hogy e platformokon többségében jogszerűen bányászott tokeneket kínálnak értékesítésre, és a platformok egy része olyan mechanizmusokat alkalmaz, amelyek a jogsértések kiszűrését segítik: a felhasználási szerződések erre utaló előírásain túl ilyen lehet az értesítési és eltávolítási eljárás, az értékesítések nyilvános törlése, felhasználói fiókok felfüggesztése. Ez utóbbi intézkedések is erősítik azt az álláspontot, hogy az NFT-platformok sikerrel hivatkozhatnak a tárhelyszolgáltatókat az elektronikus kereskedelmi szabályozás alapján megillető felelősségkorlátozásra. Igaz, ez nagyban attól függ, hogy a kérdéses szolgáltatást aktív vagy passzív jelleggel nyújtják-e. A felelősségkorlátozás érvényesüléséhez ugyanis az utóbbi körülménynek is fent kell állnia.⁸⁰ A tényleges szolgáltatások empirikus elemzése igazolni látszik e passzív jellegét.⁸¹

III. ZÁRÓGONDOLATOK

A főbb szerzői jogi kérdésekre adott válaszok nagyjából a következők szerint összesíthetők: „nincs itt semmi látnivaló”. Ha talán túlzottan is közhelyes e meglátás, mindenképpen jogos abból a szempontból, hogy az NFT-k online értékesítése viszonylag kevés újdonságot jelent a szerzői jog dogmatikai rendszerét tekintve. Igaz ez annak ellenére is, hogy egyes szerzők egy meta- vagy decentralizált szellemi tulajdon-védelmi rendszerként írják le a web3 világot.⁸²

⁷⁸ Frank Peterson és Elsevier Inc. kontra Google LLC és társai, 84. pont.

⁷⁹ I. m. (78), 85–89. pont.

⁸⁰ Az Európai Bíróság kapcsolódó esetjogát lásd: C-236/08, C237/08 és C-238/08. sz. egyesített ügyek – Google France SARL és Google Inc. kontra Louis Vuitton Malletier SA (C-236/08), Google France SARL kontra Viaticum SA és Luteciel SARL (C-237/08) és Google France SARL kontra Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL és társai (C-238/08), 2010. március 23., ECLI:EU:C:2010:159; C-324/09. sz. ügy – L'Oréal SA és társai kontra eBay International AG és társai; 2011. július 12., ECLI:EU:C:2011:474; C-360/10. sz. ügy – Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) kontra Netlog NV, 2012. február 16., ECLI:EU:C:2012:85.

⁸¹ Bodó, Giannapoulou, Mezei, Quintais: i. m. (9), p. 8–15.

⁸² Vö.: Edward Lee: NFTs as Decentralized Intellectual Property. 2022 (kézirat) (<https://ssrn.com/abstract=4023736>).

Mégis úgy tűnik, hogy a jelenségnek nem elsődlegesen a (szerzői) jogi, hanem az üzleti és a társadalmi realitásai érdemelnek fokozott figyelmet. Az NFT-k ugyanis vitathatatlanul alkalmasak arra, hogy demokratizálják a kultúrát, vagyis olyan új csatornát nyissanak, amely lehetővé teszi az ismeretlen/feltörekvő szerzők piacra lépését.⁸³ A hagyományos közvetítők kiiktatása révén pedig a hagyományos (nagyobb hírnév = nagyobb profit) piaci logikától eltérő üzleti modellek is megjelenhetnek. Egyes „milleniumi generációs” alkotók számára, akik jól vagy épp jókor tudják meglovagolni a web3 hullámain, kiváló lehetőséget teremt a kevésbé formalizált kriptopiac az önkifejezésre és a meggazdagodásra.⁸⁴

Az is világos, hogy a piac ilyesfajta demokratizálódása nem jelent senki számára garantált sikert. A Chainalysis 2022. januári jelentése szerint csupán az eredeti NFT-eladások 28,5%-a eredményezett profitot (ellentétben a viszonteladásokkal, amelyek 65%-a eredményezett profitot az értékesítő számára).⁸⁵ A kriptovaluták árának folyamatos ingadozása a kiemelt hírek közé kínálkozó kriptovételárak valódi értékét könnyen csökkentheti.⁸⁶ Nem feledkezhetünk meg továbbra sem a blokklánc okozta környezeti terhelésről sem – még akkor sem, ha egyes fejlesztők zöld blokklánc-infrastruktúrák kidolgozására törekcszenek.⁸⁷

⁸³ Gibson: i. m. 18), p. 260.

⁸⁴ Raisa Bruner: Teen Artists Are Making Millions on NFTs. How Are They Doing It? Time, 2021. szeptember 7. (<https://time.com/6093982/nft-art-teens-money/>).

⁸⁵ The Chainalysis 2021 NFT Market Report, January 2022, p. 7. (<https://go.chainalysis.com/rs/503-FAP-074/images/Chainalysis%20NFT%20Market%20Report.pdf>).

⁸⁶ Igaz, növelhetik is. Bepple hivatkozott Everyday című alkotása 2021-ben 42 329 Etherért kelt el (akkori áron 69,3 millió dollár értéken). 2022. január 31-én ugyanennyi Ether az Exchangerates oldal számítása szerint 107,88 millió dollárt ért. Lásd: <https://www.exchange-rates.com/42329/ETH/USD>.

⁸⁷ Raisa Bruner: Environmental Concerns Have Cast Doubt on NFTs – But That’s Changing. Time, 2021. november 18. (<https://time.com/6120237/nfts-environmental-impact/>).

Lengyel Emese*

**MAGYAR SZÍNPADI SZERZŐK EGYESÜLETE (1904–1950).
ADALÉKOK A 20. SZÁZADI MAGYAR SZERZŐI ÉRDEKVÉDELEM
TÖRTÉNETÉHEZ ÉS AZ EGYESÜLET ELSŐ MŰKÖDÉSI SZAKASZÁNAK
BEMUTATÁSA (1904–1919) SAJTÓFORRÁSOK ALAPJÁN****

1. BEVEZETÉS

A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete (MSSE) 1904. január 7-i dátummal azzal a céllal alakult meg, hogy erkölcsi és anyagi védelmet nyújtson a színpadi szerzőknek, s fejlessze a magyar színpadot. Az első felállásban egészen 1919 márciusáig működött. Ezt követően 1920. decemberi újjáalakulása, majd egy 1945-ös funkcióváltást követően érdemben az 1940-es évek végéig működött, ugyanakkor a miniszter által csak 1950. december 8-án került feloszlásra. Az elsősorban érdekvédelmi egyesület megszervezéséről, vállalt feladatairól, a tevékenységéről, illetve belső és külső feszültségeiről azonban még váratott magára egy tudományos ígérrrel megírt munka.

Jelen kutatás célja az volt, hogy kiegészítésként szolgáljon a 20. század első felének irodalom- és színháztörténetéhez, illetve a színpadi szerzők szerzői jogainak alakulástörténetéhez. Jelen tanulmány a szóban forgó munka néhány fejezetének átdolgozott és rövidített változata.

A vizsgált egyesület igencsak fontos szerepet töltött be a hazai művészek érdekképviselésének alakulástörténetében, hiszen ez volt a legelső hazai önálló érdekvédelmi szervezet, mely együttműködésre szólította fel a színpadi szerzőket. Erre *Géra Eleonóra Erzsébet* művelődéstörténész is felhívta a figyelmet, amikor a zeneszerzők és zeneműkiadók hazai szervezetkeztetének 19. század végi, majd 20. század eleji történetéről értekezett: „A zeneművek szerzőit és a kiadókat összefogó hazai társulás megalakulása azonban még csaknem egy évtizedig váratott magára, így Magyarországon első önálló, hazai érdekvédelmi szervezete-tüket 1904 januárjában a színpadi szerzők hozták létre.”¹ Továbbá az egyesület története kapcsolódik a ma működő Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesülethez, hiszen az

* Etnográfus, színházi szakíró, PhD-hallgató, Debreceni Egyetem, Irodalom- és Kultúratudományok Doktori Iskola.

** A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala Ujvári János diplomadíj-pályázatán díjazott szakdolgozat szerkesztett változata.

¹ *Géra Eleonóra Erzsébet*: Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete 1907–1952. In: *Géra Eleonóra Erzsébet, Csátári Bence*: A Zeneszerzők Szövetkeztétől az Artisjus Egyesületig 1907–2007. A zenei közös jogkezelés száz éve Magyarországon. Artisjus, Budapest, 2007, p. 11–132.

ARTISJUS² kötődik a Magyar Zeneszerzők, Szövegírók Szövetkezetéhez – erről lásd bővebben a 3. részt –, a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületéhez, valamint a Szerzők Mechanikai Jogait Védő Rt.-hez is.³ Valójában csupán néhány szócikk, egy-két életműben fellelhető fejezet, más egyesületek alakulás- és működéstörténetét feldolgozó írások,⁴ illetve a Heltai Jenő munkássága köré szerveződő tudományos munkák során találkozhatunk az egyesület történetével.⁵

2. ELŐZMÉNYEK: AZ ESZMÉTŐL A MEGALAKULÁSIG

A fejezetben az MSSE előzményeit járjuk körül, hiszen az alapítás mozzanataig igencsak rögzös út vezetett, s számos tiszavirág-életű kezdeményezés előzte meg a vizsgált egyesület alapítását. Az előzmények felfejtése – a szerzői jogi helyzet és történet, valamint a kulturális és a társadalmi kontextus bemutatása – segíthet átlátni és megérteni a korabeli magyar színpadi szerzők egyesületté tömörülése mögött meghúzódó motivációt.

2.1. Kulturális kontextus – színházi-irodalmi szféra

Érdemes a kiegyezés (1867) utáni kulturális, elsősorban színházi-irodalmi közeg rövid áttekintésével kezdeni. A kiegyezést követően⁶ a színészek helyzete, a színházi vállalkozások problémája egyáltalán nem javult. Elsősorban a színésztársadalomra maradt a megoldás, valamint a megfelelő érdekvédelem megszervezése is. Ekkoriban a színházügy átkerült a Magyar Királyi Belügyminisztérium hatáskörébe, s egészen 1907-ig a BM rendelkezett a színházi ügyek felett. Létrejött a színikerületi rendszer, mely 1879 októberétől 1949-ig mű-

² Az ARTISJUS 1953 és 2007 közötti történetéről lásd *Csatári Bence*: A Szerzői Jogvédő Hivatal és az Artisjus története 1953–2007. In: *Géra, Csatári*: i. m. (1), p. 135–256.

³ Erről lásd: „Százéves a magyar zenei közös jogkezelés” Sz.n. 2007. Letölthető: https://www.hipo.gov.hu/hu/hirek/2007/hirek_200706251711_1.html.

⁴ Ilyen többek között *Géra Eleonóra Erzsébet* és *Csatári Bence*, az Artisjus történetét feldolgozó írása is, melyben csupán egy-két mondat erejéig találkozhatunk az egyesülettel, mellyel kapcsolatban a Magyar színházművészeti lexikonra hivatkoznak. Lásd *Géra*: i. m. (1).

⁵ Lásd többek között *Schöpflin Aladár* (szerk.): Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. In Magyar színházművészeti lexikon 3. Budapest: Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézete, Budapest, 1930, p. 180–181; *Győrei Zsolt*: Heltai Jenő drámai életműve. L'Harmattan, Budapest, 2005.

⁶ Magyarország társadalomtörténetének áttekintését lásd pl. *Gyáni Gábor, Kövér György*: Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig. Osiris Kiadó, Budapest, 2009.

ködött.⁷ Budapest lényegében – az egyesítést követően, azaz 1873-tól – az európai színházi kultúra egyik meghatározó városává nőtte ki magát. Újabb és újabb állami kezdeményezések valósultak meg, valamint számos magánszínházi vállalkozás indult útjára.⁸ „Európa sok országában, így Magyarországon is a 19. században jöttek létre az állandó színházak. ... [N]élkülözhetetlenné váltak a kőszínházi épületek. Magyarországon 1865–1899 között 14 kőszínház épült – csupán az 1890 utáni évtizedben Nyíregyházán, Pécsen, Kecskeméten, Kassán egy-egy, Budapesten pedig négy: a Vígszínház, a Magyar Színház, az óbudai Kisfaludy Színház és a Somossy Orfeum. A 20. század első két évtizedében – az I. világháború alatti időszakot is beleértve – további 11 nagyobb színház létesült, eredetileg nem színháznak tervezett épületek átalakításával is. A legtöbb ekkor épült színház – átépítve, felújítva – még ma is üzemel.”⁹ Újabb színházi formák, színjátéktípusok, műfajok szintén utat törtek maguknak, ezek között említhetjük a magyar népszínmű, valamint az operett műfaját is.¹⁰ Az intézmények, melyek repertoárra tűzték a legújabb magyar népszínműveket, a magyarajkú színjátszás elterjedésében, majd megszilárdulásában, a nemzetépítésben szintúgy kiemelkedő szerepet játszottak. „A németajkú főváros megmagyarosításában, a népszínmű fejlesztésében, az operett kibontakozásában történeti érdemeket szerzett a Népszínház harminchárom éves munkája. A nevezetes épület 1875. október 15-én nyílt meg,

⁷ Mint rendészeti hatáskör a daltársulatok még 1907 után is a BM hatáskörébe tartoztak. Erről és a kerületi rendszerről lásd Kerényi Ferenc irodalom- és színháztörténész összefoglalóját: „A színészársadalom dolgozta ki a színikerületi rendszer tervét is, amely szerves fejlődés eredménye volt és megfelelt a magyarországi városfejlődés állapotának: nem egy város, hanem több település tartott fenn egy színársulatot, amely így műsorát több helyütt tudta előadni, a nézők pedig rendszeres színházlátogatókká válhattak. A színikerületi rendszer tervét 1878-ban fogadta el az V. színészkongresszus; a szisztéma (30 kerületet írva ki pályázatra) 1879. október 1-jétől működött. Megalapozottságát bizonyította, hogy – némi módosításokkal – 1949-ig, a színházak államosításáig érvényben maradt. Ezek sorában említendő, hogy a 20. század elején osztályokba sorolták (az első-negyedrendű) kerületeket, és megkülönböztették tőlük a daltársulatokat, amelyek alacsony színvonaluk miatt nem játszhattak egész estét betöltő színdarabokat, hanem egyvelegeket, legfeljebb egyfelvonásosokat adhattak elő, és amikor 1907-ben a színházügy végre átkerült a mindenkor kultusztárca hatáskörébe, a daltársulatok működése (rendészeti kérdésként) továbbra is belügyminisztériumi jogkör maradt.” *Kerényi Ferenc: Színháztörténet (1867–1920)*. In: *Kettős kötődés. Az Osztrák–Magyar Monarchia (1867–1918)*. Enciklopédia Humana Egyesület, Budapest, 2001.

⁸ A magyar színházi struktúra változásairól, többek között az állami színházakról (Nemzeti Színház, Magyar Királyi Operaház), valamint az új színházi vállalkozásokról (Népszínház, Vígszínház, Magyar Színház stb.) in *Székelgy György (főszerk.): Magyar Színháztörténet (1873–190)*. Magyar Könyvklub–OSZMI, Budapest, 2001.

⁹ *Bécsy Tamás: Dráma és színház*. In: *Kollega Tarsoly István (szerk.): Magyarország a XX. században III. kötet – Kultúra, művészet, sport és szórakozás*. Babits Kiadó, Szekszárd, 1998, p. 235–323.

¹⁰ Budapest az operett-termelés egyik meghatározó helyszíne lett: „A 19. század végére Budapest 733 000 lakosú nagyvárossá fejlődött, és egyértelműen a magyar operett-termelés centrumává vált. Az urbanizációval párhuzamos folyamatként zajlott a német ajkú lakosság asszimilációja és a magánszínházi struktúra kiépülése. Budán már 1870-ben betiltották a német nyelvű előadásokat; a döntés nyomán a Várszínház és a Nyári Színkör magyar nyelvű játszóhellyé vált.” *Bozó Péter: Operett Magyarországon (1859–1960)*, 2013. Letölthető: <http://real.mtak.hu/8667/1/Operett%20Magyarorsz%C3%A1gon.pdf>.

épületét közadakozásból emelték, telkét Pest városa adta.”¹¹ A népszínház művek esetében tehát két új színházi vállalkozásról is beszélhetünk: a Budai Népszínházról (1861–1864,¹² 1867–1870¹³), majd a pesti Népszínházról (1875-től).¹⁴

De a kiegészítés a zenekultúra területén szintén számos változást hozott, ahogy Gombos László zenetörténész fogalmazott: „A dualizmus időszakának első évtizedeiben a zene területén elért legjelentősebb eredmény a zeneélet intézményeinek létrehozása volt, ennek révén Magyarország is bekapcsolódhatott az európai zene vérkeringésébe.”¹⁵ Megalakult az operaház (1884 – Magyar Királyi Operaház¹⁶), létrejött a felsőfokú zeneoktatás (1875 – Országos Magyar Királyi Zeneakadémia), s emellett egy pezsgő koncertélet, zenekultúra jellemezte e korszakot.¹⁷ Az ezt követő időszakra már Vikárius László zenetudós gondolatai adnak némi rálátást: a „20. századi zenetörténetünket aligha kezdhethük az 1900-as évvel. Azok az események, amelyek zeneéletünket és a magyar műzene haladó ágát 20. századivá tették, valamivel később, 1907 táján vették kezdetüket. ...”¹⁸

Érdemes még szólni a színházi-irodalmi kultúrán¹⁹ és zenei szférán kívül összefoglalóan az ún. médiakultúráról, vagy a médiakultúraként értett tömegkultúra fogalmáról és jelenségéről,²⁰ melynek valójában e területek is részei. A tömegkulturális logika kezdeti érvényesü-

¹¹ *Pintér Jenő*: Magyar irodalomtörténet: tudományos rendezés. VII. A magyar irodalom a XIX. század utolsó harmadában. Magyar Irodalomtörténeti Társaság, Budapest, 1934.

¹² Az első ciklus nehézségeiről lásd *Pukánszky Kádár Jolán*: A Budai Népszínház története. Magyar Színházi Intézet, Budapest, 1979, p. 33–147.

¹³ A második ciklus összefoglalását lásd *Pukánszky*: i. m. (12), p. 149–218.

¹⁴ A Népszínház működését bővebben lásd *Nagy Ildikó*: A Népszínház. In: *Széky*: i. m. (8), p. 102–142.

¹⁵ *Gombos László*: Zenei élet a kiegészítés után (1867–1900). In: *Kettős kötet*, i. m. (7).

¹⁶ Az Operaház történetéről lásd *Staud Géza* (szerk.): A Budapesti Operaház 100 éve. Zeneműkiadó, Budapest, 1984.

¹⁷ *Gombos*: i. m. (15).

¹⁸ *Vikárius László*: Új század, új nemzedék (1900–1918). In: *Kettős kötet*. Az Osztrák–Magyar Monarchia (1867–1918). Enciklopédia Humana Egyesület, Budapest, 2001. A különböző művészeti területek intézményesüléséről is érdemes néhány megállapítást rögzíteni, *Bolvári-Takács Gábor* a táncművészet-képzés intézményesüléséről írt monográfiájában a következőkre hívja fel a figyelmet (Bolvári-Takács 5 pontban foglalja össze a tanulságokat, ezekből szemezgetve, az általánosan is releváns pontok „... A művészképzés intézményesülési folyamata közvetlenül összefüggött az adott művészeti ág társadalmi elismertségének alakulásával. Magyarországon a zene-, a képző- és a színházművészet a 19. század második harmadától, az ipar-, a film- és artisművészet a 20. század közepétől intézményesült ...” *Táncosok és iskolák. Fejezetek a hazai táncművelés 19–20. századi intézménytörténetéből*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2014, p. 9.

¹⁹ *Vö. Sági Edit*: A színpadi művek szerzői joga. Patrocinium Kiadó, 2019, Budapest, p. 50–51.

²⁰ Lásd *Kálai Sándor*: A magyar (kelet-európai) médiakultúra első szakasza (1840–1920). In: *Kálai Sándor* (szerk.): *Médiakultúra Közép-Kelet-Európában*. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2016, p. 25–38.

léséről beszélhetünk, főként a kiegyezést követő időszakban.²¹ Többek között útjára indult a magyar némafilmjátszás az 1890-es évek végén.²² De a tömegkultúra része még a sajtó – s mivel e dolgozatban főként sajtóanyagokra hivatkozunk, s ezek egy része a korszakban indult útjára –, nem hanyagolható el a magyar sajtótörténet összefoglalása sem.²³ Üzleti alapú sajtóról az 1880-as évektől beszélhetünk, megjelennek a kisméretű bulváros sajtótermékek is.²⁴ Soktényező azonban az, hogy a nyelv által közvetett értékrendszer kikhez és hogyan jutott el, s ki tudtak-e alakulni egy-egy városban a különböző látványosságokon alapuló tömegkulturális gyakorlatok.²⁵

A virágzó színházi, irodalmi és zenei életből következik – leegyszerűsítve –, hogy a megnövekedett kereslet, lehetőségek miatt egyre több színpadi szerző – például író, zeneszerző, fordító stb. – tevékenykedett itthon is. Ugyanakkor a kezdetekkor még váratott magára az olyan jogi szabályozás, vagyis a megfelelő kereteket adó szellemi tulajdon-védelem,²⁶ mely

²¹ „Az új, tömegkulturális logika meggyökeresedése 1867 és a századforduló között gyorsul fel, a helyzetet azonban több faktor is bonyolítja [Gyáni, Kővér: (i. m. (6)]. Az egyik ilyen a többnyelvűség. Magyarország lényegében 1920-ban, a trianoni szerződések következtében lesz nyelviileg homogén ország. 1910-ben 18,3 millióan laktak az országban, amely nyelvi megoszlás tekintetében igencsak heterogén képet mutat: a lakosok 54,56%-a magyar anyanyelvű (szemben az 1880-as 46,65%-kal), 10,44%-a német, 10,68%-a szlovák, 16,18%-a román anyanyelvű, míg 2,55%-a rutén, 2,53%-a szerb, 1%-a horvát anyanyelvű – tehát a lakosság 45,44%-a nem magyar anyanyelvű (ez az arány 53,35% volt 1880-ban). A nyelvi asszimiláció 1867-től válik elsőrendű kérdéssé, s annak kudarca részben eleve kódolva volt.” Kálai: i. m. (20), p. 31–32.

²² Vajdovich Györgyi: Magyar filmtörténet a kezdetektől 1918-ig. In: Kettős kötődés, i. m. (7).

²³ A polgári nyilvánosság születéséről (az 1865–1878 közötti időszakról), sajtótörténetéről és az üzleti sajtó térhódításáról (az 1878 és 1918 közötti időszakról) szintén lásd Buzinkay Géza: Kis magyar sajtótörténet. Haza és Haladás Alapítvány, Budapest, 1993.

²⁴ Kálai: i. m. (20), p. 32; Specifikusan: Lipták Dorottya: A családi lapoktól a társasági lapokig: újságírók és újságolvasók a századvégén. Budapesti Negyed, 5. évf. 2–3. sz., 1997.

²⁵ Erről lásd szintén Kálai Sándor irodalomtörténész, médiakutató munkájának erre vonatkozó bevezetését: „Ugyanakkor kérdés, hogy e kulturális logika nyelv által közvetített értékrendszere kikhez ért el, mennyire járult hozzá az egyéni emancipáció folyamataihoz, hogyan viszonyultak mindehhez a nyelvi-kulturális kisebbségek, s milyen alternatív értékrendszerek jelentek meg ugyanabban a nemzeti térben, hiszen egymásnak feszült a modernitás homogenizáló tendenciája, illetve a felekezeti-etnikai meghatározottság. A városiasodás folyamatainak vizsgálata további kérdésekhez vezethet. Magyarországon 1869-ben a népesség 13%-a lakik városokban, a dualizmus végén ez az arány 20%. A nagyvárosi kulturális gyakorlatok leginkább Budapesten lehettek elterjedtek (ahol nagy volt az aránya a magyarul beszélőknek). Vajon mennyire városiasak a vidéki városok? ...” Kálai: i. m. (20), p. 33. – ezek határozzák meg azt, hogy ki tud-e alakulni egy városban a tömegkulturális logika.

²⁶ A szellemi tulajdon-védelemről 2017-ben az SZTNH – közérthető stílusban fogalmazott – szöveget adott közre. A szellemi tulajdon-védelemről a következő (kezdő)bekezdést olvashatjuk. A dolgozat e tárgykörben íródott, azonban az elsődleges célközönsége nem csak a jogász végzettségű szakemberek, ezért is fontos a közérthető fogalmazás, mint ez az idézett szövegrészlet: „A szellemi tulajdon-védelem a polgári jog sajátos, sok szempontból önálló része. Különlegességét az adja, hogy nem valamiféle tárgyra, hordozóra terjed ki, hanem azt a szellemi értéket (és azon keresztül annak alkotóját) védi, amely az emberi alkotótevékenység folytán keletkezik, és amelynek ugyanakkor jelentős gazdasági értéke is lehet. A szellemi alkotások többsége szellemi kreativitás eredménye, mint látni fogjuk például forma, ábra, zenemű, vizuális alkotás.” Legeza Dénes (szerk.): Szerzői jog mindenkinek. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2017, p. 14.

védi a szerzőket az őket időnként anyagilag és erkölcsileg kizsákmányoló színházaktól, színházi vállalkozóktól; s a szerzőket is egymástól (például a többszerzős alkotások esetében). Ez utóbbi sajnos egyes alkotóknak szintén többször problémát jelentett.

2.2. A korabeli szerzői jogi helyzet áttekintése

„Az az egyesület, mely hivatva van a magyar szerzőket, vagyis mindazokat, akiket a magyar szerzői törvény jogokban részesít, megvédeni és a számtalan visszaélésekkel szemben biztosítani, nemsokára megalakul.”²⁷

Ahhoz, hogy kellőképpen átlássuk a korabeli színpadi szerzők helyzetét, s hogy értsük az alapítás mögötti motivációt, röviden szükséges átnézni a hazai szerzői jogi helyzetet²⁸ egészen az MSSE megalapításáig. Ez pedig azért is kardinális része e forrásfeltáró munkának, mert a működése alatt az egyesület többször felszólalt a hatályban lévő szerzői jogi törvény módosítása ellen vagy éppen mellett. A kutatás során körvonalazódott, hogy az egyesület működésében a legmarkánsabb pontot a mindenkori jogi környezet jelentette, többször alakíthatta a törvény tartalmát is úgy, hogy a törvényalkotó kérte az érdekvédelmi szervezet véleményét. A szerzői jogi előzményeket jelen esetben főként az 1884. évi XVI. tc.²⁹ – ehhez kapcsolódóan az ipartörvényről szóló 1872. évi VIII. tc.³⁰ és a kereskedelemről szóló 1875.

²⁷ Magyar szerzők egyesülete. Magyar Újság, 7. évf. 263. sz., 1898. szeptember 22.

²⁸ A szerzői jog fejlődéséről a teljesség igénye nélkül lásd pl. Nótári Tamás: A magyar szerzői jog fejlődése. Lectum, Szeged, 2010; A szerzői jog kialakulásáról, fejlődéséről – nem csak magyar kontextusból lásd Senkei-Kis Zoltán: A szerzői jog kialakulása és fejlődése. Első Század, 6. évf. 1. sz., 2007, p. 322–331; különböző szerzői jogi reformkísérleteket lásd Nótári Tamás: Szerzői jogi reformkísérletek a 19. században és a 20. század első felében. Jogelméleti Szemle, 2011, 3. sz., Letöltve: <http://jesz.ajk.elte.hu/notari47.html>.

²⁹ Letöltve: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=88400016.TV&txtrefere=A0400002.T>.

³⁰ Ezelőtt a kiegészítéshez kell szintén visszanyúlni, Horváth Attila összefoglalóját lásd Horváth Attila: A szellemi alkotások jogának története, a szerzői jogi védelem alakulása, a jogalkotás kezdetei Magyarországon. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 11. évf. (121. évf.) 4. sz., 2016, p. 93–123.

évi XXXVII. tc. jelentette³¹, de kodifikációs törekvésekről már 1837-től beszélhetünk³² – megemlékezésével kellett kezdeni,³³ hiszen e törvény módosítását, fejlesztését szerették volna a magyar színpadi szerzők. Mezei Péter 2004-es írásában (A szerzői jog története a törvényi szabályozásig) kiemelte, hogy 1884-et megelőzően sok-sok tervezet csupán az írókra fókuszált, az írók érdekeinek aspektusából közelítettek a szerzői jogi szabályozáshoz.³⁴ Tehát az első kérdés az, hogy milyen mozgásteret adott a szerzőknek az 1884-es törvény, valamint mit foglalt magába, mire tért ki részletekbe menően.

Valójában igencsak rögzös út vezetett az 1884-es szabályozásokhoz – a törvényjavaslat-írásnál Arany László nevét is meg kell említenünk: ... „a törvényjavaslatot először az igazságügyi bizottság Apáthy Istvánnal³⁵ ... együtt tárgyalta meg és dolgozta át. ... Pauler Tivadar ... igazságügy-miniszter írta az indoklást a törvényjavaslathoz, s ennek befejezéseként azt nyomtatékosította, hogy az irodalmi műalkotásokat azért kell védeni, mert azok magyar termékek. A bizottság jelentése már a következő év elejére elkészült. A végső szöveget 1884-ben tárgyalta és fogadta el az Országgyűlés.”³⁶

³¹ Erről bővebben Horváth: i. m. (30), 109–110.

³² Erről Legeza Dénes is értekezett tanulmányában: „A XIX. század első felében gyakori volt a könyvek jogosulatlan kiadása, ezért Toldy Ferenc, aki kiadóként és szerzőként egyaránt maga is károsultja volt több ilyen utánnyomásnak, 1838-ban megjelent írásában kezdeményezte az írói tulajdon törvényi elismerését. Pár évvel később a Budapesti Szemlében már közel nyolcvan oldalon ismerteti az írói tulajdon természetét, a szerzői jogi szabályozás nemzetközi történetét, és fekteti le lényegében a szerzői jogi irodalom hazai alapját. ... Az 1844. évi javaslatok tartalmazták mindazt, amit a korszak szerzői jogi felfogása kiforrott formában már megfogalmazott. A Kisfaludy-Társaság által összegyűjtött alapokra helyezett, Szemere által kidolgozott javaslat sok területen megelőzte korát, mint például az idézet mértékének meghatározása, a kereskedelmi forgalomból kikerült művek közkincsbe kerülése és felhasználása, az 50 éves védelmi idő vagy valamely mű címének átvétele. Az országgyűlés utolsó napjaiban a király észrevételeinek megvitatására már nem maradt idő, így a javaslatot az uralkodó végül nem szentesítette. Az 1847 őszen megnyílt utolsó rendi országgyűlés ismét foglalkozott az írói jogokkal. A Jászay Pál által készített törvényjavaslat tárgyalására, amelyet eddig nem sikerült fellelni, azonban nem került sor. ...” Legeza Dénes: A magyar szerzői jogi szakértő tevékenység történetének vázlata 1952-ig. In *Legeza Dénes* (szerk.): *A szerzői jog gyakorlati kérdései*. Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, Budapest, 2015, p. 16–17. A teljes erre vonatkozó részt lásd p. 16–22.

³³ Nótári Tamás a színpadi művek, valamint a zeneművek szerzői jogi védelmének magyarországi fejlődéstörténetét járta körül tanulmányában. *Nótári Tamás: A színpadi művek és a zeneművek szerzői jogvédelmének fejlődéstörténete Magyarországon*. Jogelméleti Szemle, 13. évf. 4. sz., 2021, p. 1–15.

³⁴ „Akárcsak korszakalkotó íásaiban Toldy, a Kisfaludy-társaság is első tervezetének elkészítésekor (1844) kizárólag az írói rétegre gondolt.” Mezei Péter: *A szerzői jog története a törvényi szabályozásig* (1884: XVI. tc.). *Jogelméleti Szemle*, 4. évf. 3. sz., 2004.

³⁵ *Apáthy István* akadémiai székfoglalóját írta e törvényből: *A szerzői jogról szóló törvény* (1884. XVI. t. cz.) méltatása jogi és gazdasági szempontból. *Apáthy István: A szerzői jogról szóló törvény* (1884. XVI. t.cz.) méltatása jogi és gazdasági szempontból: https://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=1655865.xml&dvs=1615675741648~364&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true.

³⁶ Horváth: i. m. (30), p. 112.

Az 1884. évi XVI. tc. hét fejezetre tagolódik, a színpadi szerzőket elsősorban az első három fejezetben foglaltak érintették. „A szóban forgó törvény a jelenleg hatályoshoz képest még egészen más rendszer szerint épült fel, hiszen a jogszabályban nem találunk általános részt, minden szerzői műre vonatkozó általános rendelkezést”³⁷ – emelte ki *Sápi Edit*.³⁸ Például az I. fejezet az alábbi kategóriákat foglalta magába: 1. A szerző kizárólagos joga került előtérbe, 2. A szerzői jog tartama, 3. Büntetések, 4. Eljárás, 5. Elévülés, valamint 6. Beiktatás.³⁹

Eközben a nemzetközi szintén 1886-ban jött létre az első nemzetközi szerződés, mely kifejezetten az irodalmi és a művészeti alkotások védelme céljából kötött. A szóban forgó szerződés a Berni Unió Egyezménye (BUE). „A BUE-t időközben – természetesen – többször is módosították, illetve kiegészítették (1896: Párizs, 1908: Berlin, 1914: Bern, 1928: Róma, 1948: Brüsszel, 1967: Stockholm, 1971: Párizs). A módosítások és kiegészítések a jogi védelmet alkalmassá tették a bekövetkezett technikai és társadalmi változások követelményeinek kielégítésére, és ezért a szerzői alkotások új formáit és a felhasználás új módját is a jogi oltalom körébe vonták.”⁴⁰

2.3. A megalakulásig vezető út: 1898–1904

A sajtóanyagokat felkutatva, majd rendszerezve kitűnik, hogy a magyar színpadi szerzőkben az érdekvédelmi szervezet létrehozásának gondolata már 1898-ban megfogalmazódott, egyre sürgetőbbnek látták a hazai színpadi szerzői jogok fejlesztését, korszerűsítését. Ezt követően azonban az irodalmi-színházi-zenei élet meghatározó alakjai megannyi tárgyalás után mégsem tudták érvényesíteni akaratukat. Az alapítás évéig, azaz 1904-ig pedig az aktivitásuk egyrészt meglehetősen hullámló volt, másrészt az alapszabályzat tartalmát illetően is eltérő álláspontokkal találkozhatunk.

Az 1898-as esztendő elején a *Budapesti Napló* volt az a sajtóorgánus, mely elsőként az érdekvédelmi szervezet alakulásáról hírt adott, erre a mozzanatra utal vissza 1898. február 25-én publikált cikkében, mely *eszmeként* hivatkozik a tervezetre: „A *Budapesti Napló* volt az, amely megpendítette a magyar színpadi szerzők egyesülésének eszméjét. Ebben az irodalmi és színházi szempontból fontos ügyben most megtörtént az első lépés, amelynek remélhetőleg meg is lesz az az üdvös eredménye, hogy a Magyar Szerzők Egyesülete meg fog végre alakulni.”⁴¹ A lap egyértelműen fogalmazott, az egyesület tudósításuk szerint már a szóban forgó esztendőben megalakulhatott volna. Olyannyira komoly volt a szerzők aktivitása, hogy alakulóülést hívtak össze írók, zeneszerzők, fordítók stb. részére, az erről szóló

³⁷ *Sápi*: i. m. (19), p. 54.

³⁸ Kifejezetten a színművek jogi oltalmáról az 1884. évi XVI. tc. tükrében lásd *Sápi*: i. m. (19), p. 54–57.

³⁹ 1884. évi XVI. tc.

⁴⁰ *Mádl Ferenc, Vékás Lajos*: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.

⁴¹ Magyar Szerzők Egyesülete. *Budapesti Napló*, 3. évf. 56. sz., 1898. február 25., p. 8.

felhívást pedig az újság szintén közzétette, ezzel is segítve, hogy minél nagyobb nyilvánosságot kapjon a hazai szerzők jogi helyzete és az *eszmé*: „... Az alakulóban lévő Magyar Szerzők Egyesülete vasárnap délután 3 órakor tartja az Otthon írói és hírlapírói körhelyiségeiben előkészítő értekezését. Felkéri mindazokat, akik az alakulási ívet aláírták, vagy akik mint színpadi szerzők, zeneszerzők, vagy fordítók igényt tarthatnak az egyesületi tagságra, hogy az értekezleten teljes számban jelenjenek meg.”⁴² Az ebben a cikkben megjelölt vasárnap február 28-a volt, s még az aznapi sajtóban megjelent az értekezleti beszámoló ugyanazon újság hasábjain.⁴³ Négy fontosabb információ mentén szólhatunk e cikkről:

1. Milyen érdeklődés övezte az értekezletet? „A Magyar Szerzők Egyesületének megalakítása érdekében ma délután az Otthonban előkészítő értekezlet volt, amelyen nagy számban jelentek meg az érdeklődők.”⁴⁴
2. Milyen struktúrája volt (elnöklet, a bizottság és annak tagjai)? „Márkus József ismertette az egyesület céljait, mire az alapszabályok tervezetének kidolgozására Berczik Árpád elnöklete alatt hattagú bizottságot küldtek ki, amelynek tagjai lettek Márkus József, dr. Rothauser Miksa, dr. Szalai Emil, dr. Radó Antal, Rákosi Viktor és Heltai Jenő.”⁴⁵ A bizottság tagjai a magyar színházi-irodalmi élet meghatározó személyei voltak. Berczik Árpád (1842–1919) – aki egyébként 1903-ban sikeresen kezdett újra szervezkedni, s 1904-re többedmagával megvalósította az *eszmét* – jogász végzettségű novellista, színműíró, 1887-től miniszteri tanácsosként tevékenykedett, emellett a 1873-tól a Kisfaludy Társaság tagja volt.⁴⁶ A bizottsági tagok közül Szalai Emil (1874–1944) az, aki kifejezetten a szerzői jogokkal foglalkozott – a dolgozatban többször előkerül majd a neve –, részt vett a szerzői jogi törvény előkészítésében, emellett jogtanácsosa volt az MSSE-nek, a Budapesti Színigazgatók Szövetségének és a Filharmónia Társaságnak.⁴⁷ Radó Antal (1862–1944) költőként és műfordítóként tevékenykedett, 1891-ben az egyik alapítója volt a már többször szóba került Otthon – Írók és Hírlapírók Körének.⁴⁸ Természetesen az Otthon helyiséggel (klubhelyiséggel) segítette az *eszmét*. Rákosi Viktor (1860–1923) pedig író, újságíró, aki szintén tagja volt a Kisfaludy Társaságnak, s a Petőfi Társaságnak is.⁴⁹ Heltai Jenő (1871–1957) jogi végzettséggel

⁴² I. m. (41).

⁴³ Magyar Szerzők Egyesülete. Budapesti Napló, 3. évf. 59. sz., 1898. február 28., p. 6.

⁴⁴ I. m. (43).

⁴⁵ I. m. (43).

⁴⁶ Kenyeres Ágnes (főszerk.): „Berczik Árpád” in: Magyar életrajzi lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967, p. 185–186.

⁴⁷ Kenyeres Ágnes (főszerk.): „Herczeg Ferenc” in Magyar életrajzi lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994. Letöltve: <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC05727/06236.htm>.

⁴⁸ Szinnyi 1891–1914; „1891-ben jött létre az Otthon nevet viselő Írók és Hírlapírók Köre, mely az érdekvédelem és a segélyezés helyett az újságírók klubéletének biztosított keretét.” *Szénási Zoltán*: Reprezentáció és karitás. Bevezető gondolatok a Budapesti Újságírók Egyesület Almanachjának sorozatkiadásához. In: A Budapesti Újságírók Almanachja 1909. Argumentum Kiadó – OSZK, Budapest, 2016, p. 3–16.

⁴⁹ Székely György (főszerk.): Magyar színházművészeti lexikon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994.

rendelkező író, újságíró, színházigazgató,⁵⁰ aki vezető tisztséget is betöltött az MSSE-ben s más érdekvédelmi szervezetekben, például a Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezetében (MARS).

3. Jövőbeli célok, feladatok: „A bizottság beszerzi az angol, francia és német szerzői egyesületek alapszabályait és ezek, valamint a magyar szerzői törvény alapján fogja a tervezetet kidolgozni.”⁵¹ Egyébként a külföldi szerzői egyesületek helyzetéről is olykor-olykor említést tettek a lapok, 1898 áprilisában szintén a *Budapesti Napló* szólt a német színpadi szerzők egyesületéről, s ennek apropóján említést tett a magyarról is: „A német színpadi szerzők egyesülete e hónap tizenötödikén Lipcsében ülést tartott, amelyben kimondták, hogy a német zeneszerzők műveinek tulajdonjogát is meg fogják ezután védeni. Megemlítjük ezúttal, hogy a Magyar Szerzők Egyesületének alapszabályai is már készülöben vannak s az előkészítő bizottság legközelebb össze fogja hívni az egyesület alakuló közgyűlését.”⁵²
4. A következő értekezlet időpontja: „Az alakuló közgyűlést az értekezlet március 27-re hívja össze.”⁵³ Az előbb idézett (német színpadi szerzői hírből) április 22-ei forrásból kitűnik, hogy a márciusi alakuló közgyűlés nem valósult meg, hiszen még abban is csak tervezetként utaltak a megalakulásra. Ugyanakkor márciusban még más sajtóorgánumok is közölték az előbbi információkat, kiemelték, hogy külföldi példára történt az elhatározás: „A magyar színdarabírók és fordítók elhatározták, hogy külföldi példára, érdekeik megóvása végett egyesületet alakítanak. Az egyesület megalakulása érdekében ma az Otthonban értekezlet volt, melyen az alapszabályok tervezetének kidolgozására Berczik Árpád elnöklete alatt hattagú bizottságot küldtek ki...”⁵⁴

A szervezkedés, az alakulás lendülete azonban lassacskán alábbhagyott, ugyanakkor a szerzők helyzete korántsem javult, sőt újabb és újabb problémák kerültek a felszínre, vagyis a szélesebb nyilvánosság elé. A színpadi szerzők – különösen a színdarabírók – méltánytalan díjazása a Nemzeti Színházban 1898 júniusában – június 14-én és június 21-én, majd szeptember 27-én – egy *Ripp*. néven szignózott tárcasorozatban tematizálódott a *Magyar Újságban*. Ezekben a tárcákban az egyesület egyértelműen negatív kontextusban tűnt fel. A szerző az első tárcában úgy tett említést az egyesületről, hogy elsősorban a darabok csökkenő irodalmi-esztétikai minőségére szeretne volna felhívni a figyelmet. Ugyanakkor e hibát nem az íróktól eredeztette, hanem a színházi finanszírozási struktúra következményeként szólt a kialakult állapotról: „A hiba tehát, nem gondolnók (sic!), hogy az írókban volna: hanem igenis a színházakban és első sorban a Nemzeti Színházban. Nem első ízben törté-

⁵⁰ Székely: i. m. (49).

⁵¹ Magyar Szerzők Egyesülete. *Budapesti Napló*, 3. évf. 59. sz., 1898. február 28., p. 6.

⁵² Német szerzők egyesülete. *Budapesti Napló*, 3. évf. 111. sz., 1898. április 22., p. 8.

⁵³ I. m. (51).

⁵⁴ Magyar Szerzők Egyesülete. *Pesti Napló*, 49. évf. 60. sz., 1898. március 1., p. 15., Egy májusi híradás – bécsi példával: (A szerzők egyesülete). *Pesti Hírlap*, 20. évf. 130. sz., 1898. május 11., p. 7.

nik, hogy íme szóvá tesszük azt az anyagi méltánylást, amelyben az ország első műintézete az íróit részesíti; de nem is utoljára.”⁵⁵ Vagyis egy vissza-visszatérő problémának a háttérét boncolgatta, mely az írók anyagi-erkölcsi, jogi megbecsülésére irányult: „Erős a meggyőződésünk, hogy a színház e téren mögötte marad a méltányosság és az igazság követelményeinek. Elhitette magával, hogy jövedelmezőség dolgában a színműírás még a mostani rendszer mellett is a legelőnyösebb az íróra nézve és ezért semmiféle hajlandóságot se mutat arra, hogy a szerzőt tisztességesebben dotálja, mint tette ezt harminc esztendővel ezelőtt.”⁵⁶ A színészi és írói jutalékokat állította szembe a következőképpen: „Míg a színész fizetése ez idő alatt megötszöröződött: az író jutaléka maradt változatlanul annyi, amennyi annak előtte volt.”⁵⁷ A színházi struktúra átalakulására – lásd fentebb a kulturális-színházi kontextust – szintén reflektált, bizakodva tekintett a jövőbe, s pozitívan értékelte az egyesület létrejöttét: „Megalakult azonban, úgy tudom, a Magyar Szerzők Egyesülete, amely talán hajlandó lesz cselekedni valamit a saját érdekében, annnyival is inkább, mert ez a színházak érdeke is. Tegyük érdemessé a darabírást azok számára is, akik tudnak darabot írni.”⁵⁸ A tárca folytatásában, mely június 21-én látott napvilágot, az egyesület már más kontextusban tűnt fel. „A múlt alkalommal megemlítettem, hogy a Magyar Szerzők Egyesülete (amely, úgy hallottam, hogy van, de úgy látom, hogy nincs) talán tehetne valamit a saját érdekeinek figyelembevételében: a Nemzeti Színház káprázatos kimutatása után igazán nem merném megújítani azt az elhamarkodott indítványt. A Magyar Szerzők Egyesülete csinálja azt, a mit csinált eddig: ne csináljon semmit”⁵⁹ – utalt a viszontagságos, elhúzódozó megalakulásra és arra, hogy valójában az érdekképviselő még nem működik, a (leendő) egyesületi tagok tétlenségét emelte ki. Rendkívül pesszimistán zárta gondolatmenetét, mint írta: „Ha harminc vagy negyven esztendő óta a Nemzeti színház rá nem jött, hogy míg a művészek fizetése megtízszereződött, talán helyes dolog volna az írók is tisztességesebb méltánylásban részesíteni, ha ott tartunk ma, hogy a Nemzeti színház együttvéve huszonnégy hazai szerzőnek se fizet annyit évente, mint amennyi fizetése az intézet valamelyik elsőrendű tagjának van, igazán kár minden ’akcióért.’”⁶⁰ Ezt követően egy szeptember 22-ei írásban ismét előkerült az MSSE, *Ripp*. kérte a tagokat, ha megalakulnak, elsőként a magyar írók e sürgető ügyét oldják meg: „... kezdje meg a munkásságot azzal, hogy eszközöljön ki a magyar szerzők munkássága számára több méltányosságot. Döntse meg azt a kalmárszellemet, amely a színházakat ebben a dologban irányítja és törje meg a sajtó közömbösségét. Legyen rajta, hogy érdemes legyen darabot írni az íróknak is. Nem pusztán anyagi kérdés ez. A halha-

⁵⁵ A színházi hét. Magyar Újság, 7. évf. 163. sz., 1898. június 14., p. 1.

⁵⁶ I. m. (55).

⁵⁷ I. m. (55).

⁵⁸ I. m. (55).

⁵⁹ A színházi hét. Magyar Újság, 7. évf. 170. sz., 1898. június 21., p. 1.

⁶⁰ I. m. (59).

tatlanságnak nem az éhenhalás az útja és az íróknak nincs okuk röstellkedni, ha becsületes munkájukért becsületes díjazást kívánnak.”⁶¹

Azonban a többször emlegetett 1898. évi márciusi alapító közgyűlés mégsem érte el a célját, s ezt követően 1898 augusztusában került újra napirendre e téma, először szintén a *Budapesti Napló*ban.⁶² 1898. augusztus 12-én azt a hírt közölte, hogy szeptemberben fog megalakulni az MSSE.⁶³ Ezenfelül dr. Szalai Emil – aki ügyvéd, jogtanácsos is volt – kulcsszerepet játszott mind az előkészületekben, mind pedig – majd láthatjuk – az egyesületi működésben: „... Az előkészítő-bizottság dr. Szalai Emilt, az Echegeray-darabok jeles fordítóját bízta meg az alapszabály-tervezet kidolgozásával, s ezzel a munkával dr. Szalai, mint értesülünk, már legközelebb elkészül. A tervezet minden valószínűség szerint még ebben a hónapban az előkészítő-bizottság kezében lesz s erre nyomban összehívták az alakuló közgyűlést.”⁶⁴ Igencsak részletes cikk jelent meg az augusztus 13-ai *Magyar Polgárban* (kolozsvári lap), mely az előzmények felfejtésével kezdődött,⁶⁵ továbbá közölték azt is, hogy az elkészült alapszabály-tervezetet a szerzők hamarosan a belügyminiszter elé fogják terjeszteni. Az érdekvédelmi feladatokról, célokról ez az írás már szintén jóval többet közölt: a tervezet alapján elsősorban a színpadi írók és fordítók – és a színigazgatók (itt főként a külföldi szerződéseknél) – érdekeit szerették volna védeni, de kiterjesztették volna mindezt azokra a színpadi szerzőkre, akiknek a magyar és a külföldi szerződési törvény jogokat biztosított.⁶⁶

Pár héttel később azonban még mindig csak tervszinten emlegethették az MSSE-t, azonban a sajtó munkatársai szeptember 9-én, 10-én úgy értesültek, hogy 1. ki fogják nyomtatni az alapszabály-tervezetet; 2. majd kiosztják az egyesületté tömörülni kívánó szerzők között tanulmányozásra; 3. össze fogják hívni az előkészítő bizottságot és megvitatják a tervezetet.⁶⁷ Az 1898. évi, Szalai által jegyzett egyesületi alapszabályzat-tervezet⁶⁸ elsőként a *Magyar Újság* adta közre, „az az egyesület, mely hivatva van a magyar szerzőket, vagyis mindazokat, akiket a magyar szerzői törvény jogokban részesít, megvédeni és a számtalan

⁶¹ A színházi hét. Magyar Újság, 7. évf. 268. sz., 1898. szeptember 27., p. 2.

⁶² Magyar Szerzők Egyesülete. Budapesti Napló, 3. évf. 222. sz., 1898. augusztus 12., p. 8.

⁶³ Ugyanezt lásd még: Magyar Szerzők Egyesülete. Budapesti Napló, 3. évf. 248. sz., 1898. szeptember 9., p. 5.

⁶⁴ I. m. (61).

⁶⁵ „A magyar szerzőknek rég óhajtott egyesülete, melynek előkészítő-bizottságát áprilisban küldte ki egy szervező-gyűlés, a közel jövőben megalakul.” Magyar szerzők egyesülete. Magyar Polgár, 21. évf. 115. sz., 1898. augusztus 13., p. 6.

⁶⁶ I. m. (65).

⁶⁷ I. m. (63); (Magyar Szerzők Egyesülete). Magyarország, 5. évf. 240. sz., 1898. szeptember 10., p. 11.

⁶⁸ „Eddigélé (sic!) az íróknak és művészeknek csak kegyes óhajtása volt egy ilyen egyesület megteremtése, most már van kilátására, hogy az egyesület nemsokára meg is kezdheti működését. A Magyar Szerzők Egyesületét a megvalósulás stádiumába juttatta az az alapszabály-tervezet, melyet az előkészítő bizottság megbízásából Szalai Emil dr. készített, s melynek fontosabb szakaszait a következőkben ismertetjük.” Magyar szerzők egyesülete. Magyar Újság, 7. évf. 263. sz., 1898. szeptember 22. (Szalai művei többek között: *Szalai Emil: A magyar szerzői jog. Jogállam: Jog- és Államtudományi Szemle*, 1922, 5. sz.; *Szalai Emil: A szerzői jog a békeszerződésben. Jogtudományi Közlöny*, 56. évf. 6. sz.; *Szalai Emil Előadóművészs, gramofonlemez, rádió: szerzői jogi tanulmány*. Dante, Budapest, 1935).

visszaélésekkel szemben biztosítani, nemsokára megalakul”⁶⁹ kezdőmondatával vezette fel az újságíró a témát.

A céloknál egyértelműen a jogvédelem biztosítását helyezték első helyre: „A magyar szerzőket a magyar szerzői jog és az érvényes nemzetközi szerződések alapján bíróságon kívül védelemben részesíteni és a szerzői jogok bírói érvényesítése iránt intézkedni s ilyennemű intézkedéseket támogatni.”⁷⁰ Emellett intézményeket szerettek volna létesíteni, és „... erkölcsi testületté összefoglalni mindazokat, akiknek a magyar szerzői jogvédelmet és jogokat biztosít, a magyar szerzőket egyenként és közösen érdeklő ügyekben eljárni, a magyar szerzőket jogaiknak mennél kedvezőbb érvényesítésére buzdítani, s e jogok hasznosítása körül erkölcsileg és anyagilag támogatni, s e tekintetben a szerzőket tanáccsal ellátni.”⁷¹ A másik célkitűzésük e tervzetben a különböző mozgalmak indítása, mely a magyar szerzői jog fejlesztésére irányultak – Szalai egyébként több munkát is jegyez a magyar szerzői jogról.

Az egyesületi székhelyre és a felépítésre, mindennapi működésre szintén kitért a szóban forgó 1898-as tervzet: „E célok elérésére az egyesület irodát szervez, s gondoskodik annak olyan szervezéséről és felszereléséről, hogy annak révén a tagok és általában a magyar szerzők a maguk jogait hasznosíthassák, ellenőrizhessék és megvédhessék; összeköttetést tart fenn mindazon tényezőkkel, melyekkel a tagoknak és általában a magyar szerzőknek érdekei össze vannak fűzve.”⁷² A leendő egyesület tagjait három csoportra osztották fel a szerzők: tiszteletiek, alapítók, valamint vendégek. A terv tartalmazta a választmány által megadott rendes tagság előnyeit, a rendes tagokra vonatkozó jogvédelmet, s részletesen kitért a rendes tagok halálát követő jogutódokra is – ők szintén megválaszthatók rendes taggá. Azonban ha nem egyesületi tagként gyakorolta valaki a szerzői jogokat, hanem mint jogutód, volt lehetősége akár csoportos formában tagfelvételt kérelmezni. Ugyanakkor ezzel a fajta egyesületi tagsággal például szavazási jog sem járt.⁷³

A működést, az iroda üzemeltetését – az Otthonban – elsősorban a tagsági díjak tudták volna lehetővé tenni, az alapszabály-tervezetben az évenkénti tagdíjat 8 koronában állapították meg, melyet félévenként előre kellett volna megfizetni. Ezenfelül a belső működés alapjait határozta meg dr. Szalai – közgyűlés által alakított választmány –, majd a tisztviselőkar összetételét: „... egy elnök, két alelnök, egy főtitkár, egy titkár, egy pénztáros, egy el-

⁶⁹ I. m. (68).

⁷⁰ I. m. (68).

⁷¹ I. m. (68).

⁷² I. m. (68).

⁷³ „Rendes tag lehet mindenki, akinek számára a magyar szerzői törvény jogokat biztosít, s aki a választmány által rendes tagul felvétetik. Rendes taggá szerzők örökösei, engedményesei és bármiféle más jogutódjai vagy ezek csoportjai is megválaszthatók, de ha ugyanazon alapon több személy együtt kíván tag gyanánt felvétetni, tartoznak felvételi kérelmükben kijelölni azt a közülük való vagy harmadik személyt, aki a rendes tagsággal járó jogokat érvényesíteni fogja és azokban eljár. Az ilyen jogutód tagok vagy azok csoportjainak képviselői sem szavazási, sem vitatkozási joggal nem bírnak, s nem választhatók.” I. m. (68).

lenőr, egy ügyész, három számvizsgáló, egy könyvtáros ...”⁷⁴, s végül a választmányi ülésekre vonatkozó szabályokat: „... A választmányi üléseken – a tisztikart is beleértve – legalább hét tag jelenléte szükséges. A választmány bizottságokat küldhet ki a saját kebeléből, de egy Színdarabok bizottságát mindenesetre ki tartozik küldeni.”⁷⁵ Tervben volt, hogy a szakterületenként eltérő igényekhez igazodva különböző bizottságokat szerveznek meg: „... A bizottságokba magának a bizottságnak határozatára nem választmányi tagok is belevonhatók, mint előadó és tanácskozó bizottsági tagok, de ezek szavazattal nem bírnak. ... A bizottságok a maguk hatáskörében önállóan határoznak és intézkednek. Szervezetüket és működési módjukat, összhangban az egyesület alapszabályaival, ők maguk állapítják meg.”⁷⁶ A következő ülést szeptember 25-re tűzték ki a szervezkedő színpadi szerzők – „az előkészítő bizottság vasárnap, e hó 25-én, tárgyalja majd a tervezetet és november hóban az egyesület már működni fog”⁷⁷ –, s azt tervezték, hogy 1898 novemberében megkezdik a működést.⁷⁸

A *Pesti Napló* szeptember 22-én⁷⁹ poétikus, pozitív hangnemű írásban emlékeztette az olvasókat a magyar írók kiszolgáltatottságára, a nem megfelelő szerzői jogi védelemre, amikor a magyar „irodalomiparról” próbált valós képet festeni: „Nálunk az irodalom mind- eddig amolyan szabad ipar volt, amelynek kebelében a tisztességes írók békén megfértek a literatúra kalózaival s állandóan ki voltak téve annak, hogy munkájukat a legelső jött-ment egyszerűen áthódítja tőlük a maga számára.”⁸⁰

A fentebbi alfejezetekben kutatók íásaiból szemezgetve kaptunk rálátást az 1884. évi XVI. tc. hatálybalépése előtti szerzői jogi helyzetre. Ugyanakkor némileg sikerülhet jobban belehelyezkedni a korabeli színpadi szerzők helyzetébe, ha egy zsurnaliszta köznyelvi megfogalmazását is olvashatjuk: „Ha az éhező ember zsemlyét lopott, azt becsukták, de ha valaki egy novellát, vagy színművet – egy-egy kiváló elme leggeniálisabb munkáját – a maga lobogója alatt bocsátotta az irodalmi piacra, azzal sem a jogász, sem a bíró nem törődött.”⁸¹

⁷⁴ I. m. (68). Bővebben: „39. §. ... Az egyesület tisztviselőit viszonylagos szótöbbséggel a közgyűlés választja a titkár kivételével, akit a választmány választ. Az egyesület tisztikara díjazásban nem részesül, kivéve a titkár, kinek fizetését a választmány állapítja meg. Az egyesület tisztviselője nem lehet, aki valamely színház vállalkozója, igazgatója vagy rendezője. Az egyesület tisztviselője csak oly rendes vagy a rendes tagok jogaival felruházott alapító tag lehet, akinek állandó lakása Budapest[en van]. A választmány – a tisztikarral egyetemben – vezeti az egyesületet és az egész választmány egyetemlegesen felelős a közgyűlésnek határozatairól. Az alapszabályok értelmében tanácskozik és határoz az egyesület ügyei felett, ellenőrzi a tisztviselők működését.” Magyar szerzők egyesülete.

⁷⁵ I. m. (68).

⁷⁶ I. m. (68).

⁷⁷ „Szerzők egyesülete...” *Pesti Hírlap*, 20. évf. 262. sz., 1898. szeptember 22., p. 7.

⁷⁸ I. m. (77). A megalakulástervezet hírét lásd még Magyar Szerzők Egyesülete. *Budapesti Napló*, 3. évf. 262. sz., 1898. szeptember 22., p. 8.

⁷⁹ Magyar Szerzők Egyesülete. *Pesti Napló*, 49. évf. 262. sz., 1898. szeptember 22., p. 9.

⁸⁰ I. m. (79).

⁸¹ I. m. (79).

Majd ezt követően kritikával illette az 1884. évi XVI. törvénycikket, a hiányokra hívta fel a figyelmet, s ő is az érdekvédelmi egyesület megszervezésében látta a jövőt, a megoldást: „Most már megvan a szerzői törvény, de hogy ez se védi kellőképp az írók érdekeit, azzal ma már mindannyian tisztában vagyunk. A külső országok auktorjai rég belátták, hogy amire az egyes író képtelen, azt könnyű szerrel megvalósíthatja egy olyan testület, amely az írók elitjéből alakult.”⁸² Várta az alakulást, reményét fejezte ki a valódi érdekvédelem megszervezésére, mikor az elkészült alapszabály-tervezetről beszélt: „... Mindennek most még teoretikus íze van, de hogy a gyakorlatban mily sokat ér az egyesülés, azt remélhetőleg nemsokára meglátjuk. A szerzők elvégre tartoznak azzal a saját tehetségüknek, hogy produktumaikat legalább is úgy megbecsülik, mint a géplakatosok és a csontesztergályosok.”⁸³

„A Magyar Szerzők Egyesületének megalakítása érdekében kiküldött, előkészítő bizottság tagjai, értesülésünk szerint, a jövő vasárnap fognak összegyűlni, hogy a kinyomtatott alapszabály-tervezet fölött tanácskozzanak. Az előkészítő bizottság tagjai: Berczik Árpád elnök, Márkus József alelnök, Rákosi Viktor, Butkai György, Heltai Jenő és dr. Szalai Emil.”⁸⁴ Az említett következő, már októberre eső ülés megtörtént, melyről egy 1898. október 2-ai *Pesti Napló*-cikk tett említést.⁸⁵

Az 1898-as sajtócikkekről összességében elmondható, hogy többségében – a *Ripp*. nevezetű tárcaíró kivételével – pozitívan vélekedtek a tervezetről, s sürgették az egyesület megalakulását. Az 1898. évi októberi sajtócikket követően azonban egy időre lekerült a napirendről a szerzők érdekképviseletének szervezése, majd 1899. január végén, de főként februárban még mindig csak *eszmeként* lehetett beszélni az egyesületről, viszont eközben a korabeli nemzetközi szerzői joggal kapcsolatos híreket folyamatosan publikálta a sajtó.⁸⁶ S a szerzők időnként értekezletet tartottak, különböző érdekeltek találkoztak a szóban forgó ügyben,⁸⁷ hogy előbbre vigyék a színpadi szerzők érdekképviseletének megszervezését. Az *eszme* sikerességét elsősorban a neves színpadi szerzők elköteleződésében látták, a *Budapesti Napló* 1899. február 17-ei cikkéből is ez tűnt ki elsőre: „A Magyar Szerzők Egyesületének régóta kísértő, de megvalósulni nem tudó eszméje ma délután ismét értekezlet tárgya volt. ... az értekezleten megjelentek, első sorban azt konstatálhatták, hogy éppen azok nem ér-

⁸² I. m. (79).

⁸³ I. m. (79).

⁸⁴ Magyar Szerzők Egyesülete. Budapesti Napló, 3. évf. 266. sz., 1898. szeptember 27., p. 8.

⁸⁵ A Magyar Szerzők Egyesülete előkészítő bizottságának ülése. Pesti Napló, 49. évf. 272. sz., 1898. október 2., p. 7.

⁸⁶ „A francia könyvkereskedők egyletének választmánya megbízta annak idejében a kiadók bizottságát, hogy a könyvkiadók II. kongresszusa alkalmával (Brüsszel, 1897.), mely azzal volt megbízva, hogy szervezzen minden államban bizottságokat, melyek a szerző és kiadó viszonyára vonatkozó szokásjogi Codex elemeit tanulmányozni legyenek hivatva, dolgozzon ki egy szabályzatot, melybe felveendő voltának a szerzők és kiadók érdekeit védő lényegesebb pontozatok.” Emlékeztető szabályok, Ranschburg Viktor fordítása. A szerző és kiadó közti viszony. Corvina, 22. évf. 3. sz., 1899. január 30., p. 12–14.

⁸⁷ Magyar szerzők és zeneműkiadók értekezlete. Budapesti Napló, 4. évf. 48. sz., 1899. február 17., p. 8–9.

deklódnak az eszme iránt, akik megvalósítása érdekében a legtöbbet tehetnek: a magyar színpad neves szerzői.”⁸⁸ Tárgyalásokat folytattak a zeneműkiadókkal – bár tudjuk, hogy az efféle társulat, szervezet majd 1907-ben, a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületén kívül tud valójában megvalósulni (erről lásd az első működési szakasz bevezető részét) –, de már itt is felmerült e kérdés, azonban támogatás hiányában – „A felvetett eszme nem igen talált visszhangra.”⁸⁹ – ezt akkor elvetették.

„A mai értekezleten új volt az, hogy a zeneműkiadók egy embere is megjelent, aki előadta, hogy az egyesület úgy lenne legkönnyebben megteremthető, ha a színpadi szerzők összefognának a zeneműkiadókkal, akik hajlandók saját érdekeik megvédése céljából az egyesületbe belépni. Ebben az esetben külföldi (zárójel közt megjegyezzük: különösen bécsi) zeneműkiadók is belépnének az egyesületbe. A felvetett eszme nem igen talált visszhangra.”⁹⁰ Azonban megint elhatározták, hogy az újabb alapszabály-tervezetet a bizottság elé fogják terjeszteni.⁹¹

1899-ben még egy konkrét eset kapcsán került ismét napirendre az MSSE, melynek központi kérdése volt az, hogy kié valójában egy adott darab joga, a Nemzeti Színházé vagy a Vígszínházé: az előbbi egy színházi ügynökségtől vette meg a darab jogát, míg az utóbbi magától a szerzőtől. A probléma, mely ellen a színpadi szerzők egyesületbe tömörülve szintén fel szerettek volna lépni, a különböző színházi ügynökségek hatáskörével volt kapcsolatos: „Az utóbbi években a színházi irodalom erősen föllendült Magyarországon, a színházak konkurens versengései felverték a darabok árát s ebből csak a színházi ügynökségeknek, a közvetítőeknek volt hasznuk. Elérkezett végre az ideje, hogy a magyar színpadok vonják ki magukat az ügynökségek hatásköréből s lépjenek egyenes összeköttetésbe a külföldi nagy színpadokkal s a külföldi szerzőkkel.”⁹² A szerző is úgy gondolta, hogy erre a problémára majd az MSSE adhat választ, nekik kellene ezzel behatóbban foglalkozni: „... S aktuális lett ezzel a kérdéssel a Magyar Szerzők Egyesülete is, melynek már alakuló gyűlése is volt, de azóta, még másfél év múlva sem alakult meg. A mi színházi ügynökségeink, tehát a külföldiek fiókjai, élnek is az alkalommal, s minden magyar művet neveltségesen csekély áron szereznek meg abban a hitben, hogy nélkülük boldogulni nem lehet.”⁹³

⁸⁸ I. m. (87).

⁸⁹ I. m. (87).

⁹⁰ Egy másik forrásban a jövőre tekintve is találkozhatunk információval: „Végre abban történt megállapodás, hogy a legközelebbi időre újabb értekezletet hívnak össze a zeneműkiadók kihagyásával.” Magyar szerzők és zeneműkiadók értekezlete. Corvina, 22. évf. 5. sz., 1899. február 20., p. 22.

⁹¹ „Ügy értesülünk, hogy ezt az alapszabály-tervezetet az ebben a tárgyban kiküldött bizottság elébe fogják terjeszteni, amelynek elnökévé annak idejében, tudvalevőleg, Berczik Árpádot választották meg. Nem tagadjuk, hogy mi ehhez az utóbbi mozgalomhoz nagyobb reményeket fűzünk, mint a mai értekezlet-hez, amely nem jelent egyebet az erők szétforgácsolásánál.” I. m. (87).

⁹² Színházi ügynökségek. Magyarország, 6. évf. 267. sz., 1899. szeptember 27., p. 9.

⁹³ I. m. (92).

Ugyanakkor e rövid – ámde annál lényegesebb – híradást követően 1899-ben említésre méltó egyesületi ügy nem került napirendre az újságokban, majd az ezt követő években sem foglalkoztak az egyesületi alakulással. A többéves előkészítési folyamat megtorpanni látszott, az összes kísérlet – ahogyan azt láthattuk – eredménytelen lett. Néhány év kihagyást követően 1903 júniusában „ébredezett” újra az *eszme*, s ezt követően igencsak felgyorsultak az események. Ezúttal Berczik Árpád és Herczeg Ferenc állt a mozgalom élére,⁹⁴ akik jó érdekérvényesítő személyként képesek voltak megvalósítani a terveket. Elsőként a magyar színpadi élet meghatározó alakjait hívták el személyes értekezletre: „Az értekezlet holnap délelőtt lesz a miniszterelnöki palotában, Berczik Árpád hivatalos helyiségében.”⁹⁵ Az említett értekezletre tárgyév június 16-án került sor:

1. átbeszélték a szerzők az elvi, jogi alapokat;
2. háromtagú bizottságot – tagok: Herczeg Ferenc, Malonyai Dezső és Márkus József – állítottak fel az újabb alapszabály tervének elkészítésére;
3. öszre tűzték ki az alakuló közgyűlést;
4. kijelölték a díszelnökséget (Jókai Mór, Rákosi Jenő), valamint az elnökségi tagokat (Berczik Árpád és Herczeg Ferenc), s a jegyzőt (Bosnyák Zoltán).⁹⁶

Ha kicsit megnézzük a sajtóanyagok mögötti személyeket, s az ezek mögött meghúzódó érdekeket, akkor szembetűnő, hogy az *eszme* hirdetésében többek között a *Budapesti Hírlap* című napilap markáns szerepet vállalt. 1881 és 1925 között főszerkesztőként sikerült Rákosi Jenőnek,⁹⁷ a leendő egyik díszelnöknek megteremteni a pártoktól független politikai sajtót,⁹⁸ a rivális *Pesti Hírlaphoz* képest jelölte ki a szerepét, az 1880-as években pedig 18–20 ezer példányban kiadott napilap volt.⁹⁹

⁹⁴ „Most olyan helyről indult meg a mozgalom, amely remélni engedi, hogy a szerzők egyesülete már a legközelebbi időben létrejön, ami nagyon üdvös hatással lesz színpad-irodalmi viszonyainkra.” Magyar drámaírók egyesülete. *Budapesti Napló*, 8. évf. 161. sz., 1903. június 14., p. 12. Lásd még Magyar drámaírók egyesülete. Magyar Polgár, 26. évf. 132. sz., 1903. június 15., p. 7.

⁹⁵ *Budapesti Napló*, i. m. (94).

⁹⁶ Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. *Budapesti Napló*, 8. évf. 163. sz., 1903. június 16., p. 12.; Lásd még Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Magyar Nemzet, 22. évf. 143. sz., 1903. június 17., p. 9.

⁹⁷ „Rákosi Jenő *Budapesti Hírlapjának* belső munkatársa. 1894. dec.-ben megindította és 1944-ig szerkesztette az Új Idők c. szépirodalmi hetilapot. 1903-ban egyik alapítója s megalapításától főmunkatársa Az Újság c. lapnak. 1891-ben a Petőfi Társ., 1893-ban a Kisfaludy Társ. tagja lett, 1904–20-ban a Petőfi Társ. elnöke. 1919–22, 1929–31 és 1945–46 között az MTA másodelnöke.” *Kenyeres*: i. m. (47).

⁹⁸ Rákosi lapszerkesztői tapasztalatáról és a szóban forgó sajtóorgánium alapításának körülményeiről az alábbiakat tudjuk: „Rákosi Jenő 1870-ben, Reform című lapjával már azt a célt tűzte ki, amelyet újságírói működésének majd tízéves abbamaradása után, előbb a Pesti Hírlappal folytatott, majd igazán az 1880-as években a Budapesti Hírlappal ért el: a pártoktól független politikai sajtó megteremtését. (Időközben az általa szervezett Népszínház igazgatója volt.)” Szabolcsi Miklós (főszerk.): A magyar sajtó története II/2. 1867–1892. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.

⁹⁹ Szabolcsi: i. m. (98), p. 352–353.

Július hónapban már megtették az alakuláshoz szükséges következő lépéseket is: kiküldték a szerzőknek a csatlakozási felhívást, ám adathiány miatt nagyon sok szerző nem kapott értesítést a csatlakozás lehetőségéről. Ennek pótlására körülbelül tíz-tizenkét cikk jelent meg, melyben nyomatékosan kérték a csatlakozni kívánt szerzőket, hogy „... szíveskedjenek Berczik Árpádhoz (Vár, miniszterelnöki palota) intézett levélben kijelenteni, vajon hajlandók volnának-e az egyesületbe esetleg belépni, illetőleg kívánják-e, hogy az ősszel tartandó alakító-közygyűlésre meghívást kapjanak.”¹⁰⁰ Szeptemberre már több mint 80 szerző szerepelt volna csatlakozni: „Az előkészítő bizottság elnökei, Berczik Árpád és Herczeg Ferenc a hazai színpadi szerzőkhöz felhívást intéztek azzal a kérdéssel, vajon hajlandók-e részt venni a megindított akcióban s közel nyolcvan magyar színpadi szerző jelentette be készséggel, hogy belép a megalakítandó Magyar Szerzők Egyesületébe.”¹⁰¹ Ekkor október első felére tervezték az alakuló közgyűlést, különlegessége a hazai színpadi viszonyokra nézve, hogy az egyesület terve szerint a színpadi szerzők és a színházak között a közvetlen kapcsolatot kizárólag az MSSE tervezte tartani.¹⁰² A színpadi szerzők és a színházak között kötött szerződésre nézve is komoly tervekkel álltak elő az előkészítő bizottság tagjai, ugyanis egy olyan általános formulát terveztek, melyet kötelezően el kell fogadnia minden hazai szerzőnek – ennek érvényesülése következtében pedig a színigazgatók és a színpadi szerzők közti „erőviszonyok” szintűgy tisztázásra kerültek.¹⁰³

¹⁰⁰ Magyar színpadi szerzők egyesülete. Pesti Napló, 54. évf. 177. sz., 1903. július 1., p. 14.; Magyar színpadi szerzők egyesülete. Alkotmány, 8. évf. 155. sz., 1903. július 1., p. 12.; (Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete). Budapesti Hírlap, 23. évf. 178. sz., 1903. július 1., p. 13.; Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Budapesti Napló, 8. évf. 177. sz., 1903. július 1., p. 1.; Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Magyar Nemzet, 22. évf. 156. sz., 1903. július 2., p. 9.; Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Hazánk, 10. évf. 154. sz., 1903. július 2., p. 9.

¹⁰¹ Magyar Szerzők Egyesülete. Budapesti Napló, 8. évf. 258. sz., 1903. szeptember 21., p. 5.

¹⁰² I. m. (101). Lásd még Magyar Szerzők Egyesülete. Független Magyarország, 2. évf. 545. sz., 1903. szeptember 23., p. 14–15. – A dátum kivételével a szöveg ugyanaz, mint i. m. (101).

¹⁰³ „Ennek a szerződésnek két nevezetes pontja lesz. Az egyik szerint a szerződő színházigazgató köteles az elfogadott darabot két év alatt, megállapított bántpénz fizetése ellenében, előadatni. A másik pont szerint az igazgató az előadott darabot mindaddig nem veheti le a műsorról, amíg az előadásonként egy megállapított minimumot jövedelmez. Ha megteszi, ugyancsak bántpénzt köteles fizetni. Abban az esetben, ha ezt a szerződési tervezetet az összes hazai szerzők elfogadják – ami kétségtelen –, a színpadi szerzők egyszeriben fölébe kerekednek a színházaknak Magyarországon. Eddig éppen ellenkezőleg: ki voltak szolgáltatva az igazgatók önkényének” (Magyar Szerzők Egyesülete). Pesti Hírlap, 25. évf. 263. sz., 1903. szeptember 26., p. 7.

2.4. Az MSSE megalakulása – 1904

„Magyar, önálló színpadi művészet – ez a jelszó – mely alatt mindnyájan egyesülhetünk, mert ez a jelszó mindnyájunk szívében visszhangot kelt író, művész, igazgató, mind-mind kezet foghat ennek a szép és nagy célnak elérésére.”¹⁰⁴

(Berczik Árpád)

1904 januárjára tűzték ki a szerzők az egyesület alakuló közgyűlésének időpontját, még-hozzá 1904. január 7-re. Erről a *Pesti Napló* hasábjain január 3-án adták közre a hírt: „... ez az egyesület, mint értesülünk, január hetedikén tartja alakuló közgyűlését az Akadémia egyik termében. Tagjai lesznek a magyar drámaírók, operett-librettisták, zeneszerzők és színdarabfordítók ...”¹⁰⁵ Az egyesületet először Berczik otthonába, a VII. kerületi Reviczky tér 3. szám alá jegyezték be. Az elnöke tehát az a Berczik lett, aki a tényleges alapítást megelőző években megannyi alapítási kísérletben, valamint az előkészületekben is részt vett. Herczeg Ferenc (1863–1954)¹⁰⁶ író, újságíró, aki később az MTA rendes tagja lett, 1903-ban Berczikkel közösen kezdte el megvalósítani az *eszmét*. Ezt követően pedig az egyesület egyik alelnöki posztjának volt várományosa, csakúgy, mint Hubay Jenő (1858–1937) zeneszerző, hegedűművész is.¹⁰⁷

Az alapítás napját megelőző napon, azaz január 6-án körülbelül húsz-huszonöt színpadi szerző 12 órakor bizalmas értekezleten vett részt, melyen

1. szintén átbeszélték az alakuló egyesület legfőbb céljait, valamint az alapszabály-tervezetet;
2. az ügyrendet;
3. a javasolni kívánt választmányi tagok névsorát, azaz a személyi kérdések többségében már előzetesen döntöttek.¹⁰⁸

Az új cél – mely majd az alakuló közgyűlés főbb témája is lett – nem más, mint egy saját színházi vállalkozás indítása, melyben kizárólag a magyar szerzők darabjait tervezték ját-

¹⁰⁴ Részlet Berczik Árpád (elnök), az MSSE alakuló-közgyűlésén elhangzott beszédéből. Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Az Újság, 2. évf. 8. sz., 1904. január 8., p. 13.

¹⁰⁵ Magyar Szerzők Egyesülete. Pesti Napló, 15. évf. 3. sz., 1904. január 3., p. 14.

¹⁰⁶ Kenyeres: i. m. (47).

¹⁰⁷ Kenyeres: i. m. (46), p. 755.

¹⁰⁸ Magyar színpadi szerzők egyesülete. Budapesti Hírlap, 24. évf. 6. sz., 1904. január 6., p. 11., Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Budapesti Napló, 9. évf. 6. sz., 1904. január 6., p. 9; (Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete.) Magyarország, 11. évf. 6. sz., 1904. január 7., p. 11; A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Hazánk, 11. évf. 6. sz., 1904. január 7., p. 4.

szani, s ezen kezdeményezést már az MSSE alapításától számított két évben meg is szerették volna valósítani.¹⁰⁹

Az alakuló közgyűlésre tehát 1904. január 7-én 19 órakor került sor a Magyar Tudományos Akadémia heti üléstermében. Az ülésről a sajtó pozitív hangnemben tudósított, üdvözölték az *eszme* beteljesülését. Az eseményen körülbelül ötven magyar szerző vett részt, többek között Malonyai Dezső, Márkus József, Rákosi Jenő, Somló Sándor (a Nemzeti Színház akkori igazgatója), Várady Antal, Ábrányi Emil, Pekár Gyula, Huszka Jenő, Beöthy László, Ditrői Mór, Heltai Jenő, Abonyi Árpád, Hubay Jenő, Sztojanovits Jenő, Kemechey Jenő, Ruttkay György, Tardos Viktor, Ferenczy Ferenc, Szécsi Ferenc és Palágyi Lajos.¹¹⁰ Szintén a sajtóforrások segítettek rekonstruálni az este mentetét: 1. Berczik elnöki megnyitón üdvözölte az egybegyűlteket és ismertette az egyesület terveit;¹¹¹ 2. megvitatták közösen az alapszabály-tervezetet – Bakonyi Károly kifogással élt az ellen, hogy a legtöbb tag csak egy később megállapított és elfogadott ügyrend alapján lép be az egyesületbe;¹¹² 3. megválasztották a tisztkart. Az elnök Berczik Árpád, az alelnökök pedig Hubay Jenő és Herczeg Ferenc lettek. A szerzők díszelnöknek választották Jókai Mórt és Rákosi Jenőt. Jegyzőnek Géczy Istvánt nevezték ki, valamint huszonnégy tagból álló választmányt állítottak, majd szavaztak meg.¹¹³

¹⁰⁹ „A legeglegesebb fogadtatásra talált Herczeg Ferencnek az a bejelentése, hogy az előkészítőbizottság által kidolgozott terv szerint a Szerzők Egyesületének egyik fő célja lesz Budapesten egy olyan új színházat létesíteni, amely kizárólag magyar szerzők darabjait fogja előadni.” Magyarország, i. m. (108).

¹¹⁰ Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Az Újság, 2. évf. 8. sz., 1904. január 8., p. 13.

¹¹¹ Berczik elnöki beszédét Az Újság adta közre: „Feladatunk – úgymond – összefüggésben áll a nagy kulturái munkával, melynek az a célja, hogy a magyarságot önállósítsa szellemi s kulturái téren is, mert politikai önállóság kulturái rabsággal össze nem egyeztethető, (Úgy van!) A mi kis céhbelinek látszó ügyünk egybefügg a nagy nemzeti munkával, mellyel be kell tölteni a politikai önállóság-adta kereteket. Kis nemzeteknek éppen kicsinységük miatt szívósabban kell védekezniük saját jellegük fenntartásáért, s az idegen beözönlés és beszívargás ellen, hogy el ne merüljenek. (Úgy van!) Magyar, önálló színpadi művészet – ez a jelszó –, mely alatt mindnyájan egyesülhetünk, mert ez a jelszó mindnyájunk szívében visszhangot kelt író, művész, igazgató, mind-mind kezet foghat ennek a szép és nagy célnak elérésére. (Elénk helyeslés.) Jól tudom, ehhez a nagy műhöz nagy írók, nagy művészek, szóval nagy elmék kellenek, mert elméleti cikkekkal és buzdításokkal a közönség be nem csalható a színházakba. Jól tudom, a mi kezdésünknek és művünknek is akadhatnak kétkedői, tán még ellenzői is, akik azt fogják mondani, hogy Shakespeare, Calderon, Goldoni, Molière korában nem voltak színpadi szerzők egyesületei, az ő lángeszük mégis utat tört magának. Csak hogy ezek egyikének sem kellett saját hazájában külföldi ízléssel, külföldi versennyel küzdeni, mindegyikük egy hatalmas és saját ízléssel bíró közönségnek írtatott. Hogy pedig még nagy nemzetek is. Rá voltak utalva néha az idegentől való emancipálásra, azt láthatjuk Németországban, melynek színpadát és színiirodalmát egy Lessing nagy elméje szabadította meg a francia járomtól. (Úgy van!)” I. m. (110).

¹¹² „Bakonyi sérelmesnek találja, hogy az alapszabályok megállapításával az egyes tagok egy később megállapítandó ügyrendnek vessék magukat alá, amelyről most még nem lehet tudni, hogy milyen jogokat ad és mily kötelességeket ró az egyes tagokra.” I. m. (110).

¹¹³ I. m. (110); Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Magyarország, 11. évf. 8. sz., 1904. január 9., p. 13.

Működésük során néhány változás kivételével az alábbi osztályokra lebontva tevékenykedtek a színpadi szerzők: a) drámaírói szakosztály, b) zenészszerzői szakosztály, c) kis színpadi művek szakosztálya, d) fordítói szakosztály, e) filmszerzői szakosztály (1924-től).^{114,115} Egy-egy alapszabályzat pedig az alábbi pontokból állt: I. Általános határozatok, II. A tagok jogai és kötelezettségei, III. Közgyűlés, IV. Az egyesület tagozódása és a tisztikar, V. Az igazgatóság, VI. Választott bíróság, VII. Számvizsgáló bizottság, VIII. Zárhatározatok.

A megalapításhoz vezető út – mint láthattuk – hosszadalmas volt, és számtalan akadályba ütközött, ugyanakkor az 1903-ben elkezdődött szervezkedés megannyi tisztavirág-életű kezdeményezést követően eredményes lett, s a megalakulás pillanatáról a korabeli sajtóorgánumok többsége elismerően szólt. A belső feszültséget a nem ismert ügyrend elfogadása generálta, mely ellen elsőként Bakonyi Károly író, operettlibrettista szólalt fel. Az alapítás sikeresek mondható, de láthatjuk majd, hogy az egyes alapító tagok másként értékelték az alakuló közgyűlést és a körülményeket. A következő fejezetben kapott helyet az alapítást követő ellenmozgalmi szervezkedés is.

3. AZ MSSE 1904–1919 KÖZÖTTI MŰKÖDÉSI SZAKASZA¹¹⁶

A fejezetben elsőként a belépés módja, a már említett ügyrend, majd a Herczeg Ferenc által megfogalmazott belső értékelés, kritika kerül előtérbe, majd az *eszme* elleni első külső támadást, ellenmozgalmat mutatjuk be. Ezt követően a második nagyobb konfliktust fejtjük fel, mely a színpadi szerzők és a vidéki színigazgatók között tört ki, majd az MSSE egyik legnagyobb érdeme került fókuszba, vagyis a magyar szerzők külföldi érdekvédelmének megszervezése.

Az elnöklet a következőképpen alakult ebben a működési periódusban: ebben a szakaszban két elnöke volt az egyesületnek: az alapító-szervező Berczik Árpád 1904. január 7-től egészen 1912. április hónap közepéig látta el ezt a tisztséget, majd tiszteletbeli elnökként folytatta. Az 1912-es tisztújítást követően az elnök Molnár Ferenc lett, alelnök pedig Heltai

¹¹⁴ „A Magyar Színpadi Szerzők Filmosztálya minap megalakult, s most az elkészített ügyrend alapján az osztály egész vezetőségét megválasztották. Elnök lett: Lengyel Menyhért, alelnökök: Siklósi Iván és Moly Tamás titkár. Ügyvezető igazgató: Boross Mihály. Jegyző: Vácz Dezső. Pénztáros: Lakner Artúr. A filmosztály elnökségében a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének vezetőségét állandóan Harsányt Zsolt, a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének ügyvezető igazgatója képviseli.” Megalakult a Színpadi Szerzők Egyesületének filmosztálya. *Nemzeti Újság*, 6. évf. 94. sz., 1924. május 17., p. 8. Lásd még A Magyar Színpadi Szerzők filmosztálya. 8. Örai Újság, 10. évf. 94. sz., 1924. május 17., p. 7.

¹¹⁵ Lásd A Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének Alapszabályai (1925). Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1925, p. 8–9.

¹¹⁶ A bemutatott eseményeken, ügyeken túl számos további meghatározó történés volt, pl. az MSSE 1914 januárja és 1917 decembere között megjelentette a Színpad – Die Bühne című szakközlönyt a színházak, színpadi szerzők, színházi ügynökségek, színészek és színházi szállítók részére.

Jenő és Huszka Jenő.¹¹⁷ Őt egészen 1917. április 19-től 1919. márciusáig (a feloszlatásig) követte Heltai Jenő.¹¹⁸

A magyar szerzők érdekvédelmének alakulásához néhány adatot érdemes még rögzíteni, ugyanis a szóban forgó működési szakasz közben alakult meg az Írók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete (Magyar Szövegírók, Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetkezete – MARS) – alakuló ülésüket 1907. május 17-én tartották. Némi átfedéssel is találkozhatunk a szóban forgó két szervezet vezetőségében: Herzfeld Viktor – 1. elnök (1907 és 1918 között);¹¹⁹ Hubay Jenő – 2. elnök (1918 és 1919 között);¹²⁰ Huszka Jenő – 3. elnök (1919 és 1944 között);¹²¹ Heltai Jenő – 4. elnök (1945 és 1952 között).¹²² Valamint 1918 decemberében tartotta első alakuló ülését a Budapesti Színigazgatók Szövetsége (BSZSZ) is, „... mely érdekvédelmi szövetséggé 1919-től 1941 végéig volt meghatározó a fővárosi színházi élet irányításában.”¹²³

Ebben az időszakban kezdődik el a közös jogkezelés is a hazai szerzői jogban – emeli ki Sági Edit,¹²⁴ aki többek között felhívta a figyelmet az érdekvédelmi szervezetek szerepére is: „A szintén 1907-ben útjára indult intézménytörténetben fontos szerepe volt a Magyar Zeneszerzők és Szövegírók Szövetkezetének, valamint a Magyar Színpadi Szerzők Egyesü-

¹¹⁷ „Az egyesület közfelkiáltással tiszteletbeli elnökökké választotta Berczik Árpádot, Herczeg Ferencet és Hubay Jenőt, és egyhangúlag megválasztotta a következő vezetőséget: elnök Molnár Ferencz, alelnökök Heltai Jenő, Huszka Jenő, igazgatóság: Bakonyi Károly, Biró Lajos, Gábor Andor, Lengyel Menyhért, Szirmai Albert, főtítkárt Marton Sándor dr., ügyész Márton Miksa dr.” A Színpadi Szerzők Egyesületének újjászervezése. Az Újság, 10. évf. 97. sz., 1912. április 23., p. 14. Lásd még A Szerzők Egyesületének újjászervezése. Pesti Hírlap, 34. évf. 97. sz., 1912. április 23., p. 7. A magyar színpadi írók új szervezkedése. Világ, 3. évf. 96. sz., 1912. április 21., p. 14.

¹¹⁸ „A Színpadi Szerzők Egyesülete ma este közgyűlést tart, amelyen újjá fogják szervezni az egyesület tisztikarát: tiszteletbeli elnök lesz Molnár Ferenc, elnök: Heltai Jenő, megválasztják ezenkívül az alelnököket és felfrissítik az igazgatóságot és a választmányt. Az egyesület új vezetőségének az a törekvése, hogy megvédelmezze a színpadi írók jogait és érdekeit és méltó kereteket biztosítson annak a helyzetnek, amelyet a magyar színpadi írók a magyar és a külföldi színpadokon kivívtak.” Újjáalakul... Az Est, 7. évf. 103. sz., 1917. április 19., p. 6.

¹¹⁹ *Géra*: i. m. (1), p. 28.

¹²⁰ *Géra*: i. m. (1), p. 33.

¹²¹ *Géra*: i. m. (1), p. 34.

¹²² *Géra*: i. m. (1), p. 37.

¹²³ „A kor szokásainak megfelelően ők is megjelentették alapszabályukat és ügyrendjüket. A végrehajtó bizottság élén a színigazgatóként tapasztalt, és rokonsága révén a fővárosi elitbe beleszületett Beöthy László állt. Első elnök a legnagyobb magánszínház, a Vígszínház tulajdonosa-bérlője, Faludi Gábor volt, aki azonban a szövetség munkájában nem sokáig vett részt, mi több – feltehetőleg a Kommun megrázó tapasztalati után – színházát is hamarosan eladta. A BSZSZ alakulásáról, annak belső történetéről az ügyiratok mellett három, feltehetőleg a szövetség ügyvezetője (kezdetől Dr. Komor Gyula) által vezetett kötet tudósít. Az egyikben a tagság és a vezetőség személyi változásai követhetők nyomon. A másikban kézírásos jegyzőkönyvek, a harmadikban pedig a szövetség működésének pénzügyi dokumentációja található. Az első kötet felsorolja a rendes és rendkívüli közgyűléseket: az alakuló közgyűlés 1918. december 18-án volt, folytatása pedig 1919. január 8-án. Az első rendes közgyűlést 1920. március 15-én tartották.” *Heltai Göngyi*: Magyarországi színházi szövetségek szerveződése, érdekvédelmi, kulturális, politikai, társadalmi funkcióik. Letöltve: <https://szinhaztortenet.hu/study/-/record/STD18354>.

¹²⁴ Sági: i. m. (19), p. 229.

letének és a Szerzők Mechanikai Jogait Védő Részvénytársaságnak mint a Szerzői Jogvédő Hivatal elődjeinek. A jogirodalom ugyanakkor kiemeli, hogy a Hivatal drámai művekkel kapcsolatos tevékenysége valójában a színpadi, irodalmi ügynöki és cenzori tevékenységnek felelt meg, hiszen közreműködött a szerződéskötésben, illetve a szerzői jogosultak nemzetközi szintű képviselésében is.”¹²⁵

A szervezet 1904 februárjában tartotta első választmányi ülését (február 16.), ezen választotta meg az ügyvivő igazgatóságot, amely a tervek szerint minden hétfőn tartotta az összejöveteleket. „Igazgatósági tagok lettek egyhangúlag: Bonnyák Zoltán, Heltai Jenő, Malonyai Dezső, Márkus József és Sztojanovits Jenő.”¹²⁶ A működés első hónapjaiban fontos állomás volt még a belső felépítés átszervezése, újabb pozíciók megnyitása a szakemberek előtt. Az 1904. március 4-ei ülésen jogtanácsosi állásba vették fel dr. Molnár Gyulát.¹²⁷

Ez évben a tagoknak egy jogi kérdést kellett tisztázniuk: „A szervezés nehéz munkájában első feladat az volt, hogy a színpadi művek előadási jogára vonatkozó közvetítés az egyesület számára biztosíttassák.”¹²⁸ Gróf Tisza István belügyminiszterként leiratban támogatta az MSSE-tagok kérését, mely igencsak nagy lendületet adott az *eszmének*: „A miniszteri leirat előbbre vitte az egyesület szervezésének munkáját és immár bizonyos, hogy a magyar szerzők testületi szervezkedése sikeresen fogja szolgálhatni drámairodalmunk magasabb céljait.”¹²⁹ Tehát az engedély tette lehetővé azt, hogy meg tudták kezdeni a saját színházi ügynökség megszervezését. Ezt követően az MSSE a Bárd testvérek ügynökségével állt üzleti kapcsolatban. A saját ügynökség ügye 1908-ban került ismét napirendre, amikor új ügynökséget kellett létesíteniük.

Ezenfelül rendszeressé vált, hogy egy-egy szerzőtársuk tiszteletére estélyeket, összejöveteleket szerveztek. Ilyen volt többek között az 1908. január 26-ai lakoma Molnár Ferenc az *Ördög* című művének tiszteletére,¹³⁰ vagy éppen a Mihalovich Ödön *Eliána* című művének bemutatója alkalmából rendezett vacsora is.¹³¹

3.1. Belépés – ügyrend – belső értékelés (1904)

Felvételi igényüket a színpadi szerzők egy belépési nyilatkozat aláírásával tudták jelezni az egyesület vezetősége felé. E nyilatkozat aláírásával az adott színpadi szerző elfogadta az

¹²⁵ *Sápi*: i. m. (19), p. 229.

¹²⁶ Szerzők Egyesülete. Budapesti Hírlap, 24. évf. 47. sz., 1904. február 16., p. 14.

¹²⁷ Szerzők Egyesülete. Budapesti Hírlap, 24. évf. 65. sz., 1904. március 5., p. 12.

¹²⁸ A színpadi szerzők egyesülete. Budapesti Napló, 9. évf., 197. sz., 1904. július 17., p. 9.

¹²⁹ I. m. (128).

¹³⁰ Lakoma Molnár Ferenc tiszteletére. Pesti Hírlap, 30. évf. 18. sz., 1908. január 21., p. 11.; Lakoma Molnár Ferenc tiszteletére. Pesti Napló. 59. évf. 18. sz., 1908. január 21., p. 11.; Molnár Ferenc ünneplése. Budapesti Hírlap. 27. évf. 24. sz., 1908. január 28., p. 13–14.

¹³¹ Lakoma Mihailovich Ödön tiszteletére. Pesti Hírlap, 30. évf. 42. sz., 1908. február 16., p. 11.

alapszabályzatot és a 15 pontból álló ügyrendet.¹³² Mint tudjuk, az ügyrend ismertetése megkésztet, Bakonyi Károly pedig ez ellen szót is emelt. A szerzők az aláírástól számított három éven belül megírt, illetve a már megírt, de még le nem kötött alkotások szerzői jogát, a mű nyilvános előadásának jogát, a forgalomba hozatalának jogát, valamint az értékesítés jogát átruházták az egyesületre. Továbbá a fordítások és az átdolgozások joga is az egyesületé lett. A szerzőknek köteleességük volt minden művet lajstromba vetetni. A tagok műveiből befolyt jövedelem ellenőrzése szintén az MSSE jogkörébe tartozott. A szerzők peres ügyeit intézték, a jogi képviselőt biztosították, s az egyesület kötelezte magát, hogy megvédje a tagok szerzői jogait. Markáns ügyrendi pontként említhető még a művek utáni egyesületi díj, a jutalék százaléka, amely fővárosi előadások után 2%, vidéki és külföldi színházak esetében 15%. Az alakuló gyűlésen körülbelül ötven fő lépett be és fogadta el az ismertetett szabályokat. Herczeg Ferenc 1904. január 9-én értékelte a megalakulást, és rögzítette, hogy elsősorban a megfelelő jogi keretek biztosítása mentén lehetséges felszabadítani a magyar szerzőket az „idegen járom alól”:

*Körülbelül harmincan voltak csak jelen írók. Szerény keretben, a vérmes reményeket eleve is lefokozva, eszközeik hiányos voltát elismerve és erejük gyöngét voltát hangoztatva láttak hozzá a szervezkedéshez. Mikor azonban az értekezlet véget ért, egyszerre tüzesen és lelkesen, a mi kételkedő és kesernyős fővárosi íróinknál szinte páratlan formában, tört ki egy gondolat. Ugyanaz a gondolat, ... mely régóta a fejünk fölött lebeg ...: a magyar színpadnak az idegen járom alól való felszabadításának gondolata.*¹³³

3.2. Az ellenmozgalom (1904)

*„Még jóformán meg se alakult a Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete, máris föltámadtak az ellenségei. És kik azok? Maguk a színpadi szerzők.”*¹³⁴

A magyar színpadi szerzői szféra belső ellentéteit kitűnően prezentálja, hogy az MSSE megalakulását követően a színpadi szerzők egy kisebb csoportja ellenmozgalmat indított az érdekvédelmi szervezet ellen. Jogosan merül fel az a kérdés, hogy vajon mit kifogásoltak az MSSE megalakulásában – „megalakulásának módozataival”¹³⁵ – és céljaival kapcsolatban? E ponton vissza-visszatérő problémaként említhetjük a még ismeretlen ügyrendet, a

¹³² Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete – Ügyrend (1904). OSZK Kisnyomtatványtár. Kny.D8.487.

¹³³ Herczeg Ferenc: Magyar színműirodalom. Az Újság, 2. évf. 9. sz., 1904. január 9., p. 1–3.

¹³⁴ Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Független Magyarország, 3. évf. 659. sz., 1904. január 17., p. 17.

¹³⁵ „... sőt megalakulásának módozatait is helytelenítik.” Mozgalom a szerzők egyesülete ellen. Pesti Napló, 55. évf. 14. sz., 1904. január 14., p. 14.

színházalapítási tervet (Magyar Írók Színháza), valamint azt a tényt, hogy a tagság azonnal egy hároméves kötelezettséggel járt.¹³⁶ Az előkészületek során az *eszme* ellenzőinek táborára kevésbé hallatta hangját, de – ahogy azt a *Pesti Napló* cikkében olvashatjuk – „a jobb nevű drámaírók és zeneszerzők közül mintegy harmincan most nyíltan is állást fognak foglalni az új szerzői egyesület ellen.”¹³⁷ Megfogalmazódik továbbá az a kérdés is, hogy az ellenmozgalom vajon miért nem tömörült szintén egyesületi formába? Valójában ez a közel harminc szerző közös megállapodásán múlt, bár értekezletet ugyancsak szerveztek: „... nem alakítanak külön társaságot, csak – mintegy kartelt kötve – távol tartják magukat az új egyesülettől mindaddig, míg az ama törekvéseivel fel nem hagy, melyek – e tiltakozó szerzői csoport szerint – a magyar színpadi írók érdekeivel ellenkeznek.”¹³⁸ Herczeg Ferenc szakszerűen reagált a színházi tervet ért valamennyi kritikára is, például hogy egy üzleti vállalkozással nem lehetséges az ügynökségek, a gazdasági logika és anyagi-erkölcsi kizsigerelés ellen lépni: „A propaganda eszközeit mérlegelvén, megemlékeztem a magyar irodalmi színház tervéről. Egyik napilap ilyen megjegyzéssel fogadta a tervet: 'Azt az üzleti versenyt, mely a színházak közt kifejlődött, vajmi nehéz lesz megszüntetni akként, hogy még egy színházat építünk'”¹³⁹ Az MSSE-t támadták továbbá még amiatt is, hogy többek szerint Herczeg és társai a színházi cenzúra bevezetését sürgették, melyet az egyesület szintén cáfolt.¹⁴⁰ A lapok az újonnan alakult MSSE-t sokszor gúny tárgyává tették, sőt az ellenhangoknak több vicc is hangot adott, többek között a *Pesti Napló* is, ahol a „Különféle Szerzők Egyesületét” mutatták be, melynek tagjai: „1. Pálya Xavér titkos drámaszerző; 2. Cupring Jákó fővárosi agilis helyszerző; 3. Ledéry Emma, a kiváló, ismert szerzőnő; 4. Ferbly Zsiga, a kitűnő nemzeti beszerző; 5. Gáz Mihály, a buzgó auer-szerző; 6. Polányi Géza, a nagyelméjű, jeles obstrukció-leszerző.”¹⁴¹

¹³⁶ „Az új egyesület céljai, tervei nem találkoztak osztatlan pártolással a magyar drámaírók és zeneszerzők körében. Az egyesület színházalapítási terve; valamint különösen az a körülmény, hogy az alapszabályok értelmében hároméves kötelezettséget kell vállalniuk a tagoknak egy még ez idő szerint ismeretlen 'ügyrend' szabályainak megtartására visszautasításra talált.” Mozgalom az új szerzői egyesület ellen. *Pesti Napló*, 55. évf. 12. sz., 1904. január 12., p. 12–13.

¹³⁷ I. m. (136).

¹³⁸ I. m. (136).

¹³⁹ Herczeg: i. m. (133).

¹⁴⁰ Herczeg Ferenc a Petőfi Társaságban beszélt a színházak állami felügyeletének jogosságáról és a tényleges színházi cenzúráról: „Üdvös volna, ha az államhatalom élne felügyeleti jogával ama színházaknál, melyek állami segítségben részesülnek és itt első sorban a szubvencionált vidéki színpadokra gondolok. Ez nem cenzúra. Az államnak nincs ma olyan felügyeleti joga, mely hasonlatos volna a cenzúrához, de igenis megvan az a joga, hogy közpénzekből csak olyan színházat segítsen, mely a komoly művészet szolgálatában áll.” Herczeg: i. m. (133).

¹⁴¹ I. m. (136).

3.3. A színpadi szerzők és a vidéki igazgatók harca (1908)

A következőkben bemutatott konfliktus elsősorban a színésztársadalom és a színpadi szerzők között, azon belül is két érdekvédelmi szervezet, az Országos Színészegyesület és az MSSE között tört ki. Az Országos Színészegyesület működése egyébként 1871-ben kezdődött meg, legfőbb feladatának a vidéki színjátszás működésének szabályozását, érdekvédelmét tartotta.¹⁴² A nézeteltérés tárgya a színházi ügynökségek működése, kifejezetten a Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete égisze alatt működő ügynökség volt.

1908 januárjában az MSSE új ügynökséget létesített, melyhez megnyerték gróf Apponyi Albert kultuszminiszter támogatását is, aki 20 000 koronát – kamat nélküli kölcsönt – biztosított az ügynökség számára. A *Pesti Hírlap* emelte ki, hogy hasonló segínyt kapott régebben a Színészegyesület is.¹⁴³ A régi ügynökséget (Bárd testvérek) – a sok panasz miatt – leváltották, s helyébe dr. Márton Miksa egyesületi titkár került: „Az új ügynökség a hazai drámaírók ügyét a budapesti és a vidéki színházakkal szemben képviseli és működésétől sokat várnak.”¹⁴⁴ Úgy tűnt, hogy a régi ellentétet a színészek, színigazgatók és ügynökségek között ez a lépés sem tudta elsimítani. 1908 februárjában Szilágyi Dezső, a marcali színház igazgatója dr. Márton Miskának küldött levelet. E személyes nézőpont segíthet megérteni a vidéki színigazgatók ügynökségekkel kapcsolatos problémáját azután is, hogy az új ügynökség megszerveződött. „A levél azon kitétele, hogy a küzdelmet ’megújítva’ látja, arra vonatkozik, hogy a színpadi szerzők egyesülete újabban éppen egyes ügynökségek nem lojális eljárása miatt szintén ügynökséget szervezett. Amint a fenti levél mutatja, nem a színigazgatók közmegeledésére.”¹⁴⁵

„Az ’Örök küzdelem’ és a ’Tatárjárás’ magas árai folytán megújítva látom azt az örök küzdelmet, mely a színigazgatók és az ügynökségek között a múltban fennállott és jelenleg is fennáll. De nem reméltem, hogy amikor a magyar szerzők egyesültek arra, hogy jogaikat az ügynökségekkel szemben megvédjék: akkor egy másik tatárjárást indítsanak a magyar színigazgatók ellen! Különbön lehet, hogy a nekem megszabott árak tévedésen alapulnak, amennyiben önök azt hiszik, hogy én Marseille-ben vagyok igazgató, pedig csak Marcaliban, Somogy megyében igazgatók!

*Hazafias tisztelettel: Szilágyi Dezső
1908. február 7.”¹⁴⁶*

¹⁴² „1871. április 6-án összeült az első színészkongresszus, melynek legfontosabb kezdeményezése a Magyar Színészkezelteként bejegyzett szerveződés (a későbbi Országos Színészegyesület) megalakítása volt. Ennek a testületnek hosszú évtizedeken keresztül az volt az egyik legfontosabb feladata, hogy kidolgozza és érvényesítse a vidéki színjátszás működésének szabályrendszerét.” Székely: i. m. (49), p. 225.

¹⁴³ A kormány s egy színházi ügynökség. *Pesti Hírlap*, 30. évf. 12. sz., 1908. január 14., p. 7.

¹⁴⁴ I. m. (143).

¹⁴⁵ Marseille és Marcali. *Pesti Hírlap*, 30. évf. 38. sz., 1908. február 12., p. 9.

¹⁴⁶ I. m. (145).

Eközben februárban az MSSE levelet intézet Apponyi Alberthez, melyben üdvözlí azt a rendeletet, melyet Festetics Andor grófhöz, a vidéki színészet országos felügyelőjéhez küldött. Mint fogalmaztak: „E rendelet minket, a magyar színpadi szerzők erkölcsi érdekeinek megvédésére alakult egyesület vezetőit örömmel és bizalommal tölt el és általános örvedes visszhangra talál a magyar színművészet minden barátjának lelkében. Egyesületünk a vidéki színészethez való viszonyában szerény eszközeivel főleg két elvi álláspontját igyekezett érvényesíteni.”¹⁴⁷

Majd ismételték az egyesület egyik célját, mely az érdekképviseleten túl a színvonal emelése, valamint a művészet decentralizációja volt:

*„Bajnak tekintjük, hogy a rideg üzleti szempont uralkodása mintegy letompítja a hatalmas fegyvert, melyet a színpad a nemzeti kultúra szolgálatában képvisel. Bajnak tartjuk továbbá, hogy a monopolisztikus befolyás mellett, amelyet a fővárosi színpad országsszerte a színházi műsorok alakulására gyakorol, nyugati világvárosok vivőr társadalmainak ízlése szerint válogatja meg a magyar vidék polgári közönségének szellemi táplálékát. E bajok orvoslása céljából egyesületünk megkísérelte mindazt, ami szerény erejétől telt. Nevezetesen elvi megállapodásra jutott több előkelő vidéki színpaddal, eredeti magyar bemutató előadások rendezése céljából. A hatalmas segítség, melyet nagyméltóságodnak szóban forgó rendeletének elvi kijelentéseiben találunk, örömmel és büszkeséggel tölt el minket, mivel meggyőz arról, hogy jó irányban haladtunk és biztatást nyújt arra nézve, hogy célhoz fogunk érni. Örömmel tölt el minket az a tapasztalásunk is, hogy nagyméltóságod rendeletében egy nagyszabású bölcs és céltudatos kultúrpolitika keretei bontakoznak ki.”*¹⁴⁸

A vidéki színigazgatók azonban ismét támadták az MSSE-t, a színészegyesületi ügynökségnek monopóliumot akartak szerezni a színdarabok előadási jogában. Ez ügyben Berczik Árpádék választmányi ülést tartottak, s az alábbi határozatot hozták: „A Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének választmánya a vidéki színigazgatóknak abbeli határozatát, amely a meglévő ügynökségek ellen kizárólagos monopóliumot akar létesíteni a színészegyesületi ügynökség számára, a szerzők érdekeit sértőnek és a szabad szellemi versenyt oktanul megszorítóknak tartja.”¹⁴⁹

A konfliktus elsimítására március hónapban került sor, hiszen már tarthatatlanná fajult a helyzet: a színigazgatók elhatározták, hogy csak a színészegyesületi ügynökséget ismerik el. Azonban erre válaszul a színpadi írók elhatározták, hogy mindaddig nem adnak el darabot,

¹⁴⁷ „A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete...”. Budapesti Hírlap, 27. évf. 42. sz., 1908. február 16., p. 14.

¹⁴⁸ I. m. (147). Lásd még A Színpadi Szerzők Egyesületének felirata a kultuszminiszterhez. Az Újság, 6. évf. 42. sz., 1908. február 16., p. 16–17.

¹⁴⁹ A színpadi szerzők védekezése. Budapesti Hírlap, 28. évf. 53. sz., 1908. február 29., p. 13. Lásd még A magyar szerzők védelme. Pesti Napló, 59. évf. 53. sz., 1908. február 29., p. 12.

amíg ez a határozat fennáll.¹⁵⁰ Lényegében az MSSE tagjai bojkottot hirdettek. A helyzet feloldása érdekében a Színészegyesület és az MSSE képviselői találkoztak, a megbékélés hamar végbement. Hiszen kiderült, hogy mindkét szervezet ugyanazon célért lelkesült: „a hazai drámairodalom felvirágoztatásáért”.¹⁵¹ Az alkalom után pedig a két fél újabb tanácskozást beszélt meg egymással.

Sőt, a vidéki színházak helyzete 1908 tavaszán – májusban – az MSSE évi rendes közgyűlésén újból napirendre került a színházi ügynökségen és az amerikai jogi egyezmény tervén túl.¹⁵² Az ügy az eredeti bemutató-előadások köré szerveződött, a *Budapesti Hírlap* részletesen számolt be a közgyűlés ezen tervezett pontjáról: „Arról lesz szó, hogy ellentétben az eddigi szokásokkal, ezentúl a nagyobb vidéki városok rendszeres eredeti bemutató-előadásokat tarthassanak, csak úgy, mint a fővárosi színházak. Ezt az üdvös és okos eszmét eddig is felkarolták valahogyan, ámde nem akkora eréllyel és ambícióval, mint a minőt az ügy megérdemel.”¹⁵³ Az eszme¹⁵⁴ azonban a kezdeti lelkesedés ellenére nem tudott meghonosodni a vidéki magyar színházi struktúrában.¹⁵⁵

Ennek hátterét 1913-ban a *Budapesti Hírlap* foglalta össze: a vidéki színházak nem tudtak (vagy nem akartak) vállalkozni a feladatra; a Színpadi Szerzők Egyesületének, az íróknak, az irodalmi köröknek a tétlensége, akik csak szóban és írásban hirdették a tervet, de a megvalósítást évek óta csak húzták; a főváros központú magyar színházi struktúra, ami megnehezítette a vidéki színházak boldogulását.

Az utóbbit a következőképpen magyarázta az újságíró: „Azt mondják, hogy azért nem lehet a vidéki bemutatókat rendszeresíteni, mert az író viszi a munkáját a fővárosba, hol erkölcsi és anyagi sikert arathat. Hisz épp az a baj, hogy a mai állapotok mellett valamire való íróember kénytelen a fővárosban keresni a boldogulást. Adjuk meg a módját annak, hogy a

¹⁵⁰ Színpadi szerzők és vidéki igazgatók. *Pesti Hírlap*, 30. évf. 56. évf., 1908. március 4., p. 8.

¹⁵¹ I. m. (150). Lásd még A Színészegyesület és a Szerzők Egyesülete. *Pesti Napló*, 59. évf. 56. sz., 1908. március 4., p. 15; A Színészegyesület és a Szerzők Egyesülete. *Pesti Napló*, 59. évf. 56. sz., 1908. március 4., p. 15; Békekötés a színpadi szerzők és a színigazgatók között. *Pesti Hírlap*, 30. évf. 64. sz., 1908. március 13., p. 10.

¹⁵² „A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete...”. *Budapesti Hírlap*, 28. évf. 120. sz., 1908. május 19., p. 19; Eredeti bemutatók a vidéken. Az Újság, 6. évf. 251. sz., 1908. október 20., p. 15.

¹⁵³ *Budapesti Hírlap*, i. m. (152).

¹⁵⁴ „Évekkel, ezelőtt hazai irodalmunk egyik jelese adta ki a jelszót: honosítsuk meg a vidéki eredeti színházi bemutatókat. Nem sokkal később, az akkori kultuszminiszter rendeletben jelentette ki, hogy csak azokat a vidéki színházakat fogja támogatni, melyek önálló irodalmi és művészi tevékenységet fejtenek ki. Illetékes tényezők buzdították a vidéki színházakat arra, hogy igyekezzenek voltaképpeni hivatásuknak megfelelni; a közönség szórakoztatása mellett szolgálják eszközeikhez és erejükhöz mértén az irodalmat, támogassák az arra érdemes írókat, segítsék elő a vidéki kulturális központok megteremtését.” *Serédi Jenő*: Vidéki színházi bemutatók. *Budapesti Hírlap*, 32. évf. 47. sz., 1913. február 23., p. 18–19.

¹⁵⁵ *Serédi*: i. m. (154).

vidéken is boldogulhasson s mindjárt vége lesz a fővárosba való özönlésnek. Miképp lehet ezt elérni? Úgy, hogy elsősorban komollyá kell tenni a vidéki bemutatásokat.”¹⁵⁶

3.4. „Magyar darabok szomorú sorsa...” – Magyar szerzők külföldi érdekvédelme

„Eddigélé valóságos kalózkodás folyt a magyar szellemi portéka körül.”¹⁵⁷

A fenti idézet kellőképpen illusztrálja azt a problémát, mely a magyar szerzői érdekvédelmi szervezeteket fokozatosan újabb és újabb kihívások elé állította. Gondot jelentett többek között a magyar szerzők külföldi honoráriumának kérdése, a megfelelő szerzői jogi egyezmények hiánya. Mint tudjuk, az MSSE feladatának tekintette, hogy megoldja a problémát, ennek érdekében pedig akciót indított, melynek keretein belül a szerzők az igazságügyminiszterrel, valamint a kultuszminiszterrel is értekeztek, egy egyesületi küldöttség (Berczik Árpád, Márkus József, Huszka Jenő, Bakonyi Károly, Molnár Gyula, Márton Miksa¹⁵⁸) pedig írásban adta át az előterjesztést: „Ez az előterjesztés abban az egy mondatban foglalja össze azt, amit a minisztertől kíván, hogy a Magyarország és az Unió közt létrehozandó viszonyosság alapján minden szellemi termék a két államban kölcsönösen abban a jogi oltalomban s előnyökben részesüljön, melyeket számára a szerzői jogról szóló törvény keletkezésük területén biztosít.”¹⁵⁹

Egészen 1912-ig elhúzódott annak a nemzetközi szerződésnek a megkötése, mely a magyar darabok amerikai jogvédelmére irányult.¹⁶⁰ Ugyanakkor e szerződés csíráját 1908-ban, valamint 1909-ben kell keresnünk. A magyar színpadi szerzők között e tervezetet sem fogadták osztatlan sikerrel. 1908 novemberében *Az Újság* világosan rögzítette a problémát, melyet egyébként egy Molnár-darab amerikai útja hozott ismét felszínre: „Amerika főleg bevitel útján fedezi kulturális szükségleteit. Különösen a magyar művészet termékei kelen-dők ott, mert ezekhez szabadon és ingyen jut hozzá mindenki, akinek kedve telik benne.

¹⁵⁶ „Évekkel ezelőtt hazai irodalmunk egyik jelese adta ki a jelszót: honosítsuk meg a vidéki eredeti színházi bemutatásokat. Nem sokkal később, az akkori kultuszminiszter rendeletben jelentette ki, hogy csak azokat a vidéki színházakat fogja támogatni, melyek önálló irodalmi és művészi tevékenységet fejtenek ki. Illetékes tényezők buzdították a vidéki színházakat arra, hogy igyekezzenek voltaképpen hivatásuknak megfelelni; a közönség szórakoztatása mellett szolgálják eszközeikhez és erejükhöz mértén az irodalmat, támogatásuk az arra érdemes írókat, segítség elő a vidéki kulturális központok megerteremtését.” *Serédi*: i. m. (154).

¹⁵⁷ A szerzői jog védelme Magyarország és az Egyesült Államok közt. *Az Újság*, 6. évf. 273. sz., 1908. november 14., p. 13.

¹⁵⁸ I. m. (157).

¹⁵⁹ I. m. (157).

¹⁶⁰ 1912. évi LXI. törvénycikk a szerzői jogok kölcsönös védelme végett az Amerikai Egyesült Államokkal Budapesten, az 1912. évi január hó 30-ik napján között nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről. Letöltve: <https://net.jogtar.hu/ez-ev-torveny?docid=91200061.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D37>.

A magyar zene, a magyar irodalom legkiválóbb alkotásai színpadon, zenekar útján, könyvben, kottában megjelennek a tengeren túl és gazdagodik rajtuk mindenki, csak az alkotójuk nem.”¹⁶¹ A sikeres és tehetséges magyar szerzők művei – például Huszka Jenő, Lehár Ferenc,¹⁶² Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Herczeg Ferenc stb. – lényegében „... szabad prédája volt az amerikai piacnak.”¹⁶³

Az egyesület az igazságügyi miniszter segítségét kérte abban, hogy teremtsék meg a magyar kultúra, a magyar szerzők védelmét, s működjön közre az Egyesült Államokkal való egyezmény létrehozásában. A miniszter ekkor a támogatásáról biztosította a küldöttséget. Azonban a külföldi jogvédelem – nem csak az amerikai – megszervezése 1909 januárjában akadályba ütközött. A minisztérium a Szerzői Jogi Szakértői Bizottsághoz¹⁶⁴ küldte ki véleményezés végett, ahol Rákosi Jenő referátumában a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének kérése ellen foglalt állást.¹⁶⁵ Rákosi azzal érvelt, „hogy a magyar író munkája nemzeti közkinccs és magyar érdek az, hogy a magyar zenét, magyar darabot ingyen adhassák elő Amerikában.”¹⁶⁶ Ez a lépés kétségkívül visszavetette az ügyet, de a Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete fáradhatatlanul dolgozott a megoldáson, például 1909. február 14-re rendkívüli gyűlést hívtak össze az amerikai érdekvédelem megszervezésének tárgyában.¹⁶⁷ A tárgyalásokat tovább hátráltatta az, hogy ekkoriban valamennyi külföldi társaságot egy osztrák társulat képviselt.¹⁶⁸

Ezt követően 1910-ben ismét napirendre került az ügy: „A Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének harminc tagú küldöttsége tisztelgett ma délelőtt Székely Ferenc igazságügyi miniszternél és Zichy János gróf kultuszminiszternél, hogy az Észak-Amerikai Egyesült Államokkal a szerzői jog védelme tárgyában létesítendő szerződés megkötésére a kormány in-

¹⁶¹ A szerzői jog védelme Magyarország és az Egyesült Államok közt. Az Újság, 6. évf. 273. sz., 1908. november 14., p. 13.

¹⁶² „Lehár Ferenc bevallotta, azért lépett ki a magyar állampolgárság kötelékéből, hogy nagykeletű művei Amerika területén is jogi oltalomban részesüljenek” – olvashatjuk a cikkben. I. m. (161).

¹⁶³ I. m. (160).

¹⁶⁴ „Az első szakértői testületet, akkor még Szerzői Jogi Szakértő Bizottság néven, az 1884. évi szerzői jogi törvény hozta létre; ez egészen 1952-ig működött. Mintegy két évtizedes szünetet követően alakult újjá a ma is működő testület, amelynek működését 1970-től a Szerzői Jogvédő Hivatal, 1999-től pedig a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH; korábbi nevén Magyar Szabadalmi Hivatal) biztosítja.” *Legeza*: i. m. (26), p. 15.

¹⁶⁵ Magyar darabok szomorú sorsa. Pesti Napló, 60. évf. 22. sz., 1909. január 27., p. 13.

¹⁶⁶ I. m. (165).

¹⁶⁷ A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Pesti Hírlap, 31. évf. 37. sz., 1909. február 13., p. 9. A gyűlésről lásd A színpadi szerzők közgyűlése. Pesti Hírlap, 31. évf. 39. sz., 1909. február 16., p. 10; Magyar szerzők amerikai jogvédelme. Pesti Napló, 60. évf. 39. sz., 1909. február 16., p. 14; Magyar szerzők művei Amerikában. Az Újság, 7. évf. 39. sz., 1909. február 16., p. 16; A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Pesti Hírlap, 31. évf. 135. sz., 1909. június 9., p. 6. Még az 1909. évi tisztújító közgyűlésen is helyeselték ezt a tervet: „A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete...” Az Újság, 7. évf. 279. sz., 1909. november 25., p. 12; (Színpadi Szerzők Egyesülete.) Budapesti Hírlap, 29. évf. 283. sz., 1909. november 30., p. 15.

¹⁶⁸ Erről bővebben lásd *Géra*: i. m. (1), p. 29.

tézkedését kérje.”¹⁶⁹ 1911-ben az MSSE kiemelte, hogy Európában a magyar szerzők védve vannak, szerződésekben biztosították az érdekeiket, de az amerikai ügy még mindig problémát jelentett.¹⁷⁰

1912. január 30-án azonban sikerült egy öt cikkelyből álló egyezményt kötnie Budapesten az Amerikai Egyesült Államok elnökének és a magyar uralkodónak.¹⁷¹ „Ma délből folyt le az aláírás ünnepelés aktusa a magyar Igazságügyi Minisztériumban, Székely Ferenc igazságügyminiszter fogadószobájában.”¹⁷² Tehát januárban már az egyezmény szövege kész volt, csak az aláírás késlekedett, méghozzá Alois Lexa von Aehrenthal gróf, osztrák-magyar közös külügyminiszter miatt. Az MSSE sürgető táviratban kérte az érintettet, hogy az aláírási ceremónia minél hamarabb történjen meg.¹⁷³

*„A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete a mai napon tartott gyűlésén egyhangúlag azt a határozatot hozta, hogy az egyesület nevében a következő sürgős távirati megkeresés intézendő a külügyminiszter úr ö excellenciájához és a magyar miniszterelnök úr ö nagyméltóságához a magyar-amerikai szerzőjogi egyezmény tárgyában. A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete megdöbbenéssel látja, hogy az Északamerikai Egyesült Államok és Magyarország között a szerzői jogok kölcsönös oltalma tárgyában kötendő, már mindkét állam által végleg megszövegezett és jóváhagyott államszerződés aláírása mindeddig nem történt meg. noha a két kormány képviselői az aláírásra a felhatalmazást megkapták. Minthogy tudomásunk szerint az Unió nagykövete az aláírásra kész, az államszerződés aláírása éppen külügyminisztériumunk részéről késik. Az egyesület egyhangú határozattal foglalt állását amellelt, hogy a szerződésnek azonnal való aláírását nyomatékkal kérje. Reméljük, hogy excellenciád az aláírás elé gőrdülő nyilván jelentéktelen technikai akadályokat el fogja hárítani, annál is inkább, mert magyar állampolgárok napról napra jelentékeny kárt szenvednek és természetes anyagi és erkölcsi jogaiknak megvédését joggal várhatják excellenciádtól.”*¹⁷⁴

¹⁶⁹ A szerzői jog megvédése. Budapest Hírlap, 30. évf. 245. sz., 1910. október 15., p. 13. Lásd még: Színpadi szerzők küldöttsége a minisztereknél. Magyarország, 17. évf. 245. sz., 1910. október 15., p. 11; A színpadi szerzők tisztelgése. Az Újság, 8. évf. 245. sz., 1910. október 15., p. 12.

¹⁷⁰ Magyar írók szervezkedése. Világ, 2. évf. 173. sz., 1911. július 23., p. 11–12.

¹⁷¹ Hogyan védi meg jogát a magyar kiadó és szerző külföldön. (Ötödik közlemény). Zenekereskedelmi Közlöny, 1. évf. 10. sz., 1912. október 1., p. 2–4.

¹⁷² A magyar-amerikai szerzői jogi egyezmény. Budapesti Hírlap, 32. évf. 26. sz., 1912. január 31., p. 2–3. Lásd még A magyar szerzők és az amerikai szerződés. Pesti Napló, 63. évf. 220. sz., 1912. szeptember 18., p. 18.

¹⁷³ A színpadi szerzők távirata a külügyminiszterhez és a miniszterelnökhöz. Pesti Napló, 63. évf. 14. sz., 1912. január 17., p. 15.

¹⁷⁴ Tető alatt a magyar-amerikai egyezmény? Pesti Hírlap, 34. évf. 221. sz., 1912. szeptember 18., p. 12; Hogyan védi meg jogát a magyar kiadó és szerző külföldön. (Ötödik közlemény). Zenekereskedelmi Közlöny, 2. évf. 10. sz., 1912. október 1., p. 2–4.

1912 őszén már azt a hírt közölték, hogy a magyar törvényhozás igencsak régóta becikkelyezte a szerződést, de sajnos újabb akadályba ütközött az ügy, az Észak-Amerikai Egyesült Államok még nem ratifikálta.¹⁷⁵ Ebben az ügyben az MSSE közvetlenül William Howard Taft-hoz, az elnökhöz fordult: „Most aztán az egyesület merész elhatározással magához Taft-hoz, az Egyesült Államok elnökéhez fordult, kábeltávirat útján, aminek végre meg is lett az eredménye; mint ugyanis értesülünk, ma, kedden este a Magyar Színpadi Szerzők vezetőségéhez megjött a hivatalos értesítés, mely szerint a washingtoni szenátus a szerzői egyezményt már jóváhagyta. Eszerint mához egy hónap múlva, azaz október 17-től kezdve az Egyesült Államok területén megszűnik a magyar színpadi termékeknek elkalózkodása.”¹⁷⁶

A magyar szerzők 1913-ban a Berni Egyezményhez¹⁷⁷ is csatlakozni szerettek volna, éppen ezért januárban Heltai Jenő és Marton Sándor az MSSE nevében felkeresték az akkori igazságügyi minisztert. Ezt a kezdeményezést pártolta egyébként a Kiadók és Könyvkereskedők is.¹⁷⁸ Szerették volna, ha májusban megtörténik a csatlakozás, ugyanis júniusra nemzetközi kiadói kongresszust szerveztek a fővárosban, s e programsorozat megnyitóján tervezték bejelenteni az újabb eredményt. A szerzők helyel-közzel sikerrel is jártak: „A miniszter válaszában kijelentette, hogy amennyiben az idevonatkozó törvényjavaslatot ez év végéig a törvényhozás elé nem terjeszthetné, a június elején Budapesten tartandó nemzetközi kiadói kongresszuson hivatalos nyilatkozatot fog tenni a berni egyezményhez való csatlakozás tárgyában.”¹⁷⁹

1917-ben a júniusi szezonzáró ülésen újból napirendre került a téma, mert „ezelőtt öt évvel a Tisza-kormány igazságügyminisztere, Balogh Jenő megígérte ugyan, hogy ezt a szégyenletes helyzetet megszünteti, de az ígéret csak ígéret maradt.”¹⁸⁰ Az MSSE ezúttal több egyesülettel együtt – Budapesti Újságírók Egyesülete,¹⁸¹ Magyar Szakírók Országos Egyesülete, Országos Magyar Iparművészeti Társulat, Nemzeti Szalon, Magyar Könyvkereskedők Egyesülete és a Kiadók Nemzetközi Kongresszusa – jóval határozottabban lépett fel a csatlakozás ügyében, felkeresték az igazságügyminisztert.¹⁸² Továbbá a csatlakozáson túl a magyar szerzői jogi törvények módosítását is szerették volna elérni,¹⁸³ a miniszter támogatásáról biztosította a küldöttséget. Azonban ez az ügy is évekig elhúzódott, olyannyira, hogy a majd újjászervezett egyesület (szervezet) is a berni egyezményhez való csatlakozást tűzte

¹⁷⁵ A színpadi szerzők távirata a külügyminiszterhez és a miniszterelnökhöz. Pesti Napló, 63. évf. 14. sz., 1912. január 17., p. 15. A hírt lásd még *Harc egy aláírás körül*. Világ, 3. évf. 14. sz., 1912. január 17., p. 15.

¹⁷⁶ Pesti Napló, Világ, i. m. (175).

¹⁷⁷ 1901-ben Ranschburg Viktor írt tanulmányt a berni egyezményről, Magyarország vonatkozásában vizsgálta az egyezményt. Lásd *Ranschburg Viktor: A szerzői jog nemzetközi védelmére alkotott berni egyezmény vonatkozásával Magyarországra*. Eggen Berger-féle Könyvkereskedés, Budapest, 1901.

¹⁷⁸ Szerzői jogi egyezmény. Budapesti Hírlap, 33. évf. 23. sz., 1913. január 26., p. 18.

¹⁷⁹ I. m. (178).

¹⁸⁰ A szerzők az igazságügyminiszternél. Pesti Napló, 68. évf. 157. sz., 1917. június 22., p. 12.

¹⁸¹ Ma: Magyar Újságírók Országos Szövetsége (MÚOSZ).

¹⁸² A szerzői jog védelme. Pesti Hírlap, 39. évf. 223. sz., 1917. szeptember 7., p. 7.

¹⁸³ A szerzőjogi törvény revíziója. Pesti Napló, 68. évf. 303. sz., 1917. december 9., p. 10.

ki az egyik céljának. A szerzői jogi törvény revíziójának terve szintúgy csak vízió maradt, s az első felosztatásig számos újabb problémába ütközött az egyesület, mint például többek között az 1918 januárjában az elővétel utáni tantiém kérdése (a tantiémrendszer reformja),¹⁸⁴ vagy éppen néhány cenzúrabotrány (betiltási ügyek).¹⁸⁵

3.5. A felbomlás, majd az újjászerveződés

A külföldi érdekvédelem megszervezését követően szintén számos hazai probléma merült fel, melyekre megoldást vagy egyáltalán nem, vagy csak részlegesen tudott az MSSE kínálni. Ugyanakkor a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének elő felbomlása nem külső nyomásra, utasításra történt meg, hanem az MSSE vezetősége határozta el a felosztatást. Az elnök – 1917 áprilisa óta –, Heltai Jenő. A tagokkal egyetértésben, 1919. március 7-én közgyűlés keretében egyszersmind kimondta, hogy az egyesület az addigi formájában megszűnik létezni: „... Heltai Jenő elnökle alatt kimondották, hogy az egyesület mai összetételében nem képes arra az erő kifejtésre, amely szociális érdekeihez szükséges.”¹⁸⁶ Sőt *Az Újság* publicistája egyenesen úgy fogalmazott, hogy „ennek az elavult egyesülésnek már régideje semmi jelentősége, semmi értelme nem volt.”¹⁸⁷ Ez természetesen egyszerű túlzás, de kétségtelen, hogy sok akadályba ütközött az MSSE és az általuk képviselt eszme.

A terv az volt, hogy létrehozzák a *Színpadi Szerzők Szabadszervezetét*: „Gábor Andor indítványára kimondták, hogy megalakítják a Színpadi Szerzők Szabadszervezetét és a szerzők nyugdíjintézetét. Az alapszabályok és a program kidolgozására öttagú bizottságot küldtek ki; ugyanerre a bizottságra vár annak a tervezetnek elkészítése, amely a szerzők hathatósabb védelméről gondoskodik, főként a színházakkal szemben. A programot csütör-

¹⁸⁴ „Az elővétel után is tantiémet...” *Az Újság*, 16. évf. 5. sz., 1918. január 5., p. 12; A tantiém-rendszer reformja. *Pesti Napló*, 69. évf. 208. sz., 1918. szeptember 6., p. 8.

¹⁸⁵ A rendőrség egy kabarédarab ellen. *Budapesti Hírlap*, 38. évf. 124. sz., 1918. május 26., p. 8; A színpadi szerzők a rendőrség cenzúrája ellen. *Világ*, 9. évf. 125. sz., 1918. május 28., p. 8. Számos „híres” darab-betiltás történetével találkozhatunk, a rendőrségi cenzúra nem kímélte a magyar színpadi szerzőket, a színházi vállalkozásokat. 1927-ben szigorítottak a közérkölciség védelméről – A m. kir. belügyminiszter 1927. évi 151.000. számú körrendelete, a közérkölciség védelméről (in: *Magyarországi Rendeletek Tára*, Magyar Királyi Belügyminisztérium, Budapest, 1927, p. 85–187), ami nagyban érintette a mulatókat és színjátszóhelyeket. A cenzúra, a rendőrségi túllapások ellen általában fellépett a Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete. Ilyen esetként híresült el egy Heltai-Szirmai-operett betiltási ügye 1928-ban. Ehhez kapcsolódva lásd például: A színpadi szerzők rendkívüli közgyűlésen foglalkoztak a belügyminiszter új rendeletével és a Heltai-operett betiltásával. *Magyar Hírlap*, 38. évf. 113. sz., 1928. május 19., p. 4. Az erről készül tanulmányt lásd *Lengyel Emese*: The case of an operetta being banned in Hungary in 1928, viewed in the mirror of contemporary press sources. In: *Hungarian Studies*, 35. évf. 1. sz., 2021, p. 30–54.

¹⁸⁶ A Szerzők Egyesülete feloszlik. *Pesti Napló*, 70. évf. 45. sz., 1919. február 21., p. 6.

¹⁸⁷ Pletykálgatás. *Az Újság*, 17. évf. 59. sz., 1919. március 9., p. 8.

tökön a plénum elé viszik és akkor lesz meg a végleges döntés.”¹⁸⁸ Vagyis ugyanazon tagok egy új érdekvédelmi szervezet létrehozását sürgették: „Ez az új alakulás a színpadi szerzők érdekeinek hathatósabb védőimét tűzte ki céljául, amire ma, amikor a művészvilágban a szak- és szabadszervezetek egész sora létesült, ugyancsak nagy szükség van.”¹⁸⁹ De mi volt a szabadszervezeti társulás programja és a legfőbb célja? Például el szerették volna érni, hogy Magyarország csatlakozzon a nemzetközi Berni Egyezményhez, valamint a régen elévült szerzői jogi törvény reformját.¹⁹⁰

S bár átmenetileg úgy tűnt, hogy az MSSE működésében törés keletkezett, de valójában sorra üléseket tartottak. Ezenfelül a sajtó a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületként hivatkozott a szervezetre, nem pedig szabadszervezetként szólt róluk. 1920 szeptemberében és októberében is sorra hírt adtak a közgyűlésekről,¹⁹¹ de 1920 októberében a Magyarország interjút készített egy tervezett kerületi (külön-) adó ügyében, melyet a színházakra és kabarékra róttak ki.¹⁹²

4. ÖSSZEGZÉS

A kutatás a Magyar Színpadi Szerzők Egyesületének csaknem öt évtizedes működéstörténetére koncentrál, jelen tanulmány pedig e projekt részeként készült el. Az írás elsőként a 19. század végi és 20. század eleji kulturális szféra és jogi környezet felfejtésével igyekezett rávilágítani a korabeli magyar színpadi szerzők viszonytagságos helyzetére. A színpadi szerzők érdekvédelmének megszervezése, hacsak az *eszme* szintjén is, ezekben az időkben gyökerezik. Azonban az *eszme* 1898-tól még jó néhány évig nem tudta a megfelelő, befolyással bíró színpadi szerzőket, politikusokat egyesületi formába tömöríteni. Több tisztavirág-életű szervezkedést követően végül 1904. január 7-én, Berczik Árpád elnökle alatt tudott megalakulni az az érdekvédelmi szervezet, mely legfőbb céljai között a magyar színpadi szerzők anyagi és erkölcsi megbecsülésének javítását, a megfelelő szerzői jogi törvény megalkotását, illetve a magyar színpad fejlesztését tűzte ki.

A magyar színpadi szerzők első és önálló érdekvédelmi szervezetének tevékenysége továbbbi kutatásra – s a többi forrásanyag bemutatására – érdemes téma, s a korabeli szerzők olykor viszontagságos, kiszolgáltatott helyzetének kontextusba helyezése a későbbiekben nem csak színháztörténeti adalék lehet.

¹⁸⁸ A színpadi szerzők szabadszervezetbe tömörülnek. Pesti Napló, 70. évf. 57. sz., 1919. március 7., p. 6.; A szerzők egyesülete feloszlott. Az Újság, 17. évf. 57. sz., 1919. március 7., p. 6.; A színpadi szerzők új szervezete. Magyarország, 26. évf. 57. sz., 1919. március 7., p. 7.

¹⁸⁹ A színpadi írók szervezkedése. Pesti Hírlap, 61. évf. 58. sz., 1919. március 8., p. 4.

¹⁹⁰ A színpadi szerzők szervezkedése. Budapesti Hírlap, 39. évf. 58. sz., 1919. március 8., p. 6.; A színpadi szerzők szervezkedése. Magyarország, 26. évf. 58. sz., 1919. március 8., p. 7.

¹⁹¹ „A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete...” Pesti Hírlap, 40. évf. 209. sz., 1920. szeptember 3., p. 5.; „A Magyar Színpadi Szerzők Egyesülete...” Világ, 11. évf. 209. sz., 1920. szeptember 3., p. 5.

¹⁹² Adót vernek a drámaírókra és zeneszerzőkre. Magyarország, 22. évf. 241. sz., 1920. október 12., p. 4.

IPARMŰVÉSZETI ÉS IPARI TERVEZŐMŰVÉSZETI ALKOTÁSOK JOGI VÉDELME ÉS PÁRHUZAMOS OLTALMAZHATÓSÁGUK LEHETŐSÉGE

1. Bevezetés

A művészetelmélet előszeretettel tesz különbséget a műalkotások (két- vagy háromdimenziós) térbeli megjelenési módját, egyidejűségét szem előtt tartó térbeli művészetek és a művek időbeliségére, az időbeli sorrend fontosságára épülő időbeli művészetek között. Térbeli művészet (vagy más megközelítésben: tárgykötő művészet) legfőképpen a festészet, a szobrászat, a fotóművészet és az építészet, míg időbeli művészet elsősorban az irodalom, a film, a zene és a tánc. A tárgykötő vizuális művészeteken belül ugyanakkor létezik egy műfajilag, rendeltetésileg és jogilag is markánsan elhatárolható, sajátos forma- és stílusjegyekkel, eltérő funkcióval rendelkező művészeti terület: az iparművészet és az ipari tervezőművészet. Az elhatárolást, megkülönböztetést mindazonáltal megnehezíti, hogy az iparművészet és a képzőművészet határai napjainkra összemosódni látszanak: az iparművészet számos területén egyre több esetben találkozhatunk olyan autonóm alkotásokkal, amelyek használati funkciójukat elvesztették, így a használati tárgytól elvonatkoztatva, esztétikai műtárgyként jelennek meg.¹

Másfelől, az iparművészeti alkotások sok tekintetben hasonlóságot mutatnak az építészeti alkotások és a műszaki létesítmények művészeti jellegzetességeivel, gazdasági és jogi ismérveivel is. Az építészeti művekkel való rokonság elsősorban ezeknek az alkotásoknak az egy műpéldányhoz való kötöttségében és elsődleges használati funkciójában mutatkozik meg, valamint abban, hogy a szerzői jog nemcsak az építészeti, iparművészeti alkotásokat, hanem azok terveit is védi. A műszaki létesítményekkel való legszembetűnőbb egyezőség pedig a párhuzamos oltalom lehetősége, vagyis a szellemi alkotások e szegmensében a szer-

* A Miniszterelnökség vezető-kormányfőtanácsosa, a Szerzői Jogi Szakértő Testület tagja.

** Az Oppenheim Ügyvédi Iroda ügyvédjelöltje. A jelen tanulmányban kifejtett gondolatok a szerzők saját véleményét tükrözik, azok nem azonosak a fenti intézmények álláspontjával.

¹ A képzőművészet területén már korábban megjelentek az ipari sorozatgyártásból ismert használati tárgyak képzőművészeti alkotássá „átalakított” darabjai. Ezt a módszert Man Ray és Marcel Duchamp alkalmazta először (az utóbbi nevéhez fűződik a ready-made műfajának megteremtése). A képzőművészetnek is van kifejezetten használati célú vonulata, például a portréfestészet, amelynek jelentősége és megjelenési formája a fotográfia felfedezésével átalakult, de napjainkig tovább él. A fotográfia műfaján belül is megtalálható a kettősség: az iparművészeti szemléletű, azaz alkalmazott fotográfiát leginkább magazinokból, reklámokból ismerhetjük, de vannak képzőművészeti szellemiséggel készült alkotások is, amelyeket leginkább a kiállítótermekben, könyvekben láthatunk. A grafika műfaján belül léteznek képzőművészeti szellemű és elsősorban használati funkciót betöltő iparművészeti szellemiségű alkotások, más szóval, alkalmazott grafikai művek (emléma, logó, reklámfelirat stb.).

zői jogi védelem mellett az iparjogvédelmi oltalom is megjelenik. Másként fogalmazva, attól még, hogy az iparművészeti és az ipari tervezőművészeti alkotás nem felel meg az egyes iparjogvédelmi oltalmak követelményeinek, részesülhet szerzői jogi védelemben az Sztj.-ben foglalt feltételek megléte esetén.

Az iparművészet és az ipari tervezőművészet területén a jogosultak általában messzemenőig kiaknázzák a különböző oltalmi formák által nyújtott lehetőségeket: a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (a továbbiakban: Sztj.) által garantált szerzői jogi védelem mellett jellemzően a védjegyoltalommal és a formatervezésiminta-oltalommal biztosítják alkotásaikon a párhuzamos védelmet. A párhuzamos alkalmazás mellett előfordulhat az előbb említett oltalmi formák közötti összeütközés is. Ezzel kapcsolatban mind a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény (a továbbiakban: Vt.), mind a formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény (a továbbiakban: Fmtv.) kizáró okként rögzíti más jogosult korábban fennálló szerzői jogi jogosultságát.²

Jelen írás – mérítve a szerzők által írt, a Médiatudományi Intézet gondozásában megjelent tanulmánykötetből³ – az iparművészeti és az ipari tervezőművészeti alkotások szabályozási környezetét mutatja be, kiemelt figyelemmel e művek védelmi szintjének mértékére, külön kitérve a szerzői jog és az iparjogvédelem által biztosított többes (párhuzamos) védelem sajátosságaira, valamint a közöttük előforduló lehetséges összeütközésekre.

2. Az iparművészeti alkotás és az ipari tervezőművészeti alkotás fogalmi megközelítése

Az iparművészet jelentéstartalmának elemzését megelőzően szükséges leszögezni, hogy a művészi ipar, az iparművészet és a dizájn egymástól eltérő, egymást felváltó műfaji változatoknak tekinthetők. A művészi iparnak – mint az iparművészet előzményének – megjelenése az ipari forradalom idejére tehető, köszönhetően annak, hogy a kézi munkát, valamint a kisipari termelést felváltotta a modern tömegtermelés, a fogyasztók körében pedig megnőtt az igény az esztétikumra és a divatra, valamint a mindennapi életben a külsőségek és a külső megjelenés iránti odafigyelés egyre nagyobb szerephez jutott. Az ipar gyorsan idomult a kor igényeinek kielégítéséhez: létrejöttek olyan üzemek, amelyek egyszerre rendelkeztek a gépi és az igényes, művészi munkát is kielégítő infrastruktúrával, ezáltal a kiskészítés, részletgazdag, minőségközpontú termékek gyártására tudtak berendezkedni, és az is előfordult, hogy az így előállított termékek egy része világ- és múzeumi kiállításokon is helyet kapott.

² Vt., 5. §: „(1) Nem részesülhet védjegyoltalomban a megjelölés, amely a) másnak korábbi személyiségi – különösen névhez, képmáshoz fűződő – jogát sértené; b) más korábbi szerzői, szerzői joghoz kapcsolódó vagy iparjogvédelmi jogába ütközne.” Fmtv., 10. §: „(2) Más korábbi szerzői jogát sértő minta nem részesülhet oltalomban.”

³ Kiss Zoltán Károly: A vizuális művészetek és a jog 2. Építészet, fotóművészet, alkalmazott művészetek. NMHH Médiatudományi Intézet, 2022.

Mivel a művészeti ipar elsődleges célja nem műtárgyak előállítása volt, a művészeti ipart felváltó iparművészeti irányzatra kettős feladat hárult. Egyrészt folytatta a művészeti ipar által végzett tevékenységet, miközben a mindennapi használatra szánt termékek mellett már szellemi tartalommal rendelkező, valamint sajátos értéket hordozó és közvetítő műtárgyakat is terveztek és előállítottak.⁴ A leginkább elfogadott besorolás és meghatározás szerint az iparművészet azoknak a tevékenységeknek a gyűjtőfogalma, amelyekkel használati és dísz-tárgyakat művészi igényű és technikájú kivitelezéssel hoznak létre. A 20. század közepétől kezdve idesorolják az ipari formatervezést (dizájnt) és a lakberendezést is.

Kezdetben a „dizájn” kifejezés kizárólag az angol nyelvterületeken volt ismert, és mind-össze magát a tervezést, a formaalkotó tevékenységet jelentette. Ebben a kezdeti időszakban a dizájn a formatervezésre fókuszált, vagyis a gépek és berendezési eszközök külső megjelenésének kialakításával foglalkozott. Később már elsődleges szemponttá vált, hogy a versenyképesség javítása érdekében a műtárgyakra jellemző esztétikum is megmutatkozzék a külső, formai kialakításban. A második világháború után vált a „dizájn” világszerte ismertté, és váltotta fel az ipari művészet fogalmának használatát.

A 20. század elejétől kezdve a dizájn fogalma jelentős változáson ment keresztül, ugyanakkor megmaradt annak eredeti jelentéstartalma is. A World Dizájn Organization a következőképpen határozta meg jelenkori definícióját: *„Az ipari formatervezés egy stratégiai problémamegoldó folyamat, amely ösztönzi az innovációt, üzleti sikereket eredményez, és innovatív termékek, rendszerek, szolgáltatások és tapasztalatok révén jobb életminőséget eredményez. Az ipari formatervezés célja, hogy áthidalja a szakadékat aközött, hogy mi lehetséges és mit lehet ténylegesen megvalósítani. Egy olyan, több tudományágot átfogó szakma, amely a kreativitást arra használja fel, hogy a problémákat megoldja, és megoldásokat hozzon létre azzal a céllal, hogy egy terméket, rendszert, szolgáltatást, tapasztalatot vagy üzletet jobbá tegyen. Alapvetően az ipari formatervezés egy optimistább látásmódot kínál azáltal, hogy a problémákra lehetőségként tekint. Összekapcsolja az innovációt, a technológiát, a kutatást, az üzletet és a fogyasztókat, hogy új értéket és versenyelőnyt biztosítson a gazdasági, társadalmi és környezeti területeken.”*⁵

Ha közelebbről megvizsgáljuk ezt a meghatározást, feltűnik, hogy egymással két ellentétes fogalmi elem kapcsolódik össze: az ipar és a művészet. Amíg az ipar feladata, hogy gyakorlati célú használati eszközöket állítson elő, addig a művészet rendeltetése a befogadó személy gyönyörködtetésében rejlik.⁶

A rendeltetéssel összefüggésben kell kiemelni, hogy – a képzőművészettel ellentétben – az iparművészet esetében a művészi érték nem egyedüli és nem elsődleges ismerv. Továbbá e terület alapvetően nem az emberi alkotóképesség szubjektív oldalát domborítja ki,

⁴ Fekete György: Az iparművészet mérföldkövei: <http://iparmuveszet.nemzeti-szalon.hu/tanulmanyok/merfoldkovek.php>.

⁵ Az eredeti, angol nyelvű szöveget l. <http://wdo.org/about/definition>.

⁶ www.kislexikon.hu/iparmuveszet_a.html.

amely a „szépség” és az esztétikum kifejezésére törekszik. Az iparművészetre sokkal inkább a műszaki és technológiaközpontú ismertetőjegyek a jellemzők, amelynek alapvető célja a hétköznapi szükségletek kielégítése, azaz olyan alkotások létrehozása, amelyek elsősorban használati tárgyként funkcionálnak. Mindent összevetve, az iparművészet esetében a hasznossági faktor háttérbe szorítja a művészi érték közvetítését, ezáltal a művésziség csupán járulékos módon kapcsolódik a funkcionalitáshoz. Abban az esetben, ha az iparművészeti alkotások elvesztik elsődleges, azaz ipari használati funkciójukat, akkor más művészeti ágakba fognak tartozni.⁷ Az iparművészet tehát olyan használati tárgyak létrehozását jelenti, amelyek a mindennapi igények mellett egyszerre elégitik ki a fogyasztó, valamint a befogadó szépség és esztétikum iránti igényét is.

Az Szjt. Nagykommentárjának értelmezésében az iparművészeti alkotás egy használati funkcióval is rendelkező dísz tárgyat jelent, amely lehet egyedi alkotás és többszörösített mű is. Azonban a létrejövő alkotás alapvetően kézi munka eredménye, és többszörösítés esetén is igényli a kivitelezésben az alkotó kezének munkáját vagy legalább döntő közreműködését.⁸

Fontos kiemelni, hogy az iparművészet területét érintő fejlődéstörténet nemcsak a fogalomhasználatot és a jelentéstartalmat érintette, hanem egy sajátos jogi oltalmi rendszer is kialakult hozzá. Ahogyan a dizájn, azaz a formatervezés egyre nagyobb hangsúlyt fektetett egy-egy termék külső, formai kialakítására, úgy vált a formatervezés egy sajátos szabályozási rezsimmel rendelkező iparjogvédelmi oltalmi formává. Mivel a formatervezésimintaoltalom a külső jellegzetességekre, és nem a működési megoldásokra fókuszál, rendkívül közel áll a szerzői jogi védelemhez, hiszen az sem a tartalmat, hanem a formába öntött gondolatot, a megjelenítést részesíti védelemben.⁹ Ebből következően az ipari tervezőművészet valamely termék külső megjelenésének esztétikai és műszaki szempontok szerint kialakított terve, modellje, amely alapján ipari gyártástechnológiával állítják elő a termékeket, és áruként (nem műtárgyként) hozzák forgalomba. Ilyenek jellemzően a folyóméterben gyártott textíliák és a formatervezett bútorok.¹⁰

3. Az iparművészeti és az ipari tervezőművészeti alkotások szerzői jogi védelme

Jóllehet az Szjt. 1. § (2) bekezdésében foglalt, nem kimerítő jellegű, csak exemplifikatív felsorolás külön kiemeli az iparművészeti alkotást és annak tervét, valamint az ipari tervezőművészeti alkotást,¹¹ előfordulnak olyan műtárgyak, amelyek esetében nehézségbe ütközünk a tipizálásuk során. Az ilyen jellegű műalkotások a képző- és az iparművészet határán

⁷ Cseporán Zsolt: A művészet szabadsága a képzőművészetben. Jogtudományi Közlöny, 69. évf. 7–8. sz., 2014, p. 353–362.

⁸ Gyertyánfy Péter (szerk.): Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, p. 248.

⁹ Legeza Dénes (szerk.): Szerzői jog mindenkinek. SZTNH, Budapest, 2017, p. 20.

¹⁰ Gyertyánfy: i. m. (8).

¹¹ Szjt. 1. § (2) bek. m) és o) pont.

mozognak, és jellemzően a felhasznált anyag dönti el, hogy melyik kategóriába sorolhatók. Ennek tipikus példája, hogy a bronzból készült kispasztika képzőművészeti alkotásnak minősül, míg egy kerámiaszobor már az iparművészet körébe tartozik. A felhasznált anyag mellett egy másik elhatárolási szempont az alkalmazott technika is.

Rendszerint a nem egyedi, hanem meghatározott darabszámú kézi munkával készült művek hordoznak iparművészeti jelleget. Ez a szempont sem a legmegfelelőbb módja az összevetésnek, hiszen a képzőművészet területén jól ismert a sokszorosított képgrafika, amely az iparművészeti művekhez hasonló eljárás útján készül. Ezzel kapcsolatosan megfogalmazható az a vélemény, hogy normaszinten az alkotás célja szerinti elhatárolási mód lehetne adekvátabb, részletesebb. Az iparművészeti alkotásokkal kapcsolatban a Szerzői Jogi Szakértő Testület (a továbbiakban: SZJSZT) már 30 évvel ezelőtt megállapította, hogy az iparművész munkáját a kivitelezés emeli művészetté.¹² Ennek nyomán az ügyben eljáró bíróság kimondta, hogy egy mű szerzői jogi védelmét nem a megrendelő és a szerző megállapodása dönti el, hanem az kizárólag az alkotás jellegétől függhet.¹³

3.1. Az iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások körében kimunkált hazai joggyakorlat

Az elmúlt két évtizedben a hazai joggyakorlat minden lényeges kérdésre kiterjedően kimunkálta az iparművészeti alkotások fogalmának, védelmi szintjének kereteit, valamint jogszerű és jogellenes felhasználásának határait, ezzel is elősegítve a jogértelmezési nehézségek és joggyakorlati bizonytalanságok felszámolását. A következőkben az erre a területre vonatkozó joggyakorlatot mutatjuk be főként az SZJSZT szakvéleményeinek tükrében.

A kalocsai népművészeti motívumok szerzői jogi védelme tárgyában készült szakvélemény megállapítása szerint a per tárgyát képező dekorok az alföldi porcelángyár festőüzeme által előállított porcelán díszműtárgyak díszítésének alapjául szolgáltak, ezek viszont nem minősülnek népművészeti vagy népi iparművészeti alkotásoknak. A dekorok szerzői jogi megítélése szempontjából alapvető kérdés, hogy azok rendelkeznek-e olyan egyéni, eredeti jelleggel, amely az Szjt.-ben megfogalmazott elvek és a gyakorlat alapján szerzői jogi védelemben részesül. A porcelángyár által készített tárgyakon kizárólag kalocsai népi motívumokat lehetett felhasználni, tehát a dekorok megrajzolásának nem volt lehetősége eltérni a hagyományos népi motívumoktól, és ezek színezése is a néphagyomány alapján meghatározott. A dekorokon szereplő motívumok nem tartoznak szerzői jogi védelem alá. A népművészeti motívumoknak a díszműtárgyakra való átrajzolása nem olyan szellemi tevékenység, amely a dekorok szerzői műként való védelmét indokolná. Az eljáró tanács kitért arra

¹² SZJSZT-10/1992.

¹³ BH1990. 420.

is, hogy a szerzői jog szempontjából az egyéni, eredeti jelleget képviselő szellemi alkotásnak nem kell szükségképpen esztétikusnak és a kereskedelemben eladhatónak lennie.¹⁴

Ezzel szemben az SZJSZT annak ellenére megállapította a felperes által készített doboz-formatervek és az azok alapján készült mintadobozok szerzői jogi védelmét, hogy a felperes a mintadobozok terveit az alperes elgondolásai alapján hozta létre. Az ügyben eljáró tanács azt is rögzítette, hogy a forgalomba hozott dobozok a formatervek, a mintadobozok és a szabásminták alapján elkészíthetők.¹⁵

Egy szobrászművész által tervezett ötvös- és fémművészeti alkotások lemásolása és engedély nélküli felhasználása ügyében a jogvita tárgyát az képezte, hogy az egyes műalkotások a felperes rajzai alapján készített és annak alapján megvalósított műalkotások-e, vagy pedig az alperes kivitelező – akár a felperes rajzainak felhasználásával is – önálló, eredeti alkotást hozott-e létre. Az SZJSZT álláspontja szerint a felperes szobrászművész tervező, míg az alperes kivitelező volt a létrejött műalkotások vonatkozásában. Ebből következően a felperes tervei az Szjt. szerinti szerzői alkotásnak minősülnek, míg az alperes rajzai nem nevezhetők annak. A felperes az alperessel tervező–kivitelező viszonyban dolgozott együtt, az általa készített tervek alapján az alperes műkovácsként kivitelezte a műveket. Ebben az időszakban fel sem merült, hogy az alperesnek a kivitelezésen túlmenően az alkotásban egyéb szerepe lett volna; a kivitelezői szerep önmagában nem jelent szerzőséget. Az ügyben eljáró tanács megállapította, hogy az alperes önállóan nem volt képes a perben szereplő iparművészeti alkotásokat létrehozni, ezért a szobrászművész halála után műveit részben az általa is elismerten a birtokában lévő tervek alapján lemásolta, illetve a megvalósult alkotásokat tervek nélkül is másolta, azok részleteit felhasználta.¹⁶

Németországban elsőbbséggel formatervezésiminta-oltalommal rendelkező négyzet, illetve kör alakú világítótestek szerzői jogi védelme (egyéni, eredeti jellege) megállapíthatóságának vizsgálata tárgyában készült szakvélemény megállapítása szerint a konkrét esetben olyan alkotásokról volt szó, amelyek funkcionalitása, használati tárgyi minősége nagymértékben meghatározza azok kialakítását. Ennek ellenére a piacon ismert lámpákhoz képest a vizsgált lámpák szerkezeti és formai kialakításában, kivitelezésében (például az üveglapok befogásának a módja, a távtartók kialakítása, a fémlapok megmunkálásának módja) tartalmazott olyan jellegzetességeket, amelyek megalapozták az egyéni és a bemutatott lámpákhoz képest eredeti jelleget, így tehát azok szerzői jogi védelem alatt állnak. Azonban azt sem lehetett kizárni, hogy a megkereső versenytársa által forgalmazott, a megkeresésben be nem mutatott lámpák esetében párhuzamosan alkotott önálló művekről van szó, és nem a vizsgált lámpák szolgai másolatairól. Így az is előfordulhat, hogy a szerzői műként elismert

¹⁴ SZJSZT-08/2001: Porcelán dekorok szerzői jogi védelme.

¹⁵ SZJSZT-21/2006: Doboz formatervek szerzői jogi védelme.

¹⁶ SZJSZT-25/2007: Szerzői minőség jogi megítélése, tervezői és kivitelezői tevékenység viszonya.

lámpák egymástól függetlenül, párhuzamosan alkotott önálló művekként részesüljenek oltalomban, amelyek nem tekinthetők más alkotás szolgai másolatainak.¹⁷

Kizárólag a formatervezésiminta-oltalom fennállása, illetve bitorlásának megvalósulása képezte a tárgyat kegyhely külső díszvilágításába beépített betonlámpa gyártásával és hasznosítási jogaival összefüggő jogvitában. Az ügyben az Iparjogvédelmi Szakértői Testület (a továbbiakban: ISZT) készített szakvéleményt annak rögzítésével, hogy a mintával mint művészeti alkotással kapcsolatos szerzői jogi kérdések nem tartoznak feladatkörébe. (Másképp, a minta szerzőjét az Fmtv. alapján megillető jogokkal kapcsolatos kérdések nem is szerepeltek a szakvélemény készítése iránti megkeresésben.) Az ISZT az újdonság és az egyéni jelleg tartalmi kritériumai alapján azt állapította meg, hogy a kifogásolt minta a formatervezésiminta-oltalom alatt álló mintához képest a tájékozott használóra nem tesz eltérő összenyomást, mi több, a két minta egymással azonosnak tekinthető, mivel külső jellegzetességeik csupán lényegtelen részletekben különböznek. Az ISZT azt is nyomatékosította, hogy aki a kegyhely rekonstrukciójával összefüggésben – vagy egyébként – a minta hasznosításának minősülő cselekményt végzett (így a minta szerinti lámpatestek legyártását és/vagy beépítését), annak ehhez – az Fmtv. 17. §-ában meghatározott esetek kivételével – a mintaoltalom jogosultjának engedélyével kellett (volna) rendelkeznie. Ebből az is következik, hogy ha a minta bejelentési napját (az oltalmi idő kezdetét) követően a formatervezésiminta-oltalom alatt álló lámpákkal megegyező (azaz a jogvita tárgyát képező) lámpákat a mintaoltalom jogosultjának engedélye nélkül hasznosítottak, konkrétan az országban bárhol, bárkinek a kivitelezésében gyártottak, illetve beépítettek, akkor ez a tevékenység a mintaoltalom bitorlásának minősül.¹⁸

Az iparművészeti alkotás használati funkcióval is rendelkező dísz tárgyat jelent, amely a vizuális művészet esztétikai törvényeinek van alávetve. Az iparművészeti alkotás lehet egyedi alkotás, de lehet többszörösített mű is, azonban minden esetben döntően kézi munka eredménye, és többszörösítés esetén is igényli a kivitelezésben az alkotó kezének munkáját vagy legalább döntő közreműködését. Mindezeket az SZJSZT egy egyedi tervezésű és kialakítású kő dísz tárgyak készítésével és forgalmazásával foglalkozó vállalkozó megkeresésére született szakvéleményében tartotta szükségesnek leszögezni, annak felvetésével, hogy a megkereső katalógusában bemutatott kő dísz tárgytermékek egyéni, eredeti jellegük esetén a Sztj. 1. § (1) bekezdés *m*) pontja szerinti iparművészeti alkotások közé tartozhatnak, amennyiben teljesül az a feltétel, hogy a termékek elkészítését gondos tervezés előzi meg, ahol egyedileg minden termék megrajzolásra kerül, majd egyedileg kifaragják, amelyből sablon készül, a sablonból kiöntött betontermékeket pedig minden esetben egyedileg kézzel csiszolják véglegesre. A megkeresés tárgyát képező termékek azonban csak akkor állnak szerzői jogi védelem alatt, ha a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jel-

¹⁷ SZJSZT-05/2007: Lámpák szerzői jogi védelme.

¹⁸ ISZT-13/2015.

leggel bírnak. A termékek gondos elkészítése, illetve az abba befektetett munka mennyisége vagy minősége önmagában a szerzői jogi védelmet nem alapozza meg.

A katalógusban található kő dísz tárgyak formáját meghatározza a funkcionalitás (például virágláda, kerti grill, szalonnasütő, asztal, szék, szökőkút, csobogó, járólap, lépcső, támfal, kerékpártartó, madáritató, kút, lámpa), ez azonban nem okoz olyan műszaki szükségszerűséget, amely miatt egy adott funkció csak egy meghatározott méretű, formavilágú, külső kialakítású termékkel lehetne megvalósítható. A funkcionalitás betartásával tehát a művésznak nagyfokú alkotási szabadsága van abban a tekintetben, hogy hogyan határozza meg az egyes funkciók ellátására alkalmas termékek külső kialakítását. Az egyes termékek alapanyagának, vagyis a betonnak szerzői jogi szempontból csak annyiban van jelentősége, amennyiben befolyásolja a termékek külső kinézetét. Az alapanyag összetétele nem állhat szerzői jogi oltalom alatt, nem kizárt azonban más, például szabadalmi oltalom vagy *know-how*, illetve üzleti titok fennállása a termékek elkészítéséhez használt betonkeveréken. Önmagában tehát nem jelent szerzői jogi jogsértést, ha egy versenytárs ugyanazt vagy hasonló alapanyag-összetételt alkalmazza saját termékének előállításához, de ugyanígy nem jelent önmagában szerzői jogi jogsértést más gyártástechnológiájának átvétele sem.

A versenytárs által gyártott és forgalmazott termékek jogsértő mivoltát illetően az eljáró tanács hangsúlyozta, hogy a stílusutánzás önmagában nem valósít meg szerzői jogi jogsértést, ugyanis a szerzői jogi oltalom nem terjed ki egy egész stílusra. A szerzői jog mindig csak konkrét művészeti alkotást véd, és szerzői jogi jogsértés csak konkrét, védelem alatt álló mű jogosulatlan felhasználásával követhető el. Az azonosságok és a hasonlóságok, valamint a megkereső által leírt tényállás alapján a versenytárs által forgalmazott egyes termékek a megkereső termékei alapján készültek, azt kismértékben megváltoztatva, de azoknak jellegzetes elemeit többszörözve, vagyis azok a megkereső termékének az utánképzései. Más termékek esetében az nyert megállapítást, hogy a megkereső terméke alapján készültek, azokat részben megváltoztatva, de jellegzetes elemeit ugyancsak többszörözve. Azon termékek esetében, amelyek nem részesülnek szerzői jogi oltalomban (mivel azok egyéni, eredeti jellege sem formáját, sem külső kialakítását, sem anyagmintázatát tekintve, sem pedig ezek összehatásában), nem állapítható meg, hogy a versenytárs megsértette volna a megkereső adott terméken fennálló – valójában fenn nem álló – szerzői jogait.¹⁹

Kerti ülőgarnitúra (asztal két paddal), trónszék, dohányzóasztal, vajt ülőkék szerzői jogi védelme tárgyában készült szakvéleményében az SZJSZT eljáró tanácsa megállapította, hogy a sértett kerti bútorai *„környezetünk gyakorlati célokra is használt tárgyai, azaz az alkalmazott művészet körébe tartozó eszközök, amelyek jellemzője, hogy mint iparművészeti alkotások nem egyedi darabok, hanem meghatározott példányszámban, de nem ipari gyártástechnológiával, hanem döntően kézi munkával készül[nek], vagy az alkotó által, vagy az ő*

¹⁹ SZJSZT-13/2014: Kő dísz tárgyak szerzői jogi védelme és szolgai másolása.

*szoros felügyelete, irányítása mellett.*²⁰ Az alkotó ismert – és más művészek által is szabadon használható – megoldásokat, ötleteket (például rusztikus faelemek vagy a „piskótatalp”) egyéni, eredeti módon ötvözve és megvalósítva hozta létre egyéni karakterrel rendelkező, rá jellemző iparművészeti alkotásait. Egyéni jellegüket a rájuk vonatkozó termékminősítés is alátámasztja, amely önmagában szerzői jogi védelmet nem keletkeztet, ám a kérdéses alkotás egyéni jellegének megítéléséhez kiváló támpontul szolgálhat. Mivel ilyen bútorokat nem csak a sértett gyárt (hazánkban és külföldön is számos mester készít hasonló alkotásokat), a testület megállapította, hogy széles körben ismert bútortípusokról van szó, amelyek készítésére egyik alkotónak sincs monopóliuma. A sértett szerzői joga akkor sérülhetett, ha minden változtatás nélkül másolta le valaki az általa készített egyéni, eredeti jellegű alkotásokat. Ekként a vádlott által készített bútorgarnitúra a sértett bútorai szolgai másolásának eredményeként jött létre. Szolgai másolás esetén az eredeti alkotás azonos formában (egyszerű másolással) vagy minimális változtatásokkal történő – a szerző engedélye nélküli – felhasználására kerül sor.

Ugyan a konkrét esetben kézzel készített fabútorokról van szó, azaz jellegüknél fogva nem készíthető két teljesen egyforma belőlük, a fényképmásolatok alapján megállapítható volt, hogy a sértett és a vádlott kerti ülőgarnitúrája között olyan nagyfokú az egyezés, hogy szerzői jogi értelemben vett – jogosulatlan – felhasználásról beszélhetünk. A vádlott mint felhasználó nem hozott létre az alapul vett művekhez képest a saját szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellegű alkotást. Az SZJSZT megállapította, hogy a vádlott által készített garnitúra követi a sértett garnitúráinak egyéni, eredeti kialakítását, a bútorok karakterükben, összehatásukban megegyeznek, és ez a hétköznapi szemlélő számára is egyértelmű. A vád tárgyává tett kerti ülőgarnitúra gyártása sérti a sértett többszörözési (Szt. 18. §) és terjesztési (Szt. 23. §) jogát. Az, hogy „általános berendezési tárgyról” van szó, nem jelenti, hogy egy iparművész számára ne állna rendelkezésre olyan mozgástér, amelyen belül egyéni, eredeti módon fejezhetné ki személyiségét. Asztal, szék, pad, kiülő esetében is rendkívüli formagazdagságot láthatunk, és az iparművészet ezen ágában is létrehozható olyan egyéni, eredeti jellegű műalkotás, amely az alkotó személyiségét tükröző karakterrel bír. Egy már létező bútorhoz pusztán hasonló alkotás létrehozása nem jogsértő. Nem az alkotásban kifejeződő ötletnek, hanem magának a műnek a felhasználásához szükséges az alkotó engedélye. Ehhez kapcsolódik, hogy nem adható meg olyan „tűréshatár” az asztallap vastagságát illetően, amelyen túl már nem tekinthető szolgai másolásnak egy ilyen kerti bútor létrehozatala, hiszen az azonossághoz nem egyszerűen az egyes bútorelemek mérete és anyaga vizsgálándó, hanem az összbenyomás. Így esetről esetre, az összehatást vizsgálva dönthető el, hogy szolgai másolásról, vagy pusztán azonos ötlet alkalmazásáról van-e szó, a párhuzamos alkotás lehetőségét is mérlegelve.²¹

²⁰ Gyertyánfy: i. m. (8), p. 248.

²¹ SZJSZT-32/2014: Zsúrizott kerti fabútorok szerzői jogi védelme.

Ruházati termékek szerzői jogi védelmének vizsgálatánál kiemelt jelentősége van annak, hogy mekkora tere marad (vagy mekkora tere lehet) a szerző alkotómunkájának. Az egyéni, eredeti jelleg megállapíthatóságának minimálisan az a feltétele, hogy a mű ne legyen más mű szolgai másolása – azaz ne egy trendhez tartozó, lényegi sajátosságai alapján meg nem különböztethető ruhadarabok egyike legyen. Ez szükséges, azonban nem elégséges feltétel, mivel az egyéni, eredeti jelleg megállapíthatósága megkívánja az önálló gondolat kifejtését és azt, hogy ezek az egyedi gondolatok, elemek meghatározott kreativitási szintet érjenek el.

A divat világában a ruhatervezők számára rendelkezésre álló formák, fazonok, anyagválasztások, kivitelezési módok és az általuk körvonalazott stílusok száma véges. Ebből szükségszerűen következik – mind komplett stílusirányzatok, mind az egyes formai elemek szintjén –, hogy azok ismétlődnek, a korábban már fellelhető fazonelemek (például ejtett váll, anyagcsavarás) visszaköszönnek. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az általános gyakorlat szerint az egyes divattervezők egymás munkáiból is inspirálódnak. Bevett gyakorlat, hogy a nagy divatházak által bemutatott darabokkal diktált trendeket követik a *fast fashion* üzletek – az általuk előállított termékeknek azonban általában mind a minőségük, mind a művészi értékük alacsonyabb az alapul szolgáló termékek színvonalánál.²² Különösen a sorozatgyártott konfekcióruhák esetében az egyéni, eredeti jelleg eseti elbírálásában fontos szempont, hogy az egyes fazonok, szabásvonalak, kivitelezési technikák ne kizárólag ruhatervezői és kivitelezői rutintevékenységek, hanem az alkotó kreatív szellemi tevékenységének eredményei is legyenek.²³ A ruhák egyéni, eredeti jellegének megállapításakor fontos szempont továbbá, hogy bizonyos elemek (különösen a szabásvonal) a funkcionalitás által nagymértékben meghatározottak, emiatt az egyéni, eredeti jelleg ezek önmagukban viszonylag ritkán alapozzák meg – egy ruha ilyen jellegét sokkal inkább a megalkotásának nagyobb alkotói kreativitást igénylő mozzanatai (például az egyedi díszítések, a különleges varrási technika) adhatják.

Mindezen szempontokat figyelembe véve az SZJSZT megállapította, hogy a sértett szóban forgó ruhái esetében – tekintve, hogy az eljáró tanács a konfekcióruháknál mások által is gyakorta használt, nem kirívóan különleges formai, fazonbeli jellegzetességeket azonosított – az egyéni, eredeti jelleg nem éri el a szerzői jogi védelemhez szükséges szintet. Ebből az is következett, hogy a lefoglalt termékek szerzői jogi védelem szempontjából nem egyéni,

²² Francis-Hegedűs Veronika: Dizájnvédelem: a divatjog úttörő eszköze (1. rész). Origo, 2015. július 24., <http://www.origo.hu/jog/lakossagi/20150724-dizajnvedelem-a-divatjog-uttoro-eszkoze-1-resz.html>.

²³ E tekintetben figyelmet érdemel az SZJSZT-07/2005 számú szakvéleményben kifejtett szempont, amely szerint „a tervezők gyakorlatában szokásos és elfogadott, hogy divatlapokban és modellbemutatókon láttatott ötleteket felhasználjanak, és azokból a divatnak megfelelő változatokat hozzanak létre, sőt bizonyos elemeket az ún. trendkollekciók kifejezetten követésre ajánlanak. ... [A]zaz sok esetben a közismert, közzétett és a tervezők által felhasználásra kifejezetten ajánlott ötletek alapján terveznek meg ruhákat. ... A ruhatervek nagyon szorosan vett értelemben és szűk terjedelemben élveznek csak szerzői jogi védelmet, tehát csak és kizárólag akkor sérülnek a szerző jogai, ha minden változtatás nélkül, 'egy az egyben' másolja le valaki a tervet.” (SZJSZT-7/2005: Ruhatervek szerzői jogi védelme, ötletek felhasználhatósága).

eredeti termékek. A lefoglalásra került és a sértett által gyártott és forgalmazott ruházati termékekről készült fotók, szabásminták összevetése során azonban az eljáró tanács arra a következtetésre jutott, hogy a sértett ruhái esetében használt egyes fazonelemek, jellegzetességek a lefoglalt ruhákon visszatérnek. A különböző fazonú ruhák esetében az egyezés szintje különböző mértékű, azonban azt a szintet eléri, amely a vásárlók megtévesztésére esetlegesen már alkalmas lehet. Tekintettel arra, hogy az eljáró tanács nem állapított meg jogsértést, nem merült fel az ügyben szerzői jogi értelemben vett vagyonihátrány-okozás.²⁴

Egy könyvkiadó által forgalmazott társasjáték szerzői jogi védelmével kapcsolatban az SZJSZT a képzőművészet, az iparművészet és az ipari tervezőművészet felől is megvizsgálta a szóba jöhető védelem lehetőségét. A képzőművészeti alkotás (festmény, szobor stb.) használati célt nem szolgál, az iparművészeti alkotás általában a művész keze által létrehozott használati tárgy (ötvösmunka, kerámia stb.), az ipari tervezőművészi alkotás pedig valamely ipari termék esztétikai szempontok szerinti külső megjelenésének kialakítása. Mindezekből következően a vizsgált játék – szerzői jogi szempontból – ipari tervezőművészi alkotás lehetne. Azonban az eljáró tanács véleménye szerint a játék nem rendelkezik művészi szempontból olyan egyéni, eredeti, sajátos jelleggel, amely a szerzői jogi védelmet maglapozhatná. Ebből a szempontból közömbös, hogy a díszítőelemek egyike vagy másika esetleg művészi alkotásnak lenne minősíthető. A bírói gyakorlat szerint minden esetben a tárgy összbenyomása az irányadó. Ebből következik az is, hogy még ha a könyvkiadó által forgalmazott játék szerzői jogi védelmet élvezhetne is, a kifogásolt játék nem lenne az előbbi utánképzésének tekinthető, mert a két tárgy összbenyomása nem azonos. Ebből a szempontból közömbös, hogy a két játék hasonló játékszabályok szerint működik.²⁵

Hasonló következtetésre jutott az SZJSZT egy iskolai bútorozási terv szerzői jogi védelmének vizsgálata során is. Bár a belsőépítészeti tervnek (tervdokumentáció) lényeges része a bútorozási terv, az előbbi komplexebb anyag, amely felmérést, műszaki leírást, színtervet, látványtervet, burkolattervet, adott esetben épületgépészeti, épületvillamossági vagy szanitertervet is magában foglal (a peranyag nem egységben, hanem elemenként tartalmazott ilyen dokumentumokat). De önmagában egy bútorozási terv is részesülhetne szerzői jogi védelemben, amennyiben a belső téralakítás egyéni, eredeti megoldását tartalmazza. Ezt a megállapítást támasztja alá a testület korábbi gyakorlata is, amely szerint belsőépítészeti alkotás lehet egy irodahelyiség, a tárgyaló beépítési vázlatterve, továbbá a kivitelezett beépített tárgyalóhelyiség, amennyiben az karakteres, egyéni, művészi színvonalú munka.²⁶

²⁴ SZJSZT-09/2017: Ruházati termékek eredetiségével kapcsolatos kérdések.

²⁵ SZJSZT-05/2001: Játék jogi védelme.

²⁶ SZJSZT-14/1991.

A felperes bútorozási terve viszont nem érte el a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni, eredeti jelleg követelményét.²⁷

A felperes bútorozási terve egy tantermenkénti és egyéb helyiségenkénti lebontásban elkészített beszerzési lista azzal, hogy a konszignációs listához is szükség lenne egy olyan mérnöki tervrajzra, amely a listán szereplő egyes bútorok pontos elhelyezkedését beazonosíthatóvá teszi. Összevetve egy lakás, egy iroda vagy egy üzlethelyiség belsőépítészeti, lakberendezési lehetőségeivel, az iskola bútorozási tervét nagymértékben szűkíti, az eljáró tanács szerint a konkrét esetben kizárta az egyéni, eredeti jelleg kifejezhetőségének terét az a további körülmény, hogy a bútorozási terv elkészítése során figyelembe kell venni a vonatkozó szabvány előírásait is. Ezenkívül az alkalmazott színmeghatározás nem elég részletes, nem elég egyéni ahhoz, hogy megalapozza a szerzői jogi védelmet.²⁸ Ezt az álláspontot tette magáévá jogerős ítéletében a Vas Megyei Bíróság is.²⁹

Ülőgarnitúrák szerzői jogi védelme tárgyában készült szakvéleményben az SZJSZT arra a következtetésre jutott, hogy a vádlott által gyártott és forgalmazott ülőgarnitúra a sértett kft. által kifejlesztett és gyártott ülőgarnitúra másolásának tekinthető. A sértett és a vádlott által gyártott ülőgarnitúrák összehasonlításából egyértelműen megállapítható volt, hogy szerzői jogi szempontból a vádlott által forgalomba hozott ülőgarnitúrák a már korábban forgalomba hozott ülőgarnitúra másolatai. Kisebb eltérések a részletes vizsgálatnál megállapíthatók (például a homloknézetben a bútor alsó vonalának íves kialakítása, a párna alatti ráncolt elem elmaradt), de mindez nem változtatott azon a tényen, hogy a két ülőgarnitúra összehasonlítását, méreteit és jellemző formai megoldásait tekintve az összetévesztésig hasonló.

Az ügyben eljáró tanács véleménye szerint megvalósult a sértett kft. szerzői jogának sérelme, hiszen a vádlott jogosulatlanul használta fel a termék külső megjelenésének esztétikai és műszaki szempontjait is tartalmazó tervét, illetve jogosulatlanul rekonstruálta azt a gyártáshoz. Jóllehet a sértett és a vádlott által gyártott bútorok között szerkezeti eltérések észlelhetők (például a bútorváz részben eltér), de ez az ügy szempontjából nem releváns, a két bútor külső, formai azonossága a lényeg, nem pedig a belső kialakítás műszaki megoldása. Ezeket a szerkezeti eltéréseket valószínűleg az eltérő gyártási feltételek okozták a vádlott

²⁷ A terv „gyakorlatilag egy tantermenkénti, illetőleg egyéb helyiségenkénti lebontásban elkészített beszerzési kiírás, azaz ún. konszignációs lista, azzal a megjegyzéssel, hogy a konszignációs listához is szükség lenne olyan mérnöki tervrajzokra, amelyek a listán szereplő egyes bútorok pontos elhelyezkedését beazonosíthatóvá teszik.” Ezt a „termékkatalógus” jelleget támasztja alá a fogalomhasználat, amely a szakmában használatos szakterminológiát alkalmazza („óválnál csőváz”, „egypalástú szék”, „szekrényelőoldal és ajtó ABS elzárással”). A mérnöki tervrajzokat illetően az eljáró tanács mindössze a „porta” esetében talált nem pontos vázlatrajzot, bár kilenc helyiség esetében a terv utalt elrendezési vázlat mellékelésére. Mindezeket összegezve az eljáró tanács szerint a megvizsgált bútorozási terv nem érte el a szerzői jog által védett alkotás szintjét, és nem történt szerzőijog-sértés.

²⁸ SZJSZT-29/2008: Iskolai bútorozási terv szerzői jogi megítélése.

²⁹ 10.P.20.461/2007.

által előállított bútoroknál.³⁰ Ezt a véleményt támasztja alá az Szjt. 67. § (1) bekezdése is: „A mű jogosulatlan megváltoztatásának minősül az építészeti alkotás vagy a műszaki létesítmény tervének a szerző hozzájárulása nélkül történő olyan megváltoztatása, amely a külső megjelenést vagy a rendeltetésszerű használatot befolyásolja.” Tehát a jogalkotó annak a változtatásnak nem tulajdonít a szerzői jog szempontjából jelentőséget, ami az építészeti alkotás, vagy esetünkben az ipari tervezőművészeti alkotás belső felépítését érinti. Jelentősége a külső, formai azonosságnak van, a vásárlót ez téveszti meg, és okoz joghátrányt a sértettnek.³¹

Négy mókusfigurát tartalmazó játék szakértői vizsgálata során az SZJSZT arra az álláspontra helyezkedett, hogy a figurák megformáltsága a szerzői jogi védelmet megalapozó szerzői tevékenységet mutat. A figurák felismerhetően mokusokat ábrázolnak, azonban abban, hogy ez a figura hogyan jeleníthető meg vonzó gyermekjáték formájában, a szerző jelentős alkotói szabadsággal, döntési lehetőséggel élhetett. E döntések során a szerző saját szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleg öltött testet a játékfigurákban. A szerzői jogi védelem feltételeinek való megfelelés nem a figurák megformáltságának elkülöníthető, egyedi részleteiben, vagy nem abban nyilvánul meg, hogy például a figurák családot alkotnak, hanem a szerzői alkotótevékenységet feltételező döntések és választások összességében, és végső soron a figurák ezek által meghatározott megjelenésében, alkotói megformáltságában. Az eljáró tanács hangsúlyozta azt is, hogy ezek a szerzői döntések számosak, a figura arányaitól kezdve az egyes testrészek alakján, valamint a jellemző fej- és arckialakítás összehatásán át minden egyes részlet megformálásáig. Éppen a szerzői döntések számossága és az ezek összessége által megalapozott szerzői jogi védelem zárja ki azt a gyakorlati lehetőséget, hogy bármely más szerző a döntések e sorát az eredeti műtől teljesen függetlenül éppen úgy hozza meg, hogy az egy, az eredeti művel azonos vagy ahhoz lényegében hasonló művet eredményezzen. A felperesi mű szerzői jogi védelme ugyanakkor nem zárja ki, hogy egyes – ezekben a figurákban is megjelenő megoldások – más játékfigurákon is megjelenjenek (például mokusforma, hasonló szín, hasonló agyag, hasonló frizura, mozgatható kéz).³² Azonban egy másik játékfigura, amely akár egy-egy azonos megoldás mellett saját szerzőjének szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleggel bír, összehatásában és megjelenésében jellemzően és szükségszerűen különbözne a felperesi terméktől.³³

³⁰ Hasonlaltal élve, a különbség a két bútor építési technológiájában van. Az építési technológiáról pedig az SZJSZT-03/1986 számú szakvélemény a következőket rögzíti: „Az egyéni, eredeti vonások megnyilvánulhatnak akár az épület, létesítmény külsejében, akár belső képében, illetve az ezekre vonatkozó tervekben is. A szerzői jogi védelem nem terjed ki az építési technológiára.”

³¹ SZJSZT-29/2010: Ipari tervezőművészeti alkotás jogosulatlan felhasználása.

³² Önmagában a szerzői jogi védelmet a mozgatható láb, kéz vagy a flokkolt bevonat, illetve az állatok által alkotott család ötlete nem alapozza meg, ugyanis ezek az elemek önálló szerzői jogi védelemre nem alkalmasak, mivel az Szjt. 1. § (6) bekezdése alapján csak ötletnek, módszernek (megoldásnak) minősülhetnek. Ugyanakkor az eljáró tanács hangsúlyozza, hogy ugyanezen elemek nem is alapozzák meg, illetve ilyen minősítésük nem is zárja ki azt, hogy az alperesi termék a felperesi termék szolgai másolata legyen.

³³ SZJSZT-09/2012: Játékok szerzői jogi védelme és szolgai másolása.

Ezzel szemben egy kerékpár vázszerkezetének megalkotásánál az alkotói szabadságfok viszonylag szűk az általános funkcionális követelmények, valamint a testületi megkeresésben a (megrendelő) cég ajánlatkérésében kikötött műszaki-szerkezeti követelmények miatt. A kerékpárváz – szerzői jogi szempontból – ipari tervezőművészeti alkotás lehet, ha a kerékpárváz homlokcsővét az ülőcsővel összekötő kialakítás egyéni, eredeti jelleggel bír. A homlokcső és az alsó, illetve felső cső találkozásánál alkalmazott lapos megerősítést a tanács elsősorban műszaki megoldásként értékelte, amely nem a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleget tükröz, hanem a célzott műszaki funkciót hivatott ellátni. Az alsó és a felső csövet összekötő négyzet alakú merevítő esetében már nagyobb volt az alkotói szabadságfok, így az hozzájárult a kerékpárváz elülső részének egyéni, eredeti jellegéhez. A váz hátsó része, azon belül a láncvilla, a támvilla, a villaátkötő, a hátsó papucs, valamint a láncvédő rögzítőlemez és kontralemez szintén funkcionális elemek, amelyekben nem nyilvánult meg a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jelleg. A homlokcsőre felhegesztett kosártartó formája és mérete bár valóban változatos formát ölthet, ezek közül a sarkok közelében furattal ellátott négyzet alakú lap olyan egyszerű formának tekinthető, amely kizárólag a műszaki feladat ellátására szolgált, így szintén nem érhető benne tetten egyéni, eredeti jelleg. A testület megállapította, hogy a felperesi kerékpárvázak a formájukat tekintve lényegében azonosak, így vagy mindkettőt megilleti a szerzői jogi védelem, vagy egyiket sem. A felperesi kerékpárvázakat csak abban az esetben nem illeti meg a szerzői jogi védelem, ha bizonyítást nyer, hogy az alperesi kerékpárváz másolásával hozták létre. Ehhez elengedhetetlen annak bizonyítása, hogy az alperesi kerékpárváz korábban jutott nyilvánosságra.

Az alperes által benyújtott, majd bejegyzett formatervezési minta azt valószínűsítette, hogy az alperesi kerékpárvázat legfeljebb a bejelentési napot megelőző egy évben kezdték meg forgalmazni, ellenkező esetben ugyanis a kerékpárváz az Fmtv. 2. §-a értelmében nem minősül újnak, és így nem tesz eleget az 1. § (1) bekezdésében foglalt oltalmazhatósági feltételeknek.³⁴ Az alperesi kerékpárváz léte azonban önmagában nem zárta ki, hogy azokat a felperesi kerékpárvázak jogosulatlan másolásával hozták létre. Az SZJSZT bírósági bizonyítás körébe utalta annak tisztázását, hogy ha a felperesi kerékpárvázak korábbiak, és az alperes azokról tudott, akkor az alperesi kerékpárvázak nem az alperesi „alap” kerékpárváz áttervezésének, hanem a felperesi kerékpárvázak szolgai másolásának, és így szerzői jogi értelemben felhasználásának tekintendők.³⁵

A fenti ügygel párhuzamba hozható eset előzményeként a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (a továbbiakban: SZTNH) formatervezésiminta-oltalmat adott egy kerékpárpar-

³⁴ Fmtv. 1. §: „(1) Formatervezésiminta-oltalomban (a továbbiakban: mintaoltalom) részesülhet minden új és egyéni jellegű formatervezési minta (a továbbiakban: minta).” 2. §: „(1) Új a minta, ha azzal azonos minta nem jutott nyilvánosságra az elsőbbség időpontját megelőzően. (2) A mintákat egymással azonosnak kell tekinteni akkor is, ha külső jellegzetességeik csupán lényegtelen részletekben különböznek.”

³⁵ SZJSZT-09/2015: Kerékpár vázszerkezethez kapcsolódó szerzői jogok.

koló-korlát termék megjelenésének. Ezt követően egy megbízó az Iparjogvédelmi Szakértői Testülethez fordult azzal a kérdéssel, hogy az általa tervezett kerékpártámasz nem ütközik-e formatervezésiminta-oltalomba. Az ISZT álláspontja szerint a két formai kialakítás hasonló jellegzetessége és az eltérő jellegzetességek kismértékű különbözősége – tekintettel a fennálló jelentős számú és a termékek megjelenését nagymértékben meghatározó azonosságra – nem eredményezik a minták tájékozott használóra tett összbenyomásának a különbözőségét.³⁶ Az ISZT úgy találta, hogy a megbízó által tervezett, illetve a mintaoltalom szerinti kerékpártámasz (parkolókorlát) megjelenése a két termék kialakításának geometriai eltérései ellenére azonos összbenyomást keltő formai jellegzetességgel bír. Álláspontjának kialakításakor tekintettel volt arra is, hogy kerékpárparkolók a vizsgált kialakításoktól jelentősen eltérő megjelenéssel is kialakíthatók, ami az alkotói szabadság kevésbé korlátozott voltára utal. Ilyen esetben a fennálló azonosságok nagyobb súllyal veendő figyelembe az összbenyomás azonosságának a vizsgálatokor, mint a két kialakítás közötti eltérések. Az ISZT véleménye szerint a megbízó által tervezett kerékpártámasz az oltalom alatt álló mintához képest a tájékozott használóra nem tesz eltérő összbenyomást, ezért a terméknek a jogosult engedélye nélkül történő hasznosítása a mintaoltalomba ütközne.³⁷

Hasonló megközelítéssel élt az SZJSZT egy utasváró ipari tervezőművészeti alkotás kategóriájába tartozásának vizsgálata során. Az ügyben eljáró tanács a műtárgy egyéni, eredeti jellegét kizárólag összbenyomása alapján állapította meg. Egy ilyen jellegű tárgy kialakításának alkotói döntései közé tartozhat többek között az utasváró szerkezetének formai kialakítása, vonalvezetése (például szögletes, boltíves tetőszerkezet), a használt anyagok megválasztása (például fém, fa, üveg) és színvilága, valamint az ülési lehetőség kiválasztása (például különálló fapad, talajon rögzített fémülőkék), továbbá az oldalüvegek díszítése (például grafikai, képzőművészeti megoldásokkal, figuratív, absztrakt módon, funkcióval és anélküli díszítőelemekkel, térbeli és síkbeli módon). Mindezek alapján a testület úgy ítélte meg, hogy a megkereső alkotója szellemi tevékenységén alapuló megoldást választott. Az utasváró egyéni, eredeti jellegét egyrészt az oldalfalak és a hátfal üvegfelületein végigfutó dekoratív és figyelemfelhívó fehér színű csíkozás, másrészt az ülőpad hosszával megegyező

³⁶ Az ISZT a tájékozott használó adott esetre vonatkozó megállapításához abból indult ki, hogy az Fmtv. indokolása a formatervezést egyértelműen a piaci verseny egyik eszközeként határozza meg, amely az áruk kelendősege szempontjából meghatározó jelentőséggel bír. Ezen túl az Iparjogvédelmi Szakértői Testület azt mérlegelte, hogy „a kerékpár parkoló korlátok területén milyen használói kör szentel kellő figyelmet arra, hogy tájékozottsága elegendően alapos legyen ahhoz, hogy az egyes termékek közötti különbségeket felismerje, azokat megkülönböztesse egymástól. Kétségtelen, hogy a mindennapok során közvetlen fizikai használat a kerékpározók részéről valósul meg. Ugyanakkor a kerékpározók egyáltalán nem motiváltak abban, hogy az egyes parkoló korlátok között a megjelenésük alapján különbséget tegyenek. Ezért az ISZT tájékozott használónak jelen esetben az olyan építészeti-szerkezetépítési szakembert tekintette, aki a kerékpárparkolók, kerékpártárolók esztétikus kialakításának megtervezésekor a tőle elvárható gondossággal tanulmányozza a piacon kapható eltérő formai kialakítású termékeket, és döntésénél figyelembe veszi azok formatervezett megjelenését is.”

³⁷ ISZT-08/2013.

méretű, a pad mögötti hátfalra szerelt, fából készülő árnyékvető lécek alkalmazása alapozza meg. Ezek az elemek, funkcionális értékeik mellett, esztétikailag jelentősen hozzájárultak az utasváró művészi összbemutatóhoz, és együttesen markáns, könnyen felismerhető, egyedi karaktert adnak a terméknek. Az eljáró tanács nem vette figyelembe a művészi összbemutató alapján nem észlelhető, a megkeresésben felsorolt, jellegzetesnek tekintett jellemvonásokat. Ennek indoka, hogy az utasváró esetében a művészi külalak, annak egyéni, eredeti jellege a meghatározó, amit a felsorolt jellemvonások egyes alpontjai alapoznak meg, vagyis azok az elemek, amelyek nem járulnak hozzá az utasváró kinézetének esztétikai megítéléséhez, nem relevánsak a vizsgálat szempontjából még akkor sem, ha mindezen jellegzetességek egy teljesen új szerkezeti, műszaki megoldáson alapulnak. A testület a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján azt is megállapította, hogy a más városban felállított utasvárók sérthetik a megkereső termékéhez fűződő szerzői jogait, mivel esztétikai, művészeti összbemutató alapján a két utasváró szinte azonosnak tekinthető. Ennek indoka, hogy az utasváró egyéni, eredeti fehér csíkozása és lécezős megoldása mind anyaghasználatban, mind formai megoldásban szinte egy az egyben visszaköszön a 2015-ben megvalósult utasváróban. Ennek magyarázata a rendelkezésre álló viszonylag tág körű alkotási tér, valamint az, hogy az azonosság fennállása miatt nem valószínűsíthető, hogy a 2015-ben felállított utasváró tervezője a megkereső tervétől függetlenül jutott volna ugyanarra az esztétikai megoldásra.³⁸

Olajcserét biztosító gyorscsatlakozó rendszer szerzői jogi védelme kérdésében az SZJSZT megállapította, hogy a zártrendszerű levegős olajcsereegység olyan műszaki megoldás, amely beépített membránszivattyúval légtelenített tartályhoz csatlakoztatott fáradt olaj leürítésére és friss olaj feltöltésére alkalmas. Ezeknek a műszaki megoldásoknak számos különböző változata létezik, amelyek mind a kis-, mind a nagykereskedelmi forgalomban könnyedén hozzáférhetők.³⁹ Az ügyben eljáró tanács osztotta a testület egy korábbi szakvéleményében kifejtett azon álláspontját, miszerint *„nem állhatnak szerzői jogi védelem alatt senki javára azok a teljesítmények, amelyek mindenki számára szabadon hozzáférhetők, a különböző szakmai, technikai előírások, elvárások, általános kritériumoknak megfelelő alkotóelemek, sablonok. Ezek ugyanis – még ha esetleg eredetileg valakinek az egyéni, eredeti szellemi tevékenységéből is fakadtak, mára olyan általános standardokká váltak, ami nem indokolja ezek monopolizálását.”*⁴⁰

Ügyszintén kizárja a szerzői jogi védelem köréből az alkotásokat, ha ezekkel szemben olyan szigorú előírásokat, műszaki követelményeket (például anyagszilárdság), valamint környezetvédelmi szabályokat stb. állítanak, amelyek által nullára redukálódik az egyéni, eredeti

³⁸ SZJSZT-30/2016: Ipari tervezőművészeti alkotás szerzői jogi védelme.

³⁹ A zártrendszerű levegős olajcsereegység kialakítása minden részletében, műszaki és formai kialakításában egyaránt azonos például az Ernest H. Hill cég membránszivattyús fáradtolajgyűjtő egységének kialakításával. Cseppmentes olajcserét biztosító gyorscsatlakozó rendszert forgalmaz például a No-Spill Systems, amely a jelen gyorscsatlakozó rendszerrel láthatóan azonos, így ezt semmi sem különbözteti meg a piacon kapható egységektől.

⁴⁰ SZJSZT-23/2010: Konstruktív tervek, gyártmánytervek és látványtervek szerzői jogi megítélése.

jelleg eléréséhez szükséges mozgástér. A funkcionalitáshoz szükséges kompatibilitás (például átmérő, menetemelkedés) szintén olyan tényező, amely meghatározza a műszaki alkotások milyenségét. Jelen esetben a gyorscsatlakozó rendszer az olajcsereegységet köti össze az olajleeresztő csavarral, az olajcsereegység pedig a gyorscsatlakozóhoz kell, hogy kapcsolódjon, így tehát más alkatrészekkel összefüggésben, azokkal összekapcsolva, összeszerelve tudják betölteni a funkciójukat. E műszaki kritériumoknak történő szükségszerű megfelelés okán az alkotómunka során a gyorscsatlakozó rendszer, valamint az olajcsereegység készítőjének nem maradt a szerzői mű elkészítéséhez szükséges mozgástere, így ezek az egyéni jelleg szintjét nem érik el. Sem a gyorscsatlakozó egység, sem az olajcsererendszer kialakítása nem lép túl műszaki funkcióinak ellátásán. Mindemellett a gyorscsatlakozó rendszer és az olajcsereegység esetében is hiányzik az eredeti jelleg is, tekintettel arra, hogy azokat semmi sem különbözteti meg a piacon kapható más, hasonló funkciójú műszaki megoldásoktól. Mindezeket összefoglalva: sem a környezetbarát cseppmentes olajcserét biztosító gyorscsatlakozó rendszer, sem a zártrendszerű levegős olajcsereegység, sem a kettő együttesen nem éri el a szerzői jogi védelemhez szükséges egyéni, eredeti jelleg szintjét, ennél fogva ezeket szerzői jogi védelem nem illeti meg.

Amennyiben az SZTNH lajstromában sem szabadalomként, sem használati mintaként nem szerepel sem a gyorscsatlakozó rendszer, sem az olajcsereegység, akkor ezek sem iparjogvédelmi oltalom, sem a fentiek alapján szerzői jogi oltalom alatt nem állnak. Ugyanakkor a termék nem nevesített szellemi alkotásként (*know-how*) történő hasznosítása⁴¹ jogilag annak ellenére sem zárható ki, hogy ennek gazdasági jelentősége kérdéses.⁴²

3.2. A funkcionális művek szerzői jogi védelmének szintje

Az iparművészeti és az ipari tervezőművészeti alkotások jogi oltalmát, oltalmazhatóságát feltáró hazai joggyakorlat – a művészeti ágak és műfajok dinamikus differenciálódása, a védelmi szintek összemosódása ellenére – lehetőséget kínál annak meghatározására, hogy hol húzódik a határvonal a hagyományos alkotások, a nem hagyományos művek vagy éppen a szerzői műnek nem minősülő teljesítmények között.

Az esettanulmányokból az egyik legfontosabb következtetés az, hogy a funkcionális művek elterjedése és a szerzői jogi védelem alá türemkedése miatt a védelmi szint mérce, azaz az egyéni, eredeti jelleg egyre alacsonyabbra kerül. Másként megközelítve: ha egy „egyszerű” funkcionális mű nem szolgai másolás eredménye, hanem alkotó jellegű választási

⁴¹ A védett ismeret az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény 1. § (2) bekezdése a következőképpen definiálja: „védett ismeret (*know-how*) az üzleti titoknak minősülő, azonosításra alkalmas módon rögzített, műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, megoldás, tapasztalat vagy ezek összeállítása.”

⁴² A védett ismeret hasznosítását célzó jogbérleti (*franchise*-) szerződéseket a Ptk. LI. fejezete szabályozza. SZJSZT-08/2019: Környezetbarát cseppmentes olajcserét biztosító gyorscsatlakozó rendszerrel kapcsolatos szerzői jogok.

lehetőség állt fenn a mű megalkotása során, és ezzel az alkotó élt, az alkotás már megfelel a szerzői jogi védelem előfeltételeinek.

A testületi szakvéleményekből levezethető másik lényeges megállapításunk az, hogy a vizuális műfaji különbségekből fakadó műfajspecifikus szabályok⁴³ csupán a joggyakorlás feltételeire, a jogérvényesítésre, a művekhez való szabadabb hozzáférésre vannak kihatással, a védelem szintjét nem érintik, nem befolyásolják. A jogi védelem mércéjét minden esetben a mű egyéni, eredeti jellege, illetve az alkotás szintjének elérése határozza meg. Ez a szintelérés vagy szintugrás elméletileg lehetne objektív mérce is, a valóságban azonban műtípusonként változó, azaz más értékmérők mentén húzódnak meg ezek a határvonalak.

Kijelenthető az is, hogy a szerzői jog heterogenitása okán a szerzői művek védelmi szintje (az ún. eredetiségteszt) megállapításának legbiztosabb megközelítési módja a műfajok, műtípusok szerinti vizsgálat, mivel más protokollt kíván például egy festmény, egy építészeti alkotás vagy egy iparművészeti alkotás egyéni, eredetiségének a megállapítása. A műfajok és műtípusok differenciálódása és változékonysága miatt is felértékelődött a szakértők szerepe az eredetiség megállapításában, illetve a plágium megítélésében. Különösen igaz ez a képzőművészetek világában, ahol csak jelentős szakmai tapasztalatokkal rendelkező személyek – egyébként gyakran egymásnak is ellentmondó – véleményére támaszkodva lehet dönteni a jogvédelem fennállásáról vagy a hamisítványok kiszűréséről.⁴⁴

Az SZJSZT szakvéleményeinek védelemtesztjei mindig a bevált háromosztatú vizsgálatot követik. Első lépcsőben azt tisztázzák, hogy az adott mű az Sztj. 1. §-ának (1) bekezdésében foglaltak szerint az irodalom, a művészet és a tudomány körébe tartozik-e. A második lépcső a mű egybevetése az Sztj. 1. §-a (2) bekezdésének tizenhat műtípust tartalmazó felsorolásával, végül a legnehezebb feladat: az Sztj. 1. § (3) bekezdése szerint annak eldöntése, hogy az alkotás mint egy szellemi tevékenység eredménye egyéni, eredeti jelleggel bír-e. Ez azt jelenti, hogy a szerzői jogi védelemnek az irodalmi, művészeti és tudományos művek egyéni, eredeti jellegén kívül más feltétele nincs, nem is lehet. Az eredetiség vizsgálata műtípusonként más és más szempontrendszer és szakértői felkészültséget igényel, amit az SZJSZT tagjainak speciális felkészültsége és végzettsége garantál.⁴⁵

További lényeges körülmény az ipari tervezőművészeti alkotások megtervezéséhez, elkészítéséhez szükséges alkotói mozgástér kötöttsége, szűkebb terjedelme. Éppen ezért ezeknél a műveknél az egyéni, eredeti jelleg fennállásának alapjául szolgáló zsinórmérték is magasabb szinten húzható meg, mint azoknál a műveknél, ahol az alkotás tere jóval tágabb. Ebből következik, hogy bizonyos műtípusoknál – így például a térképeszeti alkotásoknál

⁴³ L. az Sztj. X. Fejezetét.

⁴⁴ Vö. Békés Gergely, Mezei Péter: Eredetiség és azonosíthatóság. In: Liber amicorum – Studia G. Faludi dedicata. Ünnepi tanulmányok Faludi Gábor 65. születésnapja tiszteletére. Szerk: Grad-Gyenge Anikó, Kabai Eszter, Menyhárd Attila. ELTE ÁJK. Budapest, 2018.

⁴⁵ A közel 200 fős testületben 20 művészeti terület szerint különítették el a testület művészzakértő tagjait, amelyből 12 kategória tartozik a vizuális művészetek körébe; ez hivatott lefedni napjaink meghatározó alkotóművészeti területeit.

– alacsonyabb szintű egyéni, eredeti jelleg megnyilvánulás is elegendő a szerzői minőség megállapításához.

4. Iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások párhuzamos oltalma

4.1. Szerzői jogi védelem és formatervezésiminta-oltalom

A szellemi alkotások jellemző és alapvető tulajdonsága a párhuzamos oltalom lehetősége, azaz ha az egyik oltalmi forma által biztosított védelem fennáll (vagy nem áll fenn), az még nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy egy másik oltalmi rezsim védelmet nyújtson. Ezzel összefüggésben az Fmtv. indokolása megerősíti a formatervezésiminta-oltalom és szerzői jogi védelem kumulációjának lehetőségét. Eszerint „a mintának az e törvényben szabályozott oltalma nem befolyásolhatja a mintán mint művészeti alkotáson külön törvény szerint fennálló szerzői jogok védelmét”.⁴⁶

A szerzői jog formalitásmentes, automatikus jellegének köszönhetően a védelem már az alkotás létrejöttétől kezdve fennáll, így a szerzői jogi védelem időben minden esetben megelőzi az iparjogvédelmi oltalmi formák által biztosított védelmet. Ha egyazon alkotáson keletkezik a szerzői jogi oltalmat követően más iparjogvédelmi oltalom, akkor az nem fogja a korábbi oltalmat megszüntetni.⁴⁷ Ugyanakkor egy másik, korábbi alkotáson fennálló szerzői jogi oltalom kizáró okként merülhet fel a védjegyjogi oltalom, valamint a formatervezésiminta-oltalom megszerzése esetén.⁴⁸

A két oltalmi forma által biztosított védelem megszerzéséhez eltérő feltételek szükségesek: a formatervezésiminta-oltalomhoz az újdonság és az egyéni jelleg követelménye társul, a szerzői jogi védelemhez pedig a már említett egyéni, eredeti jelleg fennállása. Az egyéni jelleg kritériuma mindkét esetben megtalálható, ám a fennállásuk vizsgálatában különböznek egymástól. Amíg a minták esetében a tájékozott használó, addig a szerzői jog esetében a művész vagy az adott művészi ágban jártas szakember megítélése a zsinórmérték. Ami az újdonság követelményét illeti, ismét megjegyezzük, hogy mindkét esetben a vizsgálat arra irányul, hogy a későbbi minta vagy alkotás ne legyen másolata a korábbinak: „...[A]míg a formatervezésiminta-oltalomnál egy meghatározott, objektív mérce használatos, azaz a viszonyítási alapot az elsőbbségi időpont előtt már nyilvánosságra hozott minták jelentik, addig a szerzői jog esetében az újdonság kritériuma szubjektív jellegű, mivel az oltalom teljesülését a szakembernek a vizsgálat időpontjában fennálló szakértelme határozza meg.”⁴⁹

⁴⁶ Fmtv. 64. §-a.

⁴⁷ SZJSZT-21/2005: Grafikai alkotás szolgai másolása.

⁴⁸ Vt., 5. § (1) bek. b) pont; Fmtv., 10. § (2) bek.

⁴⁹ Hepp Nóra: A formatervezésiminta-oltalom szerzői jogi megközelítése. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 6. (116.) évf. 5. sz., 2011. október, p. 65.

A szerzői jog szerint biztosított védelmi idő lényegesen hosszabb az iparjogvédelmi oltalmi formákhoz képest, mivel „a szerzői jogok a szerző életében és halálától számított hetven éven át részesülnek védelemben”.⁵⁰ Ezzel szemben a formatervezésiminta-oltalom a bejelentés napjától számított öt évig áll fenn, legfeljebb öt alkalommal hosszabbítható meg, tehát a védelmi idő a huszonöt évet semmiképp sem haladhatja meg.⁵¹ Ugyanakkor a közösségi formatervezésiminta-oltalom – szemben a hazai szabályozással – ismeri a nem lajstromozott formatervezésiminta-oltalmat is. Ebben az esetben a védelmi idő rövidebb, ugyanis a jogosultat csupán a nyilvánosságra jutástól számított három évig illeti meg a védelem.⁵² Ebből adódóan az olyan formatervezési minták esetében, amelyeknél a szerzői jogi védelem feltételei is fennállnak, a jogosultak halálát követően a minták még hosszú időn át oltalomban részesülhetnek.

Azon formatervezési minták esetében, amelyek szerzői jogi védelem alatt is állnak, az alkotót megillető jogosultságok kapcsán fontos kiemelni, hogy a párhuzamos védelem egyaránt kiterjed a hasznosításra⁵³ és a felhasználásra⁵⁴ mint a hasznosítás szerzői jogi megfelelőjére. Ugyan mindkét jogosultság az alkotás nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételét célozza, mögöttes céljuk tekintetében eltérés mutatkozik. Amíg a szerzői jog esetében a hangsúly a mű érzékelhetővé tételére, élvezetére helyeződik, addig a mintáknál a hasznosítás kifejezetten profitorientált.⁵⁵

Az Fmtv. a hasznosítás fogalmát egy nem kimerítő jellegű felsorolással határozza meg, amely szerint „hasznosításnak minősül különösen: a minta szerinti termék előállítása, használat, forgalomba hozatala, forgalomba hozatalra való felkínálása, behozatala, kivitele és e célokból való raktáron tartása”.⁵⁶ Szükséges azt is megjegyezni, hogy az oltalom korlátai kifejezik a formatervezésiminta-oltalomnak a szerzői joghoz fűződő szoros viszonyát: a magánhasználat, az idézés, az iskolai oktatás céljából végzett cselekmény⁵⁷ mind-mind megtalálhatók a szerzői jogi szabad felhasználás esetkörei között is.⁵⁸

⁵⁰ Szjt., 31. § (1) bek.

⁵¹ Fmtv. 19. § (1)–(3) bek.

⁵² A Tanács 6/2002/EK, a közösségi formatervezési mintáról szóló rendeletének (2001. december 12.) 11. cikke.

⁵³ Fmtv., 16. § (1)–(3) bek.

⁵⁴ Szjt. 16. §-a.

⁵⁵ Hepp: i. m. (49), p. 66.

⁵⁶ Fmtv. 16. § (3) bek.

⁵⁷ Fmtv. 17. § (1) A mintaoltalom alapján a mintaoltalom jogosultja nem tilthat el mást
a) a magánhasználat céljából végzett, illetve a gazdasági tevékenység körén kívül eső cselekményektől;
c) az idézés és iskolai oktatás céljából végzett cselekményektől, feltéve, hogy e cselekmények összeegyeztethetők a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal, indokolatlanul nem sérelmesek a minta rendes felhasználására, és e cselekményekkel összefüggésben a forrást megnevezik.

⁵⁸ Lontai Endre, Faludi Gábor, Gyertyánfy Péter, Vékás Gusztáv: Szerzői jog és iparjogvédelem. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2017, p. 348.

A vagyoni jogok tekintetében lényeges eltérés mutatkozik a két oltalmi forma között. A szerzői jog szerint a szerzőt megillető vagyoni jogosultságok főszabály szerint forgalomképtelenek, nem idegeníthetők el, azaz a jogátzállás helyett jellemzően felhasználási engedély útján történik az alkotás felhasználása. Ezzel szemben a mintaoltalomból eredő vagyoni jogok átszállhatnak, átruházhatók és megterhelhetők.⁵⁹ Éppen ezért azon szerzői mű esetében, amely formatervezési mintának is minősül, az iparjogvédelmi oltalmon keresztül biztosíthatóvá válik a szerzőt megillető vagyoni jogok forgalomképessége.⁶⁰

Összességében megállapítható, hogy mind a szerzői jogi oltalomnak, mind a formatervezésiminta-oltalomnak megvannak a sajátos előnyei és hátrányai. Ami a regisztrációt illeti, a formatervezésiminta-oltalom előnye, hogy hatósági nyilvántartásba vételhez kötött, amely egyrészt a jogérvényesítés szempontjából jogbiztonságot jelent, másrészt a nyilvánosság számára hiteles információval szolgál. Ugyanakkor a lajstromba vétel hátránya, hogy az eljárás költségigényes, szemben az automatikus és díjmentes szerzői jogi oltalommal. A szerzői jogi védelem körében a jogosultak számára minimális díj ellenében lehetőség van a mű önkéntes műnyilvántartásba vételére, amelynek hátránya, hogy az így szerezhető tanúsítvány védelmet nem keletkeztet, kizárólag a szerzőség elsőbbségi időpontját igazolja.⁶¹ Ennek kapcsán szükséges ismételtlen kiemelni, hogy a szerzői joggal szemben a formatervezésiminta-oltalom képes biztosítani az alkotások forgalomképességét is, azaz a felhasználó ezáltal nem engedélyt, hanem vagyoni jogokat tud szerezni. Mindamelllett a védelmi idő tekintetében a szerzői jog által biztosított oltalom kedvezőbb a jogosult számára, hiszen a formatervezésiminta-oltalom maximum 25 évig áll fenn.

A formatervezésiminta-oltalom és a szerzői jogi védelem célja és rendeltetése között a legfőbb különbség abban ragadható meg, hogy amíg az előbbi a versenyképesség javítására koncentrál, addig az utóbbi rendeltetése a művészeti, kulturális értékek közvetítése, megőrzése, valamint a műélvezet biztosítása. Az egyéni, eredeti, esztétikai jelleg megléte nem követelmény a formatervezésiminta-oltalom esetében – ha a minta művészeti értékkel is bír, az a fennálló formatervezésiminta-oltalmat nem befolyásolja. Így tehát az iparművészeti, ipari tervezőművészeti alkotásoknak mint szerzői műveknek lehetséges a mintaként történő oltalmaztatása is, ha megfelelnek a formatervezésiminta-oltalommal szemben támasztott újdonság és egyéni jelleg követelményének. A szerzői jogi oltalom mind a formatervezésiminta-oltalom keletkezése alatt, azt megelőzően, és annak lejártát követően is fennáll.⁶² Mindezek alapján létrejöhet a párhuzamos oltalom, amely lehetőséget teremt a jogosult számára a különböző igények közötti választásra, biztosítva azt, hogy azokat akár egymás mellett is érvényesítse.

⁵⁹ Fmtv. 21. § (1) bek.

⁶⁰ Hepp: i. m. (49), p. 67.

⁶¹ Sztj. 94/B-D. §.

⁶² Lontai, Faludi, Gyertyánfy, Vékás: i. m. (58), p. 344.

4.2. Térbeli védjegyek és formatervezésiminta-oltalom

A térbeli alkotások oltalmazhatóságára nemcsak a szerzői jog és a formatervezésiminta-oltalom, hanem az iparjogvédelem egy másik oltalmi formája, a védjegyoltalom is lehetőséget kínál. A védjegyek mint árujelzők feladata az áruk és a szolgáltatások azonosítása, azok egymástól való megkülönböztetése, illetve a fogyasztók megfelelő tájékoztatásának elősegítése az áruk és a szolgáltatások eredetével kapcsolatban.⁶³

A térbeli (vagy másként háromdimenziós) védjegyek oltalmazhatósága a nemzetközi védjegyfejlődés új vívmányának tekinthető, hiszen a lehetőséget az Európai Unió tagországaiban a Tanács 1988. december 21-i, a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről szóló 89/104/EGK irányelve teremtette meg.⁶⁴ Az iparjogvédelmi oltalmi formák kumulációjával kapcsolatban a Fővárosi Törvényszék kiemelte: *„önmagában nem lehet a védjegyoltalom akadály, hogy a formát korábbi szabadalomban már leírták vagy bemutatták, mert egy adott áru egyszerre többfajta iparjogvédelmi oltalomban is részesíthető, feltéve, hogy ezek feltételei külön-külön fennállnak.”*⁶⁵ Ez azt jelenti, hogy a jogosult az alkotására térbeli védjegyoltalmat is alapíthat, ha az megfelel a Vt.-ben foglalt feltételeknek. Eszerint bármely megjelölés oltalomképes, ha megkülönböztetőképességgel rendelkezik, és *„a védjegylajstromban olyan módon ábrázolható, hogy a jogalkalmazó szervek és a nyilvánosság egyértelműen és pontosan meg tudják határozni a védjegybejelentő által igényelt, illetve a védjegyjogosult javára fennálló oltalom tárgyát.”*⁶⁶ Továbbá a Vt. példálózó módon felsorolja azon megjelöléseket, amelyek védjegyoltalomban részesíthetők, így többek között rögzíti a sík- vagy térbeli alakzatot, beleértve az áru vagy a csomagolás formáját is.⁶⁷

A térbeli védjegyek több kategóriába sorolhatók, ám valamennyi háromdimenziós védjegy közös ismertetőjegye, hogy azok a síkbeli felületen túlterjeszkednek. Csoportosításuk szerint ismeretese azok a megjelölések, amelyek:

- a csomagolás külső formájának integráns részeiből állnak;
- a csomagolás egészének kialakításából állnak;
- az áru egyes integráns tartozékaiból állnak;
- az áru egészének kialakításából állnak;
- szolgáltatásokra vonatkozó térbeli megjelölések.⁶⁸

⁶³ Legeza: i. m. (9), p. 332.

⁶⁴ *Millits Endre*: Kit Kat, avagy a térbeli védjegy oltalomképességének újabb határvitái az Európai Bíróság előtt. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 12. (122.) évf. 3. sz., 2017. június, p. 97.

⁶⁵ 3. Pk.630.755/2005/13.

⁶⁶ Vt. 1. § (1) bek.

⁶⁷ Vt., 1. § (2) bek. d) pontja.

⁶⁸ *Lukácsi Péter*: Védjegy – verseny – közkinccs: A térbeli megjelölések védjegyoltalma. Doktori értekezés, ELTE ÁJK, 2017: https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/37483/dr%20Lukacsi%20Peter_doktori%20ertekezés_2017_PDF_A.pdf?sequence=1&isAllowed=y, p. 60.

Ami a védjegyoltalom és a formatervezésiminta-oltalom összevetését illeti, szükséges kiemelni, hogy a védjegy által biztosított oltalom csak meghatározott áruk és szolgáltatások körére terjed ki, ezzel szemben a formatervezésiminta-oltalom esetében a termék típusának a bejelentésben történő meghatározása az oltalom terjedelmét nem befolyásolja.⁶⁹

Mindkét oltalmi formánál a törvények viszonyítási pontként határozzák meg a fogyasztói mércét. Fontos ugyanakkor leszögezni, hogy amíg a formatervezésiminta-oltalom esetében a zsinórmértéket a tájékozott használó jelenti, addig a védjegy jog esetében az átlagfogyasztó szemszögéből kell megvizsgálni a megjelölést. Az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint a tájékozott használó figyelmi szintje magasabb az átlagosan tájékozott, észszerűen figyelmes és körültekintő fogyasztói szintnél, mindazonáltal nem éri el a szakember vagy a szakértő szintjét, aki képes részletesen megfigyelni a formatervezési minták között esetlegesen fennálló minimális eltéréseket. A tájékozott használó tehát *„ismeri az érintett ágazatban jelen lévő különböző formatervezési mintákat, bizonyos fokú ismeretekkel rendelkezik az említett formatervezési mintákat rendszerint alkotó elemekről, és az érintett árukra irányuló érdeklődéséből adódóan azok használata során viszonylag magas fokú figyelmet tanúsít.”*⁷⁰ Ezzel szemben a védjegy jogi átlagfogyasztó figyelme felületesebb, nincsenek különleges ismeretei a termékekről, és azokat nem hasonlítja össze. Jellemzően elmosódott kép él a tudatában a termékekről.⁷¹

Amíg a háromdimenziós védjegy védi egy adott forma megkülönböztetőképességét más megjelölésekhez képest ugyanazon áruk, illetve szolgáltatások körében, valamint biztosítja a konkrét gyártó vagy szolgáltató fogyasztók által történő beazonosítását, addig a formatervezésiminta-oltalom célja, hogy oltalomban részesítse a termék megjelenésének újdonságát és egyéni jellegét. Következésképpen a védjegyoltalom fennállásához nem szükséges az újdonság követelménye, a formatervezésiminta-oltalom pedig nem követeli meg a megkülönböztetőképesség meglétét.

Szükséges rögzíteni, hogy mind a védjegy jog, mind a formatervezésiminta-oltalom tiltja az olyan jellegű formák oltalmazását, amelyek kizárólag a célzott műszaki hatás eléréséhez szükségesek,⁷² vagy amelyek kizárólag a termék műszaki rendeltetésének következményei.⁷³ Egyrészt e kizárás mindkét esetben a monopolhelyzet elkerülését szolgálja, azaz biztosítja, hogy valamennyi versenytárs számára elérhetőek legyenek az olyan külső megoldások, amelyek a technikai innováció eredményei,⁷⁴ másrészt a védjegyoltalom esetében az

⁶⁹ Uo. p. 99.

⁷⁰ C-281/10. P. számú, a PepsiCo, Inc. kontra Grupo Promer Mon Graphic, SA-ügyben hozott ítélet [ECLI:EU:C:2011:679], 59. pont.

⁷¹ *Lehoczki Boglárka*: A térbeli formák oltalmazhatósága. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 11. (121.) évf. 1. sz., 2016. február, p. 43.

⁷² Vt., 2. § (2) bek. b) pont.

⁷³ Fmtv. 6. § (1) bek.

⁷⁴ *Zombori Zsolt*: Formatervezésiminta-oltalom Magyarországon és az Európai Közösségben, II. rész. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1. (111.) évf. 3. sz., 2006. június, p. 49.

SZTNH módszertani útmutatója szerint „*nem engedhető meg, hogy bárki a védjegyjogot arra használja fel, hogy műszaki megoldásokra szerezzen vagy tartson fenn oltalmat.*”⁷⁵

Ugyancsak a védjegyoltalom kizárását eredményezi az, ha a megjelölés más iparjogvédelmi jogába – esetünkben formatervezésiminta-oltalmába – ütközne.⁷⁶ Az Fmtv. rögzíti, hogy „nem részesülhet oltalomban a minta, ha megkülönböztetésre alkalmas olyan megjelölést használ, amely másnak korábbi iparjogvédelmi jogába ütközne, vagy amelyet más korábbról fogva ténylegesen használ belföldön, feltéve, hogy a megjelölésnek a mintában való használata a korábbi használó hozzájárulása hiányában jogszabályba ütközne”,⁷⁷ azonban a kizáró ok csak a korábbi jogosult, használó észrevétele alapján vehető figyelembe.

A minták oltalmi ideje tehát nem lehet hosszabb, mint 25 év, ezt követően a minta közkinccsé válik. A védjegyoltalom védelmi ideje ezzel szemben a bejelentés napjától számított tíz év, azonban – szemben a formatervezésiminta-oltalommal – további tíz-tíz évre megújítható, ennél fogva a védelem akár örökké fennállhat. Ugyanakkor szükséges rögzíteni, hogy a védjegyoltalom mégsem tekinthető időben korlátlan jognak, ugyanis a jogosultat a Vt.-ben foglaltak szerinti használati kötelezettség terheli, amelynek elmaradása a védjegyoltalom megszűnését eredményezi.⁷⁸

A védjegyoltalom és a formatervezésiminta-oltalom együttes fennállása esetén lényeges szempont, hogy melyik oltalmi formát igényelték korábban. Figyelemmel kell lenni ugyanis arra, hogy ha az adott térbeli formára elsőként védjegyjogi oltalmat alapítanak, akkor az újdonságrontó tényező volna egy későbbi formatervezésiminta-oltalom igénylése esetén. Éppen ezért a párhuzamos oltalom esetében javasolt elsőként a formatervezésiminta-oltalom igénylése, és ezt követően a védjegyoltalom megszerzése. Egyrészt nyilvánvalóan az előbbi akadály elkerülése miatt, másrészt a mintát, annak intenzív használata révén, a fogyasztók az azt előállító, gyártó és szolgáltató társasággal fogják azonosítani, megszerezve ezáltal a megjelölés megkülönböztetőképességét, és megvalósítva a védjegyek eredet- és minőségjelző funkcióját.⁷⁹ Ahogyan az SZTNH módszertani útmutatója rögzíti: „*az iparjogvédelmi jogintézmények (szabadalmi oltalom, használati mintaoltalom, formatervezésiminta-oltalom, védjegyoltalom, földrajzi árujelző oltalom) jellegüknél fogva egymást hasznosan egészítik ki, azonban egyik iparjogvédelmi jogintézmény sem szolgálhat arra, hogy a már közkinccsé vált megoldásokra más formában, kizárólagos jogot biztosítson. ... A védjegyjognak nem lehet olyan szerepe, olyan társadalmi rendeltetése, amely arra irányul, hogy a védjegyoltalom eszközeivel a szabadalmi, használati mintaoltalmi, formatervezésiminta-oltalmi – időben korlátozott – monopólium lejártaival, azt ismételten felélesztve, további korlátlan időre szóló kizá-*

⁷⁵ Védjegy módszertani útmutató. SZTNH, Budapest, 2021: www.sztnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/vedjegyoltalom/vedjegymodszer-tani-utmutato.

⁷⁶ Vt., 5. § (1) bek. b) pont.

⁷⁷ Fmtv., 10. § (1) bek.

⁷⁸ Vt. 18. §-a.

⁷⁹ Lehoczki: i. m. (71), p. 48.

rólagosságot biztosítson. A védjegyjog eszközeinek ilyen célzatú felhasználása ellentétes lenne a jogalkotó céljával, az egész jogintézmény társadalmi rendeltetésével, jellegével, és indokolatlanul korlátozná a piaci versenyt.”⁸⁰

Mindezekből az következik, hogy az oltalmi formák párhuzamos fennállása esetén is figyelemmel kell lenni a szellemi tulajdon-jogok belső egyensúlyának megteremtésére.⁸¹

5. Összegzés

Az elmúlt évtizedekben az élet szinte minden területén bekövetkezett változások a művészetek világát sem hagyták és hagyják érintetlenül. A technológiai fejlődés és a digitális korszakváltás nemcsak a felhasználási módok átalakulását eredményezte, hanem a kreatív megnyilvánulási formák differenciálódását, „harmadik típusú” szellemi alkotások létrehozásának megszületését is. Olyan új, nem hagyományos műtípusok jöttek létre, amelyek létjogosultságára húsz vagy akár tíz évvel ezelőtt gondolni sem mertünk volna. A tudományos-technikai forradalom és a kreatív elme soha ki nem apadó forrásai révén a jogi oltalomban részesíthető alkotások köre folyamatosan tágul és szélesedik, és ehhez a szellemi tulajdon-jogi rendszernek is alkalmazkodnia kell, és a védelem ernyőjét a nem hagyományos műtípusokra is ki kell terjeszteni.

A műfajilag nem tisztázott vagy keletkezésük sajátosságai folytán kérdéses vizuális kifejezési formák besorolása, minősítése mindig is nehéz helyzet elé állította a jogalkalmazást. Ettől függetlenül, az iparművészet és az ipari tervezőművészet területét érintő iránymutató szakértői testületi vélemények minden esetben tévedhetetlenül és helyesen mutatnak rá arra, hogy az egyéni, eredeti jelleg megállapíthatóságának minimálisan az a feltétele, hogy a mű ne legyen más mű szolgai másolata.

Ki lehet jelteni azt is, hogy az új keletű műtípusok oltalmazhatóságának megfelelő módon történő biztosítása jelenkori szerzői jogunk egyik megoldandó kérdésévé vált. A jogvédelem megteremtése történhet jogalkotási eszközökkel, bár könnyen belátható, hogy ez az irány kevésbé tűnik járhatónak, mivel mind a nemzetközi egyezményekben, mind a hazai jogszabályi környezetben megtestesülő szerzői mű fogalma és a védelem szintje kellően tág és átfogó jellegű. Ennek tükrében is a megoldást a jogalkalmazás jelenti, ahol uniós szinten az Európai Unió Bíróságának jogfejlesztő, jogértelmező gyakorlata válik egyre inkább kulcstényezővé, másrészt hazai szinten a szakértői testületek és a bírósági ítéletek emelik ki vagy szüllyeszti el a vitatott teljesítményeket. A pozitív döntések termékeny táptalajul szolgálhatnak új művészeti ágak, formák megszületésének, kibontakozásának és fejlődésének.

Az iparművészeti alkotások és az ipari tervezőművészeti tárgyak tehát szerzői jogi védelem alá tartoznak, ha a tárgyak művészeti szemszögből egyéni, eredeti jelleggel rendelke-

⁸⁰ I. m. (75).

⁸¹ Lukácsi: i. m. (68), p. 156.

nek. Emellett ezek a tárgyak formatervezésiminta-oltalomban részesíthetők, aminek az a feltétele, hogy a termék külső megjelenése egészben vagy részben új és egyéni jellegű legyen. A termék állhat védjegyoltalom alatt is (térbeli védjegyként), amennyiben megkülönböztetőképeséggel rendelkezik. Fontos rögzíteni, hogy a védjegyoltalomnak nem kritériuma az újdonság megléte, és a lajstromozott védjegy kizárólag a termék (áru) más árujelzőkhöz képest megkülönböztető jellegét oltalmazza. Nem részesülhet formatervezésiminta-oltalomban más korábbi szerzői jogát sértő minta, és nem állhat védjegyoltalom alatt a megjelölés, amely más korábbi szerzői, szerzői joghoz kapcsolódó vagy iparjogvédelmi jogába ütközne.

Lényeges megkülönböztető körülmény az is, hogy a szerzői jogi védelemhez nem szükséges, hogy a műben kifejezett gondolatok a formatervezésiminta-oltalom értelmében újszerűek legyenek (objektív újdonság). A szerzői jog egyéni, eredeti alkotást követel meg, vagyis azt, hogy olyan új formatervezett termék jöjjön létre, amely nem egy másik alkotás másolata. Ennek értelmében beszélhetünk szubjektív újdonságról. Éppen ezért a szerzői művek, így az ipari tervezőművészeti alkotások is párhuzamos fejlesztésekként konkuráló védelmet élvezhetnek. Az egyéni, eredeti jelleg fennállásához elengedhetetlen, hogy legalább minimális tere legyen a különböző megoldások közötti választásnak. A döntés megnyilvánulhat például az anyagválasztásban, a forma és a színvilág meghatározásában. Ugyanakkor az alkotás terét szűkítik a dizájn tárgy használati funkciói, technikai adottságai, az ergonómiai követelmények, továbbá az adott iparágra jellemző kialakítási ötletek és stíluselemek.

KÜLFÖLDI HÍREK AZ IPARJOGVÉDELEM TERÜLETÉRŐL

Amerikai Egyesült Államok

A korszerűsített amerikai védjegy törvény 2021. december 18-án lépett hatályba. Ez a törvény felhatalmazza az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy hivatalát (United States Patent and Trademark Office, USPTO), hogy módosítsa a védjegyekre vonatkozó gyakorlati szabályait, és ezzel több hasznos módot biztosítson az olyan kérelmek és bejegyzések megtámadására, amelyek nem bizonyítják a tényleges kereskedelmi használatot. Ezek a következők:

1. *ex parte* törlési és újbóli vizsgálati eljárások mint a kereskedelmi használatra vonatkozó pontatlan állításokon alapuló lajstromozások törlésének eszközei;
2. a használat hiányára vonatkozó állítás új alapja a Védjegy jogi Fellebbezési Tanács előtt; és
3. a tiltakozó levél küldésének törvénybe iktatása. A tiltakozó levelek az összetéveszthetőségre vonatkozó érveket is felhozhatnak.

a) *Ex parte* törlési és újbóli vizsgálati eljárások

Az *ex parte* törlési eljárás a lajstromozás megtámadására használható azon az alapon, hogy a védjegyet a kereskedelemben soha nem használták a lajstromozott áruk és/vagy szolgáltatások egy részével vagy egészével kapcsolatban. A kérelmező kérhet, az USPTO igazgatója pedig saját kezdeményezéséből indíthat törlési eljárást a lajstromozás napjától számított három és tíz év között egy jelentős kivétellel: 2021. december 27-ig törlési eljárás volt kezdeményezhető bármely, legalább három évvel korábbi lajstromozással kapcsolatban.

Ezzel szemben a védjegy törvény 1. cikke szerinti olyan lajstromozások tekintetében, amelyek esetében a védjegyet *a vonatkozó időpontban* a kereskedelemben a lajstromozott áruk és/vagy szolgáltatások egy részével vagy összességével kapcsolatban nem használták, lehetőség van *ex parte* újbóli vizsgálati eljárásra. Az 1(a) cikkeken alapuló lajstromozások esetében az „irányadó nap” a bejelentés benyújtásának napja; az 1(b) cikkeken alapuló lajstromozások esetében az „irányadó nap” a használat állítására irányuló módosítás benyújtásának napja vagy a használati nyilatkozat benyújtására nyitva álló határidő lejártá (beleértve az összes jóváhagyott meghosszabbítást) közül a későbbi. A kérelmező kérhet, az USPTO igazgatója

* DANUBIA Szabadalmi és Jogi Iroda.

pedig saját kezdeményezéséből felülvizsgálati eljárást indíthat a lajstromozás napját követő első öt év alatt.

A törlési és az újbóli vizsgálati eljárás iránti kérelmek megtámadott osztályonként 400 USD hivatali díjba kerülnek. A kérelmezőnek nem kell megneveznie annak a tényleges érdekelt félnek a nevét, akinek a nevében a kérelmet benyújtja (bár az igazgatónak megmarad a mérlegelési jogköre, hogy a visszaélésszerű bejelentések megelőzése érdekében megkövetelje ezt a tájékoztatást). A beadványoknak tartalmazniuk kell egy magyarázatot arra vonatkozóan, hogy a kérelmező milyen észszerű vizsgálatot folytatott a lajstromozott védjegy bejegyzett jogosultja általi, a megtámadott árukkal és szolgáltatásokkal kapcsolatos használatára vonatkozóan, valamint minden olyan bizonyítékot, amely a használat hiányának *prima facie* bizonyítását alátámasztja. A törlési vagy újbóli vizsgálati eljárás megindítását követően a bejegyeztetésre kötelezetteknek három hónap áll rendelkezésükre (a határidő harminc napos meghosszabbítása 125 USD díj ellenében lehetséges), hogy a használatra vonatkozó bizonyítékokat, információkat, eskü alatti vagy eskü nélküli nyilatkozatokat – amelyek a lajstromozáshoz már nyilvántartásba vett használati mintákon túlmutatnak – nyújtsanak be a *prima facie* érvelés megcáfolására. Ha a lajstromoztató válasza nem igazolja a szükséges használatot, a lajstromozást a körülményektől függően részben vagy teljes egészében törlik egyes áruk és/vagy szolgáltatások tekintetében. A törlésről vagy az újbóli vizsgálatról szóló határozat ellen felülvizsgálati kérelemmel vagy a Védjegyjogi Fellebbezési Tanácsnál benyújtott keresettel lehet fellebbezni.

A fentiekre tekintettel a védjegytulajdonosoknak érdemes felülvizsgálniuk portfóliójukat, hogy megerősítsék lajstromozásaik pontosságát.

- Mivel a törlési vagy újbóli vizsgálati eljárásról szóló értesítést a bejelentő és ügyvédje levelezési címére küldik meg, azoknak biztosítaniuk kell, hogy elérhetőségeik és képviselési adataik naprakészek legyenek az ilyen eljárásokat esetleg megindító hivatali intézkedések időben történő kézhezvétele érdekében.
- A bejelentőknek felül kell vizsgálniuk portfóliójukat annak megállapítása érdekében, hogy az áruk és/vagy szolgáltatások megjelölései pontosan tükrözik-e védjegyeik tényleges kereskedelmi használatát. Például az áruk és/vagy szolgáltatások kiterjedt megjelölését tartalmazó lajstromozásokat alaposan meg kell vizsgálni annak ellenőrzése érdekében, hogy a védjegyet az összes áruval és/vagy szolgáltatással kapcsolatban használták-e. Továbbá az eredetileg az 1(b) cikken alapuló lajstromozásokat is felül kell vizsgálni annak ellenőrzése végett, hogy a védjegyet az egyes árukkal és/vagy szolgáltatásokkal kapcsolatban a használatra vonatkozó módosítás bejelentési napjáig, illetve a használatra vonatkozó nyilatkozat benyújtásának határidejéig használták-e.

- A bejelentő portfóliójának gondos felülvizsgálata költségmegtakarítást eredményezhet: Az áruk és/vagy szolgáltatások törlése egy törlési vagy újbóli vizsgálati eljárásra válaszul vagy a fenntartási időszak alatt (használati nyilatkozatok és megújítások esetében) 250 dollárba kerül osztályonként, míg az ezen időszakokon kívül tett törlése-kért nem kell hivatali díjat fizetni.
- Minthogy a törlési vagy felülvizsgálati eljárásra adott válasznak a már korábban benyújtottnál többet kell tartalmaznia, a bejelentőknek a kérelmek benyújtásakor védelmi mechanizmusként meg kell fontolniuk a használat további bizonyítékainak – beleértve az internetes anyagok URL-címét és hozzáférési dátumát – rögzítését és megőrzését minden fontos időszakra vonatkozóan.

b) Új törlési ok a használat hiánya miatt a Védjegyjogi Fellebbezési Tanácsnál

Egy fél a lajstromozás napjától számított első három év elteltével bármikor kérheti a védjegy törlését azon az alapon, hogy a védjegyet soha nem használták a kereskedelemben. A tanácsnál benyújtott törlési kérelmekért osztályonként 600 USD hivatali díjat kell fizetni. A mulasztási ítélettel megoldott ügyekben a tanácsnál benyújtott, a használat hiányára alapított törlési kérelem gyorsabb megoldást jelenthet, mint a törlési vagy az újbóli vizsgálati eljárás.

c) Tiltakozó levelek

A tiltakozó levelek lehetőséget biztosítanak harmadik felek számára, hogy a védjegy lajstromozhatóságát érintő bizonyítékokat nyújtsanak be a védjegylajstromozási eljárás során. 50 USD hivatali díj ellenében a tiltakozó levelek felhasználhatók a megtevesztően hasonló védjegyek bejelentésének megtámadására és/vagy az USPTO figyelmének felhívására hamis mintákra vagy csalárd információkra. A védjegy-korszerűsítési törvény egyértelművé teszi, hogy az USPTO azon döntése, miszerint a tiltakozást tartalmazó levelet felveszi a bejelentés aktájába, nem sérti a felek azon jogát, hogy bármely más eljárásban bármilyen kérdést felvethessenek és bármilyen bizonyítékra hivatkozassanak. Megkísérli továbbá felgyorsítani a tiltakozás benyújtására irányuló eljárást azáltal, hogy előírja az igazgató számára, hogy a tiltakozó levél benyújtásától számított két hónapon belül határozzon az ügyben. Az USPTO jelezte, hogy a tiltakozó levelek különösen hasznosak lehetnek az eljáró ügyészek számára, amennyiben bizonyítékot tartalmaznak a hamisított mintákra vonatkozóan, és az első hivatali végzés kiadása előtt nyújtják be őket.

Ausztrália

Az 1990. évi szabadalmi törvény (Patents Act 1990) meghosszabbítására vonatkozó rendelkezések, amelyek lehetővé teszik a „magukra a gyógyszeripari anyagokra” vonatkozó igénypontok legfeljebb öt éves meghosszabbítását, sok bíró dolgát megnehezítették már. E rendelkezések bírósági értelmezésének gyakorlati eredménye gyakran sok millió dollárt jelent a felek és végső soron a közönség számára. Ez az ügy sem különbözik ilyen téren.

Az oltalmi idő meghosszabbítására vonatkozó rendelkezések célja, hogy lehetővé tegyék a gyógyszeripari szabadalom monopóliumának meghosszabbítását, amennyiben – miként ez gyakran előfordul – késedelmet szenvedett a Therapeutic Goods Administration (Gyógyászati Termékek Igazgatósága) engedélyének megszerzése az anyag ausztráliai forgalmazásához (és így hasznosításához). Ez a jog azonban csak akkor keletkezik, ha a szabadalmi bejelentés benyújtásától az első hatósági jóváhagyás megadásáig legalább öt év telt el (és a meghosszabbítás legfeljebb öt évre szólhat).

A Merck a cukorbetegség kezelésére vagy megelőzésére vonatkozó szabadalom jogosultja, amelyet 2002. július 5-én (a szabadalom kelte) jelentett be. A szabadalom két különálló gyógyászati anyagot nyilvánít ki és igényel: a szitagliptint önmagában; és a szitagliptint metforminnal kombinálva.

A JANUVIA márkanév alatt forgalmazott szitagliptin egy cukorbetegség elleni gyógyszer, amelyet a kettes típusú cukorbetegség kezelésére használnak. A metforminnal kombinált szitagliptint JANUMET márkanév alatt forgalmazzák. Ausztráliában a JANUVIA elsőként kapta meg a hatósági forgalomba hozatali engedélyt, és 2006. november 16-án került be az ausztrál gyógyászati áruk lajstromába, a JANUMET pedig 2008. november 27-én kapta meg elsőként ezt az engedélyt. Jelentések szerint ezek a gyógyszerek a Mercknek világszerte 5,3 és 6,1 milliárd USD közötti bevételt hoztak. Feltételezhető, hogy az ausztráliai felhasználásuk feletti monopólium jelentős előnyökkel jár a Merck számára.

Nem kívánunk belemerülni *Jagot* bírónő törvényértelmezésének bonyodalmaiba, ezért csak röviden említjük, hogy a bírónő arra a következtetésre jutott, hogy amennyiben egy szabadalom egynél több gyógyszeripari anyagot igényel, a szabadalmi törvény 77(1) cikke értelmében az oltalmi idő meghosszabbításának kiszámítása az említett anyagok bármelyikének első hatósági jóváhagyása alapján történik, ami nem feltétlenül azon gyógyszeripari anyag hatósági jóváhagyásának időpontja, amelyet a szabadalmas az oltalmi idő meghosszabbítása iránti kérelmében megjelölt, vagy amely megfelelt a törvény 70(3) cikkében foglaltaknak.

Ennek megfelelően, míg a Merck a 71. cikk alapján helyesen nyújtotta be a JANUMET-re alapozott oltalmi idő-hosszabbítási kérelmét, a hivatalvezető helytelenül számította ki a Merck szabadalmának a 77. cikk szerinti oltalmi idő-hosszabbítását a JANUMET és nem a JANUVIA esetében. *Jagot* bírónő a törvény 196. cikke alapján elrendelte, hogy a szabadal-

mi lajstromot úgy kell helyesbíteni, hogy a határidő-hosszabbítás időtartamának számítása nullaként kerüljön rögzítésre.

Jagot bírónő láthatóan jóváhagyólag vette figyelembe a Sandoz azon állítását, hogy ha az eredmény másként alakulna, akkor a Merck „több mint 20 évre szóló monopóliumot kapott volna a szitagliptin felett olyan körülmények között, amikor soha nem szenvedett elfogadhatatlan késedelmet a szitagliptin hasznosítási képességében”. Ez azért van így, mert a kiterjesztés a szabadalomra vonatkozik, nem pedig egy adott igénypontra vagy egy adott, a szabadalom hatálya alá tartozó gyógyszeripari anyagra. Az érem másik oldaláról azonban megjegyezzük, hogy a Merck elvesztette szabadalmi igénypontjaira vonatkozó monopóliumának kiterjesztési lehetőségét arra a kombinált gyógyszerhatóanyagra, amelyre vonatkozóan nyilvánvalóan késedelmet szenvedett a hatósági jóváhagyás megszerzésében.

Ennek a feszültségnek az egyik törvényi megoldása az lenne, ha a szabadalmi törvényt úgy módosítanák, hogy minden egyes igényelt gyógyszerhatóanyagra vonatkozóan lehetővé tegyék az oltalmi idő-hosszabbítást, de azt úgy számítanák ki, hogy ezzel a kizárólagos jogokat az egyes gyógyszerhatóanyagok vonatkozó igénypontjainak megfelelően korlátoznák. Az ehhez hasonló problémával már foglalkozik a törvény 78(b) cikke, amely előírja, hogy a meghosszabbított oltalmi idejű szabadalom jogosultjának kizárólagos jogait csak az sérti meg, aki „olyan gyógyszeripari anyagot hasznosít önmagában, amely ... lényegét tekintve a leírásban szereplő igénypont vagy igénypontok oltalmi körébe tartozik”. Ez azt jelenti, hogy az ugyanabban a szabadalomban szereplő, például a gyógyszerhatóanyagot alkalmazó kezelési módszerekre vonatkozó igénypontok nem bitorolhatók a meghosszabbított oltalmi idő alatt, mivel azok nem magára a gyógyszerhatóanyagra vonatkoznak. A 78. szakasz megfelelő módosítása előírhatná továbbá, hogy a meghosszabbítás során csak a gyógyszerhatóanyagra vonatkozó, a határidő meghosszabbítását alátámasztó igénypontokat lehet bitorolni.

Úgy tűnik, hogy a Merck elkerülhette volna ezt a problémát, ha minden egyes, lehetőség szerint igényelt gyógyszeripari anyagra külön megosztott vagy más szabadalmat jelentett volna be (ha ez lehetséges). Valójában ez a megoldás még mindig rendelkezésre állhatna azáltal, hogy a megosztott bejelentés benyújtásához szükséges határidő meghosszabbítását kéri, majd a JANUMET-re alapozott oltalmi idő-hosszabbítási kérelmet nyújt be.

A döntés ellen fellebbezés van folyamatban.

Dél-Korea

2021. szeptember 30-án a koreai Szabadalmi Bíróság első ízben állapította meg, hogy egy pegilált gyógyszer hatósági jóváhagyása lehet az alapja a pegilált gyógyszerre vonatkozó szabadalom oltalmi ideje meghosszabbításának. A pegilálás a polimerláncok (például polietilén-glikol „PEG”) molekulákhoz, például peptidekhez, antitestfragmentumokhoz stb. történő kovalens kötésének művelete.

A koreai szabadalmi törvény 89. szakasza lehetővé teszi, hogy bizonyos típusú kémiai vegyületekre vonatkozó szabadalmak vagy kapcsolódó szabadalmak (pl. a vegyületet tartalmazó összetételt, gyártási eljárást vagy készítményt igénylő szabadalmak) meghosszabbított szabadalmi oltalmi időt kapjanak, ha jóváhagyott gyógyszerre vagy mezőgazdasági termékre vonatkoznak, de a megadás után a gyógyszeripari vagy mezőgazdasági szabályozás jóváhagyási követelményei miatt nem vehetők gyakorlatba. Bár Korea 1987 óta engedélyezi az oltalmi idő meghosszabbítását, 2013-ban a szabadalmi törvényt módosították annak tisztázása érdekében, hogy a hatósági jóváhagyásnak, amelyre az oltalmi idő meghosszabbítását igényelik, egy „új kémiai egység” „első” hatósági jóváhagyásának kell lennie Koreában. A koreai szabadalmi törvény végrehajtási rendelete az „új kémiai egység” fogalmát általában olyan új anyagként határozza meg, amely új kémiai szerkezetű, farmakológiai hatást kifejtő hatóanyagot tartalmaz, de még mindig vannak viták arról, hogy pontosan milyen jóváhagyott termékek felelnek meg az „új kémiai egységeknek”.

Ebben az ügyben a fő kérdés az volt, hogy egy korábban engedélyezett anyag pegilált változata olyan „új kémiai egységnek” minősül-e, amely alátámasztja az oltalmi idő meghosszabbításának megadását. A pegilálás javított farmakokinetikai tulajdonságokhoz és biológiai funkcióhoz vezet. Az „interferon béta-1 α ” hatóanyagot tartalmazó AVONEX[®] gyógyszert korábban Koreában már engedélyezték a kiújuló sclerosis multiplex kezelésére. A jelen esetben a PLEGRIDY[®] gyógyszeréről volt szó, amely a „PEG interferon béta-1 α ” hatóanyagot, azaz a metoxi-PEG-hez kovalensen konjugált interferon-béta-1 α -t tartalmazza, és amelyet szintén engedélyeztek a sclerosis multiplex súlyosbodásának kezelésére.

A Biogen bejelentést nyújtott be a Koreai Szellemi Tulajdoni Hivatalnál (Korean Intellectual Property Office, KIPO) a PLEGRIDY[®]-re vonatkozó szabadalom engedélyezése iránt, de a hivatal elutasította a bejelentést azzal az indokolással, hogy

- i) az AVONEX[®] már engedélyezve volt;
- ii) mindkét gyógyszer esetében ugyanaz a javallat a súlyosbodó sclerosis multiplex kezelésére, és
- iii) mindkét gyógyszerben a súlyosbodó sclerosis multiplexre terápiás hatást kifejtő hatóanyagrészt az interferon béta-1 α .

Ezért a hivatal arra a következtetésre jutott, hogy a PEG interferon béta-1 α nem „új kémiai egység”. A KIPO álláspontja az volt, hogy a végrehajtási rendeletben a „farmakológiai hatás” kifejezés egy indikációt jelent, és hogy a farmakológiai hatást mutató aktív rész alatt csak a molekulának azt a részét kell érteni, amely kötődik egy receptorhoz. A Szellemi Tulajdonjogi Vizsgáló és Fellebbviteli Bizottság helybenhagyta a KIPO elutasító határozatát azzal az indokolással, hogy a PEG interferon béta-1 α indikációja, a sclerosis multiplex súlyosbodása és az indikációhoz kapcsolódó biológiai aktivitás (pl. vírusellenes aktivitás) nem változott vagy javult lényegesen az interferon béta-1 α -hoz képest, így a PLEGRIDY[®] aktív része az „interferon béta-1 α ”-nak, nem pedig a „PEG interferon béta-1 α ”-nak felel meg.

A fellebbezés során azonban a Szabadalmi Bíróság visszavonta a bizottság határozatát, és a következőket állapította meg.

1. A módosított végrehajtási rendeletben szereplő „farmakológiai hatás” nem jelenthet egyszerűen egy indikációt (olyan betegségeket vagy tüneteket, amelyekre egy gyógyszerrel terápiás hatást várnak). Ezért észszerűbb úgy értelmezni, hogy általánosabban utal egy adott betegség diagnosztizálása, kezelése, enyhítése vagy megelőzése vonatkozásában a gyógyszerkészítmény farmakológiai tulajdonságai által kifejtett hatásra.
2. A farmakológiai hatást mutató aktív rész ebben az esetben a „PEG interferon béta-1 α ”, nem pedig az „interferon béta-1 α ”, mivel a PEG interferon béta-1 α eltérő biológiai aktivitásokkal (például vírusellenes aktivitás, antiproliferatív aktivitás, antiangiogén aktivitás stb.) és az interferon béta-1 α -hoz képest jobb farmakokinetikai tulajdonságokkal rendelkezik (pl. megnövekedett felezési idő, megnövekedett biológiai hozzáférhetőség stb.), és ezek a biológiai aktivitások és farmakokinetikai tulajdonságok növelték a súlyosbodó sclerosis multiplex kezelésének farmakológiai hatását. Más szóval, az eltérő biológiai aktivitás, a jobb farmakokinetikai tulajdonságok és a megnövekedett farmakológiai hatás mind az interferon béta-1 α -hoz való PEG-konjugáció hatásai voltak, tehát az aktív rész a PEG interferon béta-1 α volt.

A Szabadalmi Bíróság kifejezetten azzal érvelt, hogy ha a „farmakológiai hatás” a KIPO érvelésének megfelelően egy indikációra korlátozódna, akkor minden olyan gyógyszert, amely ugyanazon tünetekre fejt ki terápiás hatást, úgy értelmeznének, hogy azonos farmakológiai hatással rendelkezik, függetlenül a terápiás hatás időtartamától és mértékétől, a mellékhatások jelenlététől vagy hiányától stb., ami nem felelne meg a „farmakológiai hatás” általánosan elfogadott jelentésének.

A bíróságnak ez a határozata jelentősen kiszélesíti az „új kémiai egység” értelmezését, és lehetőség szerint elérhetővé teszi az oltalmi idő meghosszabítását számos olyan szabadalom esetében, amelyet a KIPO korábban nem tartott erre jogosultnak. Továbbá a Szabadalmi Bíróságnak ezzel a döntésével a koreai oltalmi idő-hosszabítási rendszerben az „új kémiai egység első hatósági jóváhagyásának” követelménye összhangba került az amerikai és az európai oltalmi idő-hosszabítási/SPC-rendszer (SPC = kiegészítő oltalmi tanúsítvány) hasonló követelményeivel, amelyek alapján a pegilált anyagot oltalmi idő meghosszabítására jogosultnak ismerik el.

Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyság Szabadalmi Bírósága (Patent Court, PC) elutasította egy, az álmatlanság kezelésére vonatkozó szabadalommal kapcsolatos bitorlási eljárás felfüggesztését.

Ez a 2021. október 29-én hozott döntés azt szemlélteti, hogy a fellebbezési bíróság (Court of Appeal, CA) által korábban lefektetett elvek mérlegelése bizonyos, bár szokatlan körülmények között azt eredményezheti, hogy a CA elutasítja az alapértelmezett álláspont köve-

tését, és az Egyesült Királyságban folyó bitorlási eljárást felfüggeszti az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH, European Patent Office, EPO) érvényességi határozatának meghozataláig.

Ebben az ügyben a bíróság a *Neurim Pharmaceuticals Limited* (Neurim) által a PC előtt az „Eljárás elsődleges áthatatlanság kezelésére” című, EP(UK) 3,103,443 sz. szabadalom bitorlása miatt indított eljárás felfüggesztése iránt a *Mylan UK Healthcare Limited* (Mylan) által benyújtott kérelmet vizsgálta. A felfüggesztést a Mylan által az ESZH-nál indított felszólalási eljárás eldöntéséig kérték. A bitorlási per tárgyalását 2021 decemberére tűzték ki.

Ez az ügy ellenőrzőpont a Neurim és a Mylan között azért a szabadalomcsaládért folytatott összetett, folyamatban levő küzdelemben, amelybe a szóban forgó szabadalom is beletartozik. A Mylan korábban már győzött az alapszabadalom körüli konfliktusban, amikor a PC által a Neurim javára hozott ítéletet a szabadalom ESZH-nál történő visszavonásával napokon belül semmissé tették. A jelen ügyben vitatott szabadalom a visszavont alapszabadalomból származó megosztott szabadalom.

Az általános helyzetet bonyolultabbá tette, hogy egy harmadik fél, a *Teva Gyógyszergyár* (Teva) is piacra lépett egy olyan gyógyszerrel, amely bitorolhatta a szabadalmat.

A Mylan felfüggesztés mellett szóló érvei között szerepelt az a tény, hogy szerinte a szabadalmat valószínűleg érvénytelennek fogják nyilvánítani. Azonban még abban az esetben is, ha a szabadalom érvényesnek és bitoroltnak minősülne, a Neurim számára kártérítés megítélése megfelelő jogorvoslat lenne. Természetesen a felfüggesztés megfosztaná a Neurimet attól a lehetőségtől, hogy a Mylant a szabadalom lejárta előtt eltávolítsa a piacról (amit rövidesen meg is tenne), de ezt a megfontolást ellensúlyozta az a tény, hogy a Neurimnak még a Mylan piaci jelenléte nélkül sem lenne kizárólagossága a termékre a Teva generikus terméke miatt.

Másrészt a felfüggesztés elmaradása azzal a kockázattal járna, hogy a Mylan számszerűsíthetetlen kárt és behozhatatlan veszteséget szenvedne az általa fizetendő kártérítés, valamint az elvesztegetett költségek miatt. Ezen túlmenően, ha a Mylanra vonatkozó végzést elrendelnék, a Teva jó helyzetben lenne ahhoz, hogy a termék generikus szállítójaként átvegye a Mylan helyzetét, és a Mylan elveszítené az első piaci szereplő előnyét. Végezetül a közelgő brit tárgyalás a kérdéses esettől eltekintő új jogi kérdésekre vonatkozott, és nem a bitorlás vagy érvényesség megállapítására irányult. Ezért nem adna kereskedelmi biztonságot a Neurim vagy bárki más számára.

Ezzel szemben a Neurim azzal érvelt, hogy az alapszabadalom érvényességével kapcsolatos kérdések bonyolultak, és rámutatott, hogy az ESZH a Mylan kifogásai ellenére adta meg a szabadalmat. A Neurim azt is előadta, hogy amennyiben az Egyesült Királyság bírósága előtt sikerrel járna az előzetes kérdésben, a Neurim képes lenne helyreállítani monopóliumát a Mylannal szemben, és fellépne a Teva ellen. Végül, az Egyesült Királyság bíróságának decemberi döntése növelné a kereskedelmi biztonságot, mert a jogi kirakós játék további darabjait tenné a helyére, hogy meghatározhassák a jogaikat.

Ian Karet (a legfelsőbb bíróság helyettes bírója) megjegyezte, hogy annak eldöntésekor, vajon az Egyesült Királyságban folyó szabadalmi eljárás felfüggesztését el kellene-e rendelni egy ESZH-s felszólalási eljárás során, a bíróságnak az *IPCom GmbH v. HTC Europe*-ügyben a CA által meghatározott jogot kell követnie. Ezért mérlegelte a CA által meghatározott tényezőket, köztük – és ez a legfontosabb – azt, hogy a bíróságnak a mérlegelési jogkörét a felek közötti igazságosság egyensúlyának elérése érdekében kell gyakorolnia, de egyéb fontos tényezők hiányában a nemzeti eljárásnak az ESZH határozataig történő felfüggesztése az alapértelmezett lehetőség.

Ebben az esetben a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy bizonyos tényezők az Egyesült Királyságban folyó eljárás felfüggesztésének megadására vonatkozó alapértelmezett lehetőség ellen szólnak.

Először is egyértelmű volt, hogy a felfüggesztés megadása esetén a Neurimnak nem lenne esélye arra, hogy a szabadalom lejártá előtt jogerős végzést kapjon a Mylan ellen, mivel az ESZH legkorábban 2024-ben, de valószínűleg csak 2027-ben hozna határozatot. Ennek következtében fennállna annak a lehetősége, hogy a generikus verseny jelentős hatást gyakorolna a Neurimra a szabadalom érvényességi idejének a végén. Ez a Neurim javára szólt az igazságszolgáltatás mérlegelése szempontjából.

Másodszor, a CA a fenti *IPCom*-ügyben kimondta, hogy a PC bírója jogosult a felfüggesztés elutasítására, ha bizonyíték van arra, hogy az Egyesült Királyságban folyó eljárásban a kereskedelmi biztonságot lényegesen korábbi időpontban érnék el, mint az ESZH-ban folyó eljárásban. Emlékeztet, hogy a CA azt mondta: „Némi biztonság, inkább előbb, mint utóbb, és inkább valahol, például az Egyesült Királyságban, mint sehol, általában véve jobb, mint mindenhol fennálló folyamatos bizonytalanság”. A bíróság úgy vélte, hogy ebben az esetben ez a helyzet, mivel az előzetes kérdésekben az Egyesült Királyságban folyó eljárásban hozott döntés viszonylag rövid időn belül és a szabadalom érvényességi ideje alatt legalább némileg nagyobb kereskedelmi biztonságot adna a feleknek.

Végül, ami fontos, a Neurim késve felajánlotta a Mylannak, hogy vállalja a Mylannak a szabadalom végső visszavonása esetén a jogsértés miatt fizetendő kártérítés vagy nyereség visszafizetését. Az *IpCom*-ügyben eljáró CA szerint ez potenciális enyhítő körülményt jelentett a felfüggesztés megadása mellett szóló „súlyos tényezővel” szemben.

Következésképpen a bíróság úgy döntött, hogy ebben a „nagyon szokatlan esetben” a felfüggesztés nem engedélyezhető.

Egységes Szabadalmi Bíróság (Unified Patent Court, UPC)

A) Az ESZH nemrégiben bejelentette, hogy két új átmeneti mechanizmust vezet be, amelyek az egységes hatályú szabadalom korai bevezetési szakaszában segítik a kérelmezőket. A két mechanizmus közül az első lehetővé teszi a bejelentők számára, hogy az Egységes

Szabadalmi Bíróságra vonatkozó jogszabály hatálybalépéséig elhalasszák az európai szabadalom megadását.

A második mechanizmus lehetővé teszi a bejelentők számára, hogy az európai szabadalom megadása után korai időpontban kérvényezzék az egységes hatályú európai szabadalom megadását. Ez a mechanizmus egy átmeneti időszakra lesz elérhető, amely az UPC-megállapodás (UPC Agreement, UPCA) Németország általi ratifikálásával kezdődik, és a megállapodás hatálybalépését követően ér véget.

Amikor az egységes szabadalmi rendszer működésbe lép, az európai szabadalom bejelentőinek a szabadalom megadása után egy hónapos határidőt szabnak arra, hogy az egységes hatályra vonatkozó kérelmet nyújtsanak be az ESZH-nál. Ez viszonylag rövid határidő (például az ESZH által a megadott európai szabadalom nemzeti érvényesítésére megállapított három hónapos határidőhöz képest), és nem lesz lehetőség hosszabbításra.

Az egységes szabadalmi rendszer bevezetését megelőzően a bejelentők segítése érdekében az ESZH egységes hatály iránti „korai” kérelmeket fogad el. Az ilyen kérelmeket az európai szabadalmi bejelentés alapján kiadott engedélyezési értesítést követően, de az egységes szabadalmi rendszer hivatalos megkezdése előtt lehet benyújtani. Amennyiben a kérelem megfelel az egységes hatály bejegyzési feltételeinek, az ESZH az egységes szabadalmi rendszer elindítását követően bejegyzí az egységes hatályt. Az egységes hatályra vonatkozó ilyen korai kérelmek benyújtására az UPC-megállapodásról szóló német szövetségi köztársasági megerősítő okirat letétbe helyezésének időpontjától kezdve lesz lehetőség. Az ezen időpont előtt benyújtott korai kérelmek nem minősülnek érvényesnek. Jelenleg az várható, hogy a Német Szövetségi Köztársaság 2022 második felében helyezi letétbe ratifikálási okiratát.

Érdemes kiemelni, hogy azoknak a bejelentőknek, akik ezt a mechanizmust kívánják kihasználni az egységes hatályú szabadalom iránti korai kérelem benyújtására, biztosítaniuk kell, hogy a bejelentést ne adják meg az UPC-megállapodás hatálybalépése előtt. E tekintetben a kérelmezők élhetnek az első átmeneti mechanizmussal, amely a szabadalom megadását az UPC-megállapodás hatálybalépése utánra halasztja el. Az egységes hatály iránti korai kérelem benyújtása nem fogja önműködően azt eredményezni, hogy az ESZH késlelteti a szabadalom megadását.

A jelen helyzet szerint az egységes hatályra vonatkozó korai kérelmek csak az átmeneti időszak alatt lesznek elérhetők, és a rendszer az UPC-megállapodás hatálybalépését követően visszatér az egy hónapos határidőhöz. Ugyanakkor kezdeményezőbbnek és eljárási szempontból hatékonyabbnak tűnhet, ha a bejelentők számára lehetővé válik a korai kérelmek benyújtása, például az engedélyezésről szóló értesítésre való válaszadáskor. Ezért van esély arra, hogy az ESZH fenntartja ezt az ideiglenes mechanizmust.

B) Az alábbiakban arról adunk rövid tájékoztatást, hogy mi az „opting out”, és az miért fontos.

Egy új joghatóság bevezetése elég ritka, de egy új bírósági rendszer bevezetése, amely lehetővé teszi az értékes vagyontárgyakkal kapcsolatos peres eljárások lefolytatását egy több mint 450 millió embert és több mint 20 különböző nemzetet magában foglaló multinacionális piacon, nagy esemény. Ez az, amit az UPC rendszere jelent – ez a szabadalmak világában az elmúlt több mint 40 év legnagyobb változása.

Nem meglepő tehát, hogy az új rendszer tervezői beépítették a szabályokba azt a lehetőséget is, hogy a jelenlegi szabadalomtulajdonosok, illetve az új szabadalmakat középtávon tervező személyek/vállalkozások „kimaradhatnak” a rendszerből, és megnézhetik, hogyan működik, mielőtt eldöntenék, hogy szeretnének-e részt venni benne.

A jogalap

Az UPC-megállapodás 83. cikkének (3) bekezdése szerint:

„Hacsak a *Bíróság* előtt még nem indítottak keresetet, az (1) bekezdés és adott esetben az (5) bekezdés szerinti *átmeneti időszak* vége előtt megadott vagy bejelentett európai szabadalom jogosultja vagy bejelentője, valamint az európai szabadalmi oltalom alatt álló termékre kiadott kiegészítő oltalmi tanúsítvány jogosultjai kivonhatják magukat a bíróság kizárólagos illetékessége alól. E célból legkésőbb egy hónappal az átmeneti időszak lejárta előtt be kell jelenteniük a Hivatalnak kilépésüket (opt out). A kilépés a nyilvántartásba való bejegyzéssel lép hatályba.”

Nézzük meg sorban a kiemelt szavakat/kifejezéseket!

A Bíróság az UPC-t jelenti, annak számos formája – nemzeti osztály, regionális osztály vagy központi osztály – bármelyikében.

Az átmeneti időszak az UPC joghatóságának kezdetét követő hétéves időszakot jelenti, amely alatt a rendszerben levő szabadalmak bármelyik jogosultja már most is választhat, hogy az UPC-t használja-e, vagy a korábbi rendszert alkalmazza, azaz a különálló megjelölésű pereket a megfelelő helyi bíróságokon folytatja le.

Milyen hatása van az opt-outnak?

A sikeres opt-out hatása az, hogy a szóban forgó szabadalom nem lehet az UPC joghatósága alatt peres eljárás tárgya, sem a bitorlási per, sem a megsemmisítés iránti kérelem tekintetében. Az opt-outos szabadalommal kapcsolatos minden peres ügyet – mint korábban – azon országok nemzeti bíróságain kell lefolytatni, amelyekben a szabadalmat megerősítették.

A szabadalom jogosultja számára az opt-out azt jelenti, hogy nem indíthat egyetlen egész Európára vonatkozó keresetet a szabadalom érvényesítésére az UPC joghatóságának területén. Fontos azonban, hogy akár egy ilyen kereset ellenkérelmeként, akár külön beadvánnyal, a szabadalom biztonságban lesz az ellen, hogy egyetlen kereset keretében egész Európában

érvénytelenítsék. Amíg nem derül ki, hogyan működik az új bírósági rendszer, és például az, hogy „szabadalombarát”-e, az értékes szabadalmak tulajdonosai úgy gondolhatják, hogy biztonságosabb, ha nem veszik igénybe az UPC joghatóságát, és egy ideig kivárák, hogyan alakulnak a dolgok.

Európai Szabadalmi Hivatal

A) Az Európai Szabadalmi Hivatal bejelentette, hogy 2022. április 1-jén – két évvel a legutóbbi, 2020. áprilisi díjemelés után – mintegy 2,5%-kal növeli a hivatalos díjakat. Az emelések teljes körű részletei az ESZH honlapján érhetők el.

A legnagyobb mértékben (~3%-kal) a bejelentési és a megújítási díjak emelkednek, míg a további lapok utáni díjak, a nemzetközi kutatási díjak és a késedelmes fizetések díja a jelenlegi értéken maradnak. A 2022. április 1-jén vagy azt követően esedékes hatósági díjak többségét az új díjtételekkel számítják fel (bár megerősítést nyert egy hat hónapos türelmi idő 2022. október 1-jéig, ha a hatósági díjat a 2022. április előtti díjtételekkel fizetik be). Miként az ESZH közölte, „érvényesnek tekintendő, ha a hiányt az [ESZH] erre vonatkozó felszólításától számított két hónapon belül pótolják”.

B) *António Campinos*, az ESZH elnöke 2021. november 12-én online találkozott *Kiyoshi Morival*, a Japán Szabadalmi Hivatal új elnökével. A két elnök több közös törekvéstről egyeztetett, elsősorban azokról, amelyek közvetlenül kapcsolódtak a 2021. november 16-i háromoldalú ipari találkozóhoz, amelynek a japán hivatal adott otthont a 39. háromoldalú konferencia keretében (lásd Japán címszó alatt).

A két elnök találkozója alkalmat adott arra is, hogy bemutassák egy egyedülálló közös jelentés legújabb kiadását. Az először 2018-ban megjelent „Összehasonlító tanulmány a számítógéppel megvalósított/szoftverrel kapcsolatos találmányokról” című jelentés új, naprakész példákat tartalmazott a mesterséges intelligencia (MI, artificial intelligence, AI) és a gépi tanulás gyorsan fejlődő területeiről, valamint egy további új példát a grafikus felhasználói felületekről. A kiadvány célja, hogy elősegítse az ESZH és a japán hivatal jogi követelményeinek és munkagyakorlatainak jobb megértését, és hogy támogassa az MI-vel kapcsolatos szabadalmi bejelentéseket megfogalmazó bejelentőket.

Az új példákból két fő szempontot érdemes kiemelni. Először is, az igénypontok megfogalmazása során a bejelentők számára hasznos lehet, ha figyelembe veszik, hogy a japán hivatal és az ESZH eltérő megközelítést alkalmaz az MI-vel kapcsolatos találmányok feltalálói tevékenységének vizsgálatakor. Másodszor, a kinyilvánítás elégséges volta (ESZH) és az engedélyezési követelmény (japán hivatal) tekintetében mind a jogi követelmények, mind a mintaügyek intézése összehasonlítható.

Következő lépések

Az IP5 hivatalvezetők 2022 júniusában tartandó éves találkozására tekintettel, amelynek az ESZH ad otthont, az ESZH és a Japán Szabadalmi Hivatal megállapodott abban, hogy szorosan együttműködnek a szellemitulajdon-jog előnyeinek népszerűsítésében a világjárványt követő fenntartható gazdasági fellendülés érdekében, és hangsúlyozzák a szellemitulajdon-jog pozitív hozzájárulását az ENSZ fenntartható fejlődési céljainak eléréséhez.

C) Az alábbiakban azt a kérdést tárgyaljuk meg, hogy az ESZH-ban felhasználhatók-e a bejelentési nap után keletkezett bizonyítékok a feltalálói tevékenység bizonyítására.

Az ESZH-ban a bejelentői rendszert használják, vagyis egy szabadalmi bejelentés elsőbbségét az első bejelentés időpontja határozza meg. Ez gyakran azt jelenti, hogy a bejelentőknek olyan európai szabadalmi bejelentést kell benyújtaniuk, amely a találmány feltalálói jellegét kevés vagy semmilyen kísérleti adattal nem támasztja alá. Ez különösen igaz a biotechnológia, a gyógyszeripar és az agrokémia területén. Ezeken a területeken és általában a vegyiparban a jól ismert „publikáld vagy pusztulj el” elv miatt egyes bejelentők sietve nyújtják be szabadalmi bejelentéseiket; mások számára a bejelentéshez szükséges kísérleti adatok összeállításához rendelkezésre álló szükséges idő nem mindig egyeztethető össze a szabadalmi bejelentés mielőbbi benyújtásának szükségességével. Valóban vannak olyan találmányok, például egy ismert hatóanyag újszerű felhasználása egy bizonyos állapot kezelésére vagy megelőzésére, vagy hatóanyagok váratlanul szinergetikus hatású kombinációja, amelyekhez szükség lehet bizonyos kísérleti adatokra a feltalálói tevékenység alátámasztásához.

Ilyen helyzetekben a bejelentők megpróbálhatnak az európai szabadalmi bejelentés napja vagy (például felszólalás esetén) az európai szabadalom bejelentési napja után létrehozott kísérleti bizonyítékokat és/vagy az európai szabadalmi bejelentésben már kinyilvánított adatokat felhasználni a feltalálói tevékenység alátámasztására. A bizonyíték lehet a feltalálók vagy kutatócsoportjaik által közzétett tudományos cikkek vagy kutatási tanulmányok, amelyek a találmánnyal végzett kísérletek eredményeit tartalmazzák, és amelyekből kiderül, hogy a találmány rendelkezik egy bizonyos tulajdonsággal, feltéve, hogy ez a tulajdonság a technika állásának ismeretében váratlan, de a benyújtott európai szabadalmi bejelentésben már legalább utalásszerűen szerepel.

Az ESZH legfelsőbb fórumához, vagyis a Bővített Fellebbezési Tanácshoz most éppen ezzel a kérdéssel, vagyis azzal kapcsolatban érkezett beadvány, hogy egy európai szabadalmi bejelentés vagy annak napja után létrehozott bizonyítékok felhasználhatók-e – és ha igen, mikor – a feltalálói tevékenység bizonyítására.

Az előterjesztést kiváltó ügy egy szinergetikus rovarölő kombináció tárgyu, EP2484209B1 sz. szabadalom ellen benyújtott felszólalás. Ebben az ügyben a szabadalom jogosultja, a *Sumitomo Chemical Company Ltd.* (Sumitomo) a szabadalom bejelentési napja után keletkezett kísérleti bizonyítékokat nyújtott be annak bizonyítására, hogy az állított szinergizmus

valóban az igényelt kombinációkból származik. A felszólaló *Syngenta Ltd.* (*Syngenta*) azzal érvelt, hogy ezt a bizonyos szinergizmust a benyújtott európai bejelentésben nem tették hihetővé, és ezért a kísérleti bizonyítékot nem lehetett figyelembe venni.

Az ESZH fellebbezési tanácsa megjegyezte, hogy jelenleg úgy tűnik, miszerint az ESZH-ban az ítélkezési gyakorlat három irányvonala köti össze a „hihetőség” fogalmát a feltalálói tevékenységgel (azaz a nem kézenfekvőséggel):

- Az esetjog első irányvonala a kezdettől (*ab initio*) meglevő hihetőségről szól, amely szerint a bejelentési nap után keletkezett bizonyítékok csak akkor használhatók fel a feltalálói tevékenység bizonyítására, ha az igényelt tárgynak a feltalálói tevékenységet biztosító tulajdonsága már a bejelentés napján is hihető volt az európai szabadalmi bejelentés tartalmából és/vagy a bejelentési napon a közismert általános ismeretekből.
- Az *ab initio* valószínűtlenségre vonatkozó esetjog második vonala szerint a bejelentési nap után keletkezett bizonyíték mindig felhasználható a feltalálói tevékenység bizonyítására, kivéve ha a bejelentett tárgynak a feltalálói tevékenységet biztosító tulajdonsága a bejelentés napján az európai szabadalmi bejelentés tartalma és/vagy a bejelentés napján fennálló általános ismeretek alapján valószínűtlen.
- Az esetjog harmadik, a hihetőség hiányára vonatkozó vonala szerint a bejelentési nap után keletkezett bizonyítékok felhasználhatók a feltalálói tevékenység bizonyítására, függetlenül attól, hogy az igényelt tárgynak a feltalálói tevékenységet biztosító tulajdonsága a bejelentés napján már hihető volt-e az európai szabadalmi bejelentés tartalma és/vagy a bejelentés napján meglevő általános ismeretek alapján.

A fellebbezési tanács megjegyezte, hogy az ítélkezési gyakorlat ezen irányvonalaik mindegyike eltérő, sőt ellentétes eredményekhez vezet, ezért elengedhetetlen, hogy az ESZH legfelsőbb fokú fóruma, vagyis a Bővített Fellebbezési Tanács iránymutatást adjon. A fellebbezési tanács azt is megjegyezte, hogy az ESZH és az Egyesült Királyság esetjogában, valamint egyes tudományos írásokban vita alakult ki arról, hogy a hihetőség követelménye valóban szerepel-e az Európai Szabadalmi Egyezményben, vagy azt inkább „a bíróság találta ki”.

Ezért a fellebbezési tanács a következő kérdéseket terjesztette a Bővített Fellebbezési Tanács elé:

„Ha a feltalálói tevékenység elismerése érdekében a szabadalom jogosultja műszaki hatásra hivatkozik, és e hatás bizonyítására bizonyítékokat – például kísérleti adatokat – nyújtott be, de ezek a bizonyítékok a perbeli szabadalom bejelentési napja előtt nem voltak nyilvánosak, és a bejelentési napot követően nyújtották be őket (utólag közzétett bizonyítékok):

1. el kell-e fogadni a bizonyítékok szabad értékelésének elve alól ... egy olyan kivételt, amely szerint az utólag közzétett bizonyítékokat figyelmen kívül kell hagyni azon az alapon, hogy a hatás bizonyítása kizárólag az utólag közzétett bizonyítékokon alapul?
2. Ha a válasz igenlő (a később közzétett bizonyítékot figyelmen kívül kell hagyni, ha a hatás bizonyítása kizárólag ezen a bizonyítékon alapul), akkor figyelembe vehető-e

a később közzétett bizonyíték, ha a perbeli szabadalmi bejelentésben szereplő információk vagy a közismert általános ismeretek alapján a perbeli szabadalmi bejelentés bejelentési napján a szakember a hatást hihetőnek tartotta volna (*ab initio* hihetőség)?

3. Ha az első kérdésre adott válasz igenlő (az utólag közzétett bizonyítékot figyelmen kívül kell hagyni, ha a hatás bizonyítása kizárólag ezen a bizonyítékon alapul), akkor figyelembe vehető-e az utólag közzétett bizonyíték, ha a perbeli szabadalmi bejelentésben szereplő információk vagy a közismert általános ismeretek alapján a perbeli szabadalmi bejelentés bejelentési napján a szakember nem látott volna okot arra, hogy a hatást valószínűtlennek tartsa (*ab initio* valószínűtlenség)?”.

A Bővített Fellebbezési Tanácsnak most majd arról kell döntenie, hogy az előterjesztés egyáltalán elfogadható-e. Ha igen, akkor *amicus curiae* beadványok sokaságára kell-e számítani, amelyekben megpróbálják meggyőzni a Bővített Fellebbezési Tanácsot így vagy úgy, mivel az előterjesztett kérdések egyértelműen a technika számos területén nagy tétet jelentő dolgokra vonatkoznak. Ha az előterjesztés elfogadható, a döntés meghozatala körülbelül hat hónaptól két évig vagy még tovább is eltarthat.

D) Az európai szabadalmi bejelentők részéről gyakran felmerül a kérdés, hogy egy európai szabadalmi bejelentés benyújtásakor, ha a bejelentő eredetileg nem az ESZH hivatalos nyelvéen nyújtja be a szabadalmi bejelentést, a bejelentés fordításához melyik a megfelelő nyelv, és a fordításra milyen követelmények vonatkoznak?

a) Nyelvhasználat az ESZH-nál

Az európai szabadalmi bejelentést az ESZH három hivatalos nyelvének egyikén, azaz angolul, franciául vagy németül kell benyújtani. Elvileg ha egyszer már kiválasztották, az a hivatalos nyelv, amelyen az európai szabadalmi bejelentést benyújtják, egyben az eljárás nyelve is, tehát az a nyelv, amelyet a hivatal vagy az európai bíróságok előtti eljárás során használnak.

Az ESZH-nál lehetőség van arra is, hogy az európai szabadalmi bejelentést kezdetben más nyelven nyújtsák be, de ekkor a szabadalmi bejelentési eljárás során fordítást kell benyújtani a hivatalos nyelvek egyikén.

A bejelentés fordítását a bejelentési naptól számított két hónapon belül, illetve részleges bejelentés esetén a részleges bejelentés benyújtásától számított két hónapon belül kell benyújtani az ESZH-nál.

Egyébként az eljárás nyelvéen (azaz a bejelentés nyelvéen is) készült szöveg tekintendő a szabadalmi bejelentés hiteles szövegének. Ha az európai szabadalmi bejelentést olyan nyelven nyújtották be, amely nem az ESZH hivatalos nyelve, akkor ez az „idegen nyelvű” szöveg a bejelentés eredetileg benyújtott és végső soron kötelező érvényű változata.

Továbbá az ESZH mérlegelési jogkörébe tartozik, hogy bizonyos időn belül igazolás benyújtását kérje arról, miszerint a benyújtott fordítás megfelel az eredeti szövegnek. Ezt azonban az ESZH csak alapos kétség esetén kéri.

b) A fordítás javítása

A fordításban levő hiba az ESZH előtti eljárás során bármikor kijavítható, azaz az engedélyezést megelőző eljárás és a felszólalási eljárás során is. A javítást különösen az eredeti nyelven benyújtott szabadalmi bejelentésnek az ESZH valamely hivatalos nyelvével való összhangba hozására is fel kell használni. Ez értelemszerűen vonatkozik az Euro-PCT-bejelentésekhez benyújtott fordításokra is az európai szakaszba való belépéskor.

A felszólalási eljárásokban azonban ügyelni kell arra, hogy a fordítás javítása ne vezessen a szabadalmi igénypontok olyan módosításához, amely az oltalmi kör kiterjesztését eredményezheti.

c) Euro-PCT szabadalmi bejelentés – melyik nyelven?

A Bővített Fellebbezési Tanács 2010-ben az eljárás nyelveiről szóló fontos határozatában (G 0004/08) is jogi egyértelműséget teremtett. Eszerint nem lehetséges a PCT szerinti nemzetközi szabadalmi bejelentés hivatalos nyelvéről az európai szakaszba való belépéskor az ESZH egy másik hivatalos nyelvére áttérni.

Az Európai Szabadalmi Egyezmény 14(3) cikke szerint az ESZH szervei az európai szabadalmi bejelentéssel vagy a regionális szakaszban levő nemzetközi bejelentéssel kapcsolatos írásbeli eljárásban nem használhatják az ESZH más hivatalos nyelvét, mint a bejelentés eljárásának nyelvét.

A teljesség kedvéért itt kell megemlíteni, hogy az európai szabadalmi bejelentés valamennyi dokumentumát az ESZH előírt hivatalos nyelvén (azaz a leírást, az igénypontokat és a rajzokat) nem lehet az ESZE 88. szabálya szerinti javításként más dokumentumokkal helyettesíteni.

E) Egy az ESZH előtti felszólalási eljárásban a felszólalási osztály azon határozatát követően, amely a szabadalom visszavonásáról döntött, mivel az ügyiratban szereplő kérelmek egyike sem felelt meg az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 123(2) cikke követelményeinek, a fellebbező szabadalmas a fellebbezési tanácsnál a szóbeli tárgyalás előtt körülbelül egy hónappal új főkérelmet nyújtott be, amelyben az 1. igénypont azonos volt a korábbi főkérelem 1. igénypontjával, a 2. igénypontot pedig törölte. Az új főkérelemmel együtt a fellebbező két érvert nyújtott be, amelyekben kifejtette, hogy a főkérelem 1. igénypontja megfelel az ESZE 123 cikke (1) bekezdésében foglalt követelményeknek.

Az első érv az volt, hogy a módosítás nem ad új műszaki tanítást, minthogy a bejelentés a benyújtott állapotban jelezte, hogy a százalékos értékeket térfogat alapján kell kiszámítani, ezért a „térfogat alapján” jellemző nem új anyag. Másodszor, ha a jellemzőt nem tekintik a benyújtott bejelentésből levezethetőnek, akkor is megfelelne a 123(2) cikk követelményeinek, tekintettel a G1/93 sz. döntésre, mivel nem nyújtott műszaki hozzájárulást az igényelt tárgyhoz.

A szóbeli tárgyalás során a fellebbező kérte a megfellebbezett határozat hatályon kívül helyezését és a megadott szabadság fenntartását a 2021. március 26-án benyújtott kérelem alapján. A fellebbező a felszólalási osztályhoz való visszautalást kérte, amennyiben a fellebbezési tanács az egyik kérelmet az ESZE 123(2) cikkével összhangban állónak találja. Az alperesek a fellebbezés elutasítását és a 2021. március 26-án benyújtott kérelemnek az eljárásba történő be nem fogadását kérték.

A 01. sz. alperes kérte továbbá, hogy a második érvet ne vegyék fel az eljárásba, mivel azt állítólag késedelmesen nyújtották be. A G 1/93 sz. döntésre alapozott érvelés nem korlátozódott az ítélkezési gyakorlatra való hivatkozásra, hanem ezen ítélkezési gyakorlat alapján kidolgozott új érvelési irányt alkotott, amely a fellebbező ügyének módosítását jelentette a fellebbezési tanácsok 2020 évi eljárási szabályai (RPBA 2020) 13. cikkének (2) bekezdése alapján, és a fellebbező nem hivatkozott kivételes körülményekre.

A jelen ügyben a fellebbezési tanács a szóbeli eljárásra szóló idézést 2020 júliusában bocsátotta ki. Az idézésről szóló értesítésre az előtt került sor, hogy a fellebbező a G 1/93. sz. dokumentumon alapuló érvelését benyújtotta. Ez azt jelenti, hogy az RPBA 2020 13. cikkének (2) bekezdése érvényes az RPBA 2020 25. cikkének (3) bekezdése alapján. Ez a rendelkezés kimondja:

„Egy fél fellebbezési ügyében ... a szóbeli tárgyalásra való idézésről szóló értesítés után tett bármilyen módosítás elvileg nem vehető figyelembe, kivéve, ha olyan kivételes körülmények állnak fenn, amelyeket az érintett fél nyomós indokokkal igazolt”.

A fellebbezési tanács hivatkozott a T247/20. sz. döntésre, és ismertette, hogy ez a döntés az RPBA 2020 13(2) cikke értelmében kettős: „Az első kérdés az, hogy a kifogásolt beadvány (azaz a G 1/93-ra alapozott érvelés) a fél fellebbezési ügyének módosítását jelenti-e. Ha erre a kérdésre nemleges válasz adható, akkor a fellebbezési tanácsnak nincs mérlegelési jogköre, és el kell fogadnia a beadványt. Ha azonban e kérdésre igenlő válasz adható, akkor a fellebbezési tanácsnak el kell döntenie, hogy fennállnak-e olyan kivételes körülmények, amelyeket nyomós indokok igazolnak, és amelyek miatt a beadványt figyelembe kell venni.”

A fél fellebbezési ügyének módosítása olyan beadvány, amely túlmutat a fél által a fellebbezés indokolásában hivatkozott kérelmeken, tényeken, kifogásokon, érveken és bizonyítékokon. Mivel a fellebbezés indokolásában nem szerepelt a G 1/93 sz. döntésre alapozott érv, a kérdés az volt, hogy ez az érv a fellebbezés módosításának tekinthető-e. A fellebbezési tanács úgy vélte, hogy nem ez volt az eset, miként ezt az alábbiakban kifejtjük.

A G4/92 sz. döntés értelmében az érvek „a már előadott tényeken és bizonyítékokon alapuló érveknek” minősülnek. A fellebbezési tanács továbbá kifejtette, hogy a jogértelmezéssel kapcsolatos érvek olyanok, amelyek az eljárás bármely szakaszában általánosan elfogadhatók, miként ezt az RPBA 2020 magyarázó megjegyzései is elismerik.

A 01. sz. alperes ellenvetette, hogy a G 1/93 sz. döntésen alapuló érvelés nem korlátozódott az ítélezési gyakorlatra való hivatkozásra, hanem annak alapján egy új érvelést dolgoztak ki, amely egy új irányvonalat és a fellebbezési ügymódosítását jelentette.

Erre reagálva a fellebbezési tanács kifejtette, hogy a fellebbező érvelése lényegében arra vonatkozik, hogy a G 1/93 sz. döntés bizonyos korlátozott körülmények között lehetővé teszi egy nem kinyilvánított jellemző hozzáadását egy igényponthoz, és hogy a jelen esetben ezek a körülmények fennálltak. Röviden: „A G 1/93 sz. döntés 2. fejezetében foglalt elv a jelen esetben is alkalmazandó. A fellebbezési tanács véleménye szerint ez az érvelés pontosan az, amit az RPBA 2020 fent említett magyarázó megjegyzései jelentettek, mivel a jogértelmezéssel kapcsolatos érvelés természetesen arra vonatkozik, hogy az értelmezés hogyan alkalmazható a fellebbezési tanács előtt fekvő ügy tényállására.” A tanács ezzel egyetértett.

A fellebbezőnek a G1/93 sz. döntésre alapozott érvelését az eljárás során befogadták. A fellebbezési tanács ezt követően úgy döntött, hogy az érvek első sora nem állja meg a helyét, mivel a benyújtott bejelentésben nincs olyan kinyilvánítás, amelyből levezethető lenne a „térfogat szerint” kifejezés. A tanács nem tudta követni a fellebbező azon érvelését sem, hogy ha a „térfogat szerint” megfogalmazás nem lenne levezethető a benyújtott bejelentésből, a főkérelem mégis megfelelné az ESZE 123. cikke (2) bekezdésében foglaltaknak, tekintettel a G 1/93 sz. döntésben tett megállapításokra: egy nem közölt korlátozó jellemző hozzáadása egy igényponthoz nem alkalmazható a jelen esetben, mert a „térfogat szerint” jellemző itt műszaki hozzájárulást nyújt az igényelt találmány tárgyához.

A fellebbezési tanács arra a következtetésre jutott, hogy a benyújtott kérelmek nem feleltek meg az EPC 123(2) cikkében foglalt követelményeknek, és elutasította a fellebbezést.

Az Európai Unió Bizottsága

Az EU Bizottsága nemrégiben közzétette a nem mezőgazdasági földrajzi jelzésekre vonatkozó jogi keret elfogadásáról szóló nyilvános konzultáció eredményeit. A nyilvános konzultáció során 182 válaszadó adta be észrevételeit, főként Olaszországból, Franciaországból, Németországból és Spanyolországból, amelyek gazdagok olyan helyi és hagyományos termékekben, amelyek lehetőség szerint jogosultak lehetnek a nem mezőgazdasági eredetmegjelölések oltalmára.

A válaszadók többsége szerint a nem mezőgazdasági eredetmegjelölések oltalmának legmegvalósíthatóbb módja egy olyan külön rendelet elfogadása lenne, amely az egész EU-ra kiterjedő védelmet biztosítana, hasonlóan a mezőgazdasági termékek esetében a minőségrendszerekről szóló 1151/2012/EU rendelet által már biztosított védelemhez. Ezzel szem-

ben az utóbbi eszközt, illetve az uniós védjegyekről szóló 2017/1001/EU rendeletben és a 2015/2436/EU irányelvben előírt kollektív vagy tanúsító védjegyek használatát a nem mezőgazdasági eredetmegjelölések oltalma érdekében a válaszadók kevésbé támogatták, 89%-uk hangsúlyozta továbbá, hogy a nem mezőgazdasági eredetmegjelölések oltalmi rendszerének bevezetésére van szükség a védett nevekkal való visszaélésekkel, hamisításokkal és csalásokkal szembeni jogérvényesítés fokozása érdekében.

Az EU Bizottsága várhatóan az elkövetkező hónapokban teszi közzé a nem mezőgazdasági eredetmegjelölések oltalomrendszerére vonatkozó ütemtervet vagy jogalkotási javaslatot.

Az EU Törvényszéke (General Court, GC)

Az EU Törvényszéke egy 2021. novemberi ítéletében azt vizsgálta, hogy a rosszhiszeműen benyújtott formatervezésiminta-bejelentés önműködően érvénytelenné teszi-e a mintát. Az alábbiakban az ítélet mögött álló érveket és indoklást ismertetjük.

A formatervezési minta lajstromozása egy termék vagy egy termék része – jelen esetben egy robogó – megjelenését védi. A formatervezési minta akkor jogosult oltalomra, ha új és egyéni jellegű. Ez azt jelenti, hogy a formatervezési minta nem lehet azonos egy meglévő formatervezési mintával, és a tájékozott felhasználóra a meglévő formatervezési mintákétól eltérő általános benyomást kell gyakorolnia.

A formatervezési minták lajstromozása az európai formatervezési mintákról szóló rendeletben meghatározott okok alapján megtámadható és érvénytelennek nyilvánítható. Igenlő esetben a megsemmisítés a lajstromozás időpontjára visszamenőleges hatályú. Más szóval, a formatervezési minta lajstromozását úgy kell tekinteni, mintha soha nem is létezett volna.

a) A jogvita eredete

A *Multimox Holding BV* (Multimox) 2006-ban az EU Szellemi Tulajdoni Hivatalánál (European Union Intellectual Property Offices, EUIPO) lajstromoztatott a robogójára egy közösségi formatervezési mintát.

2016-ban az *Asian Gear BV* (AG) (amely szintén jelentős szereplője a holland robogópiacnak) kérelmet nyújtott be a Multimox közösségi formatervezésiminta-oltalmának megsemmisítése iránt egy korábban lajstromozott kínai formatervezésiminta-oltalom alapján. Ez a jogvita végül a GC-hez került, amely 2021. szeptember 22-én hozta meg döntését.

b) A GC döntése

A „rosszhiszeműség” önálló fogalom az EU-ban. Ez azt jelenti, hogy ezt a fogalmat az egész EU-ban egységesen kell értelmezni. Mindazonáltal a „rosszhiszeműség” fogalmát a jogsza-

bályok nem határozzák meg, nem határolják el, sőt még csak le sem írják. A rosszhiszeműség általában tisztességtelen szándék meglétét feltételezi.

Ebben az ügyben az AG a GC előtt azzal próbált érvelni, hogy az EUIPO fellebbezési tanácsa nem vette figyelembe, hogy a Multimox rosszhiszeműen járt el a törlési kérelem vizsgálata során. A GC azonban ezzel nem értett egyet, és megállapította, hogy nem lényeges, vajon a formatervezésiminta-oltalom jogosultja rosszhiszeműen nyújtotta-e be a bejelentést.

A GC értelmezése nem új. Azt, hogy a rosszhiszeműség érve lényegtelen, a kialakult ítélkezési gyakorlat már tárgyalta, mivel a kérdés nem az, hogy a szóban forgó formatervezési minták egyikét lemásolták-e a másiktól, hanem az, hogy ezek a formatervezési minták ugyanazt az összbeműtést keltik-e. Ezért az alkalmazható megsemmisítési okok vizsgálatának fényében azt kell megállapítani, hogy a vitatott formatervezési minta jogosultjának magatartására vonatkozó állítás nem lényeges. Ezenfelül a kialakult ítélkezési gyakorlatból következik, hogy a rosszhiszeműségre nem lehet jogalapként hivatkozni megsemmisítési eljárásokban.

Következésképpen a GC arra a következtetésre jutott, hogy a Multimox eljárása során a rosszhiszeműség megléte (vagy hiánya) nem hozhat más eredményt. Ez az ügy nem a jogosult magatartásáról, hanem a vitatott formatervezési minta újdonságáról szól. Továbbá a rosszhiszeműség fogalmát az európai formatervezésiminta-oltalmi rendelet nem említi megsemmisítési okként. A megsemmisítés iránti kérelmet ezért elutasították.

c) Rosszhiszeműség és védjegyjog

A védjegyjog szempontjából a „rosszhiszeműség” fogalmát másképp közelítik meg. Míg a rosszhiszeműség a formatervezésiminta-jogban nem képez semmisségi okot, addig a védjegybejelentés érvénytelenné nyilvánítható, ha azt rosszhiszeműen nyújtották be.

Védjegyjogi szempontból rosszhiszeműségről akkor beszélünk, ha úgy tűnik, hogy a védjegybejelentő lajstromozás jogosultja nem a tisztességes versenyben való részvétel érdekében nyújtotta be lajstromozási kérelmét. Más szóval, a bejelentést azzal a szándékkal nyújtották be, hogy harmadik felek érdekeit a tisztességes gyakorlattal ellentétes módon sértsék, vagy azzal a szándékkal, hogy kizárólagos jogot szerezzenek a védjegy funkcióitól, különösen az eredetmegjelölés alapvető funkciójától eltérő célokra.

Mindazonáltal a rosszhiszeműséget általában nehéz bizonyítani, mivel a másik fél rosszhiszemű szándékát kell kimutatni. A törlési kereset sikerének esélye és az eljárás során felhozandó indokok esetről esetre változnak.

Japán

A) Az ESZH, a Japán Szabadalmi Hivatal és az USPTO, az úgynevezett „háromoldalú hivatalok” vezetői 2021. december 7-én videokonferencia formájában tartották meg 39. éves találkozójukat, amelynek a házigazdája a japán hivatal volt. Az ülésen *Antônio Campinos*, az ESZH elnöke, *Kiyoshi Mori*, a japán hivatal elnöke és *Drew Hirshfeld*, az USPTO igazgatója megvitatta a háromoldalú ipari szövetségekkel nemrégiben tartott találkozójuk eredményét, áttekintették az egyes hivatalok eljárásainak digitalizálását, és megbeszélték a szellemi tulajdon és a környezetvédelmi kérdések terén a jövőbeni háromoldalú együttműködés lehetőségeit.

A találkozót megelőző, 2021. november 16-i virtuális háromoldalú találkozón a hivatalvezetők megerősítették a három régió ipari szövetségeivel való szoros együttműködés fontosságát annak érdekében, hogy a szabadalomengedélyezési eljárás javításának új módjait a felhasználók és a társadalom egésze javára határozzák meg, az ipar pedig fontos visszajelzéseket adott a hivataloknak arról, hogy az eljárások digitalizálása révén hogyan lehetne még jobban támogatni a kérelmezőket. A háromoldalú ipari képviselők reményeiket fejezték ki a három hivatal közötti, a szellemi tulajdon-jogokkal és a környezetvédelemmel kapcsolatos jövőbeli együttműködésre vonatkozóan.

A decemberi konferencián megvitattott témák között szerepeltek még a szabadalmi hivatalok elektronikus eljárásai közötti különbségek is, továbbá az, hogy a szellemi tulajdon hogyan segítheti elő az innovációt a környezeti problémák megoldása terén. A jövőre nézve a három hivatal megerősítette azon szándékát, hogy fokozzák az együttműködést, bemutatják a szellemi tulajdon globális kihívások kezelésében rejlő előnyeit, és folytatják az érdekelt felekkel való együttműködést.

B) A Japán Szabadalmi Hivatal az USPTO-val kötött, megújított megállapodás alapján 2022. január 1-jétől javítja a gyorsított szabadalmi ügyintézés (PPH) programját.

A japán hivatal felgyorsítja a PPH-vizsgálatot az USPTO által végzett vizsgálatok eredményei alapján, ennek következtében a PPH-kérelem benyújtásától az első hivatali intézkedésig eltelt átlagos időtartamot három hónapon belülre csökkenti. A hivatali intézkedésre adott válasz benyújtásától a következő hivatali intézkedésig átlagos időtartam is három hónapon belülre csökken.

Az USPTO is felgyorsítja a PPH-vizsgálatot a japán hivatal vizsgálati eredményei alapján.

Az USPTO-nál a PPH-kérelem benyújtásától az első érdemi hivatali intézkedésig eltelt átlagos időtartam három hónapon belül lesz. Az első érdemi hivatali intézkedésre adott válasz benyújtásától az azt követő hivatali intézkedésig az eltelt átlagos időtartam szintén három hónapon belülre fog csökkenni.

A PPH-rendszer javítása tehát mindkét országban gyorsítja a szabadalmi bejelentések vizsgálatát.

C) Az alábbiakban rövid áttekintést adunk a szellemi tulajdon-jogokkal kapcsolatos legújabb fejleményekről Japánban.

A szabadalmi jog elsődleges forrása a szabadalmi törvény, amely a közelmúltban több módosításon esett át. A módosítások egy része 2020. április 1-jén lépett hatályba, és kártérítés becslésére vonatkozik. Céljuk annak biztosítása, hogy a szabadalomtulajdonosok szabadalmuk bitorlása esetén elegendő kártérítést kapjanak. Először is, a szabadalmi törvény 102. cikkének (1) bekezdése szerint a módosítások a szabadalom tulajdonosát jogdíjszerű kártérítésre jogosítják a szabadalmat bitorló termékek azon száma után, amely meghaladja a szabadalom tulajdonosának kapacitását, vagyis a módosított törvény értelmében a szabadalom jogosultja a saját kapacitását meghaladó számú termék után jogdíjra jogosult.

Másodszor, a módosítások kifejezetten kimondják, hogy az észszerű jogdíj meghatározásakor a bíróság olyan feltételezett jogdíjat használhat, amelyben a felek a szabadalom bitorlásának megállapítását követően állapodtak volna meg.

Egy további módosítás, amely 2021. október 1-jén lépett hatályba, új bizonyítékgyűjtési módszert hoz létre, nevezetesen egy semleges ellenőr által végzett vizsgálatot. Az egyik fél kérelmére a bíróság ilyen ellenőrt jelölhet ki, aki megvizsgálja a másik fél birtokában levő dokumentumokat, eszközöket vagy egyéb anyagokat, az alperes üzemében telepített, jellemzően jogsértő berendezéseket és létesítményeket, és a vizsgálati jelentést benyújtja a bíróságnak. A vizsgálatot elrendelő végzés csak bizonyos feltételek teljesülése esetén adható ki, többek között akkor, ha elegendő ok van a szabadalom bitorlásának gyanújára, és ha a kérelmező számára más eszközök nem állnak rendelkezésre.

A szabadalmi törvényt 2022-ben várhatóan tovább módosítják. A vonatkozó törvényjavaslatot a kormány készíti elő.

A javasolt módosítások:

1. lehetővé teszik a bíróság számára, hogy a szabadalombitorlási eljárásban a nyilvánosságot pártoló magánbeadványok (*amicus curiae*) benyújtására hívja fel;
2. lehetővé teszik, hogy újból érvénybe helyezzék a szabadalom jogosultjának az évdíjfizetés elmulasztása miatt egyébként lejárt szabadalmát; és
3. lehetővé teszik a szabadalmas számára, hogy szabadalmát a szabadalmi engedélyes hozzájárulása nélkül módosítsa vagy lemondjon róla.

Kína

A) Nagy horderejű másodfokú ítélet született Kínában egy SEP-szabadalom (SEP = Standard Essential Patent = szabványokhoz elengedhetetlen szabadalom) kapcsán folytatott licencvita ügyében a joghatóságról, amelyet a Legfelsőbb Bíróság Szellemi Tulajdoni Tanácsa hozott 2021 szeptemberében. Ez a döntés a szellemi tulajdon-jogokkal, különösen az SEP-licencadással foglalkozó szakemberek figyelmét is felkeltette.

Az ügyben a keresetet az *Oppo* nyújtotta be a *Sharp* ellen a Szhenzheni Központi Bíróságon 2020 márciusában SEP-licencadási vita alapján, az *Oppo* következő igényeivel:

1. a bíróságtól annak megállapítását kérte, hogy a *Sharp* megsértette a jóhiszeműség elvét a licenctárgyalási folyamat során;
2. a bíróságtól a wifi, a 3G és a 4G SEP-kre vonatkozó globális licencfeltételek meghatározását kérte;
3. a bíróságtól 3 millió RMB összegű kártérítés megítélését kérte, amit a *Sharp* a tisztességes licencmegállapodási kötelezettségek megsértésével okozott.

A *Sharp* ekkor a bírósági eljárás elleni kifogást nyújtott be a védekezési stratégiák egyikeként, és nem meglepő módon a bíróság elsőfokú ítéletében elutasította a kifogást. Ezt követően a *Sharp* fellebbezést nyújtott be az elsőfokú ítélet ellen a Legfelsőbb Bíróság Szellemi Tulajdoni Tanácsánál. Az itt lefolytatott másodfokú eljárásban hozott ítélet a bíróság joghatóságának megtartásával fenntartotta az elsőfokú ítéletet. Emellett a tanács megerősítette, hogy a kínai bíróságok jogosultak rendelkezni az ilyen ügyekben. Az indokolás a következő tényeken alapult.

Először is, mindegyik fél hajlandó globális megállapodásokat kötni a *Sharp* SEP-portfólióiról, és a licenctárgyalások már 2018 júliusa óta folynak. Másodszor, a portfólióban szereplő SEP-k többsége kínai szabadalom, ezért Kína az SEP-k megvalósításának fő helyszíne és egyben a fő üzleti helyszín is. A statisztikák azt mutatják, hogy 2019. december 31-ig az OPPO-telefonok eladásainak 71,08%-a Kínában, míg 0,21%-a Európában és 0,07%-a Japánban történt. Harmadszor, Szhenzhen az a város, ahol a felek folytatják a licenctárgyalásokat.

Ezért a legfelsőbb bíróság úgy véli, hogy a globális licencfeltételek eldöntése kínai bíróságok által nemcsak az SEP-portfólió végrehajtásával kapcsolatos ténymegállapítások, hanem az ítéletek végrehajtása szempontjából is kedvező.

Ezen túlmenően a legfelsőbb bíróság útmutatást adott arra nézve, hogy mely feltételeknek kell a globális licencfeltételekre vonatkozó joghatósághoz vezetniük. Az egyik feltétel az, hogy az összes fél egyetértésre jusson az ilyen joghatóságról, míg a másik feltétel az, hogy még ha nem is minden fél ért egyet az ilyen joghatósággal kapcsolatban, de minden fél hajlandó legyen globális megállapodásokra. Ekkor, minthogy a kínai bíróságok sokkal szorosabban kapcsolódnak az ilyen jogvitákhoz, nem lenne helytelen, ha a kínai bíróságok döntenének a globális licencfeltételekről, ami azt jelenti, hogy a konszenzus nem előfeltétele a globális feltételekről való döntésnek.

Az ügy másik tényezője, hogy párhuzamosan szabadalombitorlási perek is zajlanak Japánban, Németországban és Tajvanon, amelyeket a *Sharp* ütközéseknek tekint. Azonban a Legfelsőbb Bíróság Szellemi Tulajdoni Tanácsa úgy véli, hogy először is ezek a párhuzamos peres ügyek csak a helyi szabadalmi törvények alapján történő szabadalombitorlással kapcsolatosak, míg a jelen ügy az SEP-k licencfeltételeivel kapcsolatos vitákra vonatkozik, amelyek jellege meglehetősen eltérő. A szabadalombitorlási jogviták végeredménye a döntés a

jogsértő cselekmények által okozott károkról, míg a licencfeltételekkel kapcsolatos jogviták eredménye a licencfeltételek eldöntése. Másodszor, még ha vannak is párhuzamos külföldi jogviták, abban a helyzetben, hogy a kínai bíróságok joghatósággal rendelkeznek, a külföldi bíróságok párhuzamos jogvitái elvben nem befolyásolják a kínai bíróságok joghatóságát.

Ez a másodfokú ítélet jelenleg hatályos, és a bírósági felülvizsgálat során a globális licencfeltételekkel kapcsolatban ennek megfelelően kell eljárni. Várhatunk egy újabb ítéletre, amely részletes módszert nyújt a wifi/3G/4G globális díjak kiszámításához, vagy pedig várhatunk egy új globális megállapodásra a felek között ebben az ügyben.

Az SEP-ügyek az elmúlt öt évben Kínában meglehetősen forró témává váltak a gyakorlatban. A 2018-ban a *Huawei v. Samsung*-ügyben hozott döntéstől a Legfelsőbb Bíróság Szellemi Tulajdoni Tanácsának a szellemi tulajdon-jogokkal foglalkozó, 2020. évi döntéséig a kínai bíróságok egyre aktívabbá és magabiztosabbá váltak az SEP-viták kezelésében.

Jogi szempontból a kínai bíróságok meglehetősen körültekintő és kiegyensúlyozott módon járnak el, és elvben nem hoznak ideiglenes intézkedést. A bíróságok nem kívánják kényszeríteni a végrehajtókat a piacról való kivonulásra, hanem csak remélik, hogy segíthetnek a szabadalmilicenc-tárgyalások előmozdításában. Ez a filozófia érvényesült a *Huawei v. Samsung*-ügyben hozott döntésben is, amely bizonyítottan elősegítette a végső megegyezést.

A jogsértési eljárás során a feleket arra ösztönzik, hogy jóhiszemű és mélyreható licenc-tárgyalásokat folytassanak az SEP-viták megoldása érdekében. A kínai bíróságok a bírósági eljárások során rendszerint megvizsgálják a felek magatartását és cselekedeteit a licenc-tárgyalások során, hogy melyik fél követett el nyilvánvaló hibákat, és melyik félnek kell felelősséget vállalnia a tárgyalások kudarcáért. A pekingi és a guangdongi legfelsőbb bíróság részletes szabályozást adott ki, hogy viszonyítási pontokat határozzon meg az SEP-jogosultak és a megvalósítók számára a jóhiszemű tárgyalás módjáról.

Érdekes megfigyelés, hogy az SEP-vel kapcsolatos jogviták többségét végül egyezséggel oldják meg, és szinte egyetlen esetben sem adnak ki hatékony végzést. A bíróságok általában nem hajlandóak „bírósági árat” megállapítani az SEP-portfóliókra. A kínai bíróságok megértik, hogy a pereskedés csak egy eszköz vagy híd, és a bírói végzés nem végső cél, hanem egy intézkedés a megállapodások megkönnyítésére az ilyen vitákban.

Az évek óta tartó fejlődés után a kínai bíróságok egyre bátrabbak és magabiztosabbak a kínai kapcsolaton alapuló döntésekben a licenc-tárgyalások során, valamint bátorságot és bizalmat mutatnak a jogérvényesítés gátlása elleni döntések meghozatalában. Nyilvános információk szerint az elmúlt két évben a kínai bíróságok öt SEP-ügyben hoztak ideiglenes intézkedés elleni végzést, míg egy esetben a perindítást tiltó végzés iránti kérelmet (*Lenovo v. Nokia*) elutasították. Az utóbbi ügyben a Shenzheni Középfokú Bíróság elutasította a Lenovo perindítási kérelmét azzal az indokkal, hogy a Lenovo és a Nokia tengerentúli jogvitái még mindig folyamatban vannak, ezért a bíróság nem tudja értékelni a Lenovo kérelmét.

Összefoglalva, Kína kormánya megérti, hogy a nemzetközi gazdasági és kereskedelmi „innovációs háború” a „szabványok/szabályok háborújává” vált. Ezért Kína sokkal nagyobb figyelmet fordít a szellemi tulajdon védelmének megerősítésére. A növekvő 5G szabványok terén a kínai vállalatok vezető szerepének növekedésével Kína várhatóan az egyik olyan ország lesz, ahol a jövőben egyre több SEP-vel kapcsolatos pert fognak indítani.

Tekintettel arra, hogy az SEP nemzetközi párhuzamos peres eljárások megindításának célja általában a globális licencfeltételekre vonatkozó megegyezés megkönnyítése, a kínai bíróságok a feleket arra ösztönzik, hogy a licencmegállapodások és a peres eljárások során legyenek észszerűbbek. Nemzetközi párhuzamos pereskedés nem az egyetlen módja az SEP-licencviták rendezésének. A kínai bíróságok úgy vélik, hogy az értelmes tárgyalások, valamint az SEP-portfólió és a licencfeltételek észszerű értékelése végül az ilyen viták teljes körű megoldásához vezet.

B) Tekintettel arra, hogy a kínai szabadalmi vizsgálati irányelvek nem tesznek említést a kristályos formára vonatkozó szabadalmi bejelentések vizsgálatáról, a jogalkalmazók elsősorban bírósági döntésekre és a Kínai Nemzeti Szellemi Tulajdoni Adminisztráció (China National Intellectual Property Administration, CNIPA) érvénytelenségi határozataira támaszkodnak az igazságszolgáltatás és a hivatal által elfogadott vizsgálati követelmények megismerése céljából.

A közelmúltbeli döntések elemzése e tekintetben arra enged következtetni, hogy a kristályos formára vonatkozó találmányok feltalálói tevékenységének értékelésére vonatkozó kritériumok általában következetesek. Az egy ismert vegyületéhez hasonló szerkezetű vegyülethez vezető feltalálói tevékenység értékelésére elfogadott követelményeknek a kristályos formára vonatkozó találmányokra is alkalmazhatóknak kell lenniük – vagyis csak azok a találmányok alapulnak feltalálói tevékenységen, amelyek váratlan műszaki hatást érnek el.

Minthogy a szabadalmi vizsgálati irányelvek nem tartalmaznak kifejezett paramétereket arra vonatkozóan, hogy egy kristályos forma hogyan érhet el váratlan műszaki hatást, az alábbiakban két közelmúltbeli megsemmisítési döntés elemzésével feltárjuk az ilyen hatás megállapításakor figyelembe veendő paramétereket.

A vortioxetin-hidrobromid-ügy

A ZL200780022338.5 sz. találmányi szabadalom a vortioxetin-hidrobromid bétakristályformájára vonatkozik. A leírásban szereplő példák a vortioxetin különböző sóit és a hidrobromid különböző kristályos formáinak előállítását és jellemzőit ismertetik. A szabadalom érvényességét a CNIPA előtti megsemmisítési eljárás során vitatták. A CNIPA 2021. április 29-én hozott, 48337 sz. döntése fenntartotta a szabadalom érvényességét.

A döntés megállapította, hogy a vitatott szabadalom 1. igénypontja és a legközelebbi technika állásának 1. bizonyítéka közötti különbség az volt, hogy az 1. bizonyíték csupán a

vortioxetin szabad bázisát, nem pedig a szabadalomban szereplő sóformákat és kristályos formákat mutatta be.

Az ügy vitája arra irányult, hogy a vortioxetin-hidrobromid bétaformája hozott-e váratlan műszaki hatást a technika állásához viszonyítva. A váratlan műszaki hatás értékelése során a döntés nemcsak a vitatott szabadalom kristályos formáinak olvadáspontját, higroszkóposágát és vízdoldhatóságát hasonlította össze a technika állása szerinti bázis kristályos formáival, hanem az összehasonlításokat kiterjesztette a vitatott szabadalomban közölt egyéb sók kristályos formáira is.

Meg kell jegyezni, hogy a vitatott szabadalom által igényelt bétaforma nem volt a vitatott szabadalomban közölt kristályos formák közül a legelőnyösebb az olvadáspont, a higroszkóposág és a vízdoldhatóság tekintetében. A döntés azonban úgy vélte, hogy a magas olvadáspont (hőstabilitás) fenntartása mellett a vortioxetin-hidrobromid alfa- és bétaformái a többi sóhoz képest lényegesen alacsonyabb higroszkóposágot és nagyobb vízdékonyságot mutattak. Ilyen általános teljesítményt a szakember a szóban forgó szabadalomban felsorolt sókristályok alapján nem várhatott volna el.

A lenvatinib-metánszulfonát-ügy

2021. április 30-án a CNIPA meghozta 49520 sz. döntését, amely a ZL200480036184.1 sz., a lenvatinib-metánszulfonát kristályos formájára vonatkozó találmányi szabadalmat érvénytelennek nyilvánította.

A döntés a 48337 sz. döntéshez hasonló megközelítést alkalmazott a váratlan műszaki hatás megállapításához. Először is összehasonlította a lenvatinib-metánszulfonátnak a vitatott szabadalom 1. igénypontjában szereplő kristályos formáját (C-forma) a technika állása szerinti szabad bázissal. Ezután áttért a C-formára és a vitatott szabadalomban közölt egyéb savaddíciós sók kristályos formáira.

Mindazonáltal a 49520 sz. döntés a C-forma, a szabad bázis és más sók szilárd állapotban vizsgált stabilitásának, higroszkóposágának, oldhatóságának és biológiai hozzáférhetőségének összehasonlító elemzése után arra a következtetésre jutott, hogy a C-forma műszaki jellemzői jobbak, mint a szabad bázisé, de rosszabbak, mint néhány más sóé. Ezért az elért hatás a várt tartományon belül volt.

Megjegyzések

Ezekben az esetekben az érintett szabadalom leírásában ismertetett más műszaki megoldások által elért hatásokat használták viszonyítási alapként annak megállapításához, hogy a bejelentett kristályos forma műszaki hatása várható-e.

A gyakorlati szakembereknek óvatosaknak kell lenniük, mert ez a megközelítés csak akkor alkalmazható, ha bizonyíték van arra, hogy az összehasonlító műszaki megoldások

által elért hatások egyenértékűek azokkal, amelyeket a technika területén jártas szakember a technika állása alapján elvárhat, különben azt kockáztatják, hogy téves következtetést vonnak le.

Ha például egy találmány hasznosítása egyetlen kristályos formához vezet, akkor nem lesz viszonyítási pont az összehasonlítás elvégzéséhez és a váratlan műszaki hatás bizonyításához. Ha azonban egy találmány hasznosítása egyidejűleg két különböző tulajdonságú kristályos formához vezet, az e cikkben tárgyalt esetekben alkalmazott módszertan alkalmazásával észszerűnek tűnik, hogy a váratlan műszaki hatás előidézését az egyik kristályos formához kössék.

Ha a két kristályos forma tulajdonságai alig különböztethetők meg, nehéz lenne megállapítani váratlan műszaki hatást, még akkor is, ha mindkét hatás kiváló. Ilyen összefüggésben a kristályos formával kapcsolatos feltalálói tevékenységnek a technika állása szerinti értékelése, amely a találmány által közölt tartalomtól függ, változhat, ha a szabadalmas úgy dönt, hogy különböző tartalmakat közöl.

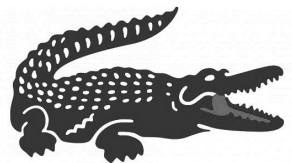
Összefoglalva, a bejelentés napján egyidejűleg nyilvánosságra hozott műszaki megoldások nem befolyásolhatják egy találmány esetében a technika állásához viszonyított feltalálói tevékenység értékelését. Továbbra is kérdéses, hogy indokolt-e a szabadalmi bejelentés által elért műszaki megoldásokat hivatkozási alapként használni a szakember elvárási szintjének megállapításakor.

C) A francia *Lacoste* és a volt szingapúri CARTELO cég között több mint két évtizede folyik a harc ruházati védjegyeikért Kínában. A Cartelo egyik védjegyének elutasításával kapcsolatos, 2020. október 19-i perújítási ügyben a Pekingi Legfelsőbb Népbíróság teljes körűen áttekintette és elemezte a viszály néhány fő szempontját.

a) Tények

Az 1920-as években a „Le Crocodile” becenévre hallgató *René Lacoste* francia teniszező a világranglista első helyén állt. Miután visszavonult a tenisztől, Lacoste feltalálta a „petit piqué” nevű pamutfonalkötési technikát, amelyet 1933-ban az első Lacoste-pólóing megalkotásához használt, amelynek mellrészén egy kis zöld krokodil látható. Ezt követően Lacoste krokodil jelzéssel kiváló minőségű ingek és egyéb ruházati cikkek sorozatát fejlesztette ki. Azóta a LACOSTE márka fokozatosan nemzetközi védjeggyé vált számos területen, például a sportruházat, a sportfelszerelések, az utazási cikkek és a kozmetikumok területén.

1979-ben a Lacoste vállalat kérelmezte a krokodil ruházati védjegy lajstromozását Kínában (1. ábra).

1. ábra

A védjegyet 1980-ban 141 103 számmal lajstromozták, és a LACOSTE védjegy 1984-ben kezdett el megjelenni a kínai piacon.

Ázsia más részein azonban már mások is utánozták az 1933-ban létrehozott krokodil-képet. Amikor a Lacoste belépett ezekre a piacokra, azt tapasztalta, hogy a fordított képet (azaz a balra néző krokodilt) már két vállalat is bejegyeztette:

- a *Crocodile Garments Limited* (CGL) Hong Kongban; és
- *Li Seng Ming* [aki később *Crocodile International* (CI) névre változtatta nevét] Szingapúrban.

Együttélési megállapodásokat írtak alá. 1980-ban Hongkongban a CGL saját nevére bejegyeztette a LACOSTE krokodil márkát, és a Lacoste termékek forgalmazója lett. 1983-ban a Lacoste és a CI megállapodott abban, hogy védjegyeik egymás mellett léteznek az öt országban és/vagy régióban, Szingapúrban, Malajziában, Indonéziában, Bruneiben és Tajvanon.

Mindazonáltal 1980-ban, amikor a Lacoste bejegyeztette védjegyét Kínában, a két vállalat egyike sem gondolt arra, hogy beléphet a kontinentális piacra. A kínai piac iránti érdeklődésük később született.

Az 1990-es évek közepén a CGL megpróbálta lajstromoztatni Kínában a krokodil fordított képét ingekre hímezve. Ezt a vitát végül 2003-ban rendezték a Pekingi Legfelsőbb Népbíróság védnöksége alatt, ahol a CGL elismerte a LACOSTE krokodilvédjegy elsőbbségét és jó hírnevét, és beleegyezett egy másik ábrázolás használatába.

A CI megkísérelte a krokodil különböző ábrázolásait is bejegyeztetni Kínában, amelyeket elutasítottak. Így a CI egy új védjegyet (2. ábra) jelentett be és lajstromoztatott: CARTELO, a szó közepén elrejtett krokodillal.

2. ábra

A CI által benyújtott védjegybejelentések között volt a 2018250. számú védjegy, amely egy krokodilábrát és kínai írásjeleket tartalmazott (3. ábra), és a 25. áruosztályba tartozó „ruházati cikkek stb.” árukra vonatkozott (a vitatott védjegy).

3. ábra

A vitatott védjegyet később a *Cartelo Crocodile Pte Ltd* (Cartelo) nevű társaságra ruházták át.

Mind a Lacoste, mind a CGL a vitatott védjegyet a saját védjegyeikhez való hasonlóságára hivatkozva ellenezte. A Védjegy hivatal és a Védjegy-felülvizsgálati és Elbírálási Tanács az ő javukra döntött. 2010-ben azonban a pekingi Első Közbenső Népbíróság hatályon kívül helyezte a közigazgatási határozatokat, és jóváhagyta a lajstromozást. A Pekingi Legfelsőbb Bíróság 2018-ban megerősítette a jóváhagyást.

Mind a Lacoste, mind a CGL újbóli eljárás iránti kérelmet nyújtott be a Pekingi Legfelsőbb Bíróságnál.

b) A Pekingi Legfelsőbb Bíróság döntése

A bíróság 2020. október 19-én hozta meg végleges ítéletét, amelyben megállapította, hogy a vitatott védjegy és a Lacoste korábbi hivatkozott védjegyei azonos vagy hasonló árukra vonatkozó hasonló védjegyeknek minősülnek. Ezért a bíróság elutasította a vitatott védjegy lajstromozását.

Döntésében korlátozódhatott volna annak megállapítására, hogy a vitatott védjegy hasonló a hivatkozott védjegyekhez, és azonos árukat jelölnek. Tekintettel azonban a két vállalat közötti hosszú és bonyolult előzményekre, a bíróság úgy döntött, hogy teljes körűen elemzi a konfliktust, sőt bizonyos olyan kérdéseket, amelyekről maga a Pekingi Legfelsőbb Bíróság egy korábbi, 2010-ben hozott polgári jogi ítéletében már ítélezett, újra megvizsgál és újraértékel.

A 2010-es ítéletet egy 2008-ban hozott elsőfokú ítélete ellen benyújtott fellebbezés alapján hozta meg, miután a Lacoste 2000-ben jogsértés miatt beperelte a CI-t. Az elsőfokú és a másodfokú ítélet elutasította a Lacoste bitorlási keresetét, mivel úgy vélte, hogy bár az ütköző védjegyek hasonlóságot mutatnak, a következő tények elegendők a bitorlási kereset kizárásához:

- A CI védjegyet a CARTELO lajstromozott védjeggyel együtt használta.
- A két védjegy egy ideig egymás mellett létezett, és a piac különböző ágazataiban meg alapozták hírnevüket.
- Megállapodtak abban, hogy Ázsia más részein is együtt fognak működni.
- A CI nem járt el rosszhiszeműen.

A bíróság azonban ítéletében ragaszkodott ahhoz, hogy a két védjegy közötti hasonlóságra tekintettel a CI-nek „továbbra is úgy kell használnia védjegyeit, hogy azok nyilvánvalóan megkülönböztethetők legyenek a LACOSTE védjegyeiktől, és mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy elkerülje a LACOSTE védjegyeket”.

α) Vizuális hasonlóság

A vitatott védjegy egyetlen krokodilból és a kínai írásjelekből (jelentésük: „Cartelo krokodil”) állt. A kínai írásjelek hozzáadása ellenére a vitatott védjegy meghatározó része a krokodil ábrázolása maradt. Mivel a („Cartelo”) kínai írásjelek nem rendelkeznek konkrét jelentéssel, úgy vélték, hogy az érintett közönség a vitatott védjegyet kizárólag kínai „krokodil” írásjellel említi. A Lacoste hivatkozott védjegyei egyetlen krokodilábrát alkotnak, és a kínai „krokodil” írásjellel is hivatkozhat rájuk az érintett közönség. Emellett a vitatott védjegy meghatározó része – nevezetesen a krokodilalakzat – nyitott szájjal és felfelé kunkorodó farokkal közös a Lacoste hivatkozott védjegyeivel. Ezért a vitatott védjegy nagymértékben hasonlít a Lacoste hivatkozott védjegyeire.

β) A krokodilos LACOSTE védjegyek megkülönböztetőképessége és hírneve

A krokodilmegjelölés a ruházati termékeken nagyfokú megkülönböztetőképességgel rendelkezett annak ellenére, hogy a krokodil egy állat. Emellett a rendelkezésre álló bizonyítékok szerint a Lacoste-krokodil ruházati védjegyei már a vitatott védjegy bejelentésének időpontja előtt bizonyos befolyásra tettek szert Kínában. Ezenfelül a Lacoste nem kímélte erőfeszítéseit, hogy jogi eljárások útján fenntartsa a krokodilvédjegy megkülönböztetőképességét és hírnevét. A hivatkozott védjegy 2016-ban közismert védjegyként elismerést kapott, ami a Lacoste krokodilvédjegyeinek tartós hírnevét tükrözi.

γ) A Cartelo szándéka

A két évig tartó perújítási eljárás során a Cartelo elkezdett butikokat nyitni a Lacoste butikjainak közelében az Alibaba által is használt számos olyan vizuális elemet alkalmazva, amelyek nyilvánvaló utalásokat tartalmaztak a Lacoste-ra vonatkozóan (pl. utalás a teniszre, a francia zászló színeinek, valamint azonos táskáknak és termékeknek a használata).

Az ítélet megállapította, hogy ezek a tények azt bizonyítják, miszerint a Cartelo arra törekedett, hogy a vásárlók tévesszék össze a krokodilábrás védjegyet a Lacoste ábrás krokodilvédjegyeivel, illetve bizonyos kapcsolatot teremtsen a Lacoste-tal.

c) Egyezségi megállapodás

A Pekingi Legfelsőbb Népbíróság kiterjesztette elemzését a Lacoste és Li Seng Min (a CI jogelődje) között 1983-ban aláírt egyezségi megállapodásra, amelyet a Cartelo szerint Kínára kellett volna alkalmazni. A bíróság megjegyezte, hogy a megállapodás hatálya a Szinga-

púri Nemzetközi Választottbírószági Központ által hozott választottbírószági ítélet tárgyát képezte, és hogy egyértelmű, miszerint a megállapodás csak az abban felsorolt öt országra és/vagy régióra vonatkozott, kifejezetten kizárva a kínai szárazföldet. Ezért az 1983-as egyezés nem használható annak megítélésére, hogy a jelen esetben a vitatott védjegy hasonlít-e a hivatkozott védjegyekhez, vagy hogy a vitatott védjegyet be kell-e jegyezni. A bíróság hozzátette, hogy még ha létezne is Kínára alkalmazandó védjegy-együttműködési megállapodás, akkor is meg kellene határozni, hogy a vitatott védjegy és a hivatkozott védjegyek azonos vagy hasonló árukon használt hasonló védjegyeknek minősülnek-e, ahogyan azt a védjegyről szóló törvény vonatkozó rendelkezései és annak bírósági értelmezései előírják.

d) Megjegyzések

A Lacoste és a Cartelo közötti folyamatos konfliktusra gyakorolt hatásán túlmenően ez az ítélet több kulcsfontosságú kérdésre is fényt derít a védjegyek hasonlóságának értékelésével kapcsolatos ügyekben, ami a védjegyügyek örökös kritikus pontja.

α) A védjegyek hírneve

A Pekingi Legfelsőbb Népbírószág tisztázta, hogy még ha egy korábbi védjegy nem élvez is nagy hírnevet, ha a vizuális hasonlóság tagadhatatlan, a korábbi védjegyjogok akkor is oltalmat élveznek. Ezért a vitatott védjegy bejelentési időpontja előtt szerzett védjegy hírneve csak egy további elem, amelyet a bíróságnak figyelembe kell vennie annak megítélésakor, hogy fennáll-e az összetévesztés veszélye.

β) A védjegybejelentő szándéka

A Lacoste által a Cartelo ellen folyamatban lévő új bitorlási ügyben benyújtott bizonyítékokat, amelyeket a megismételt eljárásban a bíróságnak bemutatnak, úgy tekintették, hogy alátámasztják a Cartelo rosszhiszeműségét és szándékát, hogy kihasználja a Lacoste jó hírnevét. Ezt a szándékot a bíróság, még akkor is, ha az a vitatott védjegytől eltérő eszközre vonatkozott, általános tényként vette figyelembe a LACOSTE védjegyek és a vitatott védjegy közötti összetéveszthetőség értékelésénél.

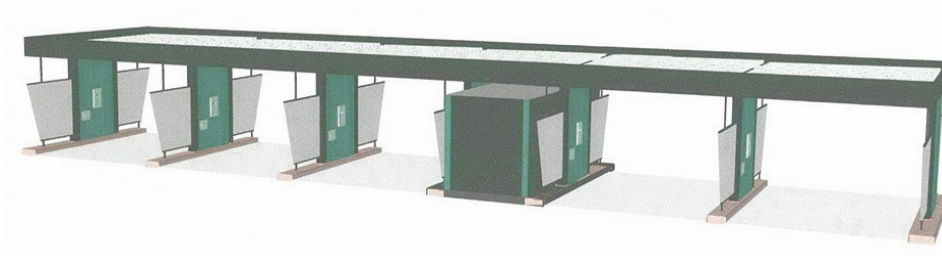
γ) A védjegyek területenkívülisége

A Pekingi Legfelsőbb Népbírószág ebben az ügyben megragadta az alkalmat arra is, hogy tisztázza a védjegyjogok területi hatályával kapcsolatos nézeteit. Határozatában egyértelművé tette, hogy a megállapodás, mivel nem vonatkozik a kínai szárazföldre, nem szolgálhat alapjául az együttélésnek Kínában. A bíróság hozzátette, hogy még ha a kontinentális Kína egyike is lett volna a megállapodásban felsorolt öt joghatóságnak, akkor is a védjegyek hasonlósága alapján ítélte volna meg az ügyet ahelyett, hogy közvetlenül elismerte volna a megállapodás hatékonyságát.

Német Szövetségi Köztársaság

A) A Szövetségi Szabadalmi Bíróság (Bundespategericht, BPG) egy 2021. 3. 10-i döntésében (Autowaschanlage) úgy ítélte meg, hogy az a tény, hogy egy autómosót színesben ábrázolnak, egyetlen szabály szerint sem biztosítja a szükséges megkülönböztetőképességet egy megfelelő ábrás védjegy számára.

A szóban forgó ábrás védjegy az alábbi ábrán látható:

A védjegylajstromozási kérelmet 2017-ben nyújtották be, és többek között autómosókra lajstromozták. 2020 augusztusában a Német Szabadalmi és Védjegy hivatal (Deutsches Patent- und Markenamt, DPMA) helyt adott a védjegy ellen 2018-ban benyújtott törlési keresetnek azzal az indoklással, hogy sem az autómosó ábrázolása, sem színialakítása nem tér el jelentősen a piacon szokásostól, ezért a fogyasztók nem ismerik fel azokat eredetmegjelölésként.

A BPG megerősítette a DPMA döntését, mivel egyes autómosók vonatkozásában jellegzetes színeket nem regisztráltak. Abból a tényből, hogy a fogyasztók bizonyos színeket egyes nagy benzinkutakat üzemeltető vállalatokhoz társítanak, nem lehet arra következtetni, hogy az autómosó berendezések minden színialakítását eredetmegjelölésnek és nem pusztán dekorációs elemnek tekintik.

A bejelentők szempontjából ez a döntés természetesen sajnálatos, mivel a színeket megszűrő érzékelik, és így a fogyasztók számára még nagy távolságból is egyértelmű felismerési értékkel bírnak. A versenytársak szempontjából viszont a döntés egyértelműen üdvözlendő. Tekintettel arra, hogy a színek csak korlátozott mértékben állnak rendelkezésre, és hogy a világos vagy sötét színek árnyalata aligha elegendő a hasonlóság megtagadásához és így az összetéveszthetőség kizárásához, a színek monopolizálását jól meg kell fontolni, még akkor is, ha itt a szín oltalmát csak az autómosó ábrázolásával együtt kérték (ami nem tér el az iparágban megszokottól).

B) A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság (Bundesgerichtshof, BGH) egy nemrégiben közölt ítéletében egyrészt a földrajzi árujelzőknek a német védjegy törvény szerint kollektív védjegyként való oltalma, másrészt a földrajzi árujelzőknek és eredetmegjelöléseknek a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek minőségrendszeréről szóló, 1151/2012 sz. rendelet szerinti oltalma közötti kapcsolatról döntött.

Az ügy háttere

A felperes *Bäuerliche Erzeugergemeinschaft Schwäbisch Hall* a tulajdonosa a többek között húsrá bejegyzett HOHENLOHER LANDSCHWEIN (hohenlohi sertés) és a HOHENLOHER WEIDERIND (hohenlohi legelőn tartott marha) német kollektív védjegyeknek. Az elnevezések nincsenek az 1151/2012 sz. rendelet alapján bejegyezve oltalom alatt álló földrajzi jelzésként vagy eredetmegjelölésként. A felperes termelői társaság tagjai használhatják az elnevezéseket, amennyiben betartják a felperes által meghatározott termelői irányelveket, amelyek előírják az állattenyésztésre, állattartásra, takarmányozásra és hasonlókra vonatkozó követelményeket.

Az alperesek, egy vidéki hentesüzlet és annak vezetője (a továbbiakban: alperes) nem tartoznak a felpereshez. Az alperes többek között a „Hohenloher Landschwein”, „Hohenloher Weiderind”, valamint a „Zartes Schweinefilet” („finom sertésszelet”), „Das beste vom Hohenloher Landschwein” („a legfinomabb hohenlohi sertés”) állításokkal reklámozta húsát.

Egy eredménytelen figyelmeztetést követően a felperes keresetet nyújtott be a Stuttgarter Tartományi Bíróságnál, amelyben többek között azt kérte, hogy az alperest tiltsák el a „Hohenloher Weiderind” és/vagy a „Hohenloher Landschwein” megnevezés húsrá történő használatától.

A bíróság elutasította a keresetet; a Stuttgarter Fellebbezési Bíróság a kérésnek megfelelően elítélte az alperest. Végül a BGH elutasította az alperes fellebbezését.

Megerősített tiltó végzés

A BGH a védjegy törvény 97(2) cikke alapján, összefüggésben a 14(5) cikk 1. mondatával, egyetértett a jogsértés megszüntetésével. Az alperesek a szóban forgó megjelöléseket a kereskedelmi forgalomban használták ugyanazokra az árukra, amelyekre a felperes kollektív védjegyei oltalmat élveztek, anélkül, hogy teljesítették volna a felperes védjegyszabályzatában foglalt feltételeket, vagy maguk is a felperes tagjai lettek volna.

Az alperes nem hivatkozhatott sikeresen a 100(1) cikk 1. mondatában foglalt záradékra sem. E rendelkezés szerint egy földrajzi árujelző gyűjtőjelzőként történő lajstromozása nem jogosítja fel a jogosultat arra, hogy megtiltsa harmadik személynek az ilyen árujelzők kereskedelmi forgalomban történő használatát, feltéve, hogy a használat megfelel a közer-

kölcsnek, és nem sérti a védjegy törvény 127. cikkét. Különösen a 100(1) cikk 2. mondata szerint az ilyen védjegy nem tartható fenn olyan harmadik személlyel szemben, aki jogosult a földrajzi árujelző használatára.

A BGH szerint a vidéki mézszármazék védjegyhasználatára a 100(1) cikk 1. mondata értelmében a „jó erkölcsbe”, azaz a tisztességes kereskedelmi gyakorlatba ütközött. Igaz, hogy az alperesek javára kellett figyelembe venni, hogy termékeik forgalmazásához leíró kifejezéseket használhattak, és hogy a felperes nagyszámú gyűjtőjelzés bejelentésével megnehezítette a megfelelő megjelölések kiválasztását. Az alperesek azonban a jeleket azonos formában használták anélkül, hogy a címzett fogyasztó számára a jelzéssel egyértelművé tették volna, hogy termékeik nem a felperes termelői társaság egy tagjától származnak, és nem felelnek meg teljes mértékben a felperes termelői iránymutatásainak. A szóban forgó kollektív védjegyek által biztosított oltalom magában foglalja a védjegy törvény 97. cikkében említett valamennyi, jogilag védett funkciót (az áruk vagy szolgáltatások kereskedelmi vagy földrajzi eredetének, típusának, minőségének vagy egyéb jellemzőinek garantálása). A felperes kollektív védjegyeinek jó híre volt; az alperesek ezt kihasználnák, és a reklámhatású védjegy vonzerejét az értékesítés előmozdítására használnák.

c) Különbségek a földrajzi kollektív védjegyek és a földrajzi megjelölések oltalma között

A BGH úgy ítélte meg, hogy a védjegy törvény 100(1) cikkének alkalmazását az 1151/2012 sz. rendelet nem zárja ki. A földrajzi kollektív védjegyek oltalma és a földrajzi megjelölések oltalma közötti kapcsolat az utóbbi rendelet szerkezetéből következik.

A HOHENLOHER LANDSCHWEIN és a HOHENLOHER WEIDERIND megjelölés a nemzeti jog szerint földrajzi kollektív védjegyként oltalmat élvez. A védjegy törvény 99. cikke szerint a kollektív védjegyek kizárólag olyan megjelölésekből is állhatnak, amelyek az áruk vagy szolgáltatások földrajzi eredetének megjelölésére szolgálhatnak. A kollektív védjegyek nemzeti oltalma megfelel a 2015/2436 sz. rendelet (védjegyirányelv) követelményeinek.

A felperes nem nyújtott be az 1151/2012 sz. rendelet szerinti kérelmet a HOHENLOHER LANDSCHWEIN és a HOHENLOHER WEIDERIND elnevezés bejegyzése iránt. Ennek megfelelően nem hivatkozhatott az e rendelet szerinti oltalomra.

A BGH azonban rámutatott, hogy egyrészt a kereskedelem az áruk és szolgáltatások földrajzi eredetének megjelölésére alkalmas jelekből vagy megjelölésekből álló kollektív védjegyek, másrészt az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések nemcsak különböző jogszabályok hatálya alá tartoznak, hanem különböző célokat is szolgálnak.

Míg a (szintén földrajzi) kollektív védjegy fő funkciója a társulás vállalkozásából származó áruk vagy szolgáltatások kereskedelmi eredetének garantálása, addig az eredetmegjelölések és földrajzi jelzések fő funkciója a termékek földrajzi eredetének és az ezen alapuló különleges tulajdonságoknak a garantálása.

A BGH az 1151/2012 sz. rendelet 14. cikkére hivatkozott, amely a védjegyek, az eredetmegjelölések és a földrajzi árujelzők közötti kapcsolatot szabályozza. E rendelkezés értelmében a megfelelő eredetmegjelölés oltalma iránti kérelem Bizottsághoz történő benyújtásának időpontja előtt bejegyzett földrajzi kollektív védjegyek akkor is tovább használhatók, ha egy megfelelő eredetmegjelölést vagy földrajzi árujelzőt később jegyeznek be, és a védjegy használata az 1151/2012 sz. rendelet 13(1) cikke értelmében ellentétes az említett eredetmegjelölések vagy földrajzi árujelzők oltalmával.

A földrajzi kollektív védjegyek oltalma tehát elvileg független a földrajzi árujelzők és eredetmegjelölések 1151/2012 sz. rendelet szerinti oltalmától.

Megjegyzés

A BGH döntése különösen két pontot tisztáz. Egyrészt a földrajzi árujelzők nemzeti védjegyoltalma elvileg önállóan áll az 1151/2012 sz. rendelet által biztosított földrajzi árujelzők és eredetmegjelölések oltalma mellett. Másrészt a védjegy törvény hatálya alá tartoznak, és elvileg olyan harmadik személyek is használhatják őket, akik nem tartoznak a jogosult kollektív tagok közé, feltéve, hogy a használat nem ellentétes az elfogadott erkölcsi alapelvekkel. Az ilyen erkölcsbe ütközés nagymértékben függ a földrajzi árujelző konkrét használatától. A fogyasztók megtévesztésének és az ezzel járó jogi kockázatoknak az elkerülése érdekében a használatnak a lehető legnagyobb távolságot kell tartania a szóban forgó kollektív védjegytől.

Olaszország

A) Az alábbiakban az olasz szellemi tulajdon-jogi rendszer jövője alakításának tervét ismertetjük, mert az több hasznosítható gondolatot tartalmaz.

2021. június 23-án az olasz gazdaságfejlesztési minisztérium elfogadta „Az ipari tulajdonra vonatkozó stratégiai beavatkozási irányvonalak a 2021–2023-as évekre” című dolgozatot. A kezdeményezés a COVID-19 világjárványra adott válaszként a nemzeti helyreállítási és alkalmazkodóképességi terv szélesebb körű végrehajtásának része.

Az olasz Szabadalmi és Védjegy hivatal által lefolytatott előzetes nyilvános konzultáció lehetővé tette, hogy a stratégiai beavatkozási tervbe belefoglalják az érdekelt felek – köztük ügyvédi irodák, egyetemek, nonprofit egyesületek, vállalatok és más érdekelt felek – észrevételeit.

Bár a stratégiai terv céljai nagyratörőnek mondhatók, az elérésükre kitűzött időszak viszonylag rövid. A Gazdaságfejlesztési Minisztérium 2023-ra öt, „kihívásként” meghatározott beavatkozási irányvonalat kíván teljesíteni:

- Olaszország szellemi tulajdon-védelmi rendszerének javítása,
- a szellemi tulajdon-védelem használatának és elterjedésének ösztönzése különösen a kis- és középvállalkozások (kkv-k) körében,
- a szabadalmi ismeretek növelése és a szabadalmakhoz való hozzáférés megkönnyítése,
- a szellemi tulajdon-jogok szigorúbb érvényesítésének biztosítása, és
- Olaszország szerepének erősítése a szellemi tulajdon-jogok területén nemzetközi szinten.

E kihívások alapján a terv a következő fő célkitűzések megvalósítására törekszik:

- o Az olasz szellemi tulajdon-védelmi törvénykönyv módosítása, különösen a formatervezési mintákra vonatkozó jogé a legújabb európai szintű jogi irányzatok fényében (pl. az új típusú grafikai minták, így a rajzolt grafikus felhasználói felületek, a kiterjesztett valóság és a hologramok oltalmával kapcsolatban). Emellett a védjegyjogot is korszerűsíteni kell, hogy kizárják a lajstromozásból a földrajzi árujelzőkre emlékeztető védjegyeket. Ez a lépés megerősíti a szellemi tulajdon e formája számára biztosított védelmet, amely számos olasz körzet helyi gazdasága számára létfontosságú.
- o A szellemi tulajdon-jogokkal kapcsolatos peres eljárási rendszer használatának csökkentése elsősorban azért, hogy lehetővé teszi a felek felkérését a védjegyek érvénytelenségével és visszavonásával kapcsolatos közigazgatási szintű megállapodások megkötésére.
- o A Szellemi Tulajdon Világszervezetének (World Intellectual Property Organization, WIPO) digitális hozzáférési szolgáltatására való előfizetés lehetővé tétele. Ez a rendszer megengedi, hogy az elsőbbségi és hasonló dokumentumokat a részt vevő védjegy hivatalok rendelkezésére bocsássák anélkül, hogy a bejelentés hitelesített papírmásolatát be kellene szerezni és el kellene küldeni.
- o Új teleinformatikai támogatási infrastruktúra tanulmányozása valamennyi szellemi tulajdon-jog iránti bejelentés és lajstromozás kezelésére. Ennek a legfejlettebb adatfeldolgozási technológiákon alapuló hálózatnak képesnek kell lennie mind a meglévő rendszerek és adatbázisok integrálására, mind pedig azok felhasználókat támogató új és fejlettebb szolgáltatásokkal való gazdagítására. Hasonlóan a terv a jelenlegi elektronikus iktatási rendszer fejlesztésének folytatását ígéri, kiegészítve a nemzeti adatbázisban szereplő dokumentumok szöveges keresésének megkönnyítésével.
- o A hamisítás elleni jogszabályok korszerűsítése a hamisított termékek értékelésének, tárolásának, elkobzásának és megsemmisítésének egyszerűsítése érdekében. A terv kötelezettséget vállal arra, hogy hosszabb távon megelőzi és leküzd a hamisítást és a kalózkodást az olasz Gazdaságfejlesztési Minisztérium és a bűnüldöző szervek, például a pénzügyőrség (Guardia di Finanza) közötti partneri viszony további erősítésével.

- o A hozzáférés javítása a szellemi tulajdon-jogok megszerzésével kapcsolatos díjak és költségek fedezésére szolgáló gazdasági hozzájárulásokhoz. Eddig a Gazdaságfejlesztési Minisztérium „Szabadalmak+”, „Védjegyek+” és „Minták+” ösztönző programjai több mint 80 millió eurót juttattak olasz vállalatoknak.
- o Az induló vállalkozások további támogatása a szabadalmak megszerzésében. Jelenleg az úgynevezett „Voucher 3i” program a szabadalmazási szolgáltatások költségeit támogatja a tervezetek elkészítésének és benyújtásának díjai mellett.
- o Az olasz szellemi tulajdon-jogi ágazat nemzetközi szintű elismertségének növelése.

Minthogy a szellemi tulajdon-védelmi politikák egyre nagyobb geopolitikai jelentőséggel bírnak, a stratégiai beavatkozási terv több célkitűzést is vállal. Ezek a következők.

Először is, Olaszország aktív részvétele a szellemi tulajdonról folytatott többoldalú párbeszédekben, és a más szellemi tulajdon-jogi hivatalokkal való kétoldalú kapcsolatok ápolása. Másodsor, Olaszország elkötelezi magát az egységes hatályú szabadalom Európai Unión belüli megvalósításának támogatása mellett. Harmadszor, Olaszország továbbra is támogatni fogja Milánó városát mint az Európai Szabadalmi Bíróság egyik székhelyét.

A terv e nemzetközi célok elérése érdekében a Gazdaságfejlesztési Minisztérium és a Külügyi és Nemzetközi Együttműködési Minisztérium közötti szoros együttműködésre támaszkodik. Ezen túlmenően a nemzetközi szervezetekben működő olasz nagykövetségek és képviseleti irodák hálózatával is összhangot kell teremteni.

A stratégiai beavatkozási tervből világosan kitűnik, hogy a szellemi tulajdon várhatóan kulcsszerepet fog játszani Olaszországnak a COVID-19 válság utáni talpra állásának elősegítésében, valamint egy újjáéledt és felbátorodott gazdaság előmozdításában, amely készen áll arra, hogy megfeleljen a gyorsan változó üzleti környezet követelményeinek.

B) Az olasz legfelsőbb bíróság 2021. július 29-én közzétett, szabadalombitorlással kapcsolatos döntésében tisztázta annak lehetőségét, hogy a szellemi tulajdon-jog jogosultja az olasz szellemi tulajdon-jogi törvénykönyv 125. cikke alapján kérheti a jogsértő által elért nyereség elvonását. Emellett a nyereség elvonása és a kártérítés közötti kapcsolatról is nyilatkoztak.

Jogi háttér

A törvénykönyv 125. cikke, amelynek címe „Kártérítés és a bitorló nyereségének elvonása”, a következőket írja elő:

„1. A károsultat megillető kártérítést a Polgári Törvénykönyv 1223., 1226. és 1227. cikkének rendelkezései szerint kell megállapítani, figyelembe véve minden vonatkozó szempontot, így a negatív gazdasági következményeket, beleértve a sértett jogtulajdonos elmaradt nyereségét, a bitorló által elért nyereséget, és adott esetben a nem gazdasági elemeket, mint például a jogtulajdonosnak a jogsértéssel okozott erkölcsi kárt. 2. A kártérítésről szóló dön-

tés a kártérítést átalányösszegben is kiszámíthatja, amelynek az ügy dokumentációján és az abból levezethető feltételezéseken kell alapulnia. Ebben az esetben az elmaradt hasznót olyan összegben kell meghatározni, amely nem lehet alacsonyabb, mint az a jogdíj, amelyet a bitorlónak kellett volna fizetnie, ha a jogtulajdonostól használati engedélyt kapott volna. 3. A bitorolt jog tulajdonosa minden esetben kérheti a bitorló által elért haszon megtérítését.”

Az ítélet

A legfelsőbb bíróság első ízben foglalkozott a következő két kérdéssel:

a) *A szellemi tulajdon-jog birtokosának elmaradt haszna és a haszon megtérítése közötti összefüggés*

A legfelsőbb bíróság kiemelte a nyereség visszatérítésének *sui generis* jellegét, mivel az egy szerre kártalanító és elrettentő jogorvoslat. A nyereség visszatérítése igazolhatatlan gazdagodáson alapszik, amikor a szellemi tulajdon-jog tulajdonosa a bitorló rovására szerzett nyereségre tesz szert. Ezt a kártérítésen felül követelik.

Hangsúlyozta továbbá a 125(3) cikk szövegezését, amely szerint a haszon megtérítése „minden esetben” kérhető, vagyis akkor is megítélhető, ha a szellemi tulajdon-jog jogosultja nem rendelkezik a kártérítés igényléséhez szükséges feltételekkel.

A legfelsőbb bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a szellemi tulajdon-jogok birtokosa kártérítés helyett követelheti a bitorló által elért haszon megtérítését anélkül, hogy bizonyítania kellene, miszerint a bitorlás miatt maga is veszteséget szenvedett.

b) *A bitorló mulasztása vagy gondatlansága a feltétele a haszon megtérítése iránti kérelemnek*

A legfelsőbb bíróság kimondta, hogy a szellemi tulajdon-jogok birtokosa akkor is kérheti a haszon megtérítését, ha a bitorló részéről nem áll fenn szubjektív mentális elem, pl. rosszhiszeműség, gondatlanság vagy bármilyen kötelességszegés. Ennek ellenkezője a szellemi tulajdon-jogok birtokosa védelmének hiányát vonná maga után.

Más szóval, ha fennáll a szubjektív mentális elem, a szellemi tulajdon-jog birtokosa mind kártérítést, mind a haszon megtérítését elérheti. Ha a szubjektív mentális elem hiányzik, a szellemi tulajdon-jogok birtokosa csak elmaradt nyeresége megtérítését kaphatja meg.

Következtetés

Az olasz legfelsőbb bíróság ítélete elgondolkodtató a haszon megtérítésének vitatott témájával kapcsolatban. További védelmet biztosít a szellemi tulajdon-jogok birtokosai számára, és nem csak elmaradt nyereségükért, hanem azért is kártalanítja őket, amit a bitorlók a megsértésével szereztek, függetlenül attól, hogy a jogsértések szándékosak voltak-e vagy sem.

Svájc

Aargau kanton kereskedelmi bírósága egy 2021. július 29-i döntésben megerősítette, hogy a PORSCHE „híres védjegy”, és megtiltotta egy harmadik félnek, hogy a PORSCHEBOX megjelölést és a *porschebox.com* doménnevet online hirdetési platformon használja

A Porsche a svájci védjegy törvény 15(1) cikke szerinti híres PORSCHE védjegye alapján sikeresen fellépett egy olyan vállalkozás ellen, amely Svájcban a *porschebox.com* domén név alatt világszerte online platformot kínált, amelyen felsorolt ügyfelei Porsche járművekkel kapcsolatos ajánlataikat hirdethették. A bíróság számára „nem volt kétséges”, hogy a PORSCHE védjegy Svájcban kiemelkedő hírnévvel és egyedülálló helyzettel rendelkezik. Ezért a felperes védjegyének hírnevét a védjegy törvény 15(1) cikke értelmében „minden további nélkül” meg kellett erősíteni. A bíróság szerint továbbá nem lehet komolyan kétségbe vonni, hogy a PORSCHE megjelölésnek a PORSCHEBOX megjelölés részeként történő feltűnő használata a felperes híres PORSCHE védjegyével kapcsolatos képzeteket kelt, és hogy az alperes éppen erre törekedett. Ezt a hatást erősíti az a tény, hogy a vásárlók emlékeztében az erős és jellegzetes PORSCHE elem marad meg, és nem a „box” szó a maga köznapi jellegével. A felperes védjegyéhez való erős hasonlóság miatt a PORSCHEBOX védjegy veszélyezteti a felperes védjegyének megkülönböztetőképességét. A bíróság szerint fennáll a veszélye annak, hogy a felszólalót a felperessel kapcsolatban álló vállalkozásnak tekintik, ami a PORSCHE védjegy eredetmegjelölésének felhígulásához vezethet.

A PORSCHE védjegy hírnevének megerősítése különös jelentőséggel bír, mert a híres védjegy jogosultjai megtilthatják másoknak, hogy védjegyüket bármilyen áru vagy szolgáltatás vonatkozásában használják, ha az ilyen használat veszélyezteti a védjegy megkülönböztetőképességét, vagy kihasználja, illetve rontja annak hírnevét.

Védjegyek a metaverzumban

A világ legnagyobb gyorsétteremlánc, a *McDonald's* a közelmúltban tíz védjegybejelentést nyújtott be az USPTO-nál és három védjegybejelentést az EUIPO-nál a MCDONALD'S és a MCCAFFEE védjegyre, amelyek „virtuális étel- és italtermékek” oltalmát kívánják biztosítani. Ezek az új védjegy-lajstromozások egy olyan McDonald's étterem ötletét védik majd a metaverzumban, amely valós időben képes virtuális és valós világbeli gyorsételeket is értékesíteni. A McDonald's csak egy a számos magasan jegyzett vállalat közül az élelmiszer- és italágazatban, amely a közelmúltban megtette ezt a lépést. Az amerikai kiskereskedelmi óriás, a *Walmart* is jelezte, hogy ugyanerre készül. Várható, hogy még ebben az évben az élelmiszer- és italágazat számos vállalata nyújt be hasonló védjegybejelentéseket virtuális árukra és szolgáltatásokra.

A metaverzum

A „metaverzum” egy olyan online valóságkonstrukció, ahol a valóság és az online 3D-s virtuális környezet túlfedésben van, és amelyben a felhasználók avatárjai találkoznak, interakcióba lépnek egymással, és létrehozzák a virtuális helyszínek gyorsan növekvő hálózatát. Ez az online világ a közelmúltban számos más nagynevű vállalat jelentős befektetését vonzotta. Például 2022 februárjában az amerikai élelmiszeripari vállalat, a *Panera Bread* védjegybejelentést nyújtott be a PANEVERSE védjegyre, és azóta nyilvánosan bejelentette, hogy virtuális éttermeket kíván kiépíteni házhozszállítási funkciókkal. A közelmúltbeli McDonald’s-bejelentésekhez hasonlóan a PANEVERSE védjegy a virtuális ételek és italok kereskedelmi tranzakcióinak megkönnyítését szolgáló, nem helyettesíthető tokenek (non-fungible tokens, NFT), valamint az ilyen tokenekhez a metaverzumban belül való hozzáférést biztosító számítógépes programok, virtuális szórakoztató szolgáltatások és egy virtuális jutalmazási program oltalmát biztosítja.

Digitális eszközök

Jelenleg a metaverzumot leginkább játékokra és társadalmi kapcsolatokra használják, azonban egyre gyakrabban szolgálják munkahelyi találkozók létrehozását is. A „föld” a metaverzumban egy digitális ingatlaneszköz, amelyet vállalatok vagy magánszemélyek megvásárolhatnak, majd játékokkal vagy más eszközökkel tölthetnek fel. A „telkeket” NFT-ként vásárolják meg, így azok egyedi és cserélhető digitális eszközökké válnak, amelyek tulajdonjogát egy bloklánc rögzíti. Számos más nagynevű vállalat, például az *Adidas*, a *Gap*, a *Crocs* és a *Gucci* is hasonlóan kifejezte érdeklődését, hogy áruját a metaverzumban értékesítse. A *Nike* nemrégiben létrehozott egy Metaverse Stúdiót, és szabadalmi bejelentéseket nyújtott be virtuális eszközeire. A *Facebook/Meta* és a *Horizon Worlds* szintén elindította saját metaverzum világát, a *Microsoft* pedig bejelentette, hogy tervezi Teams-alkalmazásának metaverzum-változatát.

Virtuális védelem

A McDonald’s MCDONALD’S és MCCAFFEE új szóvédjegy-bejelentései az EU-ban és híres aranyíves logója a 9. áruosztályba tartozó „virtuális élelmiszer- és italtermékekre” és „letölthető multimédiaifájlokra”, amelyek műalkotásokat, szöveges, hang- és videófájlokat és NFT-eket tartalmaznak, biztosítanak oltalmat. Ezenkívül a 35. áruosztályba tartozó, „virtuális árukat tartalmazó online kiskereskedelmi szolgáltatások”, valamint a 43. áruosztályba tartozó „virtuális étterem működtetése tényleges és virtuális árukkal, virtuális étterem online működtetése házhozszállítással” is oltalom alatt állnak. E védjegyek használata tehát azt az elképzelést foglalja magában, hogy egy metaverzum-felhasználó egy avatáron keresztül beszél egy McDonald’s étterembe, és rendelést ad le. Röviddel később, és a virtuális áruknak az avatárhoz történő kiszállítása mellett a valós McDonald’s rendelést a felhasználó otthonába is kiszállítják. A virtuális étel- és italtermékek mellett az uniós kérelmek más áruformák vé-

delmét is célozzák, többek között a 41.áruosztályba tartozó „szórakoztatási szolgáltatások, nevezetesen online tényleges és virtuális koncertek és más virtuális események biztosítása” oltalmát.

Új hajnal vagy csak egy hóbot?

A McDonald's új védjegybejelentései a védjegyek szempontjából újszerű lépést jelentenek, amelyet – miként erre utaltunk – mások is követnek és várhatóan a közeljövőben követni fognak. Ugyanakkor vitatható, hogy a bejelentések valóban szükségesek-e. A McDonald's meglevő és kiterjedt védjegyportfóliója például valószínűleg elég erős ahhoz, hogy megakadályozza harmadik felek által McDonald's étterem nyitását a metaverzumban, vagy a márka másolását. Ennek ellenére az új bejelentések mostantól biztosítják az oltalom egyértelműségét és azt, hogy a McDonald's minden szükséges eszközzel rendelkezék ahhoz, hogy védjegyeit a potenciális jogsértőkkel szemben érvényesíteni tudja, beleértve a virtuális világot is. Az új bejelentést kellően széles körűen fogalmazták meg ahhoz, hogy bármilyen virtuális élelmiszer- és italtermékre kiterjedjen bármilyen platformon, és ne csak a metaverzumban. Tekintettel az innovatív új technológiák növekvő népszerűségére és a keresletre, legalábbis a márkavédelem szempontjából ezek az új bejelentések a McDonald's körütekintő végrehajtási stratégiáját mutatják. Míg az amerikai bejelentések várhatóan közel nyolc hónap alatt érik el a lajstromozást, addig uniós bejelentések esetén ez 3-6 hónapon belül várható.

VÁLOGATÁS A SZERZŐI JOGI SZAKÉRTŐ TESTÜLET SZAKVÉLEMÉNYEIBŐL

MEGKERESÉS BÜNTETŐÜGYBEN OKOZOTT VAGYONI HÁTRÁNY MEGHATÁROZÁSÁNAK MÓDSZERÉVEL KAPCSOLATBAN

SZJSZT-24/2019

A megkereső nyomozó hatóság által a testületnek feltett kérdések

1. A gyanúsított által okozott vagyoni hátrányt milyen szakértői módszerrel lehetne megállapítani az adatkérésben rögzített tényállás alapján? (Tekintettel arra, hogy a gyanúsított által közzétett művek között vannak olyanok, amelyek adathordozón nem jelentek meg.)
2. Irányadónak tekinthető-e az ASVA 2009. évben kiadott iránymutatása a tekintetben, hogy a letöltések számát alapul véve tulajdonképpen filmenként 1100 Ft-ban határozta meg a vagyoni hátrány mértékét? [Az ASVA 2009. évi nyilatkozatában egy általa korszerűbbnek minősített számítási módszert is megjelenített, mely szerint a hozzáférhetővé tett filmenként 800–3000 USD-nak megfelelő forintösszegben határozta meg az engedély (licenc)díját.]
3. Kérem a testület állásfoglalását arra vonatkozóan, hogy az ASVA 2009-es nyilatkozatának megfelelő két számítási mód közül melyiket tartják alkalmazhatónak jelen büntetőügyben, illetve az egyedi tényállásra tekintettel egyéb számítási módszer használatát tudják-e ajánlani? (Tekintettel arra, hogy az elkövető tévécsatornák által sugárzott, nemcsak egyes filmalkotások, hanem olyan sorozatok évadait is hozzáférhetővé tette, melyek adathordozón nem voltak elérhetőek.)
4. Kérem a testület tájékoztatását arról, hogy van-e olyan szervezet, mely az ASVA szerepét átvette, és jelen ügyben a vagyoni hátrány meghatározása kapcsán tájékoztatást adhat? (Tekintettel arra, hogy az ASVA megszűnt.)
5. A gyanúsított által okozott vagyoni hátrány meghatározása. A szakértő egyéb észrevételei.

A Szerzői Jogi Szakértő Testület a fenti kérdéseket az alábbiakban válaszolja meg

Ad 1. A nyomozó hatóság megkeresésében ismertetett tényállás szerinti cselekmény a művek szerzői jogi jogosultjainak a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) 26. § (8) bekezdése szerinti nyilvánossághoz közvetítési jogát és az annak megvalósításához szükséges Szt. 18. § (2) bekezdése szerinti többszörözéshez való jogát sérti.

A Btk. 459. § (1) 17. pontja értelmében vagyoni hátrány a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny. Mivel az érintett alkotások engedély nélküli többszörözése és

nyilvánosságához közvetítése kapcsán vagyonban okozott kárról nem beszélhetünk, így a vagyoni hátrány megállapítása szempontjából az elmaradt vagyoni előny vizsgálata szükséges. A következetes bírói gyakorlat és az SZJSZT-szakvélemények (SZJSZT-03/2014, SZJSZT-03/2016, SZJSZT-29/2017) az elmaradt vagyoni előny minimumösszegét annak a jogdíjnak az összegében határozzák meg, amelyet a jogsértéssel megvalósított felhasználás ellenében – jogszerű eljárás esetén – a jogsértőnek fizetnie kellett volna. Ezért jelen esetben az vizsgálendő, hogy a szóban forgó művek lehívásra hozzáférhetővé tétele és az ahhoz kapcsolódó többszörözése ellenében mekkora összegű jogdíjat kellett volna fizetnie a felhasználónak a jogosultak felé.

Mivel az ügyben megvalósultakhoz hasonló felhasználási cselekmények esetén a jogdíj összege a felek szabad megállapodásának tárgya, amelyet elsősorban az adott felek közötti üzleti kapcsolat és a piaci viszonyok befolyásolnak, azaz azt nem egy kötelezően alkalmazandó tarifa szerint állapítják meg, ezért a megfizetni elmulasztott jogdíj összegét a bírósági gyakorlat és az SZJSZT a jogosultak nyilatkozatait figyelembe véve vagy becsléssel határozza meg. A jogdíjat a jogosultak alkalmazzák egymás között, így azok összegéről ők nyilatkozhatnak, függetlenül attól, hogy egy büntetőügyben esetleg sértettként vesznek részt.

Az SZJSZT 03/2014 sz. szakvéleményében is rögzítette, hogy amennyiben a jogsértéssel érintett felhasználási forma nem áll közös jogkezelés alatt, akkor az okozott vagyoni hátrány tekintetében a jogaiban megsértett jogosult nyilatkozata irányadó.

Mivel az ügy iratai között a gyanúsított által jogosulatlanul felhasznált művek jogosultjainak nyilatkozatai nem állnak rendelkezésre, ezért az elmaradt jogdíjak összege jelen esetben becsléssel állapítható meg.

Az SZJSZT a fent hivatkozott véleményeiben – jogosulti nyilatkozatok hiányában – irányadónak tekintette az ASVA jelen ügyben is csatolt nyilatkozatában foglalt kalkulációt, mely szerint az online forgalmazási jogdíj összege Magyarországon 800–3000 USD közötti összegre tehető. A szakértői vélemények konzekvensen az alsó határ, a filmenkénti 800 USD összegben állapították meg az elmaradt jogdíj, azaz a filmenkénti vagyoni hátrány összegét.

A nyomozó hatóság azonban helyesen mutatott rá a kérdéseiben arra, hogy a jelen ügyben nem egyértelmű az ASVA nyilatkozata szerinti kalkuláció alkalmazhatósága; ugyanis az ASVA által becsült jogdíjösszeg játékfilmekre vonatkozik, amelyek felhasználási módja, formája és piaci értéke esetenként eltér a jelen ügyben érintett műfajok, a rajzfilmsorozatok, gasztrosorozatok, zenei videók és ismeretterjesztő sorozatok rendszerinti felhasználásától és piaci értékétől. Ezért az ASVA által meghatározott 800 USD/film összeg nem alkalmazható egységesen valamennyi, az ügyben érintett műfajra.

A testület véleménye szerint a rajzfilmsorozatok esetében is irányadó a 800 USD/műalkotás. Lényeges kiemelni azt a körülményt, hogy a 800 USD a játékfilmek átlagos 120 perces terjedelméhez igazodóan irányadó, amelyet megfelelően kell alkalmazni a rajzfilmek egyedi terjedelmére tekintettel is (sorozatok, évadok). A rajzfilmsorozatok piaci értéke azok nép-

szerősége miatt és a szintén jelentős gyártási költségeket is figyelembe véve nagyságrendileg megfeleltethető a játékfilmek minimumdíjas piaci értékének.

A gasztrosorozatok, zenei videók és ismeretterjesztő sorozatok tekintetében pedig – egyéb televíziós adatszolgáltatás hiányában – a kft. által közölt 120 000 Ft + áfa/műsorórának megfelelő díjösszeg alkalmazható, mivel ez a díjszámítás áll a legközelebb a televíziós műsorok más platformon való felhasználásának értékeléséhez.

Ad 2. A testület véleménye szerint az ASVA nyilatkozata szerinti 1100 Ft/letöltés összeg a jelen ügyben nem alkalmazható a vagyoni hátrány kiszámításakor. Az ASVA a szóban forgó 1100 Ft/letöltésre vonatkozó kalkulációt 2010-ben a 2009. évi adatok alapján készítette annak alapján, hogy a jogszerűtlen online hozzáférhetővé tétel milyen hatást gyakorol az adott mű jogszerű felhasználására.

A nyilatkozat óta azonban az audiovizuális művek felhasználása jelentősen eltolódott az online felhasználási módok felé. Ma már nem tekinthető irányadónak az az ASVA által megfogalmazott kiindulási alap, mely szerint ha valaki illegális forrásból letölt egy alkotást, azzal az adathordozó-forgalmazás bevételeit csökkenti, azaz nem vásárolja meg az alkotás jogszerűen forgalmazott adathordozókon elérhető műpéldányait. Egy-egy ilyen, alkotásokat engedély nélkül hozzáférhetővé tevő oldal megjelenése ma már inkább az audiovizuális művek online forgalmazási piacára hat ki: a jogosultak engedélyeivel rendelkező online tartalomszolgáltatók számára jelent bevételekiesést, illetve csökkenti az adott mű online felhasználására vonatkozó keresletet (a felhasználási formákra és a felhasználás mértékére kiterjedően egyaránt). Erre tekintettel indokolt lehet az audiovizuális művek online felhasználását biztosító jelentős tartalomszolgáltatók bevonása a vagyoni hátrány mértékének aktualizálása érdekében. A végfelhasználókkal/előfizetőkkel közvetlen üzleti kapcsolatban ugyanis e szolgáltatók állnak, az ő üzleti eredményeik tükrözik vissza a reális piaci viszonyokat, amely a jogdíjak egzakt megállapításához és aktualizálásához szükséges információ. A hozzáférési, letöltési díjakat a forgalmazói jogtulajdonosok által megállapított minimumdíjtételek között később ők maguk árazzák be, majd gyakran a befolyt előfizetői díjakat osztják meg a jogtulajdonosokkal. A vagyoni hátrányt, a szerzői jogosultakon túlmenően, akik közös jogkezelés vagy egyéni szerződések alapján részesülnek az előfizetői díjakból, végső soron a filmforgalmazói jogok tulajdonosai és a tartalomszolgáltatást végzők együttesen szenvedik el. Az őket ért vagyoni hátrány egzaktabb feltárásához az adott audiovizuális művek jogszerű online felhasználását üzletszerűen végző, így mértékadó tartalomszolgáltatók bevételeit ismerve kellene vizsgálni, és így e díjtételeket az ASVA megszűnése utáni online térben a magyarországi piacra vonatkozóan pontosítani. Az összegaszterűség díjszámítási módjának adott filmekre, műfajokra vonatkoztatott, aktuális adatokkal, a legújabb piaci trendekkel és szempontokkal való átfogó üzleti értékelése az említett jogtulajdonosok és az online térben mértékadó szolgáltatók üzleti adatainak feltárását igénylő, átfogó, piacot átvilágító és feltáró komplex tanulmány tárgya lenne. A testület álláspontja szerint konkrét filmekre lebontva

a vagyoni hátrány pontos összegének meghatározásához nélkülözhetetlen a jogszerű felhasználások engedélyezését végző piaci résztvevők nyilatkozatainak beszerzése a hivatalos eljárás során.

A testület megjegyzi, hogy az európai bírósági gyakorlatban is tetten érhető az a törekvés, hogy a jogsértő online felhasználásokkal a jogosultaknak okozott kár mértékét a letöltésekhez igazítsák, ahogy erre az SZJSZT 29/2017 sz. véleménye is utal.¹ Tehát az ASVA nyilatkozatát nem a letöltések számához igazított kalkuláció miatt nem tartjuk irányadónak, hanem azért, mert a DVD-k átlagára alapján határozza meg a vagyoni hátrányt.

Ad 3. Tekintettel arra, hogy a gyanúsított által felhasznált művek jogosultjainak nyilatkozatai nem állnak rendelkezésre, a testület a részére átadott iratok és információk alapján a rajzfilmsorozatok esetén a játékfilmekre is irányadó 800 USD/műalkotás összegű vagyoni hátrányt, míg a többi műfaj esetében (gasztrosorozat, zenei videó és ismeretterjesztő sorozat) a 120 000 Ft + áfa/műsoróra összeget tartja orientáló jelleggel továbbra is irányadónak a vagyoni hátrány meghatározására.

Ad 4. A testületnek nincs tudomása olyan szervezetről, amely az ASVA szerepét átvette volna. Véleményünk szerint a ProArt – Szövetség a Szerzői Jogokért Egyesület tájékoztatása irányadó lehet, mivel azt az audiovizuális művek szerzői jogi jogosultjait, a szerzőket, előadóművészeket, hangfelvétel-előállítókat, filmelőállítókat, vizuális művészeket képviselő közös jogkezelő, illetve érdekképviselői szervezetek alapították. Ugyanakkor a ProArt kalkulációjának vizsgálatára (amelyet a ProArt a 2017. június 12-én küldött e-mailjéhez csatolt) a testületnek nem volt lehetősége, mivel azt a nyomozó hatóság nem bocsátotta a testület rendelkezésére.

Ad 5. A testület hangsúlyozza azt a körülményt, hogy konkrét filmekre konkrét vagyoni hátrány a jogosultak nyilatkozataiból, ezek elemzéséből és ezek szakértői vizsgálatából számítható. A kérdés pontos, összesszerű, filmenként releváns megválaszolásához a jelen szakértői vélemény elkészítéséhez rendelkezésre álló adatok nem elegendőek, különös tekintettel a művek hosszára.

¹ A Párizsi Fellebbviteli Bíróság a wawa-mania.eu oldalon ügyében (az oldalon egy olyan fórum működött, ahová a felhasználók linkeket tölthettek fel, amelyekre kattintva jogsértő tartalmakat tároló szerverekre lehetett eljutni, és ezeket a tartalmakat letölteni) a jogosultakat a felhasználási jogaik megsértése révén ért kár kiszámítására a következő módszert dolgozta ki: „az elérhetővé tett műveket szorozzuk meg a megtekintések számával, majd ezt osszuk el kettővel (mert a bíróság véleménye szerint csak kb. minden második megtekintést követ letöltés) és az így kapott eredményt szorozzuk meg 2 EUR-val”.

A testület megjegyzi, hogy a 2. sz. mellékletként csatolt Excel táblázatban, amelyben a data.hu tárhely tartalma látható, szerepelnek játékfilmek is. A nyomozó hatóság azonban a 2019. április 4. napján készített feljegyzés értelmében ezekre vonatkozóan nem kalkulált vagyoni hátrányt. Ezen művekre a korábbi szakvéleményeknek megfelelően a 800 USD/műalkotás összegű vagyoni hátrányt tartjuk irányadónak.

Dr. Kricsfalvi Anita, a tanács elnöke

Dr. Ferkóczy Noémi Veronika, a tanács előadó tagja

Dr. Taba Miklós, a tanács szavazó tagja

Összeállította: Barsvári Tímea

KÖNYV- ÉS FOLYÓIRATSZEMLE

Alice Mortilboy: How will patents and policies help solve the plastic problem?
(Hogyan segítenek a szabadalmak és a politika megoldani a műanyagok problémáját?)
Lexology, 2021. november 2.

Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) közzétett egy jelentést, amely a műanyag-újrahasznosítással és a nem hagyományos műanyagokkal kapcsolatos technológiák globális szabadalmazási irányait vizsgálja.

A valóság az, hogy a mindennapi életben szükségünk van műanyagokra, de hogyan győzhetjük le a műanyagszennyezéssel kapcsolatos problémákat? Itt lép be az innováció, és Európa, valamint az Egyesült Államok élen jár a szabadalmi családok bejelentései tekintetében.

A jelentés két módszert emel ki, amelyekkel az innovátorok a világ műanyagproblémáját igyekeznek megoldani: a hagyományos műanyagok újrahasznosítását és az alternatív műanyagok kifejlesztését.

a) Szabadalmak és műanyag-újrahasznosítás

Boris Johnson angol miniszterelnök 2021. november elején tett azon megjegyzésének hátterében, miszerint „a műanyagok újrahasznosítása nem működik”, a jelentés kiemeli, hogy az elmúlt 20 évben a kémiai és biológiai újrahasznosítási technológiák hozták létre a legnagyobb szabadalmi aktivitást a műanyag-újrahasznosítás területén.

A szabadalmi bejelentések száma azonban ezen a technológiai területen 2014-ben érte el a csúcspontot, és azóta csökken (a jelentés 19. oldala).

Ez a tendencia leginkább a kémiai műanyagalapanyag-technológiák (például a krakkolás és a pirolízis) esetében volt megfigyelhető. Másrészt az olyan kisebb innovációs területek, mint a műanyagból monomerré alakítás (a hosszú ideig változó polimerek visszaalakítása a megfelelő monomer komponensekké) és a műanyagból komposztáltá alakítás (pl. olyan technológiák, amelyek enzimeket vagy élő szervezeteket használnak a polimerek lebontására komposztá) viszonylag stabilak voltak az elmúlt néhány évben.

Mindazonáltal a hulladékhasznosításban – amely minden újrahasznosítási folyamat alapvető előfeltétele – az innováció 2020 óta a műanyag-újrafeldolgozás leggyorsabban növekvő területe (a jelentés 21. oldala).

b) Szabadalmak és nem hagyományos műanyagok

Lehetséges-e teljesen elkerülni a fosszilis tüzelőanyag alapú műanyagokat?

A műanyagok körében az innováció egyik kulcsfontosságú területe a bioalapú, biológiaiilag lebomló és komposztálható műanyagokhoz kapcsolódik. Ezek az anyagok nemcsak a

fosszilis alapú erőforrások felhasználását csökkentik, hanem némelyikük néhány okos polimer szintézisének és adalékanyagok használatának köszönhetően környezetbarát módon újrahasznosítható is.

Az alternatív műanyagok közül a kémiaileg módosított természetes polimerek (például a módosított poliszacharidok, köztük a módosított cellulóz) képezték a legtöbb szabadalmi bejelentés tárgyát az elmúlt tíz évben.

A szabadalmi bejelentések számát tekintve a leggyorsabban növekvő terület a biológiai eredetű polimerekből készült polimereké (például a bio-PET, amelyet a Coca-Cola PlantBottle™ palackjában használnak). Figyelemre méltó, hogy bár ezek a polimerek segítenek megkerülni a műanyagipar fosszilis tüzelőanyagoktól való függőségét, biológiailag nem lebomlók.

Végezetül a jelentés számos újonnan megjelenő technológiára, többek között az üvegfóliákra (vitrimerek) is kitér.

A vitrimerek egy új polimerosztály, amely a hőre keményedő polimerekből származik. A vitrimerek dinamikus kovalens keresztkötésekkel rendelkeznek, ami azt jelenti, hogy minden egyes felbontott kötés helyett egy új kötés jön létre. A végeredmény egy erős, öngyógyító anyag, amely végtelenül újraformálható és újrahasznosítható (lásd a vitrimer-esettanulmányt a jelentés 51. oldalán).

A vitrimer-esettanulmány rávilágít az iparpolitika fontosságára a műanyagok jövőjének irányításában, és arra, hogy ez az új anyag a jövő részévé válhat az alkalmazások széles körében, például a sporteszközök, az autóalkatrészek vagy a szélturbinák területén.

c) Hogyan fogja a kormányzati és iparpolitika ösztönözni az innovációt a műanyag-újrahasznosítás terén?

A jelentés megismétli a kormányzati és iparpolitika fontosságát az innováció és a műanyag-felhasználás területén bekövetkező változások ösztönzésében.

A jelentés célja útmutatást nyújtani a politikai és ipari döntéshozók számára, hogy az erőforrásokat az ígéretes technológiák felé irányítsák, felmérjék viszonylagos előnyeiket az értéklánc különböző szakaszaiban, és rávilágítsanak azokra az innovatív vállalatokra és intézményekre, amelyek képesek lehetnek hozzájárulni a hosszú távú fenntartható növekedéshez.

Ennek megfelelően az innovációt ezen a területen a megfelelő szakpolitikákkal kell összekapcsolni annak érdekében, hogy megtaláljuk az utat egy fenntarthatóbb bolygó felé.

Dr. Palágyi Tivadar

* * *

Will Chen, Charles Huang, Jing Zheng és Hsien-Cheng Allen Pu: Benefits and Considerations for Patent Prosecution under Patent Prosecution Highway in U. S., Europe, and China. (A gyorsított szabadalmi eljárás lényege és előnyei az USA-ban, Európában és Kínában) Lexology, 2021. november 22.

a) Bevezetés

A gyorsított szabadalmi eljárás (Patent Prosecution Highway, PPH) a részt vevő szabadalmi hivatalok által világszerte meghirdetett kezdeményezések összessége a szabadalmi eljárások felgyorsítása érdekében ezekben az országokban. A PPH lehetővé teszi a hivatalok számára, hogy információt osszanak meg egymással, és hasznot húzzanak a többi részt vevő szabadalmi hivatal által végzett munkából, ezáltal csökkentve a vizsgálati munkaterhet és javítva a szabadalmak minőségét.

A PPH keretében egy részt vevő szabadalmi hivatalhoz korábban benyújtott szabadalmi bejelentés ügyét egy másik részt vevő szabadalmi hivatalban fel lehet gyorsítani, ha a szabadalmi bejelentés megfelel bizonyos követelményeknek. Az alábbiakban rövid áttekintést adunk a PPH keretében benyújtott szabadalmi bejelentések előnyeiről és azokról a követelményekről, amelyeknek a PPH-ban való részvételhez a szabadalmi bejelentéseknek meg kell felelniük.

b) A PPH-ban való részvétel előnyei

A PPH keretében benyújtott szabadalmi bejelentésekkel drasztikusan csökkenthető a szabadalmi bejelentések ügymenetének időtartama. A Kínai Szellemi Tulajdoni Adminisztráció által közzétett statisztikák szerint például a PPH keretében benyújtott szabadalmi bejelentések ügyének átlagos időtartama az első bejelentéstől a végleges határozat (pl. engedélyezés vagy lemondás) kézhezvételéig körülbelül 11,9 hónap. Ezzel szemben a nem PPH-bejelentések elbírálásának átlagos időtartama körülbelül 22,7 hónap. Továbbá a statisztikák szerint a bejelentők a PPH-bejelentések benyújtását követően mindössze 2,7 hónapon belül számíthatnak arra, hogy első hivatali intézkedést kapnak – szemben a nem PPH-bejelentések 12,5 hónapjával. A PPH-bejelentések benyújtása ráadásul költségmegtakarítást jelenthet a bejelentők számára, mert esetükben a megadás előtt átlagosan csak egy hivatali intézkedésre van szükség. Végül, a PPH-bejelentések átlagos engedélyezési aránya körülbelül 87,8%, míg a nem PPH-bejelentések átlagos engedélyezési aránya körülbelül 76,1%.

Az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegyhivatalánál (USPTO) benyújtott PPH-bejelentések hasonló előnyöket élveznek. Az Egyesült Államokban például a bejelentők a bejelentéstől számított 2 hónapon belül számíthatnak arra, hogy az USPTO első hivatali végzést ad ki, míg a nem PPH-bejelentések esetében körülbelül egy év telik el az első hivatali intézkedésig.

Mint nyilvánvaló, a PPH-bejelentések benyújtása számos előnnyel jár. Ezért a nemzetközi szabadalmi bejelentések benyújtását fontolgatóknak érdemes megérdeklődniük, hogy az őket érdeklő országokban a PPH alapján is benyújthatók-e szabadalmi bejelentések.

c) A PPH-jogosultság feltételei

Bár a PPH-ban való részvétel feltételei az egyes részt vevő szabadalmi hivatalokban némileg eltérhetnek, néhány általános szabály érvényes. Ahhoz, hogy egy bejelentő egy szabadalmi hivatalban jogosult legyen a PPH-ra, a bejelentés időpontjában bizonyítania kell, hogy:

1. egy kapcsolódó szabadalmi bejelentést valamelyik részt vevő szabadalmi hivatal szabadalmazhatónak nyilvánított;
2. a kapcsolódó szabadalmi bejelentés legalább egy szabadalmazható igénypontot tartalmaz; és
3. a szabadalmi bejelentés igénypontjainak kielégítően meg kell felelniük a kapcsolódó szabadalmi bejelentés engedélyezett igénypontjainak.

Ha ezek a követelmények teljesülnek, a bejelentők a PPH iránti kérelem benyújtásával és a részt vevő szabadalmi hivatalnál az alábbi iratok benyújtásával indíthatják meg az eljárást:

1. a kapcsolódó szabadalmi bejelentés összes levelezésének másolata;
2. a kapcsolódó szabadalmi bejelentés engedélyezett igénypontjainak másolata; és
3. egy igénypont-megfelelési táblázat, amely jelzi a szabadalmi bejelentés igénypontjai és a kapcsolódó szabadalmi bejelentés engedélyezett igénypontjai közötti összefüggést.

Az alábbiakban áttekintést nyújtunk néhány fontosabb ország PPH-követelményeiről.

α) Egyesült Államok

Az USPTO részt vesz a PPH-ban. Az Egyesült Államokban a PPH-ban való részvételre vonatkozó követelmények a következők:

1. az amerikai bejelentés legkorábbi időpontja megegyezik a megfelelő korábbi vizsgáló hivatalok (Offices of Earlier Examination, OEE) legkorábbi bejelentésével;
2. az OEE-bejelentésről megállapították, hogy legalább egy szabadalmazható igénypontot tartalmaz;
3. az USPTO-nál benyújtott amerikai bejelentés igénypontjai kellőképpen megfelelnek az OEE-bejelentésben szabadalmazhatónak ítélt igénypontoknak; és
4. az amerikai bejelentés érdemi vizsgálata még nem kezdődött meg.

Ha a fenti követelmények teljesülnek, a bejelentők PPH-kérelmet nyújthatnak be az USPTO-hoz. A PPH-kérelemhez csatolni kell a következőket:

1. az OEE-bejelentés engedélyezett igénypontjai;
2. az OEE-bejelentés vizsgálata során felhozott hivatkozások listája;
3. az OEE-bejelentés elővizsgálata során felhozott nem szabadalmi irodalmi hivatkozások másolatai;

4. egy igénypont-megfelelési táblázat, amely elegendő megfelelést mutat; és
5. a szabadalmazhatóság érdemi vizsgálata szempontjából fontos levelezések másolatai.

β) Kína

A Kínai Szellemi Tulajdoni Adminisztráció a PPH résztvevője. A PPH-ban való részvétel feltételei Kínában a következők:

1. a kínai bejelentés legkorábbi időpontja megegyezik a megfelelő OEE-bejelentésekével;
2. a kínai bejelentésnek közzétettnek kell lennie;
3. az OEE-bejelentésről megállapították, hogy legalább egy szabadalmaztatható igénypontot tartalmaz;
4. a kínai hivatalhoz benyújtott kínai bejelentés igénypontjai kielégítően megfelelnek az OEE-bejelentésben szabadalmazhatónak ítélt igénypontoknak; és
5. a kínai hivatalnál benyújtott bejelentés érdemi vizsgálata még nem kezdődött meg.

Ha a fenti követelmények teljesülnek, a bejelentők PPH-kérelmet nyújthatnak be. A PPH-kérelemhez csatolni kell a következőket:

1. az OEE-bejelentés engedélyezett igénypontjainak kínai fordítása;
2. az OEE-bejelentés vizsgálata során felhozott hivatkozások listája;
3. az OEE-bejelentés vizsgálata során felhozott nem szabadalmi szakirodalmi hivatkozások másolatai;
4. egy magyarázatokkal ellátott igénypont-megfelelési táblázat; és
5. a szabadalmazhatóság érdemi vizsgálata szempontjából fontos levelezések másolatai.

γ) Európai Unió

Az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) a PPH résztvevője. Az Európai Unió országaiban a PPH-ban való részvételre vonatkozó követelmények a következők:

1. az európai bejelentés legkorábbi időpontja megegyezik a korábbi vizsgáló hivatalok (OEE) megfelelő bejelentésével;
2. az OEE-bejelentésről megállapították, hogy legalább egy szabadalmazható igénypontot tartalmaz;
3. az ESZH-nál benyújtott európai bejelentés igénypontjai kellőképpen megfelelnek az OEE-bejelentésben szabadalmazhatónak ítélt igénypontoknak; és
4. az európai bejelentés érdemi vizsgálata még nem kezdődött meg.

Az ESZH általában akkor tekinti úgy, hogy az igénypontok kellő mértékben megfelelnek egymásnak, ha az OEE-bejelentések igénypontjai azonos vagy hasonló oltalmi körűek, mint az európai bejelentések igénypontjai, vagy ha az európai bejelentések igénypontjai szűkebb oltalmi körűek, mint az OEE-bejelentés igénypontjai.

Ha a fenti követelmények teljesülnek, a bejelentők PPH-kérelmet nyújthatnak be az ESZH-hoz. A PPH-kérelemhez csatolni kell:

1. az OEE-munkadokumentumok (vagy a nemzetközi szakaszban levő PCT-bejelentés legutóbbi munkadokumentumai) másolatait;
2. az OEE által szabadalmazhatónak minősített igénypontok másolatait; és
3. az OEE-munkadokumentumokban hivatkozott nem szabadalmi dokumentumok másolatait.

Ezeknek a dokumentumoknak az Európai Unió hivatalos nyelveinek legalább egyikén, azaz angolul, franciául vagy németül kell lenniük. Az Európai Unió hivatalos nyelveinek egyikén benyújtott kérelmek gépi fordítása is megfelel. Ha azonban az ESZH úgy ítéli meg, hogy a gépi fordítások nem megfelelők, hivatalos fordításokat kérhet.

Bár a nemzetközi bejelentések vizsgálati eredményei alapját képezhetik az ESZH előtti PPH-kérelemnek, azok a bejelentések, amelyek esetében az ESZH volt a nemzetközi kutatási hatóság (ISA) és a nemzetközi elővizsgálati hatóság (IPEA), nem jogosultak PPH-ra az ESZH előtt. Ennek oka, hogy nincs olyan munkatermék, amely „másik” hivatal által végzett munkának tekinthető.

Dr. Palágyi Tivadar

* * *

Saifedean Ammous: Bitcoin Standard. A központi bankok decentralizált alternatívája. Scolar, 2020; ISBN: 9789635091195

Az *Encyclopaedia Britannica* 2013-as évkönyvéből: „*Bitcoin: A virtuális pénznem felemelkedése*: egy globálisan elismert virtuális vagy digitális pénznem lehetősége minden korábbinál nagyobbban mutatkozott, ahogy a bitcoin, egy titkosítással védett pénznem (vagy kriptopénz) kifejlődött a 2008-as pénzügyi válság sodrában, népszerűséget – és értéket – nyert, és kezdett behatolni a főszektorbeli pénzügyi műveletekbe. Többé-kevésbé a spekulánsokat hibáztatták értékének hihetetlen volatilitásáért, amely a 2010 júliusi 0,05 USD-ról 266 USD-ra szökött 2013 áprilisában, majd leesett 60 USD körülire, és 1000 USD-ra emelkedett késő novemberben. Eközben a hagyományos kereskedők és online piacok kezdték elfogadni törvényes elektronikus fizetőeszközként.

A virtuális pénz növekvő használata 2013 októberében vált látványosabbá, amikor az FBI bejelentette, hogy lezárta az illegális Selyemút weboldalt, egy anonim online piacteret, amelyet illegális kábserügyletekre, pénzmosásra és egyéb bűnös tevékenységekre használtak, s csak bitcoint fogadtak el fizetőeszközként. Az USA kormányzata dollármilliókat érő mennyiségben foglalt le a Selyemút számítógépein tárolt bitcoint. Ennek hatására az USA Szenátusa meghallgatást tartott novemberben a bitcoin és egyéb virtuális fizetőeszközök jövőjéről, amelyről az FBI is elismerte, hogy „törvényes pénzügyi szolgáltatások eszközüül is szolgálhat.” (Kiemelések a recenzió szerzőjétől.)

A szerzőről, a *Columbia Egyetem honlapjáról*: „A Libanoni Amerikai Egyetemen a közgazdaságtan ’assistant professor’-a. M.Phil- és MA-fokozatot szerzett fenntartható fejlődésből a Columbián, MSc-fokozatot fejlődésmentésmentből a London School of Economics-ban.”

E könyvnek eredeti kiadását a világszerte szakkönyvkiadók egyike, a Wiley jelentette meg. Ez mindenképpen komoly szakmai elismerést jelent, s ennek felel meg mondandójának igen alapos szakmai kidolgozottsága is. Ugyanakkor maga e mondandó, olykor a stílus, s néha egynémely aktuálpolitikai felhang azt valószínűsíti, hogy a Wiley talán programjavaslatként és vitairatként adta ki.

Az egyik legnagyobb könyvismertető portál, a *Goodreads* (a Wikipedia szerint 2019-ben 90 millió regisztrált használója volt) a könyvről: „*A bitcoin a digitális kor új, decentralizált és automatizált megoldása a pénzre*: legyen világszerte hozzáférhető, és senki által sem ellenőrzött.”

Az utóbbi kíváncsiság teljesülése nem oly abszolút pozitív, ahogy azt az ebben laikusok, valamint bármi központosított beavatkozás ellenzői gondolnák. Lehet az utóbbit utálni, de ha az intézményeknek, cégeknek, embereknek igényük van biztonságra – márpedig a legtöbbszörnek van –, az gyakran többé-kevésbé a központi szabályozásból és ellenőrzésből fakad, különösen az üzleti és a pénzvilágban. A modern pénz fura jószág: szakszóval „fiat money”, azaz „teremtett pénz”, amelynek nincs saját, belső értéke, hanem a rendszer adja azt, amelyben működik. A papírpénz tipikusan ilyen – mi értéke lenne egy fecninek? –,

a csak az informatikai nyilvántartásokban, digitális jelsorozatként létező pénz pedig még inkább. A modern pénz működőképességének alapját az adja, hogy törvény szabályozza a kibocsátását, jegybankok őrzik a törvényben megszabott módon, az értékállóságát, és a hagyományos, „fősodratú” pénzügyi rendszert is jelentős részben az teszi az ügyfelek számára megbízhatóvá, hogy törvények írják elő a pénzügyi szolgáltatók számára a megbízható működés kritériumait, és törvényben rendelt felületek biztosítják azok betartását. Nos, ezek repülnek a semmibe az ellenőrzés kiiktatásával, s nagy kérdés, vajon onnantól mi adja a biztonságot. Az öntisztító piac, amely magától még időben kizárja a visszaéléseket és azok elkövetőit, szép álom. Ammou igen részletesen fejtegeti, miként van a monetáris biztonság lényegében megtörhetetlenül belekódolva a bitcoin rendszerébe, s mennyi védelmet ad a csalások ellen annak mindenki számára tökéletesnek tűnő átláthatósága. Az eddigiekben viszont, az eddigi pénzekkel pénzügyi összeomlások, válságok, csődök, botrányok és kárvallott emberek tömegei következtek az ellenőrzés olykori hibáiból és hiányosságaiból – gondoljunk akár csak a 2008-as nagy válságra, vagy egynémely itthoni nagy pénzügyi csalásra.

A modern államok működtetésének két alapvető pénzügyi eszköze a kormányzat fiskális politikája és a központi bank – jegybank – monetáris politikája, amely az „ellenőrzés” szó szerint létfontosságú része. Gondoljunk bele, mi lenne, ha nem volnának intézményes biztosítékai a pénz és a pénzügyi szervezetek és rendszerek működésének! Három rövid példa, mire vannak ehhez a központi bankok – s lehet gondolkodni, valóban nélkülözhetők-e, valamint azon, mennyire válhatnak be Ammou fejtegetései arról, miként képes a bitcoin rendszere ellátni a monetáris politika feladatait.

A *Magyar Nemzeti Bankról* szóló hatályos törvényünk, a 2013. évi CXXXIX. törvény a jelenlegi európai fősodorról összhangban így rendelkezik: „[a]z MNB elsődleges célja az árstabilitás elérése és fenntartása.” A törvény rendelkezik az MNB „[a] rendszerkockázatok feltárásával és kezelésével kapcsolatos alapvető feladatairól”, továbbá a pénzügyi szervezetek feletti „felügyeleti feladatairól” is. (A pénzügyi szervezetek állami felügyeletét korábban erre létesített államigazgatási szerv látta el, ezt beleolvasztották az MNB-be.)

Az USA központi bankjának szerepét betöltő *Federal Reserve System* küldetésnyilatkozata megfogalmazza a FED fő feladatait (kivonatolva az idevágó lényeg):

1. *Megvalósítani a nemzet monetáris politikáját azon fő céllal, hogy elérje a maximális foglalkoztatottságot (! – Osman P.), az árstabilitást, és a mérsékelt hosszú távú kamatlábakat* (ami kritikus az ingatlanvásárlásoknál, a vállalkozások és fejlesztési programok finanszírozásánál, és más területeken is – Osman P.).
2. A banki intézmények felügyeletével és szabályozásával biztosítani az ország bank- és pénzügyi rendszerének biztonságos és egészséges működését, és védeni a fogyasztók idevágó jogait.
3. Fenntartani a pénzügyi rendszer stabilitását, és féken tartani a pénzügyi piacokon felmerülő rendszerszerű kockázatokat.”

Az Európai Központi Bank küldetésnyilatkozatából: „Az EKB és a nemzeti központi bankok együtt alkotják az Eurosystemet, az euróövezet központi bankrendszerét. Az Eurosystem fő célja fenntartani az árstabilitást, védeni az euró értékét. Az EKB felelős az euróövezetben és a részt vevő, azon kívüli tagországokban működő hitelintézetek prudenciális (a megbízható működést biztosító – Osman P.) felügyeletéért, ami egy egységes felügyeleti mechanizmusban valósul meg, amely magában foglalja a nemzeti illetékes hatóságokat is. Ezzel hozzájárul az EU-ban és minden résztvevő országában a bankrendszer biztonságához és megbízhatóságához, és a pénzügyi rendszer stabilitásához.”

Folytatva a Goodreads-ből: „Képes-e ez a fiatal, feltörekvő pénznem kihívni a globális pénzügyi rendet? A közgazdász Ammous visszaköveti a pénzügyi technológiákat az eredetekhez: kagylóhéjak, mészkövek, szarvasmarha, só, gyöngyök, fémek, államadósság alkalmazása fizetőeszközként; megmagyarázza, mi teremtett pénzügyi szerepet ezek használatának, mi teszi a megbízható pénzt, s milyen előnyökkel jár egy megbízható pénzügyi rezsim a gazdasági növekedésre, az innovációra, a kultúrára, a kereskedelemre, a személyi szabadságra és a nemzetközi békére. (Könnyen belátható a pénz megbízhatóságának jelentősége, ha arra gondolunk, hogy a pénz ma már az élet szinte minden terén szerepet játszik, valóban 'money makes the world go round', s mi van, ha ez a pénz rogyadozni kezd? Sok példa van arra, hogy ha egy ország saját valutájában megrendül a bizalom, a piaci szereplők akár még illegálisan is áttérnek egy megbízhatóbbnak tartott valuta használatára. Egyfajta fordított Gresham-törvény működik: a piaci szereplők nem fogadják el a rosszabb pénzt. Ami pedig a pénzügyi rendszert illeti, óriási fontosságára jellemző példa, hogy a világ egyik legragyogóbb üzleti hadművelete – netán átverése? – volt a felkészítés a hírhedt Y2K-ra, azaz a rémisztő veszélyre, hogy a pénzügyi rendszerek, sőt a bankjegykiadó automaták is netán átmenetileg leállnak a dátumváltás miatt – Osman P.)

A pénzügyi és a történelmi elemzés alapot ad, hogy megértsük a bitcoin működési mechanizmusát, a kezdeti sikerét, és a szerepet, amelyet egy információalapú gazdaságban betölthet. A szerző úgy érvel, hogy a bitcoin nem is annyira fizetőeszközként szolgál, és a fogyasztók vásárlásainak hálózataul, hanem alkalmasabb a nagy pénzügyi intézmények közötti elszámolások értéktáráként és hálózataként. Egy automatizált és tökéletesen előrelátható monetáris politikával (vajon ez nem abszolút önellentmondás? A politikának aktívnak – szükség szerint proaktívnak és/vagy reaktívnek kell lennie, hogy betölthesse a feladatát, s gyakran még a passzivitása is fontos üzenetet hordoz, így aligha lehet automatizált – Osman P.), és annak képességével, hogy percek alatt megvalósítsa nagy összegek végső elszámolását szerte a világon, a bitcoin valódi jelentősége abban áll, hogy egy decentralizált, semleges, szabadpiaci alternatívát kínál a nemzeti központi bankokkal szemben.” – Ha pedig az egyik legnagyobb könyvajánló portál ezt olvassa ki belőle, ebben is van min elgondolkodnunk, főleg ha figyelembe vesszük, ami a bitcoin mai alkalmazásairól a nagy nyilvánosság előtt megjelenik.

Izgalmas vélemény a mondandóról egy felettébb izgalmas szakembertől. Ő Nassim Nicholas Taleb, akinek leghíresebb könyvét, a valószínűtlen események bekövetkezésének hatásai-

ról szóló, dicséreteket és ellene szóló kritikákat egyaránt kiváltó 2007-es *A fekete hattyút*, amely 2011-ig 3 millió példányban kelt el, a *The Sunday Times* beválogatta a 2. világháború utáni 12 legnagyobb hatású könyv közé. Talebet pedig *a Nobel-émlékdíjas közgazdász, Daniel Kahneman*, a viselkedés-gazdaságtan egyik atyja *a világ legkiemelkedőbb gondolkodói közé javasolta* azzal, hogy „Taleb megváltoztatta a módot, ahogy nagyon sok ember a bizonytalanságról gondolkodik, különösen a pénzpiacokon”. Forrás a Wikipedia, amely elmondja, hogy „a 2009-es davosi Világgazdasági Fórumon 'rocksztárként' kezelték”, ami itt nyilvánvalóan a vakmerő szakmai rendbontót jelenti, amilyen e könyv mondandója is, ő pedig kemény szavakkal támadta a bankárokat, mondván, hogy meggondolatlanságuk nem ismétlődik, ha elnyerik büntetésüket (a 2008-as nagy pénzügyi válság után voltak – Osman P.). Taleb határozottan állítja, hogy a statisztikusok a ritka események és katasztrófák kockázatait illetően pszeudo-tudósoknak mutatkozhatnak, akik hozzáértésük hiányát bonyolult egyenletekkel fedik el. Ezért megkapta a megfelelő visszavágásokat is. *A fekete hattyú pedig úgy kapott gyilkos kritikákat, hogy egyben alapvető, kötelező olvasmánynak is minősítették.*”

Taleb előszavából (innenről minden forrásmegadás nélküli idézet a könyvből – Osman P.): „Miközben ezeket a sorokat írom, bizonyos, számunkra túlságosan nehezen érthető témakörök szakértői elleni, totális lázadás szemtanúi lehetünk. Ilyen például a makrogazdaság, ahol a szaktekintélyek nemhogy nem szakértők, de még érteni sem értenek hozzá igazán. Érteni? Hosszan fejtegethető lenne, miért nem tud a makrogazdaságtan megfelelni az egzakt tudomány kritériumainak, ám itt inkább a közgazdasági Nobel-émlékdíjas Paul A. Samuelson, a modern közgazdaságtan egyik megalapozóját idézzük. Ő írja világhírű *Közgazdaságtan* c. könyve előszavában, hogy 'A közgazdaságtan legalább annyira művészet marad mindig, mint amennyire tudománynak számít'. A Federal Reserve korábbi elnökei, Greenspan és Bernanke teljesen félreértelmezték az empirikus valóságot, amire mi túl későn döbbszünk rá: sokszor nehezebben vesszük észre a nagy hibákat, mint a kis botlásokat, ezért is fontos, hogy elővigyázatosan döntsünk, kit ruházunk fel a központi makrogazdasági döntéshozatal felelősségével. (Erős kérdés, mennyire jogos Ammous kritikája a két kiemelkedő FED-elnököt illetően, s mennyire szóltak bele szakmai döntéseikbe hatalmi tényezők, másrészt mi lehet itt a megbízható elővigyázatosság? – Osman P.)

F. A. Hayek meggyőző értelmezése szerint (Hayek Nobel-émlékdíjas közgazdász, a 20. sz. egyik nagyhatású iskolateremtője volt közgazdaságtanban, társadalom- és politikai filozófiában – Osman P.) összetett rendszerekben *a szaktudás sosem koncentrálódik, a szereplők valójában szétszórt részleges tudásuk ellenére össze tudják hangolni a tevékenységeiket, ezáltal egy külső koordinátor nélkül működő egészet alkotni.* (Jusson itt eszünkbe a bitcoin tételezett előnyei közt a 'decentralizált, senki által sem ellenőrzött' jellemzés! – Osman P.) Hayek a szétszórt tudás fogalmát használja. Úgy tűnik, maga a 'tudás', sőt az egyén racionalitása sem lényeges, ha a struktúra helyes. (Ó, jaj, úgy tűnik, már Adam Smith is a helyes struktúrában reménykedett 'a láthatatlan kéz' jótékony hatásainak érvényesülését remélve A nemzetek

gazdagsága c. művében, de ilyen struktúrát eddig nagyon nem sikerült létrehozni, még törvényi és piacfelügyeleti rásegítésekkel sem – Osman P.)

Az állandó változás ellenére, *egy információáramláson alapuló hatásmechanizmus olyan piaci egyensúlyhoz vezet, ahol a szereplők nem kell hogy mindig racionálisak legyenek.* Lényegében a megfelelő szerkezet a tömeg hiányos tudása mellett is jobban működik, mint a maximális háttértudású egyéneket feltételező, szovjet típusú rendszer. (Az első mondatban: max. vezethet, de ez egyáltalán nem biztos, és biztosan nem akármilyen mechanizmus, különösen, hogy mi biztosítja a torzítatlan információáramlást, és mi véd a torzítások ellen? A második mondat kardinális kérdése, hogy milyen is a 'megfelelő' – a viszonyítási alapon pedig talán inkább ne is törjük a fejünket – Osman P.)

Ezért is kiváló találmány a bitcoin. Egy összetett rendszer igényeit elégíti ki, nem a kriptovaluta volta miatt, hanem mert nincs egy központi tulajdonosa, sem egy felsőbb szerv, amely a sorsáról határozhatna. (Sem pedig amelyik a gazdaság és a pénzpiac megbízható működéséhez szükséges fékeket és ellensúlyokat működtetné. Hogy ez mivel jár, s az mennyire jó, azon érdemes gondolkodni, végiggondolva természetesen Ammous tételes érvelését is – Osman P.) *A bitcoin a tömegé, a felhasználóké.* Emellett a most már több évre visszavezethető múltjával *kijelenthető, hogy megállíthatatlanná vált.* Versenybe csak az a kriptovaluta szállhat vele, amelyik rendelkezik a fent említett hayeki tulajdonságokkal.

A bitcoin egy pénznem kormányzat nélkül. Felvetődhet a kérdés, hogy az arany, az ezüst és az egyéb nemesfémek, esetleg valuták hasonlóan kormányzat nélküliek-e? Nem teljesen. Amikor arannyal kereskedünk a hongkongi tőzsdén, csupán egy helyi részvényt kapunk, amelyet esetlegesen New Jersey-be kell vinnünk. A bankok végzik az ügyletet helyettünk, a bankokat pedig a kormányzatok irányítják (vagyis a bankárok és a kormánytisztviselők inkább, legyünk udvariasak, szorosán együttműködnek). (Az eredeti szöveget sajnos nem láthatjuk, de ez a 'részvény' nagyon nem stimmel, a 'bankok' itt a befektetési szolgáltatókat jelentik, s a 'kormányzati irányítás' tételezése körül is valami gubanc van, ha az a prudenciális felügyeleten túli beavatkozást akarja jelenteni – Osman P.) *Tehát a bitcoinnak van egy óriási előnye az arannyal szemben, ha adásvételre kerül a sor: annak végrehajtása nem igényel harmadik felet. Egy kormányzat sem ellenőrizheti, milyen kód van a fejünkben.*” Éppenséggel arannyal és szinte bármi mással is lehet végezni csak eladó és vevő közötti, ún. OTC ügyleteket, s a közvetítő szolgáltatások, amilyen a tőzsde is, sem szükségképp a bűn mocsara. Bitcoin-tőzsdék pedig nagyon is léteznek, ahogy más „harmadik feles” műveletek is.

„Biztosak lehetünk benne, hogy lesznek nehezebb időszakai a bitcoinnak. Lehetséges, hogy elbukik, de könnyűszerrel újjászületik majd, hiszen tudjuk, hogyan működik. (Valóban? Alighanem igen kevesen értik az alapját adó blokklánc-technológiák működését, s hogy az mennyiben biztosítja a bitcoin fizetőeszköz-voltát. Igaz, Ammous itt erről is ad részletes magyarázatot – Osman P.) Jelenlegi állapotában nem túl felhasználóbarát tranzakciókhoz, nem elég jó, hogy a koffeinmentes eszpresszó macchiátódat kifizesd vele a helyi kávézóban. (Nincs meg az ilyen alkalmazás kellően fejlett logisztikája – Osman P.) Magas

volatilitása miatt egyelőre alkalmatlan arra, hogy fizetőeszközként működjön (pontosabban, ahogy Ammous kifejti, azok fogadják el, akik hosszú távú befektetésként használják. Más kérdés, hogy a fentebb idézett FBI-jelentéshez hasonlóan sok utalás szól a bitcoin elterjedt használatáról illegális ügyletekben. Ammous erre olyannyira csattanós választ ad, hogy azt lentebb idézni fogjuk – Osman P.). Viszont *ez az első organikusan fejlődő valuta.* (Bármit jelentsen is ez, szemben a korábbi fizetőeszközök fejlődésével – Osman P.) *Pusztán jelenléte biztosítja, hogy a mindenkori kormányzat emlékezzen: az utolsó intézmény, amit irányítani tud, azaz a pénz, már nem az ő monopóliuma.* Nekünk, a tömegnek ez garanciát nyújt az orwelli jövővel szemben. – Nassim Nicholas Taleb, 2018. január 22.” – Ez a végszó talán kissé elszaladt. Vajon nem régen rossz, eleve vesztes pozíció, ha már csak a bitcoin véd meg „az orwelli jövő”-től?

Bitcoingenesis: „Egy informatikus Satoshi Nakamoto álnéven (maig sem tudni, kit takar e név – Osman P.) 2008. november 1-jén e-mailt küldött egy kriptográfiai levelezőlistára, amelyben bejelentette, hogy létrehozott 'egy peer-to-peer, azaz központi csomópontok nélküli, digitális fizetőeszközt, amely nem függ egy harmadik, megbízható féltől'. Az e-mail a technológia tömör leírását és a teljes tanulmányhoz vezető linket tartalmazta. Lényegében a bitcoin egy olyan, saját pénznemmel rendelkező fizetési csatorna (sokkal inkább hálózat vagy rendszer – OP), amelyben a résztvevők egymás közötti ügyleteinek a hitelesítését egy kifinomult rendszer végzi, így nem szükséges megbízni a hálózat egyetlen felhasználójában sem. A bitcoin egy előre meghatározott értékkel jutalmazza azokat a tagokat, akik a tranzakciók hitelesítéséhez a számítógépük számítási kapacitását biztosítják. (Ez a hitelesítés a bitcoinról szóló ismertetések talán legkevésbé közérthető része, amelyről viszont itt szintén kapunk részletes magyarázatot. Erősen leegyszerűsítve: a hálózatban nagyon bonyolult matematikai feladatok formájában közzétesznek minden tranzakciót hitelesítésre, az ebbe bekapcsolódók igyekeznek azt megoldani, s akinek elsőként sikerül, jutalmul bitcoint kap. Ezt a megoldási próbálkozást nevezik bitcoinbányászatnak, a tranzakciók e különleges közreműködők, az egymással versengő 'bányászok' munkája eredményeként teljesülnek. Bárki beléphet közéjük, de ehhez hatalmas számítógépes teljesítmény kell, a rendszer pedig automatikusan hozza ki, melyik bányász volt épp eredményes. A napfényre került információk szerint e 'bányászat' óriási számítógép-kapacitást igényel, óriási energiafogyasztással jár. Az eredeti meghatározás szerint rögzített határa van, hogy összesen mennyi bitcoin jöhet létre, s a már meglévő mennyiség növekedésével egy azzal eleve rögzített összefüggés szerint csökken a 'jutalom' rátája – Osman P.). *A megdöbbentő dolog ebben a találmányban az volt, hogy ellentétben minden korábbi digitális fizetőeszköz létrehozására irányuló próbálkozással, ez valóban működött is.*”

Ammous felvázolja a *bitcoin menetelését* onnantól, hogy „hogyan egy ilyen furcsa kísérlet mást is érdekelhet a kriptográfiában járatos kockafejeken kívül”, s hogy a bitcoin „egy behatárolt informatikusközösség digitális játékszere” volt. „Közgazdasági értelemben vitat-

hatatlanul az a pillanat volt *a legmeghatározóbb a bitcoin történetében*”, amikor „2009 októberében egy internetes tőzsde 25,02 dollárért értékesített 5050 bitcoinot, amivel feljegyezték a világ első, pénzért történő bitcoinvásárlását. 2010. május 22-én egy felhasználó 10 000 bitcoinért vásárolt 25 dollár értékű pizzát, vagyis csereeszközként használta. A tokenek, azaz digitális érmék *hét hónap alatt váltak árucikkből forgalmi eszközzé*.”

„Azóta a bitcoin hálózata mind a felhasználók, mind pedig a tranzakciók számában és az ezzel járó számítási teljesítményben növekedett. Ezzel párhuzamosan a valuta értéke is gyorsan nőtt (s közben olykor vadul ingadozott, annál is inkább, mert a volatilitását semmilyen, a rendszerbe épített fék sem csillapítja – Osman P.). Nyolc év elteltével világossá vált, hogy *ez a találmány már rég nem egy online játék, hanem egy technológia, amely kiállta a piac próbáját*, és számos valódi használati formája van. Aktuális piaci árfolyamával – a többi nemzeti valuta mellett – rendszeresen foglalkoznak a televíziók, az újságok és az internetes média.”

Itt szükséges kissé belegondolni e legutóbbi részbe. Eleink sokkal bölcsebbek voltak, mintsem pontosan definiálták volna a találmány minőségi kritériumait (csak a szabadalmazható!), ám mindenképp kritikus kérdés, mi itt valójában a találmány. Megkockázatható: maga a bitcoin annyira „találmány”, mint a papírfecni, amelyet először a kínaiak használtak pénzként, majd az itáliai pénzváltók egymás között ügyfeleik finanszírozására, vagy épp a híres kötömbök – az itt is említett „rai kövek” –, amelyek tengerben pihennek, s csak a névleges tulajdonjoguk száll át fizetési műveletekben a szigetlakók között. Ami itt a lényeg: a bitcoinot pénzként technikailag a mögötte álló informatikai rendszer működteti, a híres blokklánc. Technológiának sem maga a fizetőeszköz tekinthető, hanem a rendszer, amelyben azt ekként forgalomképesen kibocsátják, használják és elfogadják. Maga a blokklánc valóban technológia, és számos közlés valószínűsíti annak jövőbeni sokoldalú használhatóságát, messze túl a pénzforgalmon is. A Wiley egy másik e témabeli könyve, *The Bitcoin Big Bang – How Alternative Currencies are about to Change the World* ajánlójában így szól: „*A bitcoin világa az egyik legmegragadóbb és ígéretesebb technológiai előrelépés az internet feltalálása óta. Ez az alternatív fizetőeszköz képes lehet felforgatni a globális fizetési hálózatokat, ám az igazi innováció a mögötte álló, ún. blokklánc-technológia*”.

Igen figyelemre méltó innováció e téren a digitális megjelenítésben létező műtárgyak és egyéb gyűjthető dolgok (NFT, non-fungible token) blokklánc alapú kereskedelme, amelyvel azok már a befektetési eszközök új osztályát képezik. Vadonatúj hír, hogy „az ukrán kormány közölte, hogy NFT-t fog kibocsátani, hogy finanszírozza a hadseregét, amely az orosz invázióval szemben védi az országot” (portfolio.hu), egy korábbi szerint pedig (24.hu, 2022. 01. 24): „2021 decemberében közel 40 millió forintért adták el a világ első sms-üzenetét digitális műtárgyként, azaz NFT-ként”. Maga a blokklánc-technológia pedig számos más digitális pénz alapjául is szolgál – ezekről is olvashatunk itt.

Nem tévesztendő ugyanakkor össze a bitcoin típusú pénz a mostanában felvetett digitális jegybanki pénzzel. Az teljesen más, a lényege dióhéjban egy, a pénzügyi közvetítő rendszert megkerülő kapcsolat a jegybank és a fizetőeszköz „végső felhasználói” között.

Tovább a könyvből: „A bitcoin legkönnyebben egy nyílt forráskódú, megbízható harmadik fél közbeiktatása nélkül működő szoftverként értelmezhető, amely egy váratlan inflációnak ellenálló forgalmi eszköz. (Ez annyiban feltétlenül igaz, hogy amíg él a fentebb említett rögzített mennyiségi korlát, a bitcoin azon túlmenően nem hígítható, nem történhet vele pénzrontás. Más kérdés, hogy bizonyos mértékű, jól kordában tartott inflációra szüksége van a modern gazdaságnak, s annak beállítása része a monetáris politikának. Épp ezen bukott meg az aranystandard rendszere, mert túl merev volt mind a modern gazdaság, mind a monetáris politika számára – Osman P.) Máshogy fogalmazva, a bitcoin a modern központi bankok szerepét automatizálja, szabályai csak a hálózat ezernyi résztvevőjének hozzájárulásával módosíthatók, ezáltal egy kiszámítható és gyakorlatilag megváltoztathatatlan kódsor. Ez teszi az első bizonyíthatóan megbízható, működőképes és értékálló elektronikus pénzzé.”

Ammos magyarázata ehhez valóban meggyőzőnek hangzik: „A fejlesztőknek érdekük, hogy a játékszabályokat betartsák, ha azt szeretnék, hogy kódjaikat elfogadják a felhasználók. A bányászoknak azért kell betartaniuk a szabályokat, hogy munkájukért blokkjutalmat kapjanak. A hálózat tagjainak azért érdekük, hogy a rendszerben maradjanak, hogy az ügyleteiket végrehajthassák. Minden egyéni programozó, bányász vagy node-operátor nélkülözhető a hálózat szempontjából. Ha eltérnek a konszenzustól, a legvalószínűbb, hogy csak az erőforrásaikat élik fel. Amíg a rendszer díjazza a tagjait, valószínű, hogy mindig lesznek új szereplők a régié helyett. Tehát a bitcoin keretrendszere szuverénnek tekinthető. Amíg a bitcoin létezik, ezek alapján a szabályok alapján fog működni. Ezért a szilárd kiegyensúlyozottságért tekinthető keményvalutának. Ha a jövőben mégis eltérne valamiért, értéke és hitelessége is nagyban sérülne.”

„Értékálló”? Annyi bizonyos, hogy nem lehet körülnyírni, sem értéktelenebb ötvözet alkalmazásával csökkenti a nemesfémtartalmát, ahogy régen az arany és ezüst pénzérmékkel tették, sem pedig a „bankóprés” működtetésével növelni a forgalomban lévő pénz mennyiségét és rontani annak vásárlóerejét. Erről így szól a könyv: „A behatárolt mennyiségéből adódó ritkasága igen vonzóvá teszi értékőrzés szempontjából, amit a tulajdonosok folyamatosan növekvő száma is mutat, akik hosszú ideig is elviselik a magas volatilitást, ha az leginkább felfelé tendáló, ahogyan az eddig jellemző volt. E mellett az árfolyam-ingadozás mellett azonban elszámolási egységként működésképtelen, legalábbis, amíg nem nő többszörösére a piaci értéke és a felhasználói száma.”

A mondandó veleje: „Miközben a bitcoin a digitális világ találmánya, a problémák, amelyek megoldására hivatott – nevezetesen a pénz egy olyan formája, ami teljes egészében a tulajdonosa irányítása alatt áll, és valószínűleg hosszú távon is őrzi az értékét –, egyidősek az emberi civilizációval. Ez a könyv e gazdasági kérdések gondolatmenetén vezet végig, a

technológia többévi tanulmányozása után, továbbá a válaszokon, amelyeket ez az innováció kínál, és kifejti, hogy a társadalom a történelem során hogyan próbálta orvosolni ezeket az anomáliákat. A végkövetkeztetésem meglepően hathat majd mindazok számára, akik szerint a bitcoin egy átverés vagy csak spekulátorok és gyorsan meggazdagodni vágyók fortélyja. A bitcoin nemcsak továbbfejleszti a korábbi értékmegőrző megoldásokat, de a digitális világ értékálló pénznemeként betöltött szerepe váratlanul érheti a szkeptikusokat.”

A tartalomról: „Első része a pénz fogalmával, szerepével és tulajdonságaival foglalkozik. Műszaki háttérrel rendelkező közgazdászként (Wikipedia: a Beiruti Amerikai Egyetemen szerzett BE fokozatot gépészmérnöki ismeretekből – Osman P.) mindig a megoldandó problémákra adott válaszokon keresztül próbáltam megérteni az adott technológiát, ami lehetővé tette, hogy csak a lényegi elemekre összpontosítsak, a véletlenszerű, kozmetikai és jelentéktelen részletek kizárásával. Ha megértjük, hogy a pénz miért jött létre, értelmezhetjük, mi az erős és a gyenge valuta. Ezzel a fogalmi kerettel elemezhetjük, hogyan és miért működtek különböző javak pénzként, mint például a tengeri kagylók, az üveggyöngyök, a nemesfémek vagy az állami valuták. Továbbá hogy azok miért bukhattak el, és hogyan szolgálták a társadalom céljait értékmegőrzés és értékállóság szempontjából.

Második része a stabil és instabil valuták történelmi szerepével foglalkozik az egyén, a társadalom és a globális világ viszonylatában. Az értékálló pénz lehetővé teszi az emberek számára, hogy előre gondolkodhassanak, megtakaríthassanak és befektethessenek a jövőbe. (A pénz értékállósága ehhez szükséges, de önmagában nem elégséges feltétel. Ha a megtakarítástól hozamot is várunk, ahhoz megfelelő befektetési eszközök is kellenek, közülük sorolva itt a működőtőke-befektetéseket is. A mai tőkealapú nyugdíjrendszerek kardinális problémája, hogy olyan befektetési lehetőségekre van szükségük, amely egyszerre biztonságos, és elegendően nagy hozamot is termel a számukra – Osman P.) A hosszú távú tartálékolás és a beruházások a tőkefelhalmozás kulcsa, és az emberi civilizáció jólétét szolgálja. Maga a pénz a gazdaság indexe, ahol a hiteles valuták erős alapot biztosítanak a kereskedelemhez, a befektetéshez és a vállalkozáshoz, míg a hiteltelen pénz mindezeket megghiúsítja. Az erős valuta egyúttal a szabad társadalom alapja is, mivel hatásos védőgát a despotikus kormányokkal szemben. (Kritikus kérdés, mit is jelent az 'erős valuta'. Nemzetközi kereskedelemben az egymás közötti átváltási árfolyamok, másrészt a vásárlóértékek viszonyát, s az ilyen értelemben vett 'gyenge' valuta segíti az országban működő cégek exportképességét. S miként működik a meglepő tétel, hogy az erős pénz véd a despotikus kormányok ellen? Ammou erre is ad magyarázatot, bár nem olyat, amelyhez ne férne némi kétség, és ne lenne némi sajátos politikai színezete – Osman P.)

A harmadik rész a bitcoin-hálózat működését és legszembetűnőbb közgazdasági jellegzetességeit fejti ki. Amellett, hogy elemzi a lehetséges alkalmazási területeit erős valutaként, megvitát néhány olyan esetet is, ahol nem ideális választás. Végezetül szót ejt a legáltalánosabb félreértésekről és tévhitekről, amelyek a bitcoint körülveszik.”

„Ez a könyv azért készült, hogy bemutassa a bitcoin gazdasági oldalát, és megértesse az olvasókkal, hogyan vált a korábban használt forgalmi eszközök digitális utódjává. Nem akarja népszerűsíteni a bitcoint, és nem sarkall befektetésre. Távól áll ettől. A bitcoin értéke valószínűleg továbbra is igen ingadozó marad, egy ideig még biztosan; a bitcoin-hálózat vagy sikeres lesz, vagy bármilyen előrelátható vagy előre láthatatlan ok miatt elbukhat; *használatra magas fokú technikai szaktudást igényel, és több kockázatot rejt magában, egyelőre alkalmazhatatlanná téve azt a tömegek számára.* Ez a könyv nem minősül befektetési tanácsnak, de próbálja megmagyarázni a hálózat működését és gazdasági sarokpontjait, hogy a megfelelő tudás birtokában az olvasók eldönthessék, szeretnék-e igénybe venni szolgáltatásait.”

Caveat emptor: „Csakis ezen ismeretekkel, a bitcoinok gyakorlati használatával, birtoklásával és tárolásával kapcsolatos hosszas és körültekintő kutatómunka után vegye fontolóra bárki a bitcoinba fektetést. Miközben a tokenek piaci értékének gyors emelkedése sokak számára kétséget kizáróan jó investíciónak tűnhet, közelebből megnézve a számtalan hack, a hálózatot ért támadások, az átverések és a biztonsági rések, amelyek az emberek bitcoinjaiba kerültek, kijózanítóan hathatnak azokra, akik szerint a bitcoin garancia a meggazdagodásra. (Minden piacok első szabálya: bizonyos illegális eszközök alkalmazásától eltekintve nincs és nem is létezhet biztos garancia a meggazdagodásra. A befektetési eszközök között is csak azok hordozzák a nagy nyereség eshetőségét, amelyeknek nagy a volatilitása, azaz szintűgy bennük van a nagy bukás lehetősége is – Osman P.) Ha a könyv elolvasása után mégis úgy döntene, hogy megéri bitcoint tartani, *az első befektetése ne a bitcoinvásárlás legyen, hanem a rászánt idő, hogy megértse, hogyan tudja biztonságosan megvenni és tárolni. A bitcoin velejáró természete, hogy ezt a tudást nem lehet átruházni és kiszervezni.* Az egyéni felelősség megkérdőjelezhetetlen mindazok számára, akik érdeklődnek a bitcoin iránt. Ez a bitcoin megértéséhez vezető út első lépése.”

„A bitcoin a bűnözők pénze? A bitcoint övező egyik legáltalánosabb tévhit, hogy kiváló fizetőeszköz a bűnözők és a terroristák számára. Rengeteg publikáció jelent már meg olyan megalapozatlan állításokkal, amelyek szerint a terroristák és a bűnözői csoportok a bitcoint használják tevékenységeikhez. E cikkekből többet visszavontak, de maga a feltevés már korábban beégett sok ember agyába, beleértve a tájékozatlan bűnözőket is. A valóság ezzel szemben az, hogy *a bitcoin főkönyve a világon bárki számára elérhető és megváltoztathatatlan. Minden egyes tranzakciótörténetet magában foglal, amíg működik a rendszer.* Pontatlanság lenne azt állítani, hogy a bitcoin anonim, inkább álnevekkel operál. A valódi személyazonosságot össze lehet kötni – bár nem feltétlenül sikerül – a pénztárcacímekkel, ami után teljes mértékben lekövethető minden ügylet a hálózaton. A bitcoin esetében is érdemes úgy elképzelni a névtelenséget, mint az internetnél: attól függ, hogy mennyire jól rejtőzködsz, továbbá hogy a többiek mennyire akarnak megtalálni. A bitcoin blokkláncán sokkal nehezebb elbújni. Elég egyszerű egy eszközt, e-mail vagy IP-címet egy használat után megsemmisíteni és soha többet nem használni, viszont annál nehezebb egy bitcoin-cím nyomait eltüntetni. Természetéből fakadóan a bitcoinblokklánc egyáltalán nem ideális a

titkolózásra.” – Ez valóban kardinális kérdés. Amennyire kívülálló érdeklődőként tudható, a blokklánc működésének lényege valóban az, hogy a legelső bejegyzéstől folyamatosan és hézagtalanul könyvel minden, az adott tokennel kapcsolatos műveletet, így mindenkor pontosan látható, ki kinek fizetett vele. Ez ellene szól az illegális ügyletek által megkívánt anonimitásnak, illetve titkosságnak. Ammós igen részletes magyarázatot szentel annak is, miért rendkívül nehéz és erőforrás-igényes a blokklánc bejegyzéseinek meghamisítása.

„Ebből az következik, hogy egyetlen, áldozattal járó bűncselekményhez sem javasolt a bitcoin használni. *Évekkel az eset elkövetése után is lehetőség van a valódi személyazonosság feltárására. A bitcoin tranzakciótörténete alapján fogtak el rengeteg drogdílt, akik a bitcoin-láz idején azt hitték, hogy valóban anonim a rendszer.*”

Hasznos hibafeltárás bűnelkövetésnek köszönhetően! „Egy közismert és súlyos bűncselekmény, a zsarolóvírusok esetén azonban valóban elterjedt a bitcoin használata. Ezek olyan programok, amelyek engedély nélkül férnek hozzá az áldozat számítógépéhez, majd titkosítják a fájlokat, és a feloldáshoz általában bitcoinban kérik a váltságdíjat. Míg ezek a bűntények már a bitcoin előtt is léteztek, annak megjelenésével sokkal kényelmesebb helyzetbe kerültek a hackerek. (Nagy kár, hogy ennek okát Ammós nem fejti ki – segítene jobban megérteni a bitcoin működését, s hogy ez esetben miért nem segíti a blokklánc a bűnözők lebuktatását – Osman P.) Ez vita nélkül a legjobb példa a bitcoinnal történő bűnelkövetésre. De az is könnyen megérthető, hogy az egész zsarolóprogram-iparág a laza számítógép-védelmet használja ki. Egy cégnek, amelynek a teljes rendszerét zárolhatja egy csoport pár ezer dollárnyi bitcoin követelve, sokkal nagyobb gondjai vannak, mint a hackerek. A támadók pár ezer dolláros jutalma eltörpülhet amelle, amit a kiszivárgott adatokat megszerző versenytársak, kliensek vagy beszállítók nyerhetnek ezen az ügyn. *A bitcoin ransomware-ek gyakorlatilag rámutatnak a számítógépes rendszerek biztonsági réseire, amitől a cégek a továbbiakban jobban ügyelnek a biztonságra, és ettől az egész online világ fejlődik. Tehát a bitcoin segíti a kiberbiztonság fejlődését.* Míg kezdetben a hackerek húznak hasznot belőle, hosszú távon a produktív vállalkozások nyernek rajta.”

Zárszó helyett: „A bitcoin kereslete azoktól az egyénektől származik a világ bármely pontjáról, akik napi ügyleteikkel ki akarják kerülni az állami kontrollt, vagy egyszerűen csak egy inflációnak ellenálló vagyonfelhalmozó eszközre vágyanak. Ameddig a hatalom bármely módon korlátozza lakosai pénzügyeit, továbbá a pénzkészletét könnyűszerrel növelheti, így terjesztve politikai befolyását, a bitcoin iránti kereslet továbbra is meg fog maradni, és az értéke gyaníthatóan növekedni fog.

Bár a bitcoin volt az első peer-to-peer elektronikus készpénz, az is biztos, hogy nem az utolsó. Amint Nakamoto rendszere a nyilvánosság elé került, továbbá árfolyama és elfogadottsága is nőni kezdett, megjelentek a másolatai is hasonló kriptovaluták formájában. 2017 februárjáig legkevesebb 732 digitális pénznem jelent meg. Általános gondolat, hogy ezek mind a bitcoin versenytársai, és egyszer az egyik akár át is veheti a helyét a jövőben.

Azonban a valóság teljesen mást mutat, hiszen egyik sem tudja felmutatni azokat a tulajdonságokat, amelyekkel a bitcoin mint hiteles, digitális készpénz rendelkezik.” Ammou ehhez is szolgál magyarázattal.

S ami a lényeg, amiért nagyon is érdemes elolvasni ezt a könyvet: lesz, ami lesz a bitcoinnal, de a mögötte álló technológiára alighanem áll a Wiley jóslata a fentebb említett ajánlójában: „Ez a technológia a küszöbön áll, hogy megváltoztassa a világot.”

Dr. Osman Péter

* * *

Yvonne Hofstetter: Láthatatlan háború. Avagy miképpen fenyegeti a digitalizáció a világ biztonságát és stabilitását? Corvina Kiadó, 2020; ISBN: 9789631366822

„A háború a politika folytatása más eszközökkel” – Carl von Clausewitz: A háborúról
 „Jogállamban a pénz a fegyver” – József Attila: Gyönyörűt láttam
 (És minden, ami pénzen megvehető, és nagyot lehet vele ártani – Osman P.)

A Corvina ajánlójából: „Yvonne Hofstetter, a mesterséges intelligencia szakértője, minden politika iránt érdeklődőnek megmutatja, hogyan ássa alá a digitalizáció a korábban stabil hatalmi viszonyokat, hogyan szítja az újabb fegyverkezéstől való félelmet és teszi a világ történeteit kiszámíthatatlanná. A 21. században a biztonság rendkívül veszélyeztetett, a béke pedig, amiben élünk, törékeny. A digitális forradalom stratégiai kihasználása lehetővé teszi ugyanis a világ geopolitikai újrendezését: az Amerikai Egyesült Államok, Oroszország és Kína egymással harcol a dominanciáért, Európa pedig keresi a nagyhatalmak között a szerepét. Régen a védelmen alapult az államok közötti stratégiai egyensúly, ma azonban az offenzíva kerül előtérbe. Egy hálózati kapcsolatokba rendeződött világban megsemmisítő fegyverré válik a kód. Segítségével érzékeny adatok kémlelhetők ki, kritikus infrastruktúrák szabotálhatók el, a lakosságot pedig kamuhírekkel lehet hergelni – anélkül, hogy hivatalos hadüzenet történt volna. A szerző az eseményeket és a világpolitikát masszívan befolyásoló konkrét példákkal illusztrálja a fenyegető helyzetet.” (Kiemelések a recenzió szerzőjétől.) A „kód” itt és a könyvben is nyilvánvalóan az informatikai rendszerek befolyásolására, támadására használható proogramokat jelenti.

„Láthatatlan” háború folyik? A korábban a világuralomért vetélkedő Szovjetunió szét-esett, az uralma alatt lévő országok elszakadtak, geopolitikai befolyása összezsugorodott – s mindez anélkül, hogy hagyományos fegyveres háború idézte volna elő a vereségét. Új fegyvernemek alkalmazása hozta el ezt, ami olyannyira felőrölte az erejét, hogy már a talponmaradásra sem volt elegendő, hatalmi és befolyási övezetei megtartására pedig végképp nem. Azóta is új időknek új minőségű háborúi folynak a világban: a sokféle eszközzel vívott hibrid háborúk, amelyek eszközei között vannak a digitális informatikai technológiák alkalmazásai is. A sikeresen támadók különféle informatikai eszközök révén fejtik ki ártó hatásaikat, a tömeges befolyásolástól az operációs rendszerek megtámadásával okozott, akár hagyományos fegyveres csapással is összemérhető súlyú károkozásig. A hagyományos fegyvereknek is megjelentek a digitálisan „felokosított” változatai, a távolból történő vezérléstől a többé-kevésbé önálló – és várhatóan mind önállóbb – robotokig. Széles áttekintésű fejezet szól róluk: Fegyverkezési verseny a mesterséges intelligencia területén címmel. „A modern háborúk mások, néhány esetben olyannyira, hogy a régi NATO-kézikönyveket nyugodtan ki is dobhatjuk” – idézi mindezekre Hofstetter.

A trieri Jog és Digitalizáció Intézete recenziójából: „A könyv kulcstétele: a világ és annak konfliktusai a digitalizáció révén mélyrehatóan meg fognak változni, és mi erre (még) nem

készültünk fel. Hofstetter bemutatja a digitalizáció hatásait a globális hatalmi viszonyokra és az államok közötti konfliktusokra. Ennek során rávilágít a digitális vagy hibrid hadviselés technikai lehetőségeire.”

Létfontosságú ugyanakkor felismerni: talán még a Hofstetter-osztályú gondolkodók szintjén is ez a felkészületlenség mutatkozik meg abban, hogy *az alcím pontosítást kíván:* az ismeretlentől, beláthatatlan fenyegetéseitől való félelem hajt abban, hogy a veszélyt, tévesen, a digitalizációban lássuk. A vész azonban nem attól jön, hiszen a digitalizáció csak eszközrendszer, hanem azoktól az erőktől, amelyek használják ezeket az eszközöket. Nem a hangszóró szólítja harcba vagy épp ugratja egymás ellen az embereket, hanem azok, akik a belőle jövő üzeneteket alkotják és terjesztik. Így kell olvasnunk ezt a könyvet, s érteni, hogy ha sok utálatosságot tár is fel, maga a digitalizáció semmiképp sem az; mindazért, amit Hofstetter bemutat, semmiképp sem a digitalizáció a felelős.

Szinte napról igazolódik milyen gyorsan növekszik a *téma aktualitása*. Hofstetter írja itt: „Meg kell még említenünk *a valósággal szembeni legnagyobb kihívást, a deep fakes-t*. Videók és hangfelvételek ’mélyhamisítványai’ valódi emberek képét-hangját produkálják, amint olyasmiket tesznek vagy mondanak, amiket valójában sohasem tettek vagy mondtak. A mélyhamisítványok különösen azért alattomosak, mert hajlunk arra, hogy elhiggyük, amit a saját szemünkkel látunk. Ezért jelentenek nemzetbiztonsági problémát: könnyen idézhetnek elő politikai konfliktust, erőszakot vagy diplomáciai bonyodalmakat, embereket rágalmazhatnak meg, hamis bizonyítékként szolgálhatnak.” E sorok írásának napjaiban jelent meg a hír, hogy az orosz–ukrán háború közepette az internetre kitettek egy mélyhamisítványt, amelyen az ukrán elnök bejelenti a fegyverletételt.

Innentől szóljon magáért a könyv – minden idézet onnan.

„Amikor hekkertámadásokra derül fény, az emberek és a vállalatok egyaránt szeretik azt képzelni, hogy 18 éves kockafejek indítják őket a hálózatszobájukból. (Vastagon benne van ebben is a jól eladható szennécsókkal dolgozó média: a tizenéves hekkerek kiugró teljesítményeiről szóló hírek jól vonzzák a közönséget, s az emberekben ez marad meg – Osman P.) A közvélekedés azonban lassan átalakul: *a nyomozók mind gyakrabban állapítják meg, hogy a digitális támadásokat idegen államok kormányainak a megbízásából és hangszerelésében hajtják végre*, amelyek magán közreműködőket vesznek igénybe, hogy a net felhasználásával kémkedjenek, szabotázsakciókat hajtsanak végre, és felforgató tevékenységet folytassanak. A Marriott szállodalánc elleni támadás (*„500 millió szállodavendég címét tulajdonították el, emellett sok hitelkártyaadatot is”* írja Hofstetter – Osman P.) állítólag a pekingi rezsim számára kémkedő kínai hekkerek számlájára írható. Peking tagadja a támadásokat – vagyis azt a rendkívül tipikus magatartást tanúsítja, melynek célja, hogy elhatárolja magát az idegen felségterületen végrehajtott törvénytelen akcióktól, és elejét vegye a nemzetközi közösség megtorló intézkedéseinek. Az állami támadások kiszervezése hekkerekhez, internetes trollokhoz és robotokhoz, röviden az állam alvállalkozóihoz, megkönnyíti bármiféle

kormányzati részvétel tagadását.” – Másrészt, országok, kormányzatok elleni hibrid támadásoknak is hathatós eszköze őket meggyanúsítani különféle elítélendő cselekedetekért. Valakik loptak a Marriottnál: ez remek alkalom Kínát – vagy ki kit akar épp – megvádolni!

A mai szcenárió: „A digitalizáció nem csak magánéletünket és munkás hétköznapijainkat tartja szilárdan hatalmában, a hadviselés is evolúciójának következő szakaszába lép át általa. [Igazából még halvány sejtésünk sincs arról, mi mindent hozhat ez a szakasz, viszont a már küszöbön álló lehetőségek és fenyegetések széltét-hosszát igen jól jellemzi Hofstetter bevezetője: 'Az internet of everything térnyerése áttekinthetetlené teszi a 21. századi háború eszközeit, ezért csak tematikus válogatást adok belőlük.' (IoE = minden internetje – Osman P.)]

A politika és a katonai erőalkalmazás számára az általános hálózatba szerveződés, folyamatos elérhetőségünk, a kommunikáció gyorsasága és az egyre intelligensebbé váló gépek egyfajta szoft háború hasznos eszközei. (Valójában nagyon is sokfajta háborúé, s hogy az 'szoft' marad-e, és meddig, az egyrészt attól függ, meddig tekintjük a beavatkozást és annak hatásait 'szoftnak', másrészt hogy az így megzavart közegben a felek tudják-e és akarják-e féken tartani az erőszakot – Osman P.) Lehetővé teszik, hogy nyomást gyakoroljanak államokra és azok lakosságára – még olyan stabil hatalmakra is, mint az USA –, de mégis alacsony szinten tartsák a megtorlás és a helyzet tényleges, forró háborúvá váló eskalálódásának a kockázatát. Ez azonban, mint még látni fogjuk, nem zárható ki maradéktalanul. Az úgynevezett aszimmetrikus vagy hibrid fenyegetések, amelyek közé a digitális kémkedés, a szabotázs és a szubverzió tartozik, a háború megfizethető helyettesítőivé váltak. (Mármint a hagyományos háborúé, mert ez is háború! S Hofstetter itt még nem is említi a tömegek befolyásolását, irányítását vagy épp szabadjára engedését a rend megzavarásával, a támadó érdekei szerint. Később viszont leírja: 'A Twitter segítséget nyújt forradalmak szervezéséhez és kormányok megdöntéséhez – még ha az efféle felkelések a failed state, a működésképtelen állam állapotához vezethetnek is, ahogyan ezt a 2011-es arab tavasz líbiai történései igazsággal egyértelműen példázták.' – Osman P.). Mivel pedig a digitális támadások olcsóbbak, mint egy forró háború, egyre több állam – a gazdaságilag gyengébbek, kisebb katonai költségvetéssel, rosszabbul felszerelt csapatokkal rendelkezők, ugyanakkor pedig az új globális pozícióra törők is – buzgón kiveszi belőlük a részét, megzavarva ezzel a fennálló nemzetközi rendet és ennek korábbi egyensúlyát.” – Növelve ezzel a régió vagy akár a világ instabilitását.

„Ez az oka, hogy a 21. századi hadviselés számára egyre fontosabbá válnak az olyan univerzális technológiák, mint a kognitív gépekhez kidolgozott mesterséges intelligencia. (Fura megfogalmazás: az MI inkább maga a 'kognitív gép' – Osman P.) Néhány nemzet világosan felismerte: a digitális technológiák nemcsak gazdasági hasznot hajtanak, hanem politikai és katonai fölényt is eredményeznek. Aki megtalálja a digitalizáció geostratégiai bevetési lehetőségeit, vezető pozícióba juthat a nagyhatalmak újkeletű erőpróba-versenyében.” – Valójában kétséges ez a sorrend – vajon tényleg a gazdasági haszonszerzés-e az elsődleges mozgató. Becslések szerint a 20. század technológiai forradalmaiban – legalábbis az internetes óriás-

cégek felívelését megelőzően – az innovációs fejlesztési ráfordítások nagyjából kétharmada a hadiiparba ment, s utóbb onnan kerültek át innovációs eredmények a polgári szférába, gazdasági hasznosításra. Igazából egyre nehezebb lesz megmondani, minek is tekintendők ilyen megközelítésben az új digitális technológiák: elsődlegesen hatalom- vagy haszonszerzési eszközöknek. Minél inkább az információs térben zajlik az országok, közösségek, úgyszintén a gazdaságok és azok szereplőinek élete, annál bonyolultabb e fontossági sorrend kérdése. Különösen élessé válik ez azon az új és várhatóan rohamosan növekvő jelentőségű csataterén, amelyet Hofstetter rögtön az itt következőkben felhoz: a *minden internetjén*.

Az új szcenárió (és harctér): „Az Egyesült Államok, amelynek vezető digitális hatalmi státuszát eddig senki sem kérdőjelezte meg, azt tapasztalja most, hogy egykor volt előnye rohamosan fogy, befolyása pedig erőtől duzzadó felkapaszkodottak – különösen Kína – javára csökken. Amerika visszavonulása és az a vehemencia, amivel a vetélkedő hatalmak térben terjeszkednek, egy olyan új, ijesztő fegyverkezési verseny nyitányát jelenti, amely nem korlátozódik pusztán adatlopásra, szabotázsra és felforgatásra. A digitális fegyverkezési verseny azáltal, hogy az internet of everything (IoE, minden internetje) megjelenésével minden mindennel hálózatba kapcsolódik, *hatalmába keríti a fizikai világot is*, amely még okosabb lesz, mint az okostelefonjaink, okosházaink vagy okosautóink: elterjednek a harci robotok, a drónrajok, az intelligens implantátumok, a hálózatba kötött nukleáris fegyverek és az intelligens muníciót szállító hiperszonikus hordozóeszközök.” – S nem hagyható itt említetlenül: az *IoE egyben sebezhetővé is tesz mindent*, amihez általa hozzá lehet férni. A digitális támadók, másrészt az ellenük védekezők így mindinkább e láthatatlan háború legfontosabb elitalakulatai közé kerülnek.

A könyv áttekintése Hofstettertől:

„Az 1. fejezet azzal kezdődik, hogy az államok digitális módszerekkel kémkednek és szabotálnak. A hasonló, de nem állami szereplők – például bűnözők vagy terroristák – által önös érdekből végrehajtott műveletek kérdését tudatosan figyelmen kívül hagyjuk, mert azon szeretnénk elgondolkodni, hogy vajon csakugyan háború-e az, amit mi különösebb megfontolás nélkül 'cyberháborúnak' nevezünk. (Felettebb érdekes: ha már digitális módszerekkel történő kémkedésről van szó, a gazdaság szereplőit miért nem említi a szerző? A kisebb országoknál erősebb óriásvállalatok, másrészt a gazdasági hatalom és az állami vezetés nem ritka összefonódásai korában olykor elég nehéz lehet eldönteni, hol is húzódnak a frontvonalak. S vajon tényleg elképzelhetetlen, hogy a gazdasági konkurenciaharcban akár még az ellenfél működésének akadályozását is bevetik? Fontos kérdés az is, vajon szabad-e a terroristák cselekvését pusztán önös érdekeknek betudni – ez jócskán nehezíti a megértésüket – Osman P.)

A háború nemzetközi jogi definíciója kifejezetten megköveteli előfeltételként, hogy államok közti cselekvésre kerüljön sor. Ha azonban az erőszak nem állami tényezőktől, például szabadságharcosoktól, felkelőktől, terroristáktól vagy állami megbízatással nem rendelkező

privát hekkerekétől indul ki, a szó szoros értelmében véve nem teljesül a fenti nemzetközi jogi követelmény.” – Ez roppant csúszos terület, és meglehetősen behatárolhatatlanná teszi e téma tárgyalását! Eleve, Hofstetter „erőszakot” ír, de mi van az olyan ráhatásokkal, amelyek akárcsak közvetve, a következményeik révén válhatnak ki erőszakot? „Állami megbízatással nem rendelkező” – miként bizonyítható az ellenkezője? Melyik állam elég bolond rábizonyítható megbízást adni ilyesfajta tevékenységre más államok ellen? Hogyan bizonyítható az állami indíttatás, ha közben is aktorok vannak? Valóban morcos helyi erők támadnak-e, vagy külföldi indíttatásúak? Egyáltalán, a hibrid hadviselésben mi minősül háborús támadásnak? Pl. miként választható el hitelesen a jogos elégedetlenség megnyilvánulása az ország kormányzatának gyengítését szolgáló zavarkeltéstől, belpolitikai beavatkozástól? Tisztán helyi(nek mutatózó), illetve nyíltan nemzetközi hálózathoz kapcsolódó civil szervezetek, nemzetközi szervezetek helyi fiálái igen sokrétű, átláthatatlan áttételt képezhetnek támadó és megtámadott között. Hibridháborús cselekmény-e beavatkozni egy ország belpolitikájába az egyik fél oldalán? Különösen az-e belső konfliktusok szítására, vagy épp billegő helyzetben, amilyen a választások időszaka? Ha igen, minek tekintendő az ország valutája elleni támadás, amit természetesen gazdasági érdekek is hajthatnak, de komoly támadási lehetőséget ad a regnáló kormányzat ellen is? S rögtön az itt következőkben Hofstetter rátér az információs hadviselésre.

Hofstetter fejtegetései helyenként egyértelmű politikai oldalválasztást mutatnak – ezt csak azért említjük, mert ez olykor a tényállításaiban is megjelenik. „Háborús vagy békeidőkben a hatalom kontrolljának állandó velejárója annak a bizalomnak az aláásása, amivel egy adott népesség a kormánya iránt viseltetik. Az efféle felforgatás mesterműve volt, ahogyan 2016-ban Moszkva koordinált támadásokkal ásta alá az amerikai elnökválasztási kampányt, amit Robert Mueller amerikai különleges ügyész vizsgált és ismertetett igen alaposan. A szubverziót a Facebook, a Twitter és társaik üzleti modelljei tették lehetővé. Az, *hogy a 21. század információs tere miképpen osztja meg a társadalmat, és hogyan szolgál táptalajul a demagógok felemelkedéséhez, a 2. fejezet elmélgedéseinek a tárgya.*”

Itt álljunk meg egy kis elgondolkodásra. Hofstetter „a 21. század információs teréről” beszél, mi pedig tanúi és részesei/elszenvedői vagyunk, miként fonódik össze különféle spon-tán vagy épp nagyon is irányított hatások eredményeként ez az információs tér a társadalom és a gazdaság egyéb tereivel. A Meta cég meg is hirdette a Metaverzum koncepciót, amely lényegében már évek óta egyre inkább működő valóság. Az emberekhez mindinkább ebben az információs térben jutnak el a gondolkodásukat, cselekvéseiket és döntéseiket befolyá-soló vagy már irányító információk és hatások. Ez talán többé-kevésbé még úgy is vehető, mint a korábbi befolyásolási technológiák szerves fejlődésének jelenlegi stádiuma. A min-den bizonnyal sorsdöntő minőségi ugrás azzal következett be, hogy az országok vezetése a társadalommal – és valamelyest a külvilággal – folytatott, különböző szintű kommuniká-ciójuk nagy részét átvitték a nagy, globális közösségi hálókra. Ezek a hálók azonban óriási gazdasági erővel bíró magáncégek tulajdonában vannak, amelyek nemcsak teljes rendelke-

zési jogot gyakorolnak felettük, hanem még a saját „irányelveiknek” megfelelően „moderálják” – magyarul cenzúrázzák – is az ott folyó kommunikációt. Ez olyan hatalmi pozíciót ad e hálók működtetőinek, amelyet hagyományos cégek vezetőiről elképzelni sem lehetett. A hírek szerint ez a cenzúra valamilyen mértékben még az USA hivatalban lévő elnökét is többször elérte. Az alapvető kérdés, amelyért ez idekíváncozott, a szuverenitásé: miként érinti országok vagy bármilyen más közösség, szervezet szuverenitását, ha a vezetőik és a társadalom közötti kommunikáció magáncégek ilyen hatalma alatt folyik? Ha tovább is visszük a gondolatmenetet, miként érintheti az országok nemzetbiztonságát, ha vezetőik, kormányzataik nyilvános megnyilatkozásaiba a kommunikációs csatornák tulajdonosai így beavatkozhatnak, méghozzá az adott rendszerben teljesen legálisan? S nyilvánvalóan következik az a kérdés is, hogy milyen kitettségeket hoz létre ezeknek az információs rendszereknek a támadhatósága.

A 3. fejezet a virtuális világot elhagyva kilép a pusztító autonóm fegyverrendszerek fizikai valóságába. Nem csak Németország akarja 19. törvényhozási időszakának koalíciós szerződése értelmében 2021-ig törvényen kívül helyezni a letális, azaz emberélet kioltására alkalmas autonóm fegyverrendszereket (Hofstetter ezt 2019-ben írta – Osman P.): más államok is küzdenek ezeknek a fenyegető, új eszközöknek a szabályozásáért, amelyek a semmiből felbukkanva aktiválják kill cycle-jukat (többelemlő csapásmérő akciósorukat), és emberi közreműködés nélkül képesek ölni. *Betiltásukra azonban kevés az esély*, azért is, mert Németország nem akarja szabályozni azt, ami saját felfogása szerint még nem létezik: azokat az autonóm fegyvereket, melyeknek döntő funkcióira az ember már semmiféle hatással nincs. *Lehetséges, hogy ekképpen a tilalom megvalósulása talán nem is a jogban, hanem az elektronikus hadviselés területén végrehajtandó magasabb szintű ellenintézkedésekben keresendő?*

„Akit digitális támadás ér, az lehetőleg bosszút akar állni. (A végletesen félénkektől vagy megfélemlítettektől eltekintve, nagyjából mindenki első reakciója, hogy a támadásért viszsza-vá. Bölcsőbbek folytatják annak mérlegelésével, megéri-e ez a ráfordítást, másrészt várhatóan mit hoz a fejére, ha megteszi, vagy épp ha nem teszi meg. Mindkettőnek megvannak a többnyire előre biztosan fel nem mérhető kockázata – Osman P.) 'Ha egyszer egy ilyen hekker a kezem közé kerül, én kitekerem a nyakát!', hallom józan, komoly programozóktól, akik digitális támadások következményeképpen újra meg újra plusz munkafeladatokkal szembesülnek. Emiatt aztán egyre több vállalkozás óhajt saját hacking back potenciált kiakasztani. De vajon egyáltalán megengedett-e a visszahekkelés? Vajon a megtorlás csakugyan a valódi támadót éri utol – vagy netán egy véletlen szereplőt valamely szövetséges országban, akinek csak visszaéltek a számítógépével egy támadás céljából? És ha mondjuk a hacking back megengedett, vajon a védekező fél készült egy eskaláció következményeire is? A digitális támadások elleni védekezés kényes politikai ügy, és komoly diplomáciai bonyodalmakat okozhat. Azt, hogy a nemzetközi jog hogyan áll a digitális idők védelmi kérdéseihez, a 4. fejezetben taglaljuk.” – Biztosra vehető, hogy ha a visszatámadáshoz, megtorláshoz alkalmazott

eszközök törvénytől, akkor az alkalmazásukat nem teszi legálisabbá az sem, hogy támaszra válaszoltak velük.

„Ha némelyik állam felismeri, hogy a digitális korszak technológiái a geopolitikájukat is támogathatják, technológiastratégiájukat is eszerint alakítják majd. Amint az 5. fejezetben megállapítjuk, *a digitális stratégiákat illetően vannak különbségek a Nyugat, illetve Kína és Oroszország között. Különösen a mesterséges intelligenciát, a 21. század kulcstechnológiáját alkalmazzák eltérően az országok politikai rendszerük függvényében* – itt a nagyobb gazdasági versenyképesség érdekében, ott a gazdasági szempontból releváns források politikai és katonai ellenőrzése céljából. A mesterséges intelligencia felhasználásának különbségei abból adódnak, hogy két eltérő rendszeralternatíva ütközik első alkalommal össze: a neoliberális és a világuralomról szőtt kínai álmom.” – Bár igazán erős megilletődöttségre kötelez, hogy Hofstetter még a Chatham House – más néven Royal Institute of International Affairs – Demokrácia és Technológia Bizottságának is tagja, nem hagyható említetlenül, hogy ebben az összegzésben erős leegyszerűsítésnek tűnő állítások is megjelennek. Már önmagában az is, hogy a digitális stratégiák tekintetében a geopolitikák közti különbségekként csupán két ellenpólust emel ki, egybevonva Kínát és Oroszországot – a 21. századnak aligha csupán e három lesz a meghatározó geopolitikai szereplője. India mindössze annyival szerepel az egész könyvben, hogy „a világ legnagyobb – noha működési zavarokkal küszködő – demokráciája”, jöllehet potenciálja nagyon is magasra röppetheti az eljövendő geopolitikai ranglistán. A jövőbeli kilátások vonatkozásában szintén nagyon nem eleve elhanyagolható Brazília mindössze ennyit kap: „elnökké választotta a maga Donald Trumpját”. „Két eltérő rendszeralternatíva” sem első alkalommal ütközik meg a globális csatatéren, s a mesterséges intelligencia felhasználását sem igazán az itt említett tényezők uralják. „Amerika és a profit logikája” az említett 5. fejezet egyik idevágó alcíme, a valóság azonban az, hogy az USA meg sem engedhetné magának, hogy katonai potenciáljának folyamatos fejlesztése a háttérbe szoruljon. A 21. századi Kínára sem épp az tűnik jellemzőnek, hogy álmokat szőne, még kevésbé, hogy az ideológiát helyezné a nagyon is gyakorlatias célok elérése fölé. S alighanem kétely nélkül kijelenthető, hogy mindkét „rendszeralternatíva” országai egyaránt igyekeznek mindent kihozni az MI fejlesztéséből és felhasználásából mind katonai potenciáljuk erősítésében (az ország méretéből és erejéből következő geopolitikai törekvések szerint), mind pedig a gazdaságaikban. Ami pedig az itt így aposztrofált Nyugatot illeti, némi mérészséggel még az a kérdés is felvethető, vajon az említett neoliberalizmus ura-e vagy inkább eszköze a tőkés termelési mód jelenlegi paradigmájának.

„A két rendszeralternatíva között elhelyezkedő Európa kihívásokkal kénytelen szembenézni. Mit jelent vajon az új, ázsiai nagyhatalmi törekvés a mi európai földrészünk számára? Donald Trump Amerikája (Hol van az már! – Osman P.) mindenesetre nem száll síkra már Európa biztonságaért. A kontinens így még inkább csak magára számíthat a nyomással és a megosztó törekvésekkel szemben, amelyek a – közelebbi és távolabbi – Kelet részéről érik. Vajon képes-e Európa saját világpolitikát megfogalmazni és eszerint élni? Az új technológiák

ebben segítségére lehetnek. Ezzel kapcsolatos elgondolások kis választékával szolgál a 6. fejezet.”

Némileg furcsa: ha a Nyugatot és a neoliberalizmust tekintjük az egyik rendszeralternatívának, miért választja le róla Hofstetter Európát? S hogy *milyennek látja és láttatja ehhez Európát*, azt jellemzi az itt következő idézet. „*Európa is válságban van, és minden, csak nem egységes. Nagy-Britannia úgy döntött, hogy kilép az Unióból, s a továbbiakban egymagában áll. A keleti bővítés országai alig rendelkeznek integratív erővel, és az illiberális demokrácia koncepciójával, a sajtószabadság és a független igazságszolgáltatás korlátozásával magukat az Unió politikai alappilléreit támadják.* (Vajon erre a jellemzésre mennyire áll meg minden tudományos igényű elemzés alapkövetelménye, a 'sine ira et studio', azaz 'harag és részrehajlás nélkül'? – Osman P.) Skandinávia, amely a világ tökéletes demokráciáinak listáján előkelő helyet foglal el, speciális eset, meglehetősen higgadt és legtöbbször sikeres a szociális érdekek kezelésében. *Egy negyedik európai régiót alkot az ún. Mag-Európa, amely az Unió alapeszméjének értelmében továbbra is még békésen, egységesen, vagy legalábbis kompromisszumokra készen akar együtt élni, nem mentes azonban a szociális feszültségektől és társadalmi megosztottságtól. Franciaországban a sárgamellényesek demonstrálnak a reformok ellen, egész Európában előretörőben van a jobboldali populizmus, a digitalizáció pedig súlyos szociális gondokkal fenyeget azokon a helyeken, ahol a munkát automatizálják, vagy pedig a technika gyorsabban terjed, hogysem az emberek megtanulhatnák, hogyan bánjanak vele.*” – „Megtanulhatnák”? Nagyon úgy néz ki, hogy az utóbbi évtizedek egyik legfontosabbá vált koncepciója, az élethosszig tanulás már a közeljövőben mind több ember számára a túlélés alapvető eszköze lesz abban a versenyfutásban, amely az emberek és a robotok között bontakozik ki a munka világában, legalábbis a tőkés termelési rend mai paradigmájában. Más irányba terelő külső kényszer nélkül a tőke ebben a maga érdekeit követi, ami pedig azt hozza, hogy robotokat alkalmazzon mindenütt, ahol ez számára kifizetődőbb az emberek alkalmazásánál. Ezt már az MI és a velejáró negyedik ipari forradalom előtti korokban is láttuk, a jól automatizálható munkaelemek és -folyamatok automatizálásában. Ahogy pedig fejlődnek a robotok, úgy állíthatják őket rendszerbe mind fejlettebb tevékenységek végzésére, ami szükségképp az emberek kiszorulásával is jár onnan. Talán nem túl merész feltevés, hogy ezzel a digitalizáció előbb-utóbb egy új paradigmát kényszerít majd a társadalmakra és az azok alapjául szolgáló gazdaságokra. Ehhez a fejezet egyik alcímét emeljük ide: „Bátorság a határozott demokráciapolitikához”.

„Amikor a politikai hatalom és a katonai erőszak kontextusában kezdtem foglalkozni digitális technológiákkal, nyomban a gondolkodás látszólag leküzdhetetlen akadályába ütköztem. Akinek jobb fegyvere van – mondaná az ember elsőre reflexszerűn –, az fog érvényesülni politikailag vagy katonailag. (Ez eleve nem igaz! A fegyver szükséges, de messze nem elégséges eszköz a harccal kivívott győzelemhez. A lehető legjobb használatához szükséges tudás nélkül mit sem ér, a nagyobb tudás viszont még gyengébb fegyverrel is képes lehet győzni a másik felett. Ez a tudás pedig a kardforgató technikai képzettségétől, harci

tapasztalatától, hidegvérétől és lélekjelenlététől ma már a legbonyolultabb hibrid fegyver-rendszerek maximális hatékonyságú felhasználásához szükséges technológiákig terjed, s természetesen minél bonyolultabb, magasabb technikai színvonalú a fegyver, annál több kell hozzá belőle is – Osman P.) Csak lassan tárultak fel előttem a világrend szemünk előtt zajló rendkívüli átrendeződésének a politikai finomságai, és vált világossá a folyamat jelentősége. *Lélegzetelállító dolog történik, és arra vár, hogy észrevegyük, tudatosítsuk és tematizáljuk. A technológia pedig nem pusztán mellékszereplő, hanem az egyik, ha nem a legfontosabb kulcstényező abban, hogy miféle rend uralja majd ezt a mi digitális 21. századunkat.*” – Jókait idézve (A kiskirályok): „Tagadok aztat”. Amíg az önfejlesztő általános MI a fekete disztópiák jóslatainak megfelelően át nem veszi az uralmat a világ felett, a rendet meghatározó kulcstényező mindig az lesz, hogy mit akarnak maguknak teremteni a technológiákkal azok urai, vagyis az emberek valamiféle szervezetei, ma leginkább a nagyvállalatok. Ezek működtetik a technológiákat, s az e működésekből következő gazdasági és társadalmi hatások alakítják a 21. század rendjét – erősen meglehet, hogy akár működtetőik szándékától eltérően is, de a technológiák, a mondott határig ebben csak eszközök maradnak.

Nézzünk bele egy kicsit a részletes kifejtés elejébe, a fejezetcím és alcímek segítségével:

- *A kód mint fegyver* – Benne, egyebek közt: *Biztonsági rések* – programhibák, amelyek útján be lehet hatolni a rendszerbe. Hofstetter példaként hozza a hírhedt WannaCry zsarolószoftvert, amely rohamosan terjedt el, és 99 országot fertőzött meg. A történet igen sokat elmond témánk sajátosságairól, ebből idézünk: „Nemcsak az NSA (Amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség – Osman P.), hanem más nyugati biztonsági szervezetek is gyűjtik a számítógépes programok biztonsági réseit, hogy szükség esetén betörhessenek a világ bármelyik számítógépébe. A biztonsági réseket normális körülmények között szigorú titoktartás övezi, ám az NSA maga is hekkertámadás áldozatává vált.” Ebből lett a WannaCry. „Kínát és Oroszországot szokták elsőként gyanúsítani a hekkertámadások 'szerzőségével', ám kiderült, hogy Észak-Korea áll a WannaCry-os cybertámadás mögött. Egy állam és hekkerei támadást intéztek számos más állam ellen.” – A kapcsolat az állam és a hekkerek között többnyire nem bizonyítható, de maga az állítás is jó propaganda-fegyver ebben a háborúban.
- *Két út a hatalomhoz*: „Amikor a 21. században olyasmi válik fegyverré, ami nem tartozik a korábbi évtizedek klasszikus fegyverarzenáljába, mert újfajta technikát képvisel, ideje reflektálnunk rá, hogyan változik meg a háború természete a digitalizáció révén, és hogyan kérdőjeleződik meg alapvetően a háborúval és békével kapcsolatos felfogásunk.”
- *Elkötelezettség a béke iránt*: „A béke elmélyítésének célja alighanem igencsak európai eszme. Így a katonai erőszak elutasítása is a hadviselés kulturálisan meghatározott, etnocentrikus megközelítése. Más kultúrákra ugyanis egyáltalán nem érvényes, ami

íránt Európa olyannyira elkötelezettnek érzi magát. Ezt Angela Merkel külügyminisztere, Sigmar Gabriel így fogalmazta meg: 'Egyetlen vegetáriánusként átkozottul nehéz dolgunk lesz a húsevők világában.'

Idetolakszik a megjegyzés: ez a „béke” leginkább a hagyományos fegyverekkel vívott háború hiányát jelenti, s a napi gyakorlat jól mutatja, hogy messze nem zárja ki a hibrid fegyverek alkalmazását. Erről szól a következő idézet is. „A hidegháborúra, amelyben hallgattak az atomfegyverek, a terror elleni háború következett, most pedig a 'cyberháború'. Állandóan együtt élünk egy diffúz fenyegetéssel és azzal a lehetőséggel, hogy az erőszak egy napon váratlanul, kézzelfogható formában manifesztálódik, és bármelyikünket elérheti. Akkor hát a hatalmat és az erőszakot, a békét és a háborút mégsem tudjuk élesen elhatárolni egymástól. Ehelyett a két szituáció közti tartósan zavaros állapotban élünk – egy hibrid helyzet kontinuumában.”

- *A környezeti intelligencia mint csatatér:* „Egyre több szereplő van fenn a neten és vesz részt a mindennapi életben, szünet nélkül interakciókat folytatva és kommunikálva. Ez zajlik a minden internetjén. A jogtudomány az általános hálózatiságot és ennek hétköznapi objektumok révén adódó kognitív potenciálját környezeti intelligenciának nevezi. Az emberek, a gondolataik, a szándékaik, a pszichéik és tárgyaik hálózata ily módon napról napra értékesebb lesz, a hálózat növekedésével pedig egyre kíváncsabbnak tűnik a környezeti intelligencia politikai és katonai célú felhasználása a geopolitika eszközeként. E jövőbeli csatatéren – a szereplők szándékai szerint – a cél az irányítás átvétele vagy már létező államhatalmak és társadalmi struktúrák további fenntartása, a demokráciáé éppúgy, mint a diktatúráé. A társadalom közösségi megakomputerré való átalakítása, úgy tűnik, lehetővé teszi, hogy lemondjunk a klasszikus katonai eszközökről, és mégis folytassunk háborúkat. A digitalizáció a hatalom és az erőszak újfajta eszközeit teszi lehetővé.”
- *Hibrid hadijátékok:* „Az államok nem csak katonai vállalkozásokra támaszkodnak, ha ki akarják szervezni háborúikat. Azok körébe, akiket egy kormány igénybe vehet, beletartoznak bűnözők, hekkerek, kémek, újságírók is, továbbá mindazok, akik be akarják hízelegni magukat a kormányuknál. A digitális korszakban kamatoztatják képességeiket, legyen szó akár információk gyűjtéséről, propaganda internetes terjesztéséről, adatlopásról, vagy ransomware, zsarolóprogram segítségével elkövetett zsarolásról. A magánszektor ebben a vonatkozásban tekintélyes képességekkel rendelkezik, amelyeket egyaránt kihasználnak az amerikai, orosz és kínai titkosszolgálatok, hogy digitális műveleti képességeiket hosszú távra kialakítsák. És ehhez még csak sok pénzre sincs szükség! A környezeti intelligencia elleni támadások ugyanis sokkal olcsóbbak egy katonai csapásnál. Egy olyan politika számára, amely politikai céljainak elérése érdekében az ilyen intézkedéseket a katonai erőszak klasszikus kellékei nélkül alkalmazza, a hibrid támadások a politika eszközeivé lesznek. Aki a háborút így értelmezi, újradefiniálja annak jelentését.”

- *Választási titkok:* Ha már ármány és informatika, és még választás is, szinte az lenne a meglepő, ha nem a 2016-os USA-elnökválasztást hozná fel, ahogy Hofstetter már előbb is tette. „A CIA figyelte az oroszok amerikaiak elleni cybertámadására, amely agresszivitás és intenzitás tekintetében mindent felülmúlt, amit eddig a régi ellenségtől a szovjet időkben szokványos politikai beavatkozásaként megszoktak. Az oroszok feltérképezték az amerikai választási infrastruktúrát, és megfigyelték az állami rendszereket. ... Az online behatolás arra enged következtetni, hogy Oroszország olyan támadásra készül, amely meglepi majd ez Egyesült Államokat. Elképzelhető volna, hogy az orosz kormány távirányítással úgy tudja befolyásolni az amerikai elnökválasztást, hogy az általuk óhajtott jelölt, Donald Trump kerekedjen felül? Mindenesetre abból kell kiindulni, hogy csak a gyengébb támadásokat fedezték fel. Kína mellett mégiscsak Oroszország rendelkezik a világ legprofesszionistább és leggyorsabb hekkereivel.” – Felettébb érdekes! Az egész negyedik ipari forradalom minden alapvető informatikai innovációja Amerikában született, Amerika kétségkívül bővelkedik a legjobb informatikai szürkeállományban, övé a világ legerősebb hadserege, s a kiberhadviselés már nyilvánvalóan ott is elsőrangú fegyvernem, szoros szövetségese az informatikai innovációkban szintúgy élenjáró Izrael is, és mindemellett gyenge lenne profi hekkerekben?

Megjelenik ugyanakkor egy kívülről álló roppant meglepő szál is: „Bekapcsolódott a vizsgálatba a Jeh Johnson belbiztonsági miniszter vezetése alatt álló Department of Homeland Security is. Johnson sorra hívta a szövetségi államokat, hogy felajánlja segítségét a választási intézmények védelméhez, valamint a sebezhető pontok felderítéséhez. A szövetségi államok reakciója azonban mereven elutasító, sőt felháborodott. 'Gondoskodjon róla, hogy a washingtoni kormány távol tartsa magát az államunkban jelentkező választási problémáktól', hangzik az illetékes hivatalnokok ingerült válasza. Bizalmatlanok. Attól tartanak, Washington esetleg megpróbál beavatkozni a szövetségi ügyeikbe. A növekvő bizalmatlanság légkörében az amerikai szövetségi államok és hatóságaik körében ekkor az a gyanú kap lábra, hogy Washington maga avatkozik be az amerikai választási rendszerekbe és sérti meg integritásukat, hogy afféle partizánháború során fejtsen ki ellenállást a republikánus elnökjelölttel, Donald Trumpgal szemben. Utóbbi pedig, ahelyett, hogy indítványozná egy külhatalom nyilvánvalóan ellenséges szándékú támadásának felderítését, a két elnökjelölt második televíziós vitája során e kijelentésre ragadtatja magát: 'Talán nem is volt hekkertámadás.' Ez belpolitikai megközelítésben: katasztrófa – s már csak ezért is jól érzékelteti a kívülről végrehajtott digitális támadás előnyeit. Az ilyen egész egyszerűen nem veszik komolyan – vagy gyorsan kétségbe vonják, hogy megtörtént. Bárki elindíthatta ugyanis az attackot, akár az ellenfél választási küzdelmét szervező team is – belföldről. Annak végül is minden oka megvan rá, hogy a személyt, aki egy rövid időre a másik politikai tábor exponense, minden

eszközzel hátráltassa, immár nemcsak politikai eszközökkel, hanem megkérdőjelezhető és illegális digitális befolyás érvényesítésével fizikailag és lélektanilag is.”

S ez az a pont, ahol a látható háború a karakterszámlálóval térdre kényszerít. Jó olvasást a továbbiakhoz: roppant izgalmas, tanulságos, és nem kevésbé félelmetes!

Dr. Osman Péter

SUMMARIES

NFTS IN THE WORLD OF COPYRIGHT

Péter Mezei

2021 turned out to be the year of the NFTs. The blockchain-based phenomenon, which covers mainly the transfer of authentic metadata of contents capable to be protected by copyright law, has raised some questions related to copyright law itself. The present article discusses whether the transfer of non-fungible tokens can fit into the paradigm of copyright law, especially into the concepts of protected subject matter, moral rights (with a special focus on copyfraud) and those related to the use of works (mainly the making available to the public right, licence/transfer of rights, potential liability of platforms). Our current knowledge seems to indicate that NFTs do not pose a meaningful challenge to copyright law. At the same time, the economic and social relevances of the phenomenon deserve careful attention.

ASSOCIATION OF HUNGARIAN THEATRICAL AUTHORS (1904–1950). ADDITIONAL DATA TO THE 20TH CENTURY HISTORY OF HUNGARIAN COPYRIGHT PROTECTION AND THE DESCRIPTION OF THE FIRST STAGE OF OPERATION OF THE ASSOCIATION (1904–1919) BASED ON PRESS RESOURCES

Emese Lengyel

The Hungarian Stage Authors' Association was founded on 7 January 1904, with the aim of providing moral and financial protection to theatre authors and developing Hungarian stage. In its first formation it lasted until March 1919, and was then re-established in December 1920. Like so many associations at that time, the Association was dissolved by ministerial decree on 8 December 1950. The legal situation of theatrical authors at the time, and the lack of adequate representation of their interests prompted the Hungarian cultural sector to protect their rights by setting up an appropriate self-representative organisation, following the examples found in foreign countries. The association is of great importance in the history of the self-organisation and the representation of the interests of Hungarian artists, as it was the first independent Hungarian self-interest organisation.

LEGAL PROTECTION OF OBJECTS OF APPLIED ART AND INDUSTRIAL DESIGN AND THEIR PARALLEL PROTECTION

Dr Zoltán Károly Kiss PhD – Dr Dóra Bernadett Kiss

The applied art works and works of industrial design are subject to copyright protection if the works have an individual, original character from an artistic point of view. In addition, these objects may be granted design protection, provided that the external appearance of the product is wholly or partly new and individual in nature. This product may be protected by a trademark if it is distinctive. In view of all this, the study presents the regulatory environment for works of applied art and industrial design, with a particular focus on the level of protection afforded to these works, with reference to the parallel protection by copyright and industrial property rights and possible conflicts between them.